

Тем, что эта книга дошла до Вас, мы обязаны в первую очередь библиотекарям, которые долгие годы бережно хранили её. Сотрудники Google оцифровали её в рамках проекта, цель которого – сделать книги со всего мира доступными через Интернет.

Эта книга находится в общественном достоянии. В общих чертах, юридически, книга передаётся в общественное достояние, когда истекает срок действия имущественных авторских прав на неё, а также если правообладатель сам передал её в общественное достояние или не заявил на неё авторских прав. Такие книги – это ключ к прошлому, к сокровищам нашей истории и культуры, и к знаниям, которые зачастую нигде больше не найдёшь.

В этой цифровой копии мы оставили без изменений все рукописные пометки, которые были в оригинальном издании. Пускай они будут напоминанием о всех тех руках, через которые прошла эта книга – автора, издателя, библиотекаря и предыдущих читателей – чтобы наконец попасть в Ваши.

Правила пользования

Мы гордимся нашим сотрудничеством с библиотеками, в рамках которого мы оцифровываем книги в общественном достоянии и делаем их доступными для всех. Эти книги принадлежат всему человечеству, а мы – лишь их хранители. Тем не менее, оцифровка книг и поддержка этого проекта стоят немало, и поэтому, чтобы и в дальнейшем предоставлять этот ресурс, мы предприняли некоторые меры, чтобы предотвратить коммерческое использование этих книг. Одна из них – это технические ограничения на автоматические запросы.

Мы также просим Вас:

- **Не использовать файлы в коммерческих целях.** Мы разработали программу Поиска по книгам Google для всех пользователей, поэтому, пожалуйста, используйте эти файлы только в личных, некоммерческих целях.
- **Не отправлять автоматические запросы.** Не отправляйте в систему Google автоматические запросы любого рода. Если Вам требуется доступ к большим объёмам текстов для исследований в области машинного перевода, оптического распознавания текста, или в других похожих целях, свяжитесь с нами. Для этих целей мы настоятельно рекомендуем использовать исключительно материалы в общественном достоянии.
- **Не удалять логотипы и другие атрибуты Google из файлов.** Изображения в каждом файле помечены логотипами Google для того, чтобы рассказать читателям о нашем проекте и помочь им найти дополнительные материалы. Не удаляйте их.
- **Соблюдать законы Вашей и других стран.** В конечном итоге, именно Вы несёте полную ответственность за Ваши действия – поэтому, пожалуйста, убедитесь, что Вы не нарушаете соответствующие законы Вашей или других стран. Имейте в виду, что даже если книга более не находится под защитой авторских прав в США, то это ещё совсем не значит, что её можно распространять в других странах. К сожалению, законодательство в сфере интеллектуальной собственности очень разнообразно, и не существует универсального способа определить, как разрешено использовать книгу в конкретной стране. Не рассчитывайте на то, что если книга появилась в поиске по книгам Google, то её можно использовать где и как угодно. Наказание за нарушение авторских прав может оказаться очень серьёзным.

О программе

Наша миссия – организовать информацию во всём мире и сделать её доступной и полезной для всех. Поиск по книгам Google помогает пользователям найти книги со всего света, а авторам и издателям – новых читателей. Чтобы произвести поиск по этой книге в полнотекстовом режиме, откройте страницу <http://books.google.com>.

PG3932

I22

1877

v.1

СНІСНКЕВІСНА, Е.

RUSSIAN LIBRARY,
VOL I. . . LVOV, 1877.

ANTHOLOGY; GOGOL, etc.

OHIO STATE
UNIVERSITY
LIBRARIES

И. ОНЫШКЕВИЧА

РУСКА БИБЛІОТЕКА.

ТОМЪ I.

Писаня И. П. Котляревского ; В. А. Гоголя ;

П. П. Артемовского-Гулака.

ЛЬВОВЪ, 1877.

Зъ печатнѣ Института Ставропигійского,
пѣдъ управленьемъ Стеф. Гучковского.

P63732

I 22

1877

v. 1

ИВАНЪ ПЕТРОВИЧЪ КОТЛЯРЕВСКІЙ

родивъ ся 29. септія 1769. р. въ Полтавѣ, гдѣ его дѣдъ бувъ діаконѣмъ успѣвскои соборнои церкви, а отецъ канцеляристоу при магистратѣ. Родичѣ Котляревскаго були вправдѣ дворяне, але убоги; помимо того они не оставили сына безъ науки, только ѳтдали его по тогдышному звичаю впередъ до дяка, а потѣмъ въ полтавску духовну семинарію. Ту познакомивъ ся ѳнъ съ славнымъ украинцемъ Николаемъ Ивановичемъ Гифдичемъ, що перевѣвъ Иліяду на великорускій языкъ, и живъ съ нимъ ажъ до смерти въ великоі пріязни: — ту зачавъ ѳнъ такожъ укладати стихи; а понеже дуже легко добиравъ ритмы, то товаришѣ называли его ритмачемъ. Скопчивши семинарскі науки Котляревскій мѳгъ бувъ вступити въ станъ духовный, якъ многи ему радили; но ѳнъ не мавъ до того охоты и оставъ ся чоловѣкомъ свѣтскимъ. По выходѣ зъ семинаріи учивъ дѣти въ многихъ помѣщичихъ домахъ. Жіючи такимъ способомъ середъ простаго украинскаго народа, ѳнъ полюбивъ его цѣлымъ сердцемъ, зачавъ нимъ интересовати ся, познакомливъ ся близке съ его житьемъ-бытьемъ, приглядавъ ся нильно его звичаямъ и обычаямъ, застановлявъ ся глубше надъ его бесѣдою и его повѣрїями, збиравъ народні пѣсни, пословицѣ и т. п. Кажуть, що ѳнъ будучи еще 10 лѣтною дитиноу (1779) бувъ вже вписаный въ горожанську службу, гдѣ зѳставъ 1780 р. пѳдканцеляристоу, 1782 канцеляристоу, а 1783. губернискимъ регистраторѣмъ. Бѳльше не знаемъ о той его службѣ ничъ. — 1796 р. перейшовъ зъ горожанскои въ войскову службу и вступивъ 1. цвѣтня кадетѣмъ въ сѣверскій карѳбинерный (пѳзвѣише: конно-егерскій) полкъ, гдѣ вже 1. лица зѳставъ аудиторѣмъ. 9. цвѣтня 1798 р. бувъ переименованый въ прапорщики, 8. сѣчня 1799. р. зѳставъ пѳдпоручникомъ, 5. лютого поручникомъ, а 12. цвѣтня 1806 р. штабовымъ капитанѣмъ. Того самого року поручивъ ему епераль Мсеендорфъ дуже важное дѣло: ѳнъ мавъ склонити буджакскихъ татаръ на сторону правительства. Пѳдчасъ переговорѣвъ було навѣтъ его житье въ небезпечность, бо татаре хотѣли его убити; но Котляревскій вывзавъ ся зъ своеи задачи славно и получилъ за то орденъ св. Анны. Якъ рускіи войска вступили въ Молдавію и Бессарабію, Котляревскій ѳтзначивъ ся при занятіи крѣпости Бендеръ, а въ войнѣ съ Туркама 1807 р. при крѣпости Измаилѣ, за що получилъ два разы императорску похвалу.

Выповняючи съ такоу ревностію обовязки войсковиои служби, Котляревскій стративъ здоровье, длятого выступивъ вже 1808 р. зъ войска въ ранзѣ капитана съ мундурѣмъ, але безъ пенсіи. Потѣмъ удавъ ся до Полтавы, до свого родинного дому, въ надѣи, що ту буде мѳгъ

провадити спокійне життє; але не задовго показало ся, що не ма зъ чого жити. Зъ той причини поѣхавъ онъ до Петербурга, абы пошукати собѣ якои службы и перебувавъ тамъ въ остатной нуждѣ до 1810 р. Ажъ въ червцю того року покликавъ его малоросійскій епераль-губернаторъ князь Я. Н. Лобановъ-Ростовскій на надзирателя до институту для бѣдныхъ дворянскихъ дѣтей въ Полтавѣ, где мавъ всего 300 рубл. рочнои пенсїи. Котляревскій урадовавъ ся и тымъ; занявъ ся щиро порученымъ ему заведеніемъ и уллучивъ такъ, що заслуживъ на похвалу не тольکو у мѣстцегово начальства и въ окресности, але и у самого императора. Якъ имп. Александеръ I. приѣхавъ 1817 р. до Полтавы, оглянувъ порученый Котляревскому институтъ, и бувъ такъ задоволеный що хотѣвъ именовати надзирателя высшимъ горожанскимъ урядникомъ а именно, коллежскимъ ассесоромъ. Но Котляревскому, якъ повѣдають, тяжко приходило ся розстатись съ войсковымъ чиномъ; онъ ѳповѣвъ императорови смѣло, що волѣбы пойти въ отставку. нѣжъ мавбы выречи ся войскового мундура. Императоръ усмѣхнувъ ся, именовавъ его маіоромъ, нагородивъ бриллантовымъ перстеномъ и назначивъ ему 500 руб. рочно кромѣ звычайной пенсїи, котру побиравъ за надзирательство. 25. серпня 1827 р. получилъ Котляревскій другій урядъ, бо зоставъ попечителемъ полтавского богородного заведенія. Кромѣ того онъ бувъ еще якийсь часть директоромъ полтавского аматорского театру и выступавъ часто самъ на сценѣ; бувъ членомъ харкѳвского литературного товариства, библиотекаремъ полтавского ѳдѣлу великорусского библийного товариства, а 1822 р. зоставъ членомъ С Петербургского „общества любителей русской словесности.“

Выповняючи все тїи обовязки якъ найревнѣйше упадавъ онъ що разъ то больше на здоровю, а подагра, на котру терпѣвъ, не позволяла ему дальше служити. 16. липця 1834 р. подавъ онъ прозьбу, писану вже дрожащою рукою, о увѣльненїе ѳтъ службы, въ котрой каже, що „чувствуетъ во всемъ своемъ составѣ, особливо въ ногахъ, слабо тѣ изнуренїе силъ, онѣмѣнїе правой ноги и руки, и проситъ всее уволить его ѳтъ должности попечителя и надзирателя, наградивъ за службу, болѣе 35 лѣтъ продолжавшую ся, пенсїономъ.“ Правительство увѣльнило его 31. сѣчня 1835 р. ѳтъ службы, и нагородило щиро, назначивши ему кромѣ звычайной пенсїи еще по 600 рубл. рочно.

Котляревскій бувъ на свой часть дуже образованнымъ чловѣкомъ: онъ знавъ добре языкъ латинскій, польскій и французскій и бувъ досытъ обчитавый. Черезъ дѣле життє свое не покидавъ николи науки, и допровадивъ особливо въ исторїи южноруской, якъ и въ всемъ, що тычить ся народного быту Украинны такъ далеко, що многїи, пишучи о Украинѣ удавали ся до него письменно, и получали ѳтъ него докладнїи и вѣрнїи объясненя. Особливо користавъ много ѳтъ Котляревского Вантышъ Каменскій при составленю своей исторїи Малороссїи. Дятого и поважали его все тодышнїи великорускїи ученїи такъ, що жаденъ зъ нихъ не переѣхавъ черезъ Полтаву, не зайшовши до него до дому. Въ товари-

III.

ствахъ бувъ Котляревскій неоцѣненнымъ гостемъ. Онъ знавъ дуже много пословиць и анекдотъ зъ житя украиньского, оповѣдавъ ихъ весело, живо и легко, и потрафивъ всѣхъ ними забавити. За тое любиле его всѣ; онъ мавъ вступити до найвысшихъ домбвъ, а прятелввъ только, кѣлько знаемыхъ, межи ними князввъ: Шаховского, Лобанова-Ростовского, Репнина, Куракина и много иншихъ высокопоставленныхъ людей. Въ всѣхъ высшихъ товариствахъ не обѣйшло ся безъ Котляревского; скоро где показавъ ся, всѣ гостѣ бѣгли ему на встрѣчу, повтаряючи зъ радости слова: Иванъ Петровичъ, голубчикъ Иванъ Петровичъ! Всѣ тиснули ся около него, а онъ заразъ при входѣ оповѣдавъ имъ звычайно якусь забавну анекдоту, черезъ що цѣле товариство оживляло ся. Такъ сходили цѣли вечери, въ котрыхъ Котляревскій бувъ душею дружеской бесѣды, а не подлымъ панскимъ блюдолизомъ, котрый высмѣваючи простой народъ выманъ вавъ тымъ способомъ для себе у панбвъ подарунки, якъ посужае его Кулпшъ! Часто вплѣтавъ онъ межи свои приповѣдки и оповѣданя острѣи уваги надъ блудами своего часу, но они такъ буди высказані, що никто не смѣвъ образити ся ними; каждый стягавъ ихъ на другого и всѣ смѣялись — зъ самыхъ себе.

Но не только высшія ословія любиле Котляревского; простой народъ почитавъ его еще больше, бо онъ яко вѣрній сынъ своего народа не чужавъ ся его николи и любивъ дуже жити съ простыми людьми. Бувавъ часто у мѣщанъ и селянъ, и розмовлявъ съ ними по украиньски еще щирше, нежели въ высшихъ товариствахъ. Въ Полтавѣ знали его всѣ подъ именемъ „кумъ“, бо кто его только просивъ за кума, онъ никому не отказавъ. Крімъ того онъ помагавъ людямъ, где только мѣгъ, а маючи знаомство съ найвысшими урядниками, користавъ зъ того, и боронивъ притѣсленныхъ полтавскихъ козакѣвъ, якъ и всѣхъ шукаючихъ у правительства справедливости: для всѣхъ бѣдныхъ бувъ его дѣмъ добре знаемый! Тому не дивно, що никто зъ полтавскихъ людей неперейшовъ коло Котляревского, абы не поклонивъ ся ему низенько и не поздоровивъ его якъ найщирше. Онъ бувъ неженатымъ и роздавъ весь свой маєтокъ кривнымъ и прятелямъ. Еще передъ смертію отпустивъ своихъ подданныхъ на волю, зъ чого показуе ся, якъ дуже любивъ онъ свой народъ и якого бувъ взглядомъ него мнѣнія. Тымъ поступкомъ переконавъ всѣхъ, що онъ желавъ добра для своихъ землякѣвъ; еслибы то було въ его силѣ, онъ бувбы отъ разу знівсъ подданство и зробивъ цѣлу Украину вольною!

Яко дуже побожный чоловікъ переносивъ Котляревскій болѣ тяжкою своею слабости съ невымовною терпеливостію и умеръ 29 октобра 1838 р. Помимо того, що въ день похорону була слота, все таки зѣбрало ся майже цѣлое мѣсто, абы отдати послѣдню прислугу своему любимому Ивану Петровичу. Его поховали на мѣстекѣмъ кладбищи не далеко гробу его вѣрного прятеля Гнѣдича и поставили надъ нимъ памятникъ — пирамиду зъ цеглы. Всѣ выдатки покрыли прятель покойника. — 29 септя 1869 р. минуло 100 лѣтъ, якъ родивъ ся Котля-

IV.

ревскій. Полтава збралась на могилѣ покійника, справила торжественнїи помняки, расписала складку и обновила пѣдупавшїи уже памятникъ. Но съ тымъ не скѣдичилась вдячнѣсть; що року видно на памятнику свѣжїи вѣнокъ, въ доказъ, що память его свѣжа на всегда. Такъ знае народъ цѣнити заслуги своихъ негнїно великихъ братьей!

Въ литературнѣмъ взглядѣ належить Котляревскїи до тыхъ людей, котрїи появляются на его, а часомъ на кѣлька сотъ лѣтъ разъ. Якъ зоря утренна усуває тьму, зановѣдає свѣтъ и оборотъ въ природѣ, такъ и такіи люди устороняють старїи ошибочнїи погляды, заповѣдають новїи вѣкъ и ставовять емоку въ литературѣ. Въ тѣмъ взглядѣ занимае у насъ Котляревскїи трїякое становище: 1. бнъ робить литературу доступною для цѣлого народа; 2. увѣльняе ю ътъ борбы межїи класїцизмомъ и романтизмомъ, и 3. вы тупае яко писатель на часѣ.

Вѣдома рѣчь, що нашъ литературнїи языкъ первобытно не бувъ рускїи; его накинєно намъ такъ само церквою, якъ полякамъ латинскїи. Тѣлько що нашъ церковнїи языкъ бувъ словянскїи и намъ по бѣльшой части зрозумѣлий, дятого утримавъ ся довше, коли противно языкъ латинскїи, для поляковъ зовсѣмъ чужїи, мусѣвъ близко пѣвтретя ста лѣтъ борше уступити ся зъ народнои литературѣ. Сама природа зневоляє чоловіка выразити ся такимъ языкомъ, якимъ его богъ ѡддаривъ; дятого и у насъ входило въ церковщину щоразъ то бѣльше слѣвъ и зворотѣвъ рускїихъ; ѡстоятельства вмѣшали до него съ часомъ еще много польонизмѣвъ, такъ що за часѣвъ кїевскои академїи нашъ письменнїи языкъ — чїста карикатура. Списовано вправдѣ цѣлїи фѣдїянты стихомъ и прозою, но они не приносили народови пожиткеу, позаякъ ученїи не хотѣли впередъ учити ся сами народнои языка и образовати за его помѣчию народъ, але старали ся конечно накинѣти народови свою польонизмами переповнену церковщину и заступити нею живое слово. Слѣдовательно народъ поступивъ съ ними такъ, якъ поступае звичайно съ такими просвѣтителами: бнъ не звертавъ на нихъ уваги. Котляревскїи першїи, посвятивши цѣле свое житье для добра народа, старавъ ся для него такожъ писати, а пишучи для народа, мусѣвъ писати народнїимъ языкомъ и ѡ такихъ предметахъ, котрїи народъ обходили. Въ тѣмъ взглядѣ рѣвняють ся его заслуги тымъ заслугамъ, якии положивъ въ польскѣи литературѣ Mikołaj Rej z Nagłowic котрого поляки называютъ: „gwiazdą pierwszego rzędu na widnokręgu piśmiennictwa polskiego“.

Цѣле европейске образование не повставало у поединчихъ народѣвъ замешкующихъ тую часть свѣта особно: его жереломъ есть культура старыхъ Грековъ, передана по бѣльшой части посредствомъ культуры старыхъ Римлянъ. Такъ само рѣчь має ся и съ литературою Клясїчнїи утворы Грековъ и Римлянъ буди довго образцемъ поэзи и всѣхъ образованныхъ народѣвъ. Але понеже новшїи писатель тримали ся ихъ на слѣпо, то не дивно, що форма взяла гору надъ содержаньемъ, черезъ що ограничивъ ся свободнїи полетъ фантази. Наконецъ духъ

народный ставь домагати ся своего: появили ся писателѣ, що опустили Парнасъ, а усѣли межѣ своимъ народомъ и оглядали ся за формою и содержаньемъ въ его производахъ, — въ народнѣй поэзіи. Завязала ся въ цѣлѣй Европѣ завзята борба межѣ заслуженымъ, але въ своихъ за-садахъ законѣнымъ старцемъ — клясицизмомъ, и межѣ повнымъ свѣ-жости и духа народного молодцемъ — романтизмомъ, доки першій не улягъ на все послѣдному. На Руси було въ томъ взглядѣ еще сумнѣйше. И-шіи школы, а особливо академія кѣвска, була заложена на способъ заграничныхъ; образцемъ служили въ нѣй подобній польскій заведеня. Представителями учености и письменности були професоры кѣвской академіи, особы духовній, котрѣй не такъ легко кидаютъ ся старины. Они то впровадили въ нашу поэзію мертвіи клясициніи формы и польскій силлябичный стихъ, зовсѣмъ чужій для руского уха. Ихъ ученики вступали въ ихъ слѣды, а понеже не було кому выступити противъ тыхъ диктаторовъ-самозванцевъ, то здавало ся, що Русь въ литера-турѣ николи не вступитъ на природну дорогу. Академія кѣвска упала, але тѣи що писали, не перестазали тримати ся давного звичаю. Одинъ Климентій, Зеновіевъ сынъ, не дотримовавъ гдекуды рѣв-ного числа силлябъ и не захововавъ всюду цезуры, но не длятого, абы тымъ зробити оборотъ въ поэзіи, але по просту длятого, що ему где-куды помимо волѣ неудало ся. Писанье тои псевдопоэзіи устало перше, нимъ змогло выкликати польемику. Ажъ при самѣмъ кѣнци 18. вѣка появляе ся Котляревскій, кидаетъ силлябичніи стихи, впроваджуе розмѣръ тоничный, якій подыбавъ въ народныхъ пѣсняхъ, а абы разъ на все усунути псевдоклясицизмъ, выбравъ собѣ такій предметъ, въ котромъ мѣгъ высѣяти цѣлый Парнасъ и всѣхъ клясициныхъ богѣвъ, безъ котрыхъ въ псевдоклясициной поэзіи не могло обойти ся. То була при-чина, длячого Котляревскій выбравъ собѣ предметомъ Енеиду. За нимъ поїшли всѣ прочіи украинскіи писателѣ, а клясицизмъ зникъ, якыи николи у насъ не бувъ. Що Котляревскій причинивъ ся тымъ зворотомъ дуже много до поддвиженя народной литературы, признае каждый кто може пѣзнати превосходство нашої литературы зачавши ѳтъ Котляревского ѳтъ тон, що була передъ нимъ. Надъ чимъ у инныхъ на-родѣвъ трудило ся много писателѣвъ, того доконавъ у насъ самъ Котляревскій! Наконецъ бувъ Котляревскій писателемъ на часѣ. — Ѳтно-шенье украинского народа до его козакѣвъ представляе намъ въ 18. вѣцѣ сумный видъ. Козаки выйшовшіи колись зъ середъ народа дово-го не розличали ся ѳтъ него ничимъ, кромѣ занятіемъ. Коли въ цѣлѣй Европѣ ширила ся що разъ то бѣльше пронасть межѣ такъ званою аристокраціею и демокраціею, на Украинѣ каждый гѣтовъ бувъ поло-жити голову за права цѣлого народа, а народъ стоявъ въ оборонѣ каждого зъ особна. Наконецъ улягла и тая часть Европы загалнымъ понятіямъ. Польскій аристократизмъ 17. вѣка завладѣвъ впередъ гет-манами и ихъ найближшими урядниками, а потѣмъ ширивъ ся що разъ дальше, доки не выдѣлилась зъ помежи козакѣвъ особна кляса панѣвъ,

котріи тримали себе за щось высшего отъ простолюдина и старали ся во всёмъ наслѣдовати заграничный тонъ. Пѣсля Мазепы видимъ вже ясно утѣснителей — панѣвъ и утѣсненнй народъ — вельможныхъ и мужикѣвъ. Загальный смакъ поцувъ ся. Украинскіи паны, обогативши ся до непознана, прийали чужій стрѣй, чужіи звичаи и обычаи, и чужій языкъ; все, що було народнымъ, выдавало ся имъ грубымъ, простымъ и понижающимъ: они смѣялись надъ нимъ, забувши, що смѣють ся властиво самі надъ собою. Но и простой народъ не задвлявъ ся инакше на панѣвъ. Чудовищнй строн, вымушене житье и цѣй такъ скажу — слѣпое малпованье, мушело выдати ся смѣшнымъ шануючому старину народови, и тымъ смѣхомъ осолоджавъ онъ свою недолу. Середъ такихъ взаимныхъ отношеній не бракло на екстремахъ, возбужающихъ загальнй смѣхъ, а тѣи отворили обширне поле для гумористики, котра въ такихъ разахъ робить найльшшу прислугу, абы поправити поцутый смакъ. Въ томъ-то часѣ появляе ся Котляревскій съ своимъ гумористичнымъ талантомъ, мовбы умысно посланный на то, абы отворити подупавшимъ людемъ очи; онъ умѣе добре подглянути ошибки своихъ ровесникѣвъ и смѣе ся надъ ними дотепно и ущепливо. Въ томъ-то взглядѣ зробивъ онъ такую саму прислугу, якъ въ польскѣй литературѣ Игнасу Кравіцкі, уродившій ся тѣлько 34 лѣта передъ Котляревскимъ и выступившій въ той самѣй цѣли, именно, абы направити поцувшій ся смакъ.

Украинскій писаня Котляревского суть: 1. Енеида. Першй ей три части написавъ авторъ, якъ самъ говоривъ, около 1798; до року 1809. скѣичивъ четверту часть и поправивъ три першіи; около 1824 и 1825 уложивъ пятую и шестую часть и пр давъ право друкованя цѣлои Енеиды надворному совѣтнику Волохину за 2000 рубл.

2. Пѣсня на новый рокъ 1805. Александру Борисовичу Куракину, губернатору полтавскому.

3. двѣ драмат. пѣсы: „Наталка Полтавка“ и „Москаль чарѣвникъ“, зъ котрыхъ перша була представлена въ Полтавѣ 1819 р. а друга не много позднѣйше. Обѣ они принятіи були публикою съ восторгомъ, а имя автора цвтаряло ся съ любовію не тѣлько на Украинѣ, але и въ многихъ мѣстахъ великои Руси. Кажуть, що Котляревскій писавъ тѣи пѣсы для домашнего театра князя Репнина; но правдоподобнѣйше, що онъ писавъ ихъ для полтавского народного театра, где самъ бувъ директоромъ. Обѣ тѣи пѣсы передавъ авторъ Срезневскому до напечатаня.

Кромъ того найдено по смерти Котляревского еще слѣдующий, менше важнй пѣсьма въ великорускѣй мѣвѣ:

1. Журналъ военныхъ дѣйствій 2 корпуса отъ 15. новембра до 16 декембра 1806.

2. Перевѣдъ зъ французского: якъ треба приступати до читаня евангелія Луки

3. Замѣтки о гдєкотрыхъ народныхъ обычаяхъ. и пр.

VII.

С. Катрановъ каже о украинскихъ письмахъ Котляревского такъ: „О достоинствѣ его сочиненій говорить лишнее... Кто изъ малороссовъ неразъ плѣнялъ ся этимъ умнымъ и веселымъ, исполненнымъ наблюдательной остроты и въ тоже время глубокаго и свѣтлаго пониманія народной жизни стихомъ Энеиды?! А „Наталка Полтавка,“ эта художественная по постановкѣ и изложенію пьеса, отъ начала до конца изобилующая своими дивными и плѣнительными, за сердце хватающими аріями? Есть-ли подобное, говоримъ только подобное, что нибудь ей въ нашей украинской литературѣ? Все что есть и что было обветшало и уступивъ времени сошло со сцены.. А „Наталка“ и до сихъ поръ не сходитъ со сцены, не только нашихъ провинціальныхъ театровъ, но даже и въ столицахъ — она имѣетъ полный успѣхъ.. Мы уже не говоримъ о томъ неподражаемомъ комизмѣ, который, напримѣръ, на каждомъ шагу проглядываетъ въ Москаль-чаривникѣ, имѣющемъ, въ репертуарѣ почти каждаго театра значеніе одного изъ лучшихъ дивертисменовъ... А почему? Потому, что все писанное незабвеннымъ Иваномъ Петровичемъ взято изъ жизни, схвачено съ натуры, да еще нужно прибавить, съ неподражаемымъ, чисто талантливымъ искусствомъ... Не дорогъ-ли становится послѣ этого намъ малороссамъ, Иванъ Петровичъ Котляревскій и не возвышаютъ-ли его, его произведенія, на степень истиннаго поэта, и притомъ поэта дивгателя?!“ (Катр. стор. XII).

Я признаю, що Катрановъ мѣстцами пересадивъ вартѣсть творѣвъ Котляревского, но все таки его слова служатъ доказомъ, що Украина иначе задивляе ся на першого своего поэта, якъ Кулишъ. При оцѣненію поезіи словянської мы не можемъ тримати ся строго тыхъ правилъ, які поставили трансцендентальніи эстетики нѣмецкіи; мы мусимо руководити ся правилами Палацкого, Либельта, Кремера и Дастиха, котрі опирають ся на засадахъ чисто народныхъ, маючихъ много подобности до старо греческихъ, а тогда нашъ судъ буде цѣлкомъ инакшій.

Длячого Котляревскій взявъ ся за Енеиду, и длячого писавъ тривестію, сказано выше. Ту треба додати, що только такіи рѣчи могли тогда подобати ся; чимъ инимъ не бувбы заинтересовавъ тогдышня публіка, чого доводомъ третій нашъ писатель зъ ряду, Гулак-Артемовскій. Котляревскій не числитъ ся до тыхъ поетѣвъ, котрымъ придаемъ епитетъ „вѣщій,“ длятого онъ не вознѣсь ся высоко надъ окружаюче его товариство, але представлявъ рѣчи, якъ зъ своего становишка на нихъ задивлявъ ся. Но не можна пристати на мнѣніе Кулиша, котрый каже, що онъ завзявъ ся бувъ своею Енеидою высмѣяти бѣдный простый народъ. Мы вже видѣли, що Котляревскій и въ высшихъ товариствахъ не переставъ вытикати тогдышнихъ ошибокъ; въ Енеидѣ же онъ выступае только противъ козацтва, когре вывелось въ высшихъ сферахъ въ аристокрацію, а въ низшихъ въ простачтво, а не противъ народа. Онъ пригадуе козакамъ, що они суть: тамтымъ — що не

b.

VIII.

мають чого погорджати народомъ, бо они самі зъ него вийшли, а тымъ — що они яко заступники руского рыцарского стану не повинні забувати, що для них не пристойть такъ дуже морально упадати. А що они истинно були морально підупали, видимъ зъ того, що Котляревскій витякає имъ піянство, гультайство, легковѣрність, забобоны, зліи привычки и т. п., що все въ певнімъ взглядѣ и нынѣ еще межі нашимъ народомъ подыбати можна, хотяй такъ нынѣ якъ и тогды причини того упадку не лежали въ народѣ, але гдеінде. Самъ українскій народъ давъ найліпше свѣдоцтво Котляревскому. Его Енеиду читали не тільки помѣщики, шляхта и люкаи, якъ думає Кулишъ, але и прості люди, если тільки умѣли читати. Вѣсть о нѣй розійшла ся по цѣлѣй Руси: навѣть козаки, перейшовші за Дунай до Турціи, не могли нею натѣшити ся, а спѣткавши ся разъ съ авторомъ, называли его батькомъ рѣднимъ и просили, абы ишовъ до нихъ, они зроблять его старшимъ. Гдекотрѣ мѣстця зъ Енеиды повторяють ся многими Українцями на память, а поединчіи мысли уживають ся вѣсего пословиць! „Ктоже ошибся?“ пытає ся одинъ зъ противниківъ мнѣнія Кулиша, „кто больше правъ: общество-ли, относящее ся къ личности поэта и его произведенію съ уваженіемъ и любовью, или — критикѣ, подвергнувшая и личность и произведеніе Котляревскаго безусловному осужденію?“ (Осн. 1861. II).

Зъ Енеиды показує ся, що Котляревскій умѣвъ надзвычайно легко писати стихи, хотяй бесѣда его не совсѣмъ чиста, бо часто мѣшає слова и обончєня великорускѣ, що однакъ въ травестіи не такъ дуже разить. Не ма у него высшего поетичного вдохновенія, але за то гуморъ незрѣванный, сатира невымущена, оповѣданье легке и основна вѣдомость того, о чѣмъ пише. Розмѣръ у него, якъ и въ нашихъ народныхъ пѣсняхъ, тоничный, но якъ на нещастье стопы ямбичный, для руского уха не дуже пріятніи. У Котляревского видимъ такожъ бракъ объективного идеализму, ддятого ѓнъ въ всѣхъ своихъ творахъ впадає чаще въ карикатурность або зъ другой стороны въ афектацію и сентиментализмъ. Всякда являє ся у него природный талантъ, велика плястика, много житя, фантазїи и гумору, много силы, енергїи въ представленю характерѣвъ; але зъ другой стороны бракъ литературного смаку, супокою, гармонїи, природности, высшего полету и въ его индивидуальности лежаща эксцентричность, черезъ що его особы стають ся не разъ або реально-фантастичными або поетично-идеальными. Замѣтити только треба, що карикатура въ травестіи дасть ся оправдати.

Наконецъ роблю увагу, що Енеида называла ся первобытно „перелицованная“ т. е. переименована, а не „переложенная“, якъ называють въ позднѣйшихъ выданяхъ, авторъ ен не перекладавъ, т. е. не переводивъ, але такъ переименовавъ, що она перестала бути Виргилевою.

Пѣсня на новый рѣкъ не має въ литер. взглядѣ великой ваги.

IX.

„Наталка Полтавка“ становить другу часть до Енеиды. Коли въ Енеидѣ показавъ Котляревскій темніи стороны злившого ся съ народомъ козацтва, пѣдувашого не по своѣй воли, то ту пригадуе намъ, що межи тымъ народомъ суть еще здоровіи зерна (Нат. Пет), истинно красніи характеры, котрыхъ и въ палатахъ тяжко побачити. Не на смѣхъ заслуге той народъ, але на помилованье, на помѣчь, абы мѣгъ пѣднести ся зъ упадку. Передъ всѣмъ же усунути бы выпадало эдеморализовану старшину, котра або ссе народъ якъ павка (Тетерв), або есть до всеи бѣды привѣдця“ (Маког) Котляревскій видѣвъ, що тогдышня старшина занадто народъ ви допѣкала, длятого и вкладае Выборному слѣдуючій слова въ уста: „За те намъ простому народови буде добре, коли старшина буде богобоязлива и справедлива, не допускатиме письменнымъ павкамъ кровь изъ насъ смоктати“ — Характеры обохъ головныхъ особъ, Нат. и Пет, суть удачно перепровадженіи; Котляревскій показавъ на нихъ, якъ докладно бнъ знавъ людское сердце. Наталка, женщина, обѣцяе вправдѣ матеръ, що пойдѣ за першого лѣпшого жениха, но ледво показуе ся Петро, она забувае на даное слово и дае ся унести струямъ чувства; она не може придушити своєю любови на все, бо любовь грае у женщины головну ролю. — Противно Петро; и бнъ любить Наталку щиро; бнъ перетерпѣвъ для неи много и думавъ, що вже есть у цѣли. Но коли ходитъ о то, абы выповнити высшій законъ, — послушеньство матерп, бнъ не слѣдуе чувству, але уступае добровѣльно, бо любовь грае у мужчины пѣдрядну ролю. — Менше удачно перепровадженіи суть характеры прочихъ особъ, а що особливо въ очи упадае, то несподѣване розвязанье драмату. Авторъ зовсѣмъ не умотивовавъ, длячего возный при кѣнци зробивъ ся такіи добродушный и бѣступивъ бѣгъ зачатого дѣла.

Въ водевилю „Москаль чарѣвникъ“ представленый Москаль занадто пересадио, а Чупрунъ не вѣрно. Послѣдній яко чумакъ. бувавъ много въ свѣтѣ, длятого дивно, якъ мѣгъ его Москаль такъ легко обманути. — Прочіи уваги що до тыхъ двоохъ пиесъ зробленей выше.

Выдана Котляревского творѣвъ буди до теперъ слѣдуючій :

1. Енеида, на малороссійскій языкъ перелиціюванна И. Котляревскимъ. С Петербургъ, 1798 — Въ томъ выданіи находятъ ся только три першіи части, надрукованіи накладомъ помѣщика М. Паршуры.
2. Той самъ накладчикъ бѣдруковавъ еще разъ перше выданье 1808 р. — Оба тіи выдана мають много ошибокъ и друкованіи безъ позволенія автора.
3. Сбичивши IV. часть Енеиды и поправивши три першіи, посвятивъ Котляревскій своѣи трудъ помѣщику полтавского губерніи Семену Михайловичу Кочубею, а той бѣдруковавъ ю въ Петербургѣ 1809 р съ тою самою надписею, яка була въ 1 и 2 выданіи.

4. 1842. р. выдавъ цѣлу Енеиду въ VI. частяхъ Ролохинъ въ Харьковѣ, але вже съ надписею: *Виргиліева Енеида, на малороссійскій языкъ передоженная И. Котляревскимъ.*
5. 1837. р. выдруковавъ Срезневскій въ Украиньскѣмъ сборнику Наталку Полтавку.
6. Всѣ украинскіи писачя Котляревского съ его портретомъ и картиною будничка его въ Полтавѣ выдавъ Кулишъ въ Петербурзѣ 1862. р. — Есть то найдише выданье творѣвъ Котляревского, якѣи коли появили ся, повне перемѣнъ и новостей, о котрыхъ авторови и не снило ся. Кулишъ поперероблявъ цѣлиа уступы на своѣй стрѣй, а що му неподобало ся, то опуствъ. Здае ся, що бнѣ хотѣвъ зрѣбити зъ творѣвъ Котляревского якусь читанку для народа?!
7. Найдише выданье есть до теперь: И. П. Котляревскій *Собрание сочиненій на малороссійскомъ языкѣ. Издано подъ редакціей С. П. Катранова. Кіевъ 1875.*

Майже всѣ тии выданя друкованіи правописею великорускою, якъ писавъ и. пр. Шевченко: кажде польске у бѣдано черезъ *ы*, а кажде і черезъ *и*. Только Кулишъ друковавъ своею фонетикою. Но Котляревскій не писавъ ни однимъ ни другимъ способомъ, але уживавъ такъ якъ *мы* и *и ѣ* на своѣмъ мѣстци, и. пр. листикъ а не лыстыкъ, жинки а не жинкы; гнѣвомъ а не гнивѣмъ або навѣтъ гнывомъ.

Я тримавъ ся въ Енеидѣ выданя 1842. р.; Наталка Полтавка бѣдрукована зъ Катранова; пѣсня на новый рѣкъ зъ Кулиша и Головацкого (Пчела 1849.), а до Москала чарѣвника служило за пѣдаву выданье Кулиша, бо иного не ма, длятого за вѣрибѣсть не ручу, такъ якъ и при всѣхъ прочихъ писателяхъ, котрыхъ творы передрукованіи зъ выданъ Кулиша.

Замѣтити треба, що въ Енеидѣ зъ 1842 р. не писано въ 3. особѣ ѣ только ѣ, и. пр. лежить, грають (якъ у насъ); въ Нат. Полт. не ма одностайности, но все таки бѣльше подыбуемъ ѣ; у Кулиша разумѣ ся що всюда стоить ѣ. — Я не бѣтвживъ ся спровадити все на одинъ ладъ!

(Литература: Основа. 1861. I. и II. — Пчела 1849. — Выданье творѣвъ Котл. Катранова. — Читанка для высшой гимн. II. — Словница украиньскої мови. Ф. Пискунова 1873.)

ЕНЕИДА.

ЧАСТЬ I.

Еней бувъ парубокъ моторный
И хлопецъ — хоть куды козакъ!
Удавсь на всее зле проворный,
Завзятѣйшій одъ всѣхъ бурлакъ.
Но Греки якъ, спаливши Трою,
Зробили зъ неи скирту гною,
Онъ, взявши торбу, тягу давъ,
Забравши деякихъ Троянцѣвъ,
Осмаленыхъ, якъ гири, ланцѣвъ,
Пятами зъ Трои накивавъ.

Онъ, швидко поробивши човны,
На сине море попускавъ,
Троянцѣвъ насадивши повний,
И куды очи поухравъ.
Но зла Юнона, ~~бѣла~~ дочка,
Роскудкудакалась якъ квочка —
Енея не любила страхъ;
Давно уже она хотѣла,
Юго щобъ душка полетѣла
Къ чортамъ, и щобъ и духъ не пахъ.

Еней бувъ тяжко не по сердцю
Юнонѣ, все си гнѣвивъ;
Здавався горчѣйшій ей одъ перцю,
Нѣ въ чѣмъ Юнонѣ не просивъ;
А горшь за те ей не любивъ ся,
Що, бачишь, въ Трои народивъ ся
И мамою Венеру звавъ;
И що юго покойный дядько
Парисъ, Приямово дитячко,
Путивочку Венерѣ давъ.

Побачила Юнона зъ неба,
Що панъ Еней на поромахъ;
А те шепнула ~~дочка~~ Теба...
Юнону взявъ великій жахъ!
Впрягла въ гринджолята навичку,
Сховада подъ кибачку мичку,
Щобъ не святила ся коса;
Взяла сподвицю и шурѣвку,
И хлѣбъ зъ солю на тарялку,
Къ Боу ичалась якъ оса.

„Здоровъ Боле, пане свату!
Ой якъ ся маєшь, якъ живешь?“
Сказала якъ ввійшла у хату
Юнона: „Чи гостей ты ждешь?“
Поставила тарялку зъ хлѣбомъ
Передъ старымъ Коломъ дядомъ,
Сама же съла на ослонѣ.
„Будь ласкавъ, сватоньку старику
Избій Енея съ пантелику,
Теперь плыве на морі днѣ.“

„Ты знаешь, днѣ який суцѣга,^{х)}
Паливода и горлорѣзъ;
По свату якъ еще побѣга,
Чихсь багачко вьлье слязъ.
Пошли на юго лихо злее,
Щобъ люди все, що при Енеи
Послизли, и щобъ днѣ и самъ.
За сеежъ дѣву чорнобриву,
Сватую, гарну, уродиву,
Тобѣ я, далебѣ, ~~даю~~.

За тебе Biggam.
„Гай, гай! ой дейже юго кату!“
Еоль насупившись сказавъ:
„Я себе зробивъ за сюю плату,
Та вѣтры все пороспускавъ:
Борей ведужъ лежить съ похмѣля,
А Нотъ повхавъ на весѣля,
Зефиръ же, давній негодай,
Зъ дѣвчатами заженихавъ ся,
А Евръ въ поденьщики нанявъ ся;
Якъ хочешь, такъ и помышляй!“

„Та вже для тебе ^{у хлѣ} обяцѣно
Енесей я ляпасъ дамъ;^{х)}
Я хутко, мито постараюсь
Въ трѣста юго къ чортамъ загнать.
Прощайже! швидче убійрай ся,
Объянки не забувай ся:
Бо послѣ, чуешь, нѣ чичиркъ!
Якъ збрешешь, то хоча надыдъ ся,
На ласку послѣ не понадъ ся,
Тогда одъ мене возьмешь чвиркъ.^{х)}

1) куды, 2) таря, 3) вѣтры, 4) шурѣвка, 5) гринджолята, 6) мичку, 7) шурѣвка, 8) шурѣвка, 9) шурѣвка, 10) шурѣвка, 11) шурѣвка, 12) шурѣвка, 13) шурѣвка, 14) шурѣвка, 15) шурѣвка, 16) шурѣвка, 17) шурѣвка, 18) шурѣвка, 19) шурѣвка, 20) шурѣвка, 21) шурѣвка, 22) шурѣвка, 23) шурѣвка, 24) шурѣвка, 25) шурѣвка, 26) шурѣвка, 27) шурѣвка, 28) шурѣвка, 29) шурѣвка, 30) шурѣвка, 31) шурѣвка, 32) шурѣвка, 33) шурѣвка, 34) шурѣвка, 35) шурѣвка, 36) шурѣвка, 37) шурѣвка, 38) шурѣвка, 39) шурѣвка, 40) шурѣвка, 41) шурѣвка, 42) шурѣвка, 43) шурѣвка, 44) шурѣвка, 45) шурѣвка, 46) шурѣвка, 47) шурѣвка, 48) шурѣвка, 49) шурѣвка, 50) шурѣвка, 51) шурѣвка, 52) шурѣвка, 53) шурѣвка, 54) шурѣвка, 55) шурѣвка, 56) шурѣвка, 57) шурѣвка, 58) шурѣвка, 59) шурѣвка, 60) шурѣвка, 61) шурѣвка, 62) шурѣвка, 63) шурѣвка, 64) шурѣвка, 65) шурѣвка, 66) шурѣвка, 67) шурѣвка, 68) шурѣвка, 69) шурѣвка, 70) шурѣвка, 71) шурѣвка, 72) шурѣвка, 73) шурѣвка, 74) шурѣвка, 75) шурѣвка, 76) шурѣвка, 77) шурѣвка, 78) шурѣвка, 79) шурѣвка, 80) шурѣвка, 81) шурѣвка, 82) шурѣвка, 83) шурѣвка, 84) шурѣвка, 85) шурѣвка, 86) шурѣвка, 87) шурѣвка, 88) шурѣвка, 89) шурѣвка, 90) шурѣвка, 91) шурѣвка, 92) шурѣвка, 93) шурѣвка, 94) шурѣвка, 95) шурѣвка, 96) шурѣвка, 97) шурѣвка, 98) шурѣвка, 99) шурѣвка, 100) шурѣвка.

Еолъ, оставшись на господъ,
Здравъ всѣхъ вѣтрѣвъ до двора,
Ведявъ поганой быть погодъ...
Якъ разъ на моръ и гора!
Все море заразъ спузырило,
Водою мовь въ ключъ забило,
Евей тутъ крикнувъ, якъ на пупь;
Заплакавъ ся и зарыдавъ ся,
Пошарнавъ ся, увесъ подравъ ся,
На тѣмъ начесавъ ажъ струпъ.

Проклятъ вѣтры редули ся,
А море зъ лиха ажъ реве;
Слѣзми Троянцъ обдали ся,
Евей за живѣтъ бере;
Всѣ човники ихъ роуцъ ^врадо;
Багацко войска тутъ пропало;
Тогда набрались всѣ сто лихъ!
Евей кричить: „що я Нептуну
Пѣвъ копы грошей въ руку суву,
Абы на моръ штуржъ утихъ.“

Нептунъ издавна бувъ дряпъчка.
Почувъ Евейвъ голосокъ;
Шатнувъ ся заразъ изъ запъчка,
Пѣвъ копы для юго кусокъ!
И митю осѣдлавши рака,
Схвативсь на юго мовь бурлака,
И вырнувъ зъ моря, якъ карась
Загомонивъ на вѣтрѣвъ грѣзно:
„Чого вы гудете такъ рѣзно?
До моря, знаете, Вамъ засъ!“

Отъ тутъ то вѣтры схаменулись,
И нувъсь драда до норы;
До лѣса мовь лѣхъ шатнулись,
Або одъ ѣжакъ тхоръ.
Нептунъ же заразъ взявъ штедку
И выхавъ море якъ свѣтелку,
То сонце глянуло на свѣтъ,
Евей тогда якъ народивъ ся,
Разѣвъ изъ пять перекрестивъ ся:
Звельвъ готовити обѣдъ.

Поклади шальовки сосвовай,
Кругомъ наставили мисокъ;
И страву всякую, безъ мовы,
Въ голодный шхали все кутокъ.
Тутъ съ саломъ галушки лыгали,
Демъшку и кулъшь глытали,
И брагу кулликомъ тгали;
Та и горьлочку хлытали,
На силу изъ-за стоуду встали
И спати послѣ всѣ лягли.

Венера не послѣдня шльоха,
Пѣворна, врагъ еи не взывъ,
Побачила, що такъ полоха
Еолъ сынка, що ажъ захлявъ;
Умыла ся, причедурилась
И якъ въ недѣлю нарядилась,
Хоть бы до дудки на тавецъ!
Взяла очпюкъ грезетовой
И кунтушь зъ усами люстровый,
Пѣшла къ Зевесу на ралець.

Зевесъ тогда кружавъ сивуху
И оселедецъ завдавъ;
Онъ сѣому выпивши осьмуху
Послѣдки съ кварты выливавъ.
Прійшла Венера искривившись,
Заплакавшись и заискривившись,
И стала хлыпать передъ нимъ:
„Чимъ предъ тобою, милый тату,
Сынъ заслуживъ таку мой плату?
И овъ, мовь въ свинки грають нмъ.“

„Куди юму уже до Риму?
Хиба якъ здохне чортъ въ ровъ!
Якъ вернуть ся панъ Ханъ до Крыму,
Якъ женить ся сынъ на совѣ.
Хибабъ уже та не Ювона,
Щобъ не вказала макогона,
Що й досй слухае чмелъвъ!
Колибъ она та не бѣсилась,
Замовкла и не камезидась,
Щобъ ты се самъ вѣй извельвъ.“

Юпитеръ, все допивши съ кубка,
Погладивъ свой рукою зубъ:
„Охъ доцю, ты моя голубка!
Я вправдъ твердый такъ, якъ дубъ.
Евей збудуе сильне царство
И заведе свое тамъ панство;
Не малый буде днъ панокъ.
На панцину весь свѣтъ погонитъ,
Багацко хлопцѣвъ тамъ ^вводитъ и ^ввожитъ
И весь нмъ буде ватажокъ.“

„Завде до Лидоны въ гостъ,
И буде тамъ бенькетовать;
Полюбитъ ся еи днъ мосцъ
И буде бѣсники пускати.
Иди, небого, не жури ся,
Пононедвакуй, помоли ся,
Все буде такъ, якъ я сказавъ.“
Венера низько покловились,
И съ панъ-отцемъ своимъ простиась,
А днъ еи поцѣловавъ.

Еней прочувавъ ся, проспавъ ся,
И голодрабцѣвъ позыбравъ,
Зо всѣмъ зобрвавъ ся и укладъ ся
И скѣлько видно почухравъ.
Плавъ, плавъ, плавъ, плавъ, що ажъ о-
И море такъ юму огидло, [бридо,
Що басомъ на юго дививсь.
„Колибъ, каже, умеръ я въ Трои.
Ужебъ не пивъ сси гѣркон,
И марне такъ не волочивсь.“

Потѣмъ до берега приставши
Съ Троянствомъ голымъ встѣмъ своимъ,
На землю съ чонѣвъ повстававши,
Спытавъ, чи е шо всти имъ?
И заразъ чогось поповѣли,
Щобъ на пути не ослабъли;
Пѣшли, куды хто запонавъ.
Еней по берегу попхавъ ся,
И самъ не знавъ, куды слѣнавъ ся,
Ажъ гулькъ — и въ городъ причававъ.

Въ томъ городѣ жила Дидона,
А городъ звавъ ся Карфагенъ,
Розумна паня и моторна,
Для неи трохи сихъ имѣть:
Трудаща, дуже працювита,
Весела, гарна, сановита,
Бдьяжка, — що була вдова;
По городу тогдѣ гуляла,
Коли Троянцѣвъ повстрѣчала,
Такъ сказала имъ слова:

„Ѡдкиль такій се гольцѣпакъ?
Чи рыбу зъ Дону везете?
Чи може выходѣ бурлаки?
Куды, прочане, вы идете?
Якій васъ врагъ сюды направивъ?
И хто до города причаливъ?
Якажъ ватага розбѣшакъ!“
Троянцѣ всѣ замуromтали,
Дидонъ низько въ ноги пали,
А вставши вѣ мовляли такъ:

„Мы всѣ, якъ бачъ, народъ хрещеный,
Волочимъ ся безъ талану,
Мы въ Трои, знаешь, порожденъ,
Еней пустивъ на насъ ману;
Дали намъ Греки прочухана,
И самого Еней пана
Въ три вырвы выгвали Ѡдтиль;
Звѣдѣвъ покинути намъ Трои,
Пѣдмовивъ плавати съ собою.
Теперь, ты зѣвешъ, мы Ѡдкиль.

Помидуи, паня благородна!
Не дай загинуть головамъ!
Будь милостива, будь незлобна
Еней спаеибѣ скаже самъ.
Чи бачишь, якъ мы обѣдарили!
Убраня, ностолы порвались,
Охлади, нѣвъ въ дощѣ щѣня!
Кожухи, свиты погубили,
И зъ голоду въ кулакъ трубили.
Така намъ лучилась пѣня!“

Дидона гѣрко зарыдала,
И зъ бѣлого свого лица
Платочкомъ слѣзы обтирала:
„Колибъ, сказала, молодця
Еней вашого западала,
Ужебъ тогдѣ весѣла стала,
Тогдѣ великъ-день бувъ бы намъ!“
Тутъ плюсъ Еней, якъ будто зъ неба:
„Ѡсь, озыде я, коли вамъ треба!
Дидонъ покляну ся самъ.“

Потѣмъ зъ ~~Дидономъ~~ ^{Филом} ~~бывавши~~,
Поцѣловавъ тарю въ смакъ;
За ручевкы бѣленькы взявши,
Балакали то сякъ, то такъ.
Пѣшли къ Дидонѣ до господы
Черезъ великы переходы.
Ввійшли въ свѣтлицю, тай на полъ;
Пили на радощахъ сявуху
И зли самяну макуху,
Покиль кликнули ихъ за стѣлъ.

Тутъ зли розныи поцравы,
И все зъ поливаныхъ мисокъ,
И самы гарни приправы,
Зъ новыхъ кленовыхъ тарѣлокъ:
Свинячу голову до хрѣну
И локшину на перѣжну.
Потѣмъ съ Ѡдлевою нидикъ:
На закуску кулашь и кашу.
Лемъшку, зубѣцъ, путрю, квашу
И зъ макомъ медовый шуликъ.

И кубкаши пили слявянку,
Медъ, пиво, брагу, сырѣвецъ,
Горьку просту и каганку,
Куриль для духу яловець.
Бандура горлицѣ бринчала,
Сопѣлка зуба затинала,
А дудка граала по балакахъ;
Ся н жарѣвки на скрипцѣ грали;
Кругомъ двѣчата танцьовали, [кахъ.
Въ дробушкахъ, въ чоботахъ, въ свит-

Сестру Дидона мала Ганну,
Навспражки дьвку, хоть куда,
Проворну, челурну и гарну;
Приходила и ся сюды.
Въ червоной юпочи баевой,
Въ запасцъ гарной еналевои,
Въ стьонжкахъ, въ намистъ и ковткахъ;
Туть танцовала выкрутасомъ
И предъ Енеемъ выхиласомъ
Подъ дудку била третяка.

Еней и самъ такъ расходивъ ся,
Якъ на арканъ жеребецъ;
Що трохи не увередивъ ся,
Пѣшовши съ Гандзею въ тавецъ,
Въ обохъ подьковки забряжчали,
Жижки одъ танцѣвъ задрѣжали,
Выстрибовавши гопака.
Еней, матню въ кудакъ прибравши
И не до соли приволявши
Садивъ крутенько гайдука.

А послѣ танцѣвъ варенухи
По филижанцъ пѣднесли;
И молодицъ цокогухи
Туть баяндрасы понесли;
Дидона крепко заюрила.
Горшокъ съ вареною розбила,
До дуру весь тогды нли.
Ввесь день весело прогуляли
И пняи спати полягали,
Енеяжъ ледве повели.

Еней на пачъ забравъ ся спати,
Зарывъ ся въ просо, тамъ и лгъ;
А хто схотѣвъ, побравъ до хаты,
А хто въ хлѣвцеъ, а хто подъ стѣгъ
А деяки такъ-такъ хлыснули,
Що де упали, тамъ заснули,
Сопли, харчали и хропли,
А добръ молодѣцъ кружали,
Поки ажъ пьвнѣ заспавали —
Що здужали, то все тягли.

Дидона рано исхопиласъ,
Пила съ похмѣля сырвецъ;
А послѣ гарно варядиласъ,
Якъ бы въ оренду на танецъ.
Взяла карабикъ бархатовый,
Сподницю и карсетъ шовковый
И начепила ланцюжокъ;
Червоной чоботы обула
Та и запаски не забула.
А въ руки зъ выбѣйки платокъ.

Еней же съ хмелю якъ проспавъ ся,
Изъвъ солоний огѣрокъ;
Потѣмъ умивъ ся и убравъ ся,
Якъ парубѣйка до дьвокъ.
Юму Дидона подослала,
Що одъ покѣйника украса:
Штаны и пару чобтокъ,
Сорочку и каптанъ съ китайки
И шапку, поясъ съ камайки
И чорный шовковый платокъ.

Якъ одяглись, то избѣшли ся,
Съ собою стали розмовлять;
Назли ся и приняли ся,
Щобъ по вчерашньому гулять.
Дидошажъ тяжко сподобала
Енея, такъ, що и не знала
Де дѣти ся и що робить;
Точила всякіе баласы,
И подпускала развѣдасы,
Енею тѣлькобъ угодитъ

Дидона выгадала грише,
Еней щобъ веселѣшій бувъ,
И щобъ вертѣвъ ся зъ нею ближче
И лиха щобъ свого забудъ:
Собъ очницъ завязала,
И у пана са грати стала,
Енеябъ тѣлько уловить;
Еней же заразы догадавъ ся,
Коло Дидоны теръ ся, мавъ ся,
Еи щобъ тѣлько доволинить.

Туть всяку всячину играли,
Хто якъ и въ вѣщо захотѣвъ;
Туть инчѣ жура вля скакали,
А хто одъ дудочки потѣвъ.
И въ хрещика, и въ горю дуба,
Неразы доходило до чуба.
Якъ загуляли ся въ джугута;
Въ хлюста, въ пары, въ вѣзка играли
И дамки по столу совали; у
Чортъ мавъ порожнього кута.

Що день було у вихъ похмѣля;
Пиласъ горьлка, якъ вода;
Що день бевькеты мовъ веселя,
Весь пняй, хоть посунъ куда.
Енеевъ такъ якъ боляциъ,
Або лихой осанной трясацъ,
Годила панъ всякій день.
Були Троянца пняй, смѣй,
Кругомъ обути и обшитъ,
Хоть голѣ прибрели, якъ пень.

Вісім ігри дописані забави на Дидона.

Троянцъ добре такъ курили,
 Дали принажку всьмъ жьнкань,
 По вечерницѣмъ вся ходили,
 Провѣду въ будо давали.
 Тай самъ Еней сподагъ, а паню
 Подозрѣвъ парити ся въ баню,
 Ужъе будо на бѣдѣ грѣхъ,
 Бо страхъ ома його любила,
 Ажъ розумъ весь свой погубила,
 А бацця не була шкоа.

Оттакъ Еней живъ у Дидоны,
 Забувъ и въ Римъ щобъ мадровать.
 Тутъ не боявъ ся и Юнони,
 Пустивъ ся все бенкетовать;
 Дидону навъ онъ мовъ за жьнку,
 Убивши добру въ неи грѣнку,
 Мутивъ якъ на селѣ москаль!
 Бо хрѣвъ його не взявъ, моторный,
 Ласкавый, гарный и проворный
 И гострый, якъ на бритвѣ сталь.

Еней зъ Дидоною возились,
 Якъ зъ оселедцемъ сьрый котъ;
 Гавали, бѣгали, ѣздились,
 Ажъ ливъ ся декли и потъ.
 Дидонажъ мала разъ роботу,
 Якъ изъ нимъ побѣгда на охоту,
 Тѣ грѣмъ загнавъ ихъ въ темный лѣохъ.
 Лихий ихъ зна, що тамъ робили,
 Було невидно зъ за могилы,
 Въ лѣохужъ сидѣли толькы въ двоохъ.

Не такъ то робитъ ся все хутко,
 Якъ швидко окомъ измитишь;
 Або якъ казку кажешъ прудко,
 Черомъ въ паперѣ якъ писнешъ.
 Еней въ гостяхъ проживъ не мало,
 Що зъ головы його пропадо,
 Куды його Зевесъ пославъ.
 Онъ годѣвъ зо два тамъ просидѣвъ,
 А мабудъ бы и большъ проиндѣвъ,
 Якъ бы його врагъ не сѣткавъ.

Кодись Юпитеръ не нарокомъ
 Зъ Олимпа глянувъ и на насъ;
 И кинувъ въ Карфагену окомъ,
 Ажъ тамъ троянскій мартоплясъ...
 Розсердивъ ся и розкричавъ ся,
 Ажъ цѣлый свѣтъ поколыхавъ ся;
 Еней даявъ на весь ротъ:
 „Чи такъ то, гадѣвъ сьмъ, онъ слуша?
 Убравъ ся въ патоку мовъ муха,
 Засвѣвъ буцѣмъ въ болотѣ чортъ.

Пойдѣтъ гонця мизъ кликнѣте,
 До мене заразъ щобъ прійшовъ,
 Глядѣть же, цупко прикрутѣте,
 Щобъ онъ въ шнянокъ та не зайшовъ!
 Бо хочу я кудись послати.
 И онъ, и онъ же, врага мати!
 Але Еней нашъ злѣдѣчѣвъ;
 А то Венера все свашкуе;
 Енеечка свого муштруе,
 Щобъ онъ зъ ума Дидону звѣвъ.“

Прибѣгъ Меркурій засапанвшись,
 Въ три ряды потъ зъ його котивъ;
 Всесь рѣмьзьями обвѣзавшись,
 На голову бриль наложивъ;
 На грудяхъ стъ бляхоу ладунка,
 А съ заду съ сухарями сумка,
 Въ рукахъ нагайскій малахай.
 Въ такѣмъ нарядѣ влѣзши въ хату,
 Сказавъ, „готовъ уже я тату,
 Куды ты хочешъ, посмлай.“

„Бѣжи лишь швидче въ Карфагену,
 Зевесъ гонцѣви такъ сказавъ,
 „И нару фозлучи скажену,
 Еней Дидонубъ забувъ,
 Нехай лишь бѣдиль уплѣтае
 И Рима строити чухрае —
 А то залѣгъ мовъ въ грубѣ пѣсѣ.
 Колижъ онъ буде йще гуляти,
 То дамъ йому себе я знати,
 Оттакъ сказавъ, скажи, Зевесъ.“

Меркурій низько поклонивъ ся,
 Передъ Зевесомъ бриль изнявъ,
 Черезъ порѣгъ переваливъ ся,
 До стайнъ швидче тагу давъ.
 Покинувши изъ рукъ нагайку,
 Запрягъ онъ митю чортопхайку;
 Черкнувъ изъ неба, ажъ куритъ!
 И все кобылокъ поганяе,
 Що оглобелѣва ажъ брыкае;
 Помчали ажъ вѣзокъ скрипитъ!

Еней тогдѣ купавъ ся въ бразѣ,
 И на полу укрьвшись лѣгъ;
 Йому не снилось о приказѣ,
 Якъ ось Меркурій въ хату вбѣгъ!
 Смыкнувъ изъ полу мовъ цѣпъ,
 „А що ты робишь? пѣшь сивуху?“
 Зо всего горла закрывавъ,
 „А ну лишь швидче убйрай ся,
 Съ Дидоною не жевихай ся,
 Зевесъ походъ тобѣ сказавъ!“

„Чи сежь таки до дала робишь,
Щой досй тута загулявсь?
Та швидко и не такь задробишь;
Зевесь не дурно похвалявсь;
Получишь добру халазю,
Онъ выдавить съ тебе оляю,
Отъ только йше тутъ побарись.
Глядижь, сьогодня щобъ убравъ ся,
Щобъ вищечкомъ одсайл укравъ ся,
Мене у друге не дождишь.“

Еней поджавъ хвостъ мовь собака;
Мовь Каинъ затрусивсь увесь;
Изъ носа потекла кабака:
Уже онъ знавъ якій Зевесъ.
Шатнувъ ся житю самъ изъ хаты,
Своихъ Троянцѣвъ позбйрати;
Збравши, давъ такій приказъ:
„Якъ можна швидко укладайтесь,
Зо всеми клаунками збйрайтесь,
До моря шведайте якъ разъ.“

А самъ вернувши ся въ будинки,
Свое лахматы позбйравъ;
Мизерїи наклавъ двѣ скринькы,
На човенъ заразъ одбславъ,
И дожидавъ ся только ночи,
Що якъ Дидона збйкне очи,
Щобъ не прощавшись тагу дать
Хоть онъ за' нею и журивъ ся,
И святомъ цвямъ девъ нудивъ ся,
Та, ба! бачъ треба покидать.

Дидона заразъ одгадала,
Чого сумуе панъ Еней,
И все на усь собъ мотала,
Щобъ умудрити ся и ей;
Зъ за печи часто выглядала,
Прикинувшись буцымъ куняла
И мовь она хотѣла спавъ.
Еней же думавъ, що вже спавъ,
И только що хотѣвъ дать драда,
Ажъ ось Дидона за чубъ хватъ.

Постой, ~~не~~ вражий смну!
Зо мною перше расплатись;
Отъ задшу, якъ злу личину!
Ось ну лишъ только завертись!
Отъ такъ за хлѣбъ, за сѣбъ ты платишь?
Ты всемъ привыкши насмахатись,
Роспустишь славу по минь!
Нагрѣла въ лазусъ гадюку,
Що послѣ изробила муку;
Послала пуховикъ свний.“

„Згадай якій прійшовъ до мене,
Що нй сорочки не було;
И постоловъ чортъ мавъ у тебе,
Въ кишеняжъ пусто, ажъ гуло;
Чи знавъ ты, що таке грошъ?
Мавъ безъ мативъ одий холошъ,
И только слава, що въ штанахъ;
Тай те порвалося и побилосьъ,
Ажъ глянуть соромъ, такъ сватилосьъ;
Свѣтина вся була въ латкахъ.“

„Чи якъ тобъ та не годила?
Хиба рѣшиа ты зохотѣвъ?
Десь вража мати подкусила,
Щобъ хирий тутъ ты не сидѣвъ.“
Дидона горко зарыдала,
И зъ сердца ажъ волося рвала,
И закраснѣла ся мовь ракъ.
Запаннався, посатавала,
Нѣначе дурману изъвала,
Залагла Енея такъ:

„Поганый, мерзкій, скверный, бридкій,
Нйкчешный, ланецъ, кателикъ!
Гульвса, пакосный, престыдкій,
Негодный, злодѣй, еретикъ!
За кучму сю твою велику,
Якъ дамъ ляца тобъ я въ пику,
То тутъ тебе лизне и чортъ!
чиі о выдеру изъ лоба
Тобъ, дьявольська худоба,
Трасешъ ся, мовь зймоу хорть!“

„Мандруй до сатаны зъ рогами,
Нехай тобъ приснятъ ся бсь!
Съ твоими ~~сынами~~ сынами,
Щобъ врагъ побравъ васъ всѣхъ гуль-
Щобъ нй горѣли, нй болѣли, [всье].
На чистому щобъ поколяи,
Щобъ не оставъ нй чоловѣкъ;
Щобъ добромъ не знали доль,
Буди щобъ зъ вами зми болѣ,
Щобъ вы шатали ся по вѣкъ.“

Еней одъ неи одступавъ ся,
Поки зайшовъ черезъ порѣгъ,
А далъ ажъ не оглядавъ ся,
Зъ двора въ собачу ристъ побѣгъ.
Прибѣгъ къ Троянцямъ засапанъ ся,
Обмокъ въ поту, якъ бы купавъ ся,
Мовь съ торгу въ школу курохватъ;
Потѣмъ въ човенъ хутенько сѣвши
И зхати своиъ велѣвши,
Не оглядавъ са самъ назадъ.

Дидона тяжко зажурилась,
Весь день нй зла, нй плаа;
Все тосковала, все нудила,
Кричала, плакала, ревла.
То багада якъ бы шалена,
Стояла довго тороплена,
Кусала ногтъ на рукахъ;
А даа съла на порозъ,
Ажъ занудио эй небозъ
И не встояла на ногахъ.

Сестру кликнула на пораду,
Щобъ горе злее розказать,
Енееву оплакать зраду,
И льготы серцю трохи дати.
„Ганвусю, рыбно, душко, люблю,
Ратуи мене моя голубко,
Теперь пропала я на вѣкъ!
Енеемъ кинута я бѣдна,
Якъ сама пашлюга посладня,
Еней змай змай, — не чоловікъ.“

„Нема у серця мого силы,
Щобъ я могла його забути,
Куди мнѣ бѣгти? — до могили!
Туды одинъ надежный путь!
Я все для його потеряла,
Людей и славу занедбала;
Боги! я зъ нимъ забула васъ.
Охъ! дайте злы мнѣ напитись,
Щобъ серцю можна розлюбитись,
Утихомиртись на часъ.“

„Нема на свѣтъ мнѣ покою,
Не лють ся слѣзы изъ очей,
Для мене бѣлый свѣтъ есть тьмою,
Тамъ ясно толькы, де Еней.
О пущверинкѣ Купидове!
Любуи ся якъ Дидона стогне..
Щобъ ты маленькимъ бувъ пропавъ!
Познайте молодийи гожи,
Зъ Енеемъ ~~бывши~~ ^{бывши} весь схожи;
Щобъ врагъ зрадливыхъ весьхъ побравъ!“

Такъ бѣдна съ горя говорила
Дидона, жизнь свою кляла;
И Ганна що эй нй робила,
Някой рады не дала.
Сама съ царицей горювала
И слѣзы рукавомъ втирала,
И хлыпала собъ въ кудакъ.
По томъ Дидона мовъ унишкла,
Звелела, щобъ и Гандзя выйшла,
Щобъ эй насумоватись въ смакъ.

Довгенькы такъ посумовавши,
Пѣшла въ будники на постѣль;
Подумавши тамъ, погадавши,
Проворно скочила на полъ.
И взявши съ запячка кресало,
И ключа въ пазуху чимало,
Тихенько выйшла на городъ.
Ночью се було добою,
И самой тихою порою,
Якъ спавъ хрещеный весь народъ.

Стоявъ у неи на городъ
Въ костръ на зѣму очереть;
Хоть се не по царскѣй породѣ,
Та гдежъ взять дровъ, коли все степь;
Въ костръ бувъ зложеный сухенькый,
Якъ порохъ бувъ уже палкенкый,
Його и держали на пѣдлазъ.
Пѣдъ нимъ вона огонь кресала,
И въ ключъ гарно розмахала
И розвела пожаръ чималъ.

Кругомъ костеръ той запаливши
Зо всей одежъ роздяглась,
Въ огонь дахмѣта все сложивши,
Сама въ огни томъ простяглась.
Вкругъ неи положа палало,
Покѣйницъ не видно стало,
Пѣшовъ одъ неи дымъ и чадъ! —
Енея такъ она любила,
Що ажъ сама себе спалила,
Послала душу къ чорту въ адъ.

ЧАСТЬ II.

Еней поплывши синимъ моремъ,
На Карфагену оглядавъ;
Боровъ съ своимъ сердца горемъ,
Сльзми, бѣдѣжка, обливавъ.
Хоть одѣ Дидоны плывъ поспѣшно,
Та плакавъ горко, неутѣшно.
Почувшижъ, що въ огнь спеклась,
Сказавъ: „Нехай ѣй вѣчне царство,
Меня же довголатне панство,
И щобъ друга вдова найшлась!“

Якъ ось и море стало грати,
Великй хвилъ пѣднѣлись,
И вѣтры зачали бурхати,
Ажъ човны на морй тряслись.
Водю чортъ зна якъ крутило,
Що трохи всахъ не потопило,
Вертались човны мовъ дурнй.
Троянцъ зъ страху задрожали,
И що робити, всь не знали,
Стояли мовчки всь смутнй.

Одинъ зъ Троянскою ватаги,
По ихъ онъ звавъ ся Палинуръ;
Сей больше мавъ другихъ одваги,
Смѣленкй бувъ и балагуръ;
Що напередъ сей скаженувъ ся
И до Нептуна окликнувъ ся:
„А що ты робишь, панъ Нептунъ!
Чи се и ты пустивъ вь ледяцо,
Що хочешъ насъ звести вй на що?
Хиба пѣвъ кони вже забувъ?“

А давъ послѣ сей мовы.
Троянцямъ онъ такъ всьмъ сказавъ:
„Бувайте, братця, вы здоровы!
Отце Нептунъ замудровавъ.
Куды теперь мы, братця, пѣйдемъ?
Вь Италию мы не доведемъ,
Бо море дуже щось спунѣ.
Италия бдсьмъ не близько,
А моремъ вь бурю вхаты слизько,
Човновъ вѣхто не пѣдкве.

Оттутъ земелька есть, хлопята,
Одсьмъ она не вдалеку,
Сицилия — земля багата,
Вона мѣнъ щось познаку.
Дмухнѣмъ лишь, братця, мы до неи,
Збувати горести свои,
Тамъ добрый царъ живе Ацестъ.
Мы тамъ, акъ дома, очуняемъ
И якъ у себе загуляемъ,
Всього у нього вдоволь есть.

Троянцъ добре приняли ся
И стади веслами гребти,
Якъ стрѣлки човники несли ся,
Мовъ зъ заду пхали ихъ чорты.
Ихъ Сицилийцѣ якъ уздрѣли,
То зъ города, мовъ подурѣли,
До моря бѣгли всь встрѣчати.
Тутъ мѣжъ собою роспытались,
Чодождались и обймались;
Пѣшли до короля гуляти.

Ацестъ Енею, якъ бмъ брату,
Велику ласку показавъ,
И заразы, попросивши вь хату,
Горькою почаствовавъ;
На закуску наклади сала,
Лежала ковбаса чимала
И хлѣба повне решето.
Троянцямъ всьмъ дали тетеры.
И ѣдпустили на кватеры:
Щобъ йшли, куды потрапитъ хто.

Тутъ заразы пѣдняли бенькеты,
Замуриотали якъ коты,
И вь кахлахъ понесли нашкиеты
И кисляю имъ до сыти;
Гарячую, мяжку бухинку,
Зразову до рыжковъ пѣчку,
Гречанихъ съ часныкомъ панухъ.
Еней съ дороги налыгавъ ся
И пѣвною такъ нахлѣмъ ставъ ся,
Трохи не выперсъ зъ його духъ

Еней хотъ трохи бувъ подпиймй,
Та зъ розумомъ не потерявъ;
Онъ смизъ бувъ богобоязливый,
По смерти батька не цуравсь.
Въ сей день його отецъ опрагъ ся,
Якъ чикилдыхи обѣжавъ ся, —
Анхизъ зъ горлячки умеръ.
Еней схотѣвъ обѣдъ справляти,
И тутъ старцѣвъ нагодовати, —
Щобъ бѣгъ душъ свой рай одперъ

Збравъ Троянцѣ всю громаду,
И самъ пошовъ на двѣръ до нихъ,
Просить у нихъ собѣ порадѣ,
Сказавъ имъ рачъ въ словахъ такихъ:
„Панове, знаете, Трояне
И всѣ хрещени шрянне,
Що мой отецъ бувавъ Анхизъ.
Його сивуха запалила
И живота укоротила,
И онъ, якъ муха въ зѣму, сливъ.“

„Зробити поминки я хочу,
Поставити обѣдъ старцямъ;
И завтражъ — дажъ не одсрочу.
Скажете: якъ здасть ся вамъ?“
Сього Троянцѣ и бажали
И всѣ у голосъ закричали:
„Енею Боже помози!
И коли хочешъ, пане, знати.
И сами будемъ помагати,
Бо мы тобѣ не вороги.“

И заразъ митю всѣ пустились
Горьлку, мясо куповать,
Хлѣбъ, бублики, кншишъ вродились,
Пойшли посуду добувать;
И коливо съ кутъ зробили,
Сыти изъ меду насытили,
Договорили и попа.
Хозяинѣвъ своихъ сзывали,
Старцѣвъ по улицѣ шукали,
Пошла на двѣрѣ дакамъ копа.

На другій день раненько встали,
Огонь на двѣрѣ розвели
И мяса въ казаны наклали,
Варили страву и пекли.
Пять казанѣвъ стояло юшки,
А въ чотырѣохъ були галушки,
Борщу трохи було не съ шастъ;
Баранѣвъ тѣла була варенныхъ,
Курей, гусей, качокъ печеныхъ,
До сыта щобъ було всѣмъ встѣ.

Щебры сивухки тамъ стояли
И браги повнимъ дѣжки;
Всю страву въ ваганы вливали
И роздавали всѣмъ ложки.
Якъ проспѣвали со свѣтѣ ми,
Еней обливсь слѣзѣми гѣркими,
И приняли ся всѣ трепать;
Назли ся и нахлыстались,
Що деякі ажь повалялись,
Тогда и годъ поминать.

Еней и самъ со старшиною
Анхиза добре поминавъ;
Не здравъ вѣчого предъ собою,
А ще зъ за стѣду не встававъ;
А дажъ трошки проходилъ ся,
Прочумавъ ся, протверезивъ ся,
Пошовъ къ народу, хотъ поблѣдъ.
Съ кишень вывавши пѣвкѣпки,
Шпурнувъ въ народъ дробныхъ, якъ
Щобъ тямали його обѣдъ. [рѣпки

Енея заболѣли ноги,
Не чувъ нй рукъ, нй головы;
Напали съ хмелю перелого,
Осушли очи якъ въ совы,
И весь обдувъ ся, якъ барыло,
Було на свѣтѣ все немилѣ,
Мысляте по земѣ писавъ.
Зъ нудьги охлѣвъ и изнемогъ ся,
Въ одежи лѣгъ и не роздѣгъ ся,
Пѣдъ лавкою до свѣта спавъ.

Прокинувши ся весь трусивъ ся,
За сердце сцало мовъ глсты,
Перевертавъ ся и нудивъ ся,
Не здужавъ головы звести,
Шоки не выпивъ пѣвквартѣвки,
Зъ имберомъ пѣннѣ горьѣки,
И кудля смрѣвцю не втеръ.
Съ пѣдъ лавки вылазъ и струхнувъ ся,
Закашлявъ, чхнувъ и стрепенувъ ся,
„Давайте, крикнувъ, пить теперъ.“

Збравши ся всѣ паненята,
Изновъ кружати начали,
Пили, якъ брагу поросята,
Горьлку такъ вони тягли;
Тягли тутъ пѣннечку Троянцѣ,
Не вопили и Сицилянцѣ,
Черкали добре на захватъ.
Хто пивъ тутъ бѣльшь одъ всѣхъ сивухи,
И хто пивъ разомъ три осмухи,
То той Енеевъ бувъ братъ.

Еней наш роздоброхотавъ ся,
Игрица здумавъ завести,
И пьяный заразы розкричавъ ся
Щобъ перебійцавъ привести.
У ёнокъ школяря спывали,
Халля дры гигапки скакали,
Играли въ кобы и сляпця;
Були тутъ разны чути крики,
Водили въ города музики,
Моторый, пьянй молодець.

Въ присынкахъ весь пань съядли,
На дворъжъ вкругъ стоявъ народъ,
У ёнка десяй глядзди,
А ничий бувъ наверхъ воротъ,
Аж ось прійшовъ и перебець,
Убранный такъ, якъ компаніецъ,
И звавъ ся молодець Даресь;
На кулаки ставъ выдикати
И перебійця вызывати,
Кричавъ, опареный мовъ песь:

„Гей, хто зо мною вийде битись,
Покуштовати стусанбівъ?
Мазкою хоче хто умытись?
Кому не жалъ своихъ зуббівъ?
А нуте, нуте йдате швыдаче,
Сюды на кулаки лишь ближче!
Я бебехбівъ вамъ надсажу;
На очи вставлю окуляры;
Сюды поганця бакалары!
Я всякому лобъ розможу.“

Даресь довгенько дождавъ ся,
Мовчали всь, ніхто не йшовъ;
Зъ нимъ всякій бити ся боявъ ся,
Собою страху всякъ задавъ:
„Такъ вы, бачу, всь легкодухи,
Передо мною такъ, якъ мухи
И пудофеты на голо!“
Даресь тутъ дуже насмѣхавъ ся,
Собою чванивсь, величавъ ся,
Ажъ слухать соромъ всякъ було.

Абсестъ Троянецъ бувъ сердитый.
Згадавъ Ентела козака,
Зробивъ ся мовъ несамовитый,
Чымъ дуже бдѣть давъ дропака.
Ентела скрѣзь пѣшовъ шукати,
Щобъ все, що бачивъ, розказати,
И щобъ Дареса подѣжковать.
Ентель бувъ тяжко смѣлый, дужий,
Мужикъ плечистый и невложий,
Тогда ёнъ пьяный выдавъ ся спать.

Знайшли Ентела съромаху,
Що ёнъ подъ тыномъ гарно спавъ;
Сього еердешиного тѣмаху
Будити стали, щобъ уставъ.
Всь голосомъ надъ нимъ кричали,
Ногами въ силу роскачали,
Очима ёнъ на нихъ дупнувъ:
„Чого вы, — що за вража мѣти! —
Зѣбрались надавати спати?“
Сказавши се, опять заснувъ.

„Та встань, будь ласкавъ, пане свату!“
Абсестъ Ентеловй сказавъ. —
„Пойдате лишь вы собѣ нкъ кату!“
Ентель на ихъ такъ закричавъ.
А послѣ баче, що не шутка,
Абсестъ сказавъ, яка погулка,
Проворно скочивши, здрыгнувъ:
„Хто? якъ? Даресь? — Ну, стойте
Зварю пану Даресу кашу, [нашй!
Горѣлки дайте лишь напьюсь.“

Примчали съ казанокъ сивухи,
Ентель емъ разкомъ дмухнувъ,
И одъ сѣи ёнъ мокрухи
Скрививсь, наморщивши и звянувъ,
Сказавъ: „Теперь ходимо, братця,
До хвастуна Дареса, ланця!
Юму я ребра полѣчу,
Зѣмну всього я на ѣбаку,
На смерть зъувачу, мовъ собаку,
Якъ бити ся я научу!“

Прійшовъ Ентель передъ Дареса,
Сказавъ юму на смѣхъ: „Гай, гай!
Ховайсь, проклята неотеса!
Зараня бдѣсь утѣкай, —
Я роздаваю тебе якъ бабу,
Зѣтру, зѣмну, морозъ якъ бабу,
Що тутъ и зубы ты зѣтнешъ!
Тебе дяволъ не пѣзнае,
Съ кѣстками чортъ тебе злыгае,
Уже бдѣ мене не влизнешъ!“

На землю шапку положивши,
По локоть руки засукавъ,
И пупко кулаки стуливши,
Дареса битись вызывавъ.
Изъ сердца скриготавъ зубами,
Объ землю тупотавъ ногами,
И на Дареса налѣзавъ.
Даресь не радъ своай лихотѣ,
Ентель потягъ не по охотѣ
Дареса, щобъ його ёнъ знавъ.

Въ се время въ рай боги зѣбрались
Къ Зевесу въ гость на обѣдъ;
Пили тамъ, ѣли, забавлялись,
Забули нашихъ людскихъ бѣдъ.
Тамъ лакоminy разны ѣли,
Буханчики пшенишны бѣлы,
Кислицы, ягоды, коржы
И всякй разны выстрѣбеньки, —
Уже любовь булы пивенькй,
Понадувались, мовъ іоржъ. *)

Якъ ось знечевя вбѣгъ Меркурій,
Засапавши ся до богѣвъ;
Прискочивъ мовъ котиче мурый
До сырныхъ въ масле пирогѣвъ!
„Ге, ге! отгугъ то загулялись,
Що и одъ свѣта одурались;
Діаволь ми вамъ и стыда!
Въ Сицили такѣ творить ся,
Що вамъ бы треба подивить ся,
Тамъ крикъ, мовъ підступа Орда.“

Боги, почувши, зашатались, —
Изъ неба выткнули носы,
Ливитись на бѣйцѣвъ хватались,
Якъ жабы ѣтвомъ изъ росы.
Ентель тамъ сильно храбровавъ ся,
Ажъ до сорочки весь роздягъ ся.
Совавъ Даресу въ нѣсъ кулакъ.
Даресъ извопивъ сѣромаха,
Бо бувъ Ентель непевна птаха,
Якъ Черноморскій злыи козякъ.

Венеру за виски хватило,
Якъ гланула, що тамъ Даресъ;
Ѣй дуже се було немило,
Сказала: „батечку Зевесъ!
Дай моему Даресу силы,
Іому хвоста щобъ не вкрутили,
Щобъ онъ Ентела поборовъ.
Мене тогда весь свѣтъ забуде,
Коли Даресъ живый не буде;
Зроби, щобъ бувъ Даресъ здоровъ!“

Тутъ Бахусъ пьянй обдзавъ ся,
Венеру лаяти почавъ,
До неи съ кулакомъ совавъ ся
И такъ изъ пiana ѣй сказавъ:
„Пойди лишь ты къ чортамъ, пмаюгава,
Невѣрна, пакосна, халава!
Нехай излизнае твой Даресъ.
Я за Ентела самъ вступаю ся;
Якъ бѣльшъ сивухи натягну ся,
То не заступитъ и Зевесъ.“

„Чи знаешь онъ якій парнише?
На свѣтъ трохи есть такихъ,
Сивуху такъ, якъ брагу, хмшце,
Я въ парубкахъ кохаюсь сихъ.
Уже заде за шкуру саа,
Нй неня въ бразѣ не скупала,
Якъ онъ Даресовй задасть!
Уже хотъ якъ ты не верти ся,
Зъ своимъ Даресомъ попроси ся,
Бо прійдетъ ся іому пропасть.“

Зевесъ до речи сей дочувъ ся,
Языкъ на силу повернувъ,
Онъ одъ горькакъ весь обдувъ ся
И грѣмко такъ на ихъ гукаувъ:
„Мовчѣть! .. Чого вы задрачились?
Чи бачъ у мене росходились?
Я дамъ вамъ заразы триши!
Нйхто въ кудачки не мѣшайтесь,
Кѣнця одъ самыхъ дожидайтесь.
Побачимъ, — бѣзметъ то чія?“

Венера облизня пѣймавши,
Слѣзки пустила изъ очей
И, якъ собака хвѣсть пѣджавши,
Пѣшла къ порогу до дверей
И зъ Марсомъ у кучочку стала,
Зъ Зевеса добре глазувала;
А Бахусъ пивеньку лгавъ.
Изъ Ганимедова пудерна
Утеръ трохи не зъ пѣвъ вадерка;
Напивъ — и тѣлько, що вкрѣтавъ.

Якъ мѣжъ собою боги сварились
Въ раю, попившись въ небесахъ,
Тогда въ Сицили творились,
Великй дуже чудеса.
Даресъ одъ страху оправлявъ ся
И до Ентела пѣдбѣравъ ся,
Цибулькибъ дати іому пѣдъ нѣсъ
Ентель одъ лапаса здрагнувъ ся,
Раздѣвъ изъ пять перевернувъ ся,
Трохи не попустивъ и слѣзъ.

Розсердивъ ся и розъяривъ ся,
Ажъ пѣву зъ рота иопустивъ,
И саме въ мѣру пѣдмостивъ ся,
Въ високъ Дареса затопивъ.
Зъ очей ажъ искры полетѣли
И очи ясны соловья, —
Сердешный объ землю упавъ.
Чмелявъ довгенько дуже слухавъ
И землю носомъ рывъ и нюхавъ,
И дуже жабно стогнавъ.

Туть вся Ентела выхваляли,
Евей съ панами реготавсь,
Зъ Даресаѣ дуже глазували,
Що сиюю бнѣ величавсь.
Звельвѣ Еней юго поднати,
На вѣтрѣ щобъ поколыхати
Одъ лѣпаса и щобъ прочавсь;
Ентеловѣж давъ на ѣбаку
Трохи не цѣлую гривняку
За те, що такъ бнѣ показавсь.

Евей же симъ не удоволившись,
Еще гуляти захотѣвъ,
И цупко пѣнкои напившись,
Ведмедѣвъ привести звельвѣ.
Литва на трубы засурмила,
Ведмедѣвъ заразъ зъупинила,
Заставила ихъ танцьовати.
Сердешный звѣръ перекидавъ ся,
Пыгавъ, вертѣвъ ся и качавъ ся,
Забувъ и бджолю поддѣратъ.

Якъ панъ Евей такъ забавлявъ ся,
То лиха бнѣ собѣ не ждавъ;
Не думавъ и не сподѣвавъ ся,
Щобъ х10 зъ Олимпѣ кучму давъ.
Но те Юнона повернула,
И въ головѣ такъ ковернула,
Щобъ заразъ учинитъ ярмѣзъ.
Набула безъ панчѣхъ патынки,
Пѣшла въ Ирисий будынки,
Бо хитра ся була якъ бѣсъ.

Прийшла, Ирисѣ подморгнула,
Черкнули разомъ въ хижу въ двохъ,
И на ухо шось ѣй шепнула,
Щобъ не подслухавъ якій богъ;
И пальцемъ цупко прикрутила,
Щобъ заразъ все то изробила
И ѣй бы принесла фѣпортъ.
Ирисѣ низько поклонилась,
И въ лѣжничкъ заразъ нарядилась,
Побѣгла зъ неба якъ хорть.

Въ Сицилїю якъ разъ спустилась,
Човны Троянскїй де були;
И мѣжъ Троянокъ помѣстилась,
Которїй човновъ стереги.
Въ кружку сердешный сѣ сѣдѣли,
И кисло на море глядѣли;
Бо ихъ не кайкали гулять,
Де чоловѣки ихъ гуляли,
Медокъ, сивушку попивали
Безъ просныу недѣль изъ пять.

Дѣвчата зъ лиха горювали,
Нудило тяжко молодичъ;
Лишь сливку зъ голоду ковтали,
Якъ хочеть ся кому кислицъ.
Своихъ Троянцѣвъ проклинали,
Що черезъ нихъ такъ горювали;
Дѣвки кричали на весь ротъ:
„Щобъ ихъ хотѣлось такъ гуляти,
Якъ хочеть ся намъ дѣвовати!
Колибъ замордовавъ ихъ хорть!“

Троянцѣ волокли съ собою
Старую бабу, якъ ягу,
Лукаву, вѣдьму, злу Берою,
Искорчившую ся въ дугу.
Ирисѣ нею изробилась,
И якъ Берою нарядилась
И подступила до дѣвокъ;
И щобъ къ нимъ лучше подмоститъ ся,
И предъ Юноной заслужитъ ся,
То поднесла имъ пирожокъ.

Сказала: „Помагай Бѣгъ, дѣти!
Чого сумуете вы такъ?
Чи не остало тутъ сѣдѣти?
Отце гуляють нашъ якъ!
Мовъ божевѣднѣхъ насъ морочать,
Сънѣ лѣтъ якъ по морямъ волочать;
Гаузують якъ хотять изъ насъ.
Але съ другими бахурують,
Свойжъ жвѣни нехай горюють.
Кои водилось се у насъ?“

„Послушайте лишь, молодичъ,
Я добрую вамъ раду дамъ!
И вы дѣвчата бѣзлицъ!
Зробивъ конецъ своимъ бѣдамъ,
За горе мы заплатимъ горемъ —
А доки намъ сѣдѣть надъ моремъ?
Приймѣмосъ, човны поплавѣмъ.
Тогдѣ вже мусять тутъ оставъ ся,
И нехота до насъ прижатъ ся;
Ось такъ на лѣдъ ихъ посадимъ!“

— „Спасеть же Бѣгъ тебе, бабуся!“
Троянки въ голосъ загули:
„Такимъ рады, пайматусю,
Мы згадати не могли.“
И заразъ приступили къ флоту
И приняли ся за роботу:
Оговъ кресати и нести
Скипки, трѣски, солому, клоча;
Була тутъ всѣка зъ нихъ охоча,
Пожаръ щобъ швидче розвести.

Розжеврѣлось и загорѣлось,
Пѣшовъ дымокъ до самыхъ хмарь,
Ажь небо все зачервонѣлось.
Великій тяжко бувъ пожаръ.
Човны и байдаки палади,
Сосновй пороимъ трѣщали,
Горѣли дьоготь и смола.
Поки Троянецъ оглядѣлись,
Що добре троимъ грѣлись,
То часть мала човновъ була.

Еней пожаръ такой узрѣвши,
Злякавъ ся, побѣлѣвъ якъ снѣгъ;
И бѣгти всѣмъ туды звелѣвши,
Чимъ дужъ до човновъ самъ побѣгъ.
На гвалтъ у дзвонъ задзвонили,
По улицямъ вѣзъ трѣщотки били.
Еней же на весь ротъ кричавъ:
„Хто въ Бога вѣруе, ратуйте!
Рубай, туши, гаси, дѣй, куйте!
А хтожь такую намъ кучму давъ?

Еней одъ страху съ пыгу збѣвъ ся,
Въ умъ сердега помѣшавъся,
И заразъ самъ не свѣй зробивъ ся,
Скакавъ, вертѣвъ ся и качавъся;
И изъ сього свого задору
Онъ голову поднявши въ гору
Кричавъ, опареный мовъ пѣсь.
Однимськихъ шпетивъ на всю губу,
Свою и неню давъ любу,
Добувъ и въ ротъ и въ нѣсъ Зевесъ.

„Гей ты проклятый старигану,
На землю зъ неба не зырнешъ!
Не чуешь, якъ тебе я ганю,
Зевесъ! — нй усомъ не жоргнишь
На очяхъ бѣлыа поробизисъ?
Колибъ до вѣку послѣпилисъ,
Що не поможешъ ты мина.
Чи сежь таки тобѣ не стыдно?
Що пропаду, отъ лишь не видно;
Яжь, кажутъ люди, внукъ тобѣ!“

„А ты зъ сѣдою бородою,
Пане добродѣю Нептунъ!
Сидишь, мовъ демонъ підъ водою,
Изморщившись, старый шкарбунъ!
Колибъ струхнувъ хоть головою
И сей пожаръ заливъ водою —
Тризубецъ щобъ тобѣ зломивъся!
Ты базаринку любишь брати,
А людѣмъ въ нуждѣ помогати
Не дуже, бачу, поспѣшивъся“

„И братикъ вашъ Плутовъ поганецъ,
Изъ Прозерниною засѣвъ;
Пекельный, гаспидскій коханецъ,
Ище себе тамъ не нагрѣвъ?
Завѣвъ братерство зъ дьяволами,
И въ свѣтъ нашимъ бѣдами
Не погорюе нй на часъ.
Не посикуеть ся нй мало,
Щобъ такъ палаты перестало
И щобъ оцей пожаръ погасъ.“

„И ненечка моя рѣдненька
У чорта десь теперь гуля;
А може спитъ уже пиянька,
Або съ хлопятами ганя.
Теперь ѣй, бачу, не до соли,
Уже подтыкавши десь полы
Фурию добре, навѣсна!
Коли сама съ кимъ не ночеу,
То для когосъ уже швахуе,
Для сього тяжко поспѣшна.“

„То врагъ бери васъ, що хотѣте,
Про мене то собѣ робѣть;
Мене на лѣдъ не посадѣте,
Пожаръ лишь только погасѣть;
Завередуйте по своему
И будьте ласкави, носу
Зробѣте лиховй вѣнецъ.
Пустьѣть лишь зъ неба верелю
И покажѣте чудасію,
А я вамъ поднесу ралець“

Тутъ только що переодивъ ся
Еней и ротъ свѣй затудивъ,
Якъ ось изъ неба дощъ поливъ ся,
Въ годину весь пожаръ заливъ.
Бурхнуло зъ неба мовъ изъ бочки,
Що промочило до сорочки;
То драга въ ростиць всѣ дали
Троянецъ стали всѣ якъ хлюща;
Ижь лучила ся невсыпуща;
Не рады и дощу були.

Не знавъ же на яку ступити
Еней, и тяжко горювавъ:
Чи тутъ остатисъ, чи поняти?
Бо врагъ не всѣ човны забравъ;
И митю кинувъ до громады
Проситъ собѣ у ней порады,
Чого собою не вбаге.
Тутъ довго тяжко раховали,
И скѣлько не коверзовали,
Та все було, що не ове

Одинъ зъ Троянской громады
Насушивши ся все мовчавъ,
И, дослухавшись порады,
Цапкомъ все землю колунавъ.
Се бувъ пройдисвѣтъ и непевный.
И всѣмъ вздымамъ бувъ родичъ кривный,
Упиръ и вѣдхуръ ворожить.
Умывъ и трясцю одшептати,
И кровь христьянску замовляти,
И добре знавъ гребѣзъ гатитъ.

Бувавъ и въ Шльонскому зъ возами,
Не разъ ходивъ за солю въ Крымъ,
Тарапъ торговавъ возами,
Всѣ чумаки братались зъ нимъ
Силь такъ здававъ ся и пѣкменый,
Та бувъ розумный, якъ письменный.
Слова такъ сылавъ, якъ горохъ
Уже въ чымъ, бачъ, поряховати,
Що розказати, — йому вже дати;
Нй въ чымъ не бувъ страхополохъ

Невтесома всѣ його дражили,
По намощу тобъ звався Охримъ;
Минъ такъ люди говорили —
Самомужъ не знакомый днѣ.
Побачивъ, що Еней гѣвнивъ ся,
До його заразъ подмостивъ ся,
За бѣду рученьку и взявъ;
И вывѣвши Енея въ сѣни,
Самъ поклонивъ ся ажъ въ колѣны,
Таку Енею рѣчь сказавъ:

„Чого ты сильно жажуривъ ся
И такъ надувъ ся, якъ индикъ?
Зовсімъ охлявъ и завудивъ ся,
Мовъ по болотовой гуликъ?
Чимъ бѣдѣшъ журити ся — все гѣрше,
Занутаешъ ся въ лѣсъ бѣдше;
Покинь лишъ горе и заплюй.
Пѣди, вклади ся гарно спати,
А послѣ будешъ и гадати,
Спочинь, та вже тогда мѣркуй.“

Послухавши Еней Охрима,
Укрывшись на полу лѣтъ спати;
Но лупавъ тѣлько все очима,
Не мѣгъ нй крихты задрѣмать.
На всѣ боки перевертавъ ся,
До люльки развѣзъ три приймавъ ся;
Знемогъ сяжъ, мовъ и задрѣмавъ:
Якъ ось Анхизъ йому приснивъ ся,
Изъ пекла батечко явивъ ся
И снмовъ таке сказавъ:

„Прокинь ся, милее дятятко!
Пробуркай ся и проходишь.
Се твѣй прїйшовъ до тебе батько.
То не сполохайся, не жажнись
Мене боги къ тобъ послали
И такъ сказати приказали,
Щобъ ты нй троха не журивъся;
Пошлютъ тобъ щастливу долю,
Щобъ учинивъ ты божу волю
И швидче въ Римъ переселись“

„Збери всѣ човны, що остались,
И гарно заразъ ихъ оправъ;
Придержъ своихъ, щобъ невивались,
И сю Сицилию оставъ.
Плавь и не журись небоже!
Уже тобъ скрѣзь буде гоже
Та ще послухай щось скажу:
Щобъ въ пекло ты зайшовъ до мене,
Бо дѣло есть живъ до тебе,
Я все тобъ тамъ покажу.“

„И по Олимпискому закону,
Уже ты пекла не минешъ;
Бо треба капаятись Паутону,
А то и въ Римъ не доплывешъ
Якъсь тобъ днѣ казанъ скаже,
Дорогу добру въ Римъ покаже,
Побачишь, якъ живу и я.
А за дорогу не турбуй ся,
До пекла напростежь прямуй ся
Пѣшкомъ, не треба и коня“

„Прощай же, сизый голубочокъ!
Бо вже стае на дворѣ свѣтъ;
Прощай дитя! прощай снмочокъ..“
И въ землю проваливъ ся дѣдъ.
Есей зъ просоня якъ скопивъ ся,
Дрыжавъ одъ страху и трусивъ ся,
Холодный ливъ ся зъ його иотъ;
И всѣхъ Троянцѣвъ поскликавши,
И лагодитисъ приказавши,
Щобъ завтра поплыти, якъ свѣтъ.

Къ Ацесту заразъ самъ махнувши,
За хлѣбъ подяковавъ, за солъ;
И тамъ недолго щось побувши,
Звернувъ ся до своихъ бѣтѣлъ.
Всѣй день збѣрались та вкладались,
И свѣта тѣлько що дождалися,
То посадили на човны.
Еней же вхавъ щось не смѣло,
Бо море дуже надобло,
Якъ чумакамъ дощъ въ осени.

Венера тільки що уздряла,
Що вже Троянець на човнахъ,
Къ Нептуну на поклонъ побѣгла,
Щобъ не втопивъ ихъ у волнахъ.
Повхала въ своѣмъ рйдванѣ,
Мовь сотника якого панъ,
Баскини конями, якъ звъръ.
И съ коньными проводниками,
Съ трьома на задѣ козаками,
А ковъ правивъ машталъръ.

Була на йому была свята
Изъ шаповальского суква,
Тябюкою кругомъ обшита.
Самъ кѣпъ стояла ся вона.
На бакиръ шапочка стрѣмъла,
Далеко дуже червонала,
Въ рукахъ же довгий бувъ батѣгъ;
Имъ грѣмко ляскавъ онъ изъ лиха,
Скакали ковъ безъ отдыха;
И диванъ мовъ вихоръ въ полѣ быгъ.

Прїѣхала, загримотѣла,
К о б ы л а ч а м о в ь г о л о в а ;
Къ Нептуну въ хату и влетѣла
Такъ, якъ изъ вирію сова;
И не сказавши нї пѣвъ слова,
„Нехай, каже, твоя здорова
Бува Нептунѣ голова!“
Якъ навѣжена приснакала,
Нептунѣ въ губи пѣлувала,
Говорячи такі слова :

„Коли Нептунъ, минь ты дядько,
А я шлепницца тобѣ,
Та тыж минь хрещеный батько,
Спасибѣ заробя собѣ.
Моему поможи Енею,

Щобъ онъ зъ ватагою своєю
Щастливо вздивъ по водѣ.
Уже и такъ пополякали,
На силу бабы одшптали,
Попавъ ся въ зубы бувъ бѣдъ.“

Нептунъ моргнувши засмѣявъ ся;
Венеру състи попросивъ,
И послѣ неи облизавъ ся, —
Сивухи чарочку наливъ;
И такъ еи почастовавши,
Чого просила, обѣщавши,
И заразъ зъ нею попрощавъ.
Повѣявъ вѣтръ зъ руки Енею,
Простивъсь сердешненый зъ землею,
Якъ стрѣлочка по морю мчавъсь.

Порошиць ихъ що найглавѣйшій,
Зъ Енеемъ вздивъ всякій разъ,
Йому слуга бувъ найвѣрѣйшій —
По нашому онъ звавъся Тарасъ.
Сей, сидя на корнѣ, хигаъ ся,
По самѣ пѣльза нахмѣставъ ся
Горьлочка, коли прощавъсь.
Еней велѣвъ його привѣсти,
Щобъ не пустивъсь на дно нырѣти,
И въ лучшѣмъ мѣстѣ бы проспавъсь

Но видно, що пану Тарасу
Написано такъ на роду,
Щобъ тільки до сього онъ часу
Терпѣвъ на свѣтъ свѣтъ бѣду.
Бо, росхитавшись, брызнувъ въ воду,
Нырнувъ — и не спытавши броду,
Навырычки пѣшла душа.
Еней хотѣвъ, щобъ оковиладъ
Бѣда и бѣльшь не продолжилася,
Щобъ не пропази всѣ съ коша.

ЧАСТЬ III.

Еней сподарь посумовавши,
На силу трѣхи вгамовавъсь;
Поплакавши и порыдавши,
Сивушкою почастовавъсь;
Но все таки його мутило
И коло серденька крутило,
Небѣжчикъ часто щось вздыхавъ;
Онъ моря такъ уже боявъ ся,
Що на богѣвъ не полагаъвъ ся
И батьковѣ не доврѣявъ.

А вѣтры зъ заду все трубили
Въ потылицю його човнаемъ,
Що мчали ся зо всеи силы
По чорнихъ пѣнявымъ водамъ
Гребцѣ и весла положили,
Та сиди люлечки курили
И кургиками пѣсенюкъ:
Козацькихъ, гарныхъ Запорожскихъ,
А якъ знали, то Московскихъ
Выгадовали брѣденьокъ.

Про Сагайдачного співали,
Либонь співали и про Свѣчь,
Якъ въ пікинъеры набірали,
Якъ мандровавъ козакъ всю нѣчь;
Полтавську славили Шведчину,
И неня якъ свою дитину?
Зъ двора провадила въ походы;
Якъ подъ Бендерю воювали,
Безъ гадушокъ якъ померали,
Колисъ якъ бувъ голоднй годъ.

Не такъ то дѣть ся все хутко,
Якъ швидко кажуть намъ казокъ,
Еней вашъ плывъ хоть дуже прудко,
Та вжежъ онъ плававъ не деньокъ;
Девченко по морю шось шляясь,
И сами о свѣть не зналари,
Не знавъ Троянецъ вѣ одинъ:
Куды, про що и якъ швендюють.
Куды се такъ вони мандрують,
Куды ихъ ичьтѣ Анхизѣвъ сынъ.

Отъ такъ поплававши не мало
И поблудивши по моряжъ,
Якъ ось и землю видно стало,
Побачили кѣнець бѣдамъ!
До берега якъ разъ пристааи,
На землю съ човнѣвъ повставали,
И стали тутъ отдыхать.
Ся Кумсьюю землякъ звадася,
Она Троянцямъ сподобалася,
Далосъ и вѣ Троянцѣвъ знать

Розгарадъляшь наставъ Троянцямъ,
Опять забули горювать;
Бувае щастя скрѣзь поганцямъ,
А добрый мусить пропадать.
И тутъ вони не шановались,
А заразъ все и потаскались,
Чого хотѣло ся шукать:
Якому меду та горьки?
Якому ~~малодне~~ дѣвни, ~~ру~~
Оскому шобъ зъ зубѣвъ зогнать.

Були бурлаки сѣ моторнй,
Тутъ познакомились той часъ,
Съ дѣявола швидкй, проворнй,
Пѣдпусятъ Москаля якъ разъ.
Зо всьми мито побратались,
Цосватались и покумались,
Мовъ зъ роду тучечка жили.
Хто мавъ къ чому яку кибету.
Такого той шукавъ бенькету,
Всѣ веремію пѣдняли.

Де досвѣтки, де вечерниця,
Або веселя де бузо,
Дѣвчата де и молодий,
Кому родины надало,
То тутъ Троянцѣ и вродились;
И лишъ гляди, то й заходились
Коло жвнокъ тамъ ворожить,
И чоловкѣвъ пѣдпоивши,
~~Дѣвнокъ куда хто знавъ новашнй,~~
~~Дѣвай по чарѣ въ нѣмъ питъ.~~

Якѣжъ буди до картъ охочй,
То не сѣдали дурно тутъ;
Гуляли часто до пѣвночй [жгутъ,
Въ нѣска, въ пары, у лавы, въ
У памфиля, въ вѣзка и въ кѣпа,
Комужъ изъ нихъ буза дотѣпа,
То въ грошъ грали въ сѣмъ листѣвъ
Тутъ все по воли забавлялись,
Пили, играли, женихались,
Нѣхто безъ дѣла не сѣдавъ.

Еней одинъ не веселивъ ся;
Юму не мило все бузо;
Юму Плутѣтъ, та батько снивъ ся
И пекло въ голову вѣйшло.
Оставивши своихъ гуляти,
Пѣшовъ скрѣзь по поляжъ шукати,
Щобъ хто дорогу показавъ;
Куды до пекла мандровати,
Щобъ розбзнати, роспытати;
Бо въ пекло стежи онъ не знавъ.

Ишовъ, ишовъ, ажъ зъ русьхъ кудрѣвъ
Въ три ряды капавъ пѣтъ на нѣсъ,
Якъ ось забачивъ шось и уздрѣвъ,
Густый пройшовши дуже лѣсъ.
На нѣжцѣ курячѣй стояла
То хатка дуже обѣтшлаа,
И вся вертѣла ся кругомъ;
Онъ до тои прійшовши хаты,
Хазиня ставъ выкликати,
Прищуривши ся пѣдъ ѣвномъ.

Еней стоявъ и дожидавъ ся,
Щобъ вийшовъ съ хаты хто нѣбудъ,
У дверь стукавъ, добувавъ ся,
Хотѣвъ бувъ хатку зъ нѣжки снхнутъ.
Якъ вийшла бабище старая.
Крива, горбатая, сухая,
Запѣвснявляла вся въ шрамахъ;
Сѣда, ряба, беззуба, коса,
Росхрѣстана, простоволоса
И якъ въ наиштѣ, вся въ жовнахъ.

Еней таку уздрѣвши пяцу,
Не знавъ изъ яду де стоявъ;
И думавъ, що свою всю працу,
На вѣки тута потерявъ.
Якъ ось до іогу пѣдступила
Яга ся и заговорила,
Роззявивши свои уста:
„Гай, гайже слыхомъ послыхати,
Ахизенка убѣчь видати,
А якъ забрѣвъ ты въ сѣ мѣста?“

„Давно тебе я дожидаю,
И думала, що вже пропавъ;
Я все дивлюсь та вызираю,
Ажъ-ось коли ты причвалавъ.
Минь вже росказали зъ неба,
Чого тобѣ тилькинько треба, —
Отець твоѣй бувъ у мене тутъ.“
Еней сьому подивовавъ ся
И бабы сучою спытавъ ся:
Якъ вѣдъму злую сю зовуть?

„Я Кумская зовусь Сивила,
Ясного Феба попадаю,
При іогу храмъ посѣдила,
Давно живу на свѣтѣ я!
При Шведчинѣ я дѣвовала,
А Татарна якъ набѣгала,
То вже я за мужемъ була;
И першу сарану зазнаю;
Кожикъ бувъ трусь, якъ изгадаю,
То вся здрыгнусь. мовъ бы мала.“

„На свѣтѣ всячину я знаю,
Хоть ийкуды и не хожу,
И людямъ въ нуждѣ помогаю,
И имъ на звѣздахъ ворожу;
Кому чи трясцю одбгнати,
Одъ заушницъ чи пошептати,
Або и волосъ избгнати;
Шепчу — уроки прогаваю,
Переполюхи вываляю,
Гадюкъ укаю замовляю.“

„Теперь ходьмо лишь въ капицу,
Тамъ Фебовъ ты поклонись,
И обѣдай іому тѣлицю,
А послѣ гарно помолись
Не пожажь лишь золотого,
Для Феба свѣтлого — ясного,
Та и минь що перекинъ;
То мы тобѣ таки шось скажемъ,
А може въ пекло шляхъ покажемъ,
Иди, утрись и большѣ не слинь.“

Прійшли въ капицу передъ Феба,
Еней поклоны бити ставъ,
Щобъ изъ блакитного Фебъ неба,
Іому всю ласку показавъ.
Сивилу тутъ замордовао
И очи на лобъ позганяло,
И дыбомъ волосъ ставъ сѣдый;
Клубкомъ изъ рота пѣна билась;
Самажъ вся корчилась, кривилась,
Мовъ духъ вселивъ ся въ неи злий.

Тряслася, крѣтала, побивалась,
Якъ бубевъ синя стала вся;
Упавши на землю качалась,
У барлозъ мовъ пороса.
И чийъ Еней моливъ ся бѣльше,
То все було Сивилъ горше;
А послѣ якъ перемолвивъ ся,
Съ Сивилы тѣлько потъ котивъ ся,
Еней же на неи дививъ ся,
Дрыжавъ отъ страху. и трусивъ ся.

Сивила трохи очуняла,
Отерла пѣву на губахъ,
И до Енея проворчала
Приказъ одъ Феба въ сихъ словахъ:
„Така богѣвъ Олимпскихъ рада,
Що ты, и вся твоя громада
Не будете по смерть въ Риму;
Но що тебе тамъ будутъ знати,
Твое имена выхваляти; —
Но ты не радуй ся сьому.“

„Ище ты выпьешь добру повну,
По всѣхъ усюдахъ будешь ты;
И долю гѣрку, невгомѣну,
Готовь свою не разъ клясти,
Юнона ще не вдоволилась,
Еи злоба щобъ окошилась,
Хотябъ на правнукахъ твоихъ;
Но послѣ будешь жить по паньски,
И люди всѣ твои Троянски,
Забудутъ всѣхъ сихъ бѣдъ своихъ.“

Еней похнюпився, дослухавъ ся,
Сивила що іому верзла,
Стоявъ, за голову узявъ ся,
Не по іому ся рѣчь була.
„Трохи мене ты не морочишь,
Не рочовну, що ты пророчишь.“
Еней Сивилъ говоривъ:
„Дияволъ знае хто въ вастъ бреше,
Трѣхибъ минь було не легше
Якъ бы я Феба не просивъ.“

„Та вже що буде, те и буде,
А буде те, що Богъ намъ дастъ;
Не ангели, — такійжъ люди,
Колисъ намъ треба всьмъ пронасть.
До мене будь лишъ ты ласкава,
Услужлива и не лукава,
Мене до батька поведи;
Я проходивъ сябъ ради скуки
Побачити пекельнй мѹки,
А ну, на звѣзды погляди.“

„Не першій я, тай не послѣдній,
Иду до пекла на поклонъ,
Орфѣй якій уже негодный,
Та щожъ йому зробивъ Плутоновъ;
А Геркулдесъ якъ увадивъ ся,
То такъ у пеклѣ росходивъ ся,
Що всьхъ чортякъ порозганявъ.
А ну! черкнѣвъ — а для охоты,
Тобѣ я дамъ на двѣ охоты..
Та нужъ! скажи, щожъ я вже знавъ.“

„Огнѣмъ, якъ бачу, ты играешъ,
Іому дала Яга одвѣтъ:
„Ты пекла, бачу, ще не знаешъ,
Не мизъ тобѣ уже десь свѣтъ?
Не люблять въ пеклѣ жартовати,
По вькъ тобѣ дадутъ ся знати,
Отъ тѣлько нѣсь туди посунь;
Тобѣ тамъ буде недочимги,
Якъ пѣднесуть и зъ одтожъ фиги,
То заразъ вхопитъ тебе дувъ.“

„Колижъ сю маешъ ты охоту
У батька въ пеклѣ побувать,
Менѣ дай заразъ за роботу,
То я прийму ся мусовать,
Якъ намъ до пекла довалитись,
И тамъ на мертвѣхъ подивитись,
Ты знаешъ, — дурень не бере:
У насъ хотъ трохи хто тямущій,
Ужѣ жить по правдѣ сущій,
То той, хотъ зъ батька, то здере.“

„Покимъ же що, то ты послухай
Того, що я тобѣ скажу,
И головы собѣ не чухай...
Я въ пекло стежку покажу:
Въ лѣсу великому, густому,
Непроходному, пустому,
Якесь дерево росте;
На нѣмъ кслищѣ не простины
Ростуть, акъ жарь, всѣ золотны,
И деревце те не товсте.

„Изъ дерева сього зломити
Ты мусишь гильку хотъ одну;
Безъ неи бо нй пѣдступити
Не можна передъ сатану;
Безъ гильки и назадъ не будишь,
И душу съ тѣломъ ты погубишь,
Плутоновъ тебе закабазитъ.
Идижъ, та пильно приглядай ся,
На всѣ чотыри озирай ся,
Де деревце те заблещитъ.“

„Зломившижъ заразъ убѣрай ся,
Якъ мога швидче утѣкай;
Не становись, не оглядай ся,
И уха чимъ позатыкай;
Хотъ будутъ голоса кричати,
Щожъ ты оглянувъ ся, прохати,
Гляди, не озираись, бѣжи.
Вони щожъ тѣлько погубити,
То будутъ все тебе манити;
Отъ тутъ себе ты покажи.“

Яга тутъ, чортъ зна, де дѣвалася,
Еней оставъ ся тѣлько самъ,
Іому все яблуня здавалася,
Покою не було очамъ,
Шукать ен Еней полхавъ ся,
Втомивсь, засапавсь, споткавъ ся,
Поки прійшовъ пѣдъ темный лѣсъ,
Коловсь сердешный обѣ тервину,
Пшарпавъ ся ввесь обѣ шепшину,
Було таке, що рачки лѣзъ.

Сей лѣсъ густый бувъ несказанно
И сумно все въ іому було;
Щось выло тамъ безперестанно
И страшнымъ голосомъ рево;
Еней молитву прочитавши
И шапку цупко пѣдвизавши,
Въ лѣсную гущу и пѣшовъ;
Ишовъ и утомивсь чимало,
И на дворѣ тогдѣ смеркало,
А яблуня ще не знайшовъ.

Ужѣ дѣвъ начинавъ боятись,
На всѣ чотыри озиравъ ся;
Трусивсь, та нѣкуды дѣватись,
Далеко тяжко въ лѣсъ забравсь;
А гѣрше ще іого зякало,
Якъ щось у очахъ засяло,
Отъ тутъ то сердца пустивсь;
А послѣ дуже удививъ ся,
Якъ пѣдъ кслищѣй оцѣнивъ ся —
За гильку заразъ ухвативсь.

И не подумавши ні мало
Напявсь, за гилечку смикнуувъ,
Ажъ дерево те затрящало
И заразъ гильку одчахнуувъ.
И давъ чимъ дужъ изъ дѣсу драза,
Що ажъ земля пѣдъ нимъ дрыжала;
Бѣгъ такъ, що самъ себе не чувъ;
Бѣгъ швидко, не останавливавъ ся,
Увесъ обѣ колоуки подравъ ся;
Якъ чортъ у репахъхъ весъ бувъ.

Прибѣгъ къ Троянцямъ утомивъ ся
И отдыхати простягнуувъ;
Якъ хлюща потоми весъ обливъ ся,
Трохи, трохи не захлебнуувъ.
Звезлавъ съ бычавъ волювъ пригнати,
Цапѣвъ зъ ѓвцами припасати,
Плутову въ жертву принести,
И всѣмъ богамъ, що пекломъ правлять,
И грѣшныхъ тормозать и давлать.
Щобъ гвѣву имъ не навести.

Якъ тѣлько темна, та пахмурна
Изъ неба зслизла чорна нѣчь;
Годинажъ стала балагурна,
Якъ звезды повтѣкали прѣчь;
Трояницъ всѣ заворушились,
Завѣстались, закамешились,
На жертву пригонять быковъ;
Дяки съ попами позбѣрались,
Зо всѣмъ служити всѣ прибрались,
Огонь роскладеный горѣвъ.

Пѣпъ заразъ взявъ вола за роги,
И въ добъ обухомъ зацѣдивъ,
И взявши голову нѣжъ ноги,
Нѣжъ въ черево и засадивъ;
И вынявъ тѣлбухи съ кишками,
Рославъ гарненько ихъ рядами,
И пильно кендюхъ розглядавъ;
Еней послѣ богу волю
И всѣмъ Троянцямъ добру долю,
Мовъ по звездамъ все вѣщовавъ.

Якъ тутъ зъ скотиною возились
И харамарили дяки,
Якъ ѓвць и цапы дровичились,
Въ рѣзницяхъ, мовъ, ревли быки;
Сивила тутъ де не взяла ся,
Запѣвила ся и трѣсла ся
И галасъ заразъ подняла:
„Къ чортамъ вы швидко всѣ изгиньте,
Мене зъ Енеемъ тутъ покиньте.
Не ждѣть, щобъ трѣшия дала.“

„А ты, — мовляла ко Енею,
Моторный, смѣлый молодець,
Прощай ся зъ юрбою своею,
Ходамъ лишь въ пекло — тамъ отецъ
Насъ твоѣй давно вже дожидаетъ
И може безъ тебе скучаетъ. —
А ну, пора чемчиковать.
Возьми на плечи съ хлѣбомъ клунокъ;
Нехай йому лихій прасунокъ,
Якъ голодомъ намъ померать.“

„Не йди въ дорогу безъ запасу,
Бо хвѣстъ одъ голоду надмешъ;
И де где ничего ты часу,
И крыхты хлѣба не найдешъ;
Я въ пекло стежку проготвала,
Я тамъ не разъ, не два бувала,
Я знаю тамошній народъ;
Дорожки всѣ, всѣ уголокчи,
Всѣ закоморочки, куточки
Уже не первый знаю годъ.“

Еней въ сю путь, якъ разъ зѣбравъ ся
Шкаповѣ чоботы набувъ,
Пѣдтыкавъ ся, пѣдперезавъ ся
И поясъ цупко пѣдтягнуувъ;
А въ руки добру взявъ дровичину
Обороняти злу личину,
Якъ дучить ся де одъ собакъ.
А послѣ за руки взяли ся,
Прыцемъ до пекла ползѣли ся,
Пѣшли на прощу до чортякъ.

Теперь же думаю, гадаю,
Трохи не годъ и писатьъ;
Изъ роду пекла я не знаю,
Не здатный, далебѣ, брехатьъ;
Хѣба читатель пождатѣ,
Вражуйтѣсь трохи, не галѣте,
Пѣду я до людей старыхъ,
Щобъ ихъ о пеклѣ роспытати,
И попрошу ихъ росказати,
Що чули одъ дѣдовъ своихъ.

Виргилій же нехай царствуе,
Розумненькій бувъ чоловікъ,
Нехай не вадить, якъ не чуе,
Та въ давній дуже живъ бытъ вѣкъ.
Не такъ теперъ и въ пеклѣ стало,
Якъ въ старину колись бувало
И якъ покѣйникъ написавъ.
Я може що нѣбудъ прибавлю,
Пережѣну и що оставлю,
Писувъ — якъ одъ старыхъ чувавъ

*

Еней съ Сивилою хватались,
До пекла швидче щобъ прийти,
И дуже пыльно приглядались,
До пекла дверй якъ найти.
Якъ ось передь якусь гору
Прийшли и въ нэй велику нору
Знайшли и вскочили туды.
Пйшли подъ землю темнотою,
Еней все щупавъ ся рукою,
Щобъ не ввалити ся куды.

Ся улиця вела у пекло,
Була вовюча и грязна;
У нэй и въ день було мовъ смеркло,
Одъ дыму вся была чадна;
Жила съ сестрою тутъ дръмота,
Сестра же звала ся звота,
Поклонъ сй першй оддали
Тълася нашому Енею
Зъ його старою попадаю —
И послаъ дала повели.

А потймъ смерть до артикулу
Имъ воздала косою честь,
Напередъ стоя калавуру,
Якій у ей моцъ есть:
Чума, война, харциство, холодъ,
Короста, трясця, паршй, голодъ;
За симжъ тутъ стояли въ рядъ:
Холера, шолуды, бешиха,
И весь миряньскй, знаешь, лиха,
Що насъ безъ милости морять.

Ищежъ не все тутъ окошилось,
Ище брела ватага лихъ:
За смертю слухомъ валилось
Жънокъ, сведухъ и мачухъ злыхъ.
Одчмы йшли, тествъ скуляги,
Зять и свояки мотяги,
Сердитй шурины, браты,
Зовиць, невѣстки, ятровки —
Що все грызуть ся безъ умовки —
И всякй тутъ буля ваты.

Якисъ змыднъ ще стояли,
Жовали все въ зубахъ папъръ,
Въ рукахъ каламаръ держали,
За уха настромляли пъръ.
Се все десятскй, та соцькйе,
Начальники, пвяки людскйе
И весь прокляты писаръ,
Исправники все ваканцьовъ,
Судьи и стряпчы безтолковй
Повъренй, секретаръ.

За сими йшли святй понуръ,
Що не дивились и на святъ,
Смиренной були натуръ,
Складали руки на живогъ;
Умилно Богу все молились,
На тыждень двъ по три постились
И въ слухъ не лаляи людей;
На чоткахъ миръ пересуждали
И въ день николи не гуляли,
Въ ноцижъ було не безъ гостей.

На супротивъ сихъ окаяницъ,
Кварталь бувъ цалый водоцогъ,
Моргухъ, мандрохъ, ярыжницъ, плянцъ
И бахуровъ на цвалй плугъ;
За обстриженными головами,
Зъ подръзанными пеленами,
Стояли хльборъ на голо.
И панночокъ фальтифиветныхъ,
Лакевъ гарныхъ и дотепныхъ
Багацько дуже щось було.

И молодичъ молоденьки,
Що выйшли за мужъ за старыхъ,
Що всякй часъ буля раденьки
~~Чувашы парочкы молодыхъ;~~
И тй тутъ молодичъ стояли,
Що не дотепнымъ помагали
Для нихъ семейку рооподитъ;
А дзти гуртовъ кричали,
Своихъ панъ-матокъ прокинали,
Що не дали на святъ житъ.

Еней хоть сильно тутъ дививъ ся,
Такй великй новинъ,
Та вже одъ страху такъ трусивъ ся,
Мовъ сидя охляпъ на конй.
Побачившижъ ище изъ дали,
Якй тамъ дива пазовали,
Кругомъ куды нй поглядишь,
Злякавсь, къ Сивилъ прихидивъ ся,
Хватавсь за дергу и тудивъ ся,
Мовъ одъ ката въ копоръ мышъ.

Сивила въ дальшй путь таскала,
Не баскаличивсь бы та йшовъ;
И такъ швиденько поспѣла,
Еней не чувъ ажъ подшовъ,
Хватаючи ся за ягоу;
Якъ-ось уздръли предъ собою
Черезъ рѣчку въ пекло перевозъ;
Ся рѣчка Стиксомъ называлась,
Сюды ватага душъ збѣралась,
Щобъ хто на той бокъ перевозъ.

↑
x Семейне добро радисити

И переводчик тут явивъ ся,
Якъ циганъ смуглой перы бувъ,
Одъ сонця весь оны попаливъ ся,
И губы якъ Арапъ одувъ;
Очища въ лобъ позападали,
Сметаноу позашивали,
А голова вся въ ковтунахъ;
Изъ рота слина все котилась,
Якъ повстка борода скомшилась,
Всѣмъ задававъ собою страхъ.

Сорочка звязана узлами
Держалась въ силу на плечахъ,
Попричепляна мотузками,
Якъ решето була въ дъркахъ;
Замазана була на палець,
Засалена, ажъ капавъ смалець,
Обутый въ драгий ностолю;
Изъ дъръ онучи волочились,
Зовсамъ, хотъ выжили, помочились,
Попарнавий штаны були.

За поясъ лшко одвѣчало,
На юму висѣвъ гаманецъ;
Тютюнь и люлька и кресало,
Лежали губка, кремалець.
Хароноу переводчикъ звавъ ся,
Собоу дуже величавъ ся,
Бо и не въ шутку бувъ божокъ:
Съ крючкомъ веселцею погрѣбавъ ся,
По Стиксови якъ стрѣлка мчавъ ся,
Бувъ човенъ легкій якъ пушокъ.

На ярмарку якъ слобожане,
Або на красному торгу
До рыби товняти ся миряне,
Було на сѣму такъ дугу.
Душа товкала душу въ боки
И скриготали мовъ сороки;
Той пхавъ, той сунувъ, ничий лѣвъ;
Всѣ мiali ся, перебирались,
Кричали, спорили и рвались.
И всякъ хотѣвъ, юго щобъ възъ.

Якъ гуца въ сѣрбови играе,
Шиплять якъ kwasнуть буряки,
Якъ противъ сонця рой гулае,
Гуди ся такъ небораки,
Харона плачучи прохали.
До юго руки простягали,
Щобъ възъвъ зъ собою на каюкъ;
По сей того плачу байдуже,
На прозбы уважавъ не дуже;
Змай съ сына бувъ старый дундукъ.

И знай що все весломъ махае
И въ морду тыче хочъ кому,
Одъ каюка всѣхъ одганяе,
А по выбору своему
По трошечку въ човенъ сажае,
И заразы човенъ одпхае,
На другой перевозитъ боля;
Кого не възьме, якъ затчетъ ся,
Тому сьдвти доведеть ся
Глади и цѣлый може възъ.

Еней въ кагалъ сей якъ убравъ ся,
Щобъ зблизити ся къ порому;
То съ Палинуромъ повстрѣчавъ ся,
Штурмановавъ що при юму.
Тутъ Палинуръ предъ нимъ заплакавъ,
Про долю злу свою балакавъ,
Що черезъ рѣчку не везуть;
По баба заразы розлучила,
Енею въ батька загвоздила,
Щобъ довго не базкавъ тутъ.

Попхались къ берегу поближе,
Прійшли на самый переводъ,
Де заснальцованый дѣдище
Вередовавъ якъ въ греблѣ бѣсъ;
Кричавъ, буцавъ то навиженный
И кобенивъ народъ хрещеный,
Якъ водить ся въ шинькахъ у насъ;
Досталось родичамъ сердешнымъ,
Не дуже лаявъ словомъ гречнымъ,
Нехай же зносять въ добрый часъ.

Харонъ такихъ гостей уздрѣвши,
Оскѣлками на ихъ дививсь,
Якъ быкъ скаженный заревѣвши,
Запѣвивсь дуже и озливсь:
„Одкиль такіи се мандрьохи,
И такъ уже васъ тутъ не трохи,
Якого чорта вы прійшли?
Васъ треба хаты холодити!
Васъ треба такъ опроводити,
Щобъ вы и мѣсяца не пайшли.“

„Геть, пречъ, вбйрайтесь бдѣськъ къ чор-
Я ванъ потылишника дамъ; [ту,
Побю всю пыку, зубы, морду,
Ажъ не пѣзна васъ дѣлко самъ;
И овъ же якъ захрабровали,
Живй суды примандровали,
Бачъ гиравий чогу хотять!
Не дуже я на васъ поквалюсь.
Тутъ зъ мертвыми ось не управлюсь,
Що такъ надъ шією стоять.“

Сивила бачить, що не шутка,
 Бо дуже сердить ся Харонъ;
 Еней же бувъ собѣ плохутка;
 Дала старигану поклонъ:
 „Та ну, на насъ лишъ придиви ся,
 Сказала, дуже не гнѣви ся,
 Не самы мы прийшли сюды;
 Хибажъ мене ты не познаешь,
 Що такъ кричишь на насъ гукаешь
 Оце не виданй бѣды!

„Ось глянь ся, що оце такее!
 Утихомирь ся, не бурчи;
 Ось деревце, бачъ, золотсе
 Теперъ же, коли хочь, мовчи.“
 Потѣмъ все дробно розказала,
 Кого до пекла провозала,
 До кого, якъ, про що, за чимъ.
 Харонъ же заразъ схаменувъ ся,
 Разѣвъ съ чотыри погребнувъ ся
 И съ каючкомъ причаливъ къ нимъ

Еней съ Сивилою своєю
 Не машкавши въ човенъ ввійшли,
 Кальною рѣчкою сією
 На той бѣкъ въ пекло поплыли;
 Вода въ розколинахъ лила ся,
 Що ажъ Сивила підняла ся,
 Еней боявъсь, щобъ не втонуть.
 Но панъ Харонъ нашъ потрудивъ ся,
 На той бѣкъ такъ переходивъ ся,
 Що нѣльзя окомъ измигнути.

Приставши, посадивъ на землю;
 Взявъ пѣвъ алтына за труды,
 За працьовиту свою греблю,
 И що сказавъ ити куды.
 Пройшовши одсьял гонѣвъ зъ двое,
 Побравшись за руки обоє,
 Побачили, що ось лежавъ
 У бурянъ бровка муругій,
 Три головы мавъ несъ сей мурый,
 Онъ на Енея загарчавъ.

Загавкавъ грѣзно въ три язyki,
 Уже бувъ кинувъ ся и кусать,
 Еней піднавъ тутъ крикъ великій,
 Хотѣвъ чымъ дужъ назадъ втѣкати
 Ажъ баба хлѣбъ бровку шпурнула
 И гордо глєвѣткомъ заткнула,
 То бѣвъ за кормомъ и погнавъ;
 Еней же зъ бабою старою,
 То сякъ, то такъ, то пѣвъ рукою
 Тихенько одъ бровка убравъсь.

Теперъ Еней убравъ ся въ пекло,
 Пришовъ за всьмъ на ичѣй свѣтъ;
 Тамъ все побѣзло и поблекло,
 Нема, нѣ маяця, нѣ звѣздъ;
 Тамъ только туманы великй,
 Тамъ чутнй жалобнѣ крики,
 Тамъ мука грѣшнымъ не мала,
 Еней зъ Сивилою глядѣли,
 Якй муки тутъ терпѣли,
 Якая кара всьмъ буда.

Смола тамъ въ пеклѣ кскотыла
 И грѣла ся все въ казнахъ,
 Живиця, сѣрка, нефть кипѣла;
 Палавъ огонь, великй страхъ;
 Въ смола съй грѣшники сѣдѣли
 И на огонь пеклись, горѣли,
 Хто якъ, и за що заслуживъ.
 Перонъ не можна написати,
 Не можна и въ казкахъ сказати,
 Якйхъ було багацько дивъ!

Нашѣвъ за те такъ мордѣвали,
 И жарили за всьхъ бѣковъ,
 Що людямъ льготы не давали,
 И ставили ихъ за скотѣвъ.
 За те роши дрова возили,
 Въ болотахъ очеретъ косили,
 Носили въ пекло на подпавъ,
 Чорты за ними приглядали,
 Загнѣшимъ прутѣмъ подганяли,
 Коли якй зъ нихъ пристававъ.

Огненнымъ прутѣмъ бѣдирали,
 Кругомъ на спину и живѣтъ,
 Себе що самъ убивали,
 Якймъ остивъ нашъ бѣлый свѣтъ.
 Грѣчимъ дѣгтемъ зашивали,
 Ножами подъ боки штрикали,
 Щобъ не хапались умерати.
 Робили рѣзницѣ мѣтъ муки,
 Товкли у мухѣмъ ихъ руки,
 Не важились щобъ убивати.

Богатымъ та скупымъ вливали
 Ротопленеъ срабло въ ротъ,
 А брехунѣвъ тамъ заставляли
 Лизати горячихъ сковородъ;
 Якйхъ изъ роду не женились,
 Та по чужий кукай живились,
 Такй повашавъ на крѣкъ,
 Зачепленй за тѣло,
 Не свѣтъ що грѣшилъ смѣло,
 И не боявъ ся сихъ мукъ.

А. Я. Яна

Всякъ старшинамъ тутъ безъ розбору,
 Панами, подпанкамъ и слугамъ,
 Давали въ неклѣ добру хльору,
 Всякъ по заслугѣ, якъ котамъ.
 Тутъ всякіе⁴ були цехиштры
 И ратманъ и бургомѣстры,
 Судѣ, подсудки, писаря;
 Якъ по правдѣ не судили,
 Та толькы грошкы лупили
 И одбѣрали хабаръ.

Були тамъ купчики проворный,
 Що вѣзли по ярмаркамъ,
 И на аршинѣ на подборный,
 Поганый продававали крамъ.
 Тутъ всякіе⁴ були провозы,
 Перекупки и смаровозы,
 Жиды, жывайды, шинькары,
 И тѣ, що ефти-миги возятъ,
 Що въ бокдагахъ гарячій носятъ,
 Тамъ вся некли ся крамаръ.

И вся розумнѣ фидозоны,
 Що въ свѣтъ вчилися ударовать,
 Ченцы, попы и крутолопы,
 Миряны⁴ щобъ знали научать;
 Щобъ не ганялись за гривнями,
 Щобъ не возились въ попадами,
 Та знали церковь⁴ щобъ одну;
 Ксьондзы до бабъ щобъ не иржали,
 А мудрей вѣздъ щобъ не знимали,
 Були въ огни на самѣмъ дну.

Паливоды и волоцюги,
 Вся звонники и вся плуты;
 Ярыжники и вся пѣлуги,
 Обманщики⁴ въсь моты,
 Вся ворожиты, чародѣи,
 Вся гайдамаки, вся злодѣи,
 Шевцы, кравцы и ковалы;
 Цехи: рязницкій, коновальскій,
 Кушнарскій, ткацкій, шаповальскій,
 Книпли въ неклѣ вся въ смоля.

Жынокъ своихъ що не держали
 Въ рукахъ, а волю имъ дали,
 По веселяхъ ихъ одпускали,
 Щобъ часто въ приданкахъ були
 И до повночи тамъ гуляли,
 И въ гречку дсколы скакали,
 Такъ сѣдали въ шапкахъ
 И тѣ превеликими рогами,
 Тѣ зжмуреными вся очами,
 Въ кипячихъ сарко⁴ ковчгахъ.

Тамъ вся неварий и христане,
 Були панъ и мужики,
 Була тутъ шляхта и мѣщане
 И молодѣи и старики;
 Були багатѣи и убогѣи,
 Прямы були и кривоногѣи,
 Були видющѣи и слѣпѣи,
 Були и штатскѣи и военнѣи,
 Були и паньскѣи и казеннѣи,
 Були миряне и попы.

Батьки, якъ смывовъ не вчили,
 А глядили по головахъ,
 И толькы зной, що ихъ хвалили,
 Книпли въ неслѣ въ казанахъ;
 Що черезъ ихъ сынки въ ледащо
 Пустяли ся, пошши въ нѣнащо,
 А послѣ чубили батьковѣ,
 И всюю силою бажади,
 Батьки щобъ швыдѣ умерали,
 Щобъ нитъ прииятись до замковѣ.

Гай! гай! та нѣгде иравды дѣти,
 Брехняжъ наробить лиха болше;
 Сѣдали тамъ скучай пѣнты,
 Писарчуки поганыхъ ввршь,
 Великии терпѣли муки,
 Имъ звязанѣ були и руки,
 Мовъ у Татаръ терпѣли пѣзнь.
 Отъ такъ и нашъ братъ поадеетъ ся,
 Що пише, не остережетъ ся;
 Якъи же втерпѣть його хрѣвъ?

И тѣ були тамъ лигоминца,
 Поддуровали що дѣвокъ,
 Що въ боква дрались по драбинцѣ,
 Подъ темный, тихий вечерокъ;
 Що будутъ свататы ихъ брѣгали,
 Подманювали, улещали,
 Ноки добрались до кѣнца;
 Ноки дѣвкѣ бѣдъ перечеку,
 До самого товѣтали носу,
 Що сорозъ послѣ до ванця.

Якусь особу мацалуру
 Тамъ шкварили на шаплику,
 Гарачу мѣдъ лили за шкуру
 И распинали на быку.
 Натуру мавъ бѣдъ дуже брыдку,
 Крививъ душею для прибытку,
 Чужее отдававъ въ печать;
 Безъ сороза, безъ бога бувши,
 И восьму заповѣдь забувши,
 Чужимъ пустивъ ся промышлять.

нѣ

саркового ковчгахъ

мо то
нѣ
незвѣ

у)

x)

у) Дарали хитро

у) Не верили вѣтрѣнокъ сѣду колу

Еней якъ ^{бодсий} ^{бдстунивъ} ся
 И далъ трохи ^{бдбйшовъ} ,
 То на другеѣ нахопивъ ся ,
 Жъночу муку тутъ найшовъ.
 Въ другѣмъ ^{завсѣмъ} сихъ караванъ
 Поджаривали якъ у банѣ ,
 Що ажъ кричали на чьмъ свѣтъ ;
 Ой то галасъ исправляли ,
 Гарчали, выли и плачали ,
 Пѣся кутъ мовъ на живѣтъ.

Дѣвки, бабы и молодичъ
 Кляли себе и дѣсь свѣй рѣдъ ,
 Кляли всь жарты, вечерницъ ,
 Кляли и жизнь и бѣлый свѣтъ ;
 За те имъ такъ тамъ задавали ,
 Що черезъ мру мудровали
 И верховодили надъ всьмъ ;
 Хоть чоловікъ и не онеѣ ,
 Коли же жьнцъ, бачишь, теѣ ,
 Такъ треба угодити ѣй.

Буди тамъ честнй пустомолки ,
 Що знали дѣсь святый законъ ,
 Молили ся безъ остановки
 И били сотъ по пять поклонъ ,
 Якъ въ церквѣ мѣжъ людьми стояли
 И головами все хитали ;
 Якъ же були на самотъ ,
 То молитовники ховали ,
 Казились, бѣгали, скакали
 И горше мѣсто въ темнотъ .
мѣсто дѣше

Були и тѣи тамъ панянки ,
 Що наряжались на показъ ;
 Мандрьохи, хльорки и дѣптявки ,
 Що ~~вручались~~ на часъ .
 Сѣ въ сѣрдцѣ и въ смоля кивцѣ ,
 За те що жирно дуже яли
 И що ихъ не страшивъ и нѣсть ;
 Що все прикушовали губы ;
 И скалили бѣленькй зубы
 И дуже водочни хвѣсть .
(Бѣленикъ)

Пеклись тутъ гарнй молодичъ ,
 Ажъ жалъ було на нихъ глядѣтъ ,
 Чорнявѣ, повнѣй, милодицъ .
 И сѣ тутъ мѣстѣи кивцѣ ,
 Що занужъ за старыхъ ходили
 И мышакомъ ихъ поморили ,
 Щобъ нѣслъ гарно погулять
 И зъ ~~вручками~~ ^{поясками} поведитисъ ,
 На свѣтъ весело нажитисъ
 И не голоднимъ умерать .

Якнись мучились тамъ птахи
 Тѣ кудеями на головахъ ;
 Се честнми, не потѣпахи ,
 Були тендѣтнй при людяхъ ;
 А безъ людей ? — не можна знати,
 Себе чимъ мали забавляти ,
 Про те лишь знали до дверей .
 Имъ тяжко въ некажъ докорали ,
 Смоли на щоки нальзиали ,
 Щобъ не дурили такъ людей .

Бо щоки терли манією ,
 А блейвасомъ и нѣсь и лобъ .
 Щобъ краскою, хотъ не своєю ,
 Причаровать къ себѣ котѣбъ ;
 Изъ рѣпы подставляли зубы ,
 Язюлили все смальцемъ губы ,
 Щобъ подвести на ~~грякъ~~ ^{грякъ} людей ; *грякъ*
 Пивдючили якѣсь бочки ,
 Мостили въ паузѣ платочки ,
 Въ которыхъ не було грудей .

За сими по ряду шкварчали
 Въ ~~разпаденныхъ~~ ^{разпаденныхъ} сковородяхъ
 Старѣ бабы , що все ворчали ,
 Базькали о всѣхъ дѣлахъ ;
 Все толькѣ старину хвалили ,
 А молодыхъ толкали та били ,
 Не думаликъ, якъ були ,
 Еще якъ самѣ дѣвовали
 Та уъ хлопцями якъ гарцювали ,
~~Тѣи на дѣтѣхъ вѣрвали .~~

И дѣтѣхъ рѣчи все пѣли .
 Вдѣвомъ же тутъ колесовали,
 И всѣхъ шептухъ и ворожокъ ,
 Тамъ жили зъ нихъ чортъ мотали
 И безъ ветушки на клубокъ ;
 На припѣчкахъ щобъ не орали ,
 У кофѣнъ щобъ не лѣтали ,
 Не вздидѣбъ на упирахъ ;
 И щобъ дощу не продавали,
 Въ ночи людей щобъ не лякали ,
 Не ворожилабъ на бобахъ .

А зѣдницямъ ~~таке~~ ^{таке} робили ,
 Що ~~дурь~~ ^{дурь} юму вже и кизать ,
 На ~~грякъ~~ ^{грякъ} дѣвокъ що! подводили
 И смѣть училися проишлять ;
 Жьноукъ ~~бдъ~~ ^{бдъ} чоловікѣвъ крали
 И волоцюгамъ промагали
 Рогами людскѣй лѣбъ кивчать ,
 Щобъ не своимъ не торговали ,
 Тогѣбъ на одкупъ не давали ,
 Що треба про запасъ держать .

*в нихъ
краса
милѣ*

x)

x) зъ ~~вручками~~ ^{поясками} поведитисъ

Еней тамъ бачивъ шось не мало
Киявцѣхъ мученицъ въ смоля,
Якъ зъ кабанѣвъ топилось сало,
Такъ шкварили ся съ въ огнѣ,
Були къ свѣтлѣмъ ^{и похороны} ^{и оубишю}
Були дѣвки и молодѣицъ,
Були и паявѣ й панночки;
Були въ свѣтлахъ, були въ охвотахъ;
Були въ дулѣтахъ и въ капотахъ,
Були всѣ грашнѣ жвѣночки.

Но се були все осужденѣй,
Якѣ померли не теперъ;
Безъ суду жъ не паливъ иекельный
Огонь, недавно хто умеръ;
Сѣ всѣ були въ другѣмъ загонѣ,
Якъ-бы лошада, або конь,
Не знали попадутъ куда;
Еней, на першихъ подивившись
И рѣ бѣдахъ ихъ пожурившись,
Пошовъ въ другѣи ворота.

Еней, вѣдойшовши въ сю кошару,
Побачивъ тамъ багацько душъ,
Вившавши ся мѣжъ сю отару,
Якъ мѣжъ гадюкѣ чорный бужъ.
Тутъ рѣзнѣ душъ похожали,
Все думали, та все гадали,
Куда то за грѣхѣ ихъ впрутъ:
Чи въ рай ихъ пустять весселитись,
Чи може въ некло посмалитись
И за грѣхѣ имъ носа втрутъ.

Будо имъ вѣльно розмовляти
Про всякѣи свои дѣла,
И думати и мозковати
Яка душа, где, якъ жила).
Бѣгатый тутъ на смерть гнѣвивъ ся,
Що бѣвъ зъ грѣшнѣ не розличивъ ся,
Кому и кѣлько треба дать;
Скупый же тосковавъ, нудивъ ся,
Що бѣвъ на свѣтъ не наживъ ся
И що не вспавъ и погулять.

Сутяга толковавъ указы,
И що то значить нашъ Статутъ;
Росказовавъ свои проказы,
На свѣтъ що робивъ сей плутъ.
Мудрецъ же фѣзку провадивъ
И толковавъ якѣхъ монадѣвъ
И думавъ бѣдкѣмъ звязъ ся свѣтъ?
А мартопалъ кричавъ, смѣявъ ся,
Росказовавъ и дивовавъ ся,
Якъ добре знавъ жвѣнокъ дурить.

Судя тамъ признававъ ся сѣмлю,
Що зъ гудзиками за мундиръ
Такѣ перещначивъ дѣлао,
Що можебъ навѣстивъ Сѣбартъ;
Та смерть избавила косою,
Що катъ легенкою рукою
Плечей йому не покропивъ.
А дварть скрѣвъ ходивъ зъ ланцетомъ,
Зъ слабительнымъ и спермастемъ
И чванивсь, якъ людей моривъ.

Ласоцохмысты похожали,
Всѣ фертѣки и павичъ,
На пальцахъ ногѣтки кусали,
Розприндившись якъ павичъ).
Все очи въ гору подѣйжали,
По свѣту нашому вздыхали,
Що рано ихъ побрала смерть;
Що трѣхѣ славы учинили,
Ще всѣхъ на свѣтъ подурили,
Не всѣхъ успали морду втерть.

Моты, картожники, паяюги,
И всѣсь проворный честный родъ;
Лакеѣ, конюхи и слуги,
Всѣ кухаръ и скороходы,
Побравшись за руки ходили
И все о нелучныхъ говорили,
Якѣ робили, якъ жили,
Якъ паней и павѣвъ дурили,
Якъ по шинѣкахъ въ ноцѣ ходили
И якъ зъ кишень платки тягли.

Тамъ придзигльованки журились,
Що вѣкому вже подморгнутъ,
За ними бѣльшѣ не волочились,
Тутъ ихъ задекотѣла путь).
Бабы ту бѣльшѣ не ворожили
И простодушныхъ не дурили;
Якѣжъ дѣвокъ очоцѣ бить,
Зубами зъ сердца скреготали,
Що наймички ихъ не вважали
И не хотѣли имъ годить.

Еней уздрѣвъ сяю Лидону
Осмадену, мѣвъ головина.
Якъ разъ по нашому закону
Предъ нею шапочку и знявъ;
Здорова! — глянь... де ты взяла ся?
И ты сердешца припала ся
Изъ Карфагены ажъ оуда?
Якого бѣса ты спекла ся?
Хиба на свѣтъ нажила ся?
Чортъ мавъ тобѣ десь и стыда."

(X volunty!)

24. 18. 18. 18.

Така смашная молодица,
 И глянь! умерла залюбила..
 Румяна, повна, бялолиця,
 Хто гляне, то лизне губы;
 Теперъ зъ тебе яка утѣха?
 Няхто не гляне и для смѣха,
 На вѣкъ теперъ пропала ты!
 Я, да лебѣ, въ томъ нѣ виною,
 Що такъ розвѣхавъ ся съ тобою,
 Миня приказано встѣти.“

„Теперъ же, коли хочь, злѣгаймось
 И нумо жить такъ, якъ жиѣли,
 Тутъ закуримъ, зажешихаймось,
 Не розлучаймось нѣколи;
 Ходи, тебе я помилую,
 Прижму до серця — поцалую.“
 Тонужъ Дидова на отрѣзъ
 Сказала: „Къ чорту убѣрай ся,
 На мене большъ не жѣнхай ся..
 Не лѣзь! — бо розбѣю и ядсь.“

Сказавши, чортъ зна де пропала,
 Еней не знавъ що и робить.
 Колибъ яга не закричала,
 Щѣ довго годъ говорить,
 То можебъ тамъ и застоивъ ся
 И може той нѣрѣ дождавъ ся
 Щобъ хто и ребра подѣйчѣвъ:
 Щобъ съ вдовицею не жѣнхайвъ ся,
 Надъ мертвыми не нагдулявъ ся,
 Живокъ любовю нѣ моривъ.

Еней зъ Сивидію похавъ ся
 Въ пекельную подавъ глушь.)
 Якъ на дорожъ повстрѣчавъ ся
 Съ громадою знакомыхъ душъ:
 Тутъ вся зъ Енесѣ обнялись,
 Чоломкались и цѣловались,
 Побачивши князѣка своего;
 Тутъ всякъ смявъ ся, реготавъ ся,
 Еней до всякъ ихъ доглядывъ ся,
 Знайшовъ зъ Тройницѣвъ ось кого:

Педька, Терешка, Шедифова,
 Панька, Охрима и Харка,
 Леська, Олешка и Сизьона,
 Пархома, Бѣська и Фѣська,
 Стецька, Овиська, Опанаса,
 Свирида, Лазаря, Тараса,
 Були Девисъ, Остапъ, Овсѣй
 И всѣ Троянцѣ, що втопились,
 Якъ на човнахъ зъ нѣмъ волочились,
 Тутъ бувъ Вернигора Мусій.

Жидѣвська школа завѣда ся,
 Великій крикъ всѣ подняи,
 И реготня де не вѣла са,
 Тутъ всяку всичину верзая;
 Згадали, чортъ знае, колишине,
 Бадякали уже и лишне,
 И самъ Еней тутъ розсходивъ ся;
 Щось бадагурили довгенко,
 Хоть избѣжили са и раненько,
 Та панъ Еней нашъ опознився.

Сивидя се не показалося,
 Що такъ нахолокъ застоивъ ся,
 Що дитятко такъ розбрехалося,
 Уже и о свѣтъ не знавъ ся;
 На його грѣзно закричала,
 Задала, запорошала,
 Що ажъ Еней весьє затрусивъ ся.
 Тройницѣ также всѣ здрыгнули
 И въ ростиць, хто куды, махнули.
 Еней за бабою пустився.

Ишли, и якъ бы не збрехати,
 Трохи не съ пару добрыхъ гонѣ,
 Якъ ось побачили и хаты
 И вѣсь Плутонѣвъ царскій дѣмъ.)
 Сивидя пальцемъ указала,
 И такъ Енееви сказала:
 „Отъ тутъ и панъ Плутонъ живе
 И съ Прозерпиною своею,
 До ихъ то на поклонъ съ гилею
 Теперъ я поведу тебе.“

И толькы що прийшли къ воротамъ,
 И въ двѣрѣ пустили ся чвалать,
 Якъ баба брѣдка, кривороты,
 „Хто иде?“ ихъ стала окликать.
 Мерзене чудо се стояло
 И било подъ дворѣмъ въ клѣпало,
 Якъ въ паньскихъ водитъ ся дворѣхъ;
 Обмотана вся ланцюгами,
 Гадуки вили ся клубками
 На головь и на плечахъ.

Вона безъ всякого обману
 И щиро безъ обняковъ,
 Робила грѣшнымъ добру шаву,
 Решнями дѣла мовъ быковъ;
 Кусала, грызла, бичовала,
 Крышила, шкварчала, щипала,
 Топтала, дрѣпала, пекла,
 Порола, корчала, пиляла,
 Вертѣла, рвала, шпиговала
 И кровъ изъ тѣла ихъ пила.

*) Плутонъ и Прозерпина — богъ и богиня подземнаго свѣта.

Еней, бдливѣе, изыкавъ ся,
И весь якъ крейда побѣзавъ,
И заразъ у яги спытавъ ся:
Хто ѣй тамъ мучити велавъ?
Ѣна йому все розказала
Такъ, якъ сама здорова знала,
Що въ пекаръ есть суда Еакъ;
Хоть бѣавъ на смерть не осуѣдавъ,
Та мучити повелывавъ,
И якъ звелитъ, и мучать такъ.

Ворота самѣ бдчивились,
Не смывъ нѣхто ихъ задержать,
Еней тѣ Сивилю пустились
Щобъ Прозерпина честь одать;
И поднести ѣй на болячку,
Ту судо золоту гилячку,
Що сильно такъ вона бажа.
Но кѣ нѣй Еней не пустили,
Прогнали, трохи и не били,
Бо хирѣла ихъ госпожа.

А далѣ вперли ся въ будинки
Подземного слого царя, *на мѣстѣ*
Нѣ *тамъ*, нѣ *тамъ*, нѣ *тамъ*, нѣ *тамъ*,
Було все чисто якъ зоря,
Цвяхованъ були тамъ стѣны
И бѣна вся зъ морскоу пѣны;
Шушиха, олово, свинець,
Блещали мѣди тамъ и крѣць,
Вся убранъ були свѣтлицы;
По правдѣ, павъскій бувъ дворѣць.

Еней тѣ яго розглядали
Вся дѣва тамъ, якъ були,
Роты свои порозъявляли
И очи на лобы пѣли;
Промывъ собою все зглядались,
Всѣму дивились, осмѣхались,
Еней то цюкавъ, то свиставъ.
Отъ-туть то душъ ликовали,
Що праведно въ миру живали,
Еней и сихъ туть навѣщавъ.

Сѣдали руки поскладавши,
Для нихъ все праздники були;
Людьки курили полагавши,
Або горьлочку пѣли,
Не тютюнокову и не пѣнну,
Но трѣлопробну, перегѣнну,
Настоянну на бодягъ;
Пѣдъ челюстями запѣкану
И зъ ганусомъ и до кагану,
Въ нѣй бувъ и перецъ и шафранъ.

И ласощъ все только ѣли,
Сластьоны, коржики, стовпца,
Варенички пшеищій, бѣли,
Пухкѣ тѣ каваромъ буханицѣ,
Часныкѣ, рогозѣ, паслонѣ, кислицѣ,
Козельцѣ, терѣзъ, глѣдѣ, полуницѣ,
Крутии яйца тѣ сѣрвѣнемъ;
И дуже вкусную явшю,
Якусъ явѣцку, не тугешю,
А запивали все пивѣсмъ.

Велике туть було роздоля
Тому, хто праведно живе,
Такъ, якъ велике безголовѣ
Тому, хто грѣшну жизнь веде;
Хто мавъ кѣ чѣму яку охоту,
Туть утѣшавъ ся тѣмъ до поту;
Туть чистый бувъ розгарѣвшъ:
Лежи, спи, ѣжь, пѣй, весели ся,
Кричи, мовчи, спѣвай, крути ся;
Рубайсь — такъ и дадутъ пѣлашъ.

Нѣ чванились, нѣ величались,
Нѣхто не знавъ туть мудровать,
Крий Боже! щобъ нѣ догадались
Братъ зъ брата въ чѣмъ покѣпковать;
Нѣ сердили ся, нѣ гнѣвались,
Нѣ даяли ся и не бились,
А вся жили туть любязно;
Туть всякій гласно женихавъ ся
Ревнивыхъ ябѣд не боявъ ся,
Було въ-общѣ все за одно.

Нѣ холодно було, нѣ душно,
А саме такъ, якъ въ сѣрякахъ,
И весело и такъ не скучно,
На великодныхъ якъ свѣткахъ;
Коли кому що захотѣлось,
То туть якъ зъ неба и вродилось;
Отъ такъ то добры туть жили.
Еней се зрѣвши дивовавъ ся,
И туть яги своей спытавъ ся,
Якѣ се праведныи були?

„Не думай, щобъ були чиновныи,
Сивила сей дала отвѣтъ,
Або що грошей скривъ повныи,
Або въ якихъ товстѣй живѣтъ,
Не тѣ се, що въ цвѣтныихъ жупанахъ,
Въ кармазинахъ, або сапѣнахъ,
Не тѣжъ, що тѣ книгами въ рукахъ,
Не рыцаръ, не розбишаки;
Не тѣ се, що кричать и на кѣ,
Не тѣ, що въ золотыхъ шапкахъ.“

„Се бѣднй, нищй, навиженй,
Що дурнями счисляли ихъ,
Старць, хромй, слѣпорожденй,
Зъ якихъ бувъ людскій глумъ и смѣхъ;
Се, що въ пороженнй сумками
Жили голоднй подъ тынами,
Собака дражнилы по дворахъ;
Се тй, що бѣгъ-дасть получали,
Се тй, якихъ выпроважали
Въ потылицю и по плечахъ.“

„Се вдовы бѣднй, безпомощнй,
Якимъ пріюту не було;
Се дѣвы честнй, непорочнй,
Якимъ сподниця не дуло;
Се, що безъ родичѣвъ остались...
И сиротами назывались,
А послѣ вбѣгались и въ окладъ;
Се, що проценту не душили,
Що людямъ помагати любили,
Хто чимъ богатъ, то тымъ и радъ.“

„Тутъ также старшина правдива,
Буваютьъ всякіє паны;
Но толькы трохи сього дива,
Не кваплятьъ ся на се фони.
Буваютьъ вдѣськовй, значковй,
И сотники, и бунчуковй,
Якй правдиву жизнь вели;
Тутъ люде всякого завѣту
По бѣлому бѣсть колько святу,
Которй праведно жили.“

„Скажижъ моя голубко сиза,
Ище Еней яги спытавъ,
Чомъ батька я свого Анхиза
И досѣ въ очи не выдавъ?
Нй съ грѣшными, нй у Плутона,
Хиба йому не ма закона,
Куда його щобъ засадить?
Онъ божи, сказала, кровй
И по Венеренѣй любовй,
Де схоче, буде тамъ и жить.“

Базькавши зѣйшли на гору,
На землю сяди отдыхать,
И попотѣвши саме въ пору,
Тутъ приняи ся розглядать,
Анхиза щобъ не прогуляти,
Обридли бо и такъ шукати;
Анхизъ же бувъ тогдъ въ визу
И похожавши по долинь,
Объ маленькѣй своей дитинѣ
Водивъ по мѣзку коверзу.

Якъ глядъ на гору не нарокомъ
И тамъ свого сына уздрѣвъ,
Побѣгъ старый не просто, — бокомъ ѣ
И весь одъ радости згорѣвъ.
Хватавсь зъ сынокѣ поговорити,
О всѣхъ спытатись, роспросиги
И повидатись хоть часокъ;
Енесчка свого обняти,
По батькѣвскій поцѣловати,
Його почути голосокъ

„Здоровъ сынашу, ма дитятко!
Анхизъ Енеевъ сказавъ:
Чи сежъ тобѣ таки не стыдно,
Що довго я тебе тутъ ждавъ.
Ходѣжъ лишень къ мойй господѣ,
Тамъ поговоримъ на свободу,
За тебе будемъ мирковать“
Еней стоявъ такъ, мовъ дубина,
Котилась зъ рта толькы слына,
Не смѣвъ мертвця поцѣловать

Анхизъ сю бачивши причину,
Чого сыночокъ сумовавъ,
И самъ хотѣвъ обнять дитину —
Та ба! уже не въ ту попалъ;
Принявъ його щобъ научати,
И тайности йому сказати,
Якй Енеевъ буде плѣдъ.
Якй дѣти будуть жвавй,
На свѣтъ зрѣблять скѣлько славй,
Якимъ то хлонцямъ буде дѣдъ.

Тогдъ то въ неклѣ вѣчерницѣ
Лучились, бачишь, якъ на те,
Були дѣвки, та молодичѣ
И тамъ робили не пуге:
У в о р о н а собѣ играли,
Весельныхъ пѣсенюкѣ спѣвали,
Спѣвали тутъ и колядокъ;
Палили ключа, ворожили,
По спинѣ лещатами били,
Загадавали загадокъ.

Тутъ заплѣтали джерегель,
Дробушечки на голѣвахъ;
Сказали по полу вѣгерѣ,
Въ тѣснои бабы по лавкахъ;
А въ коменѣ суженыхъ пытали
У хатинхъ оконъ подслушали
Ходили въ пѣвнѣчь по пусткамъ.
До свѣчки ложечки палили,
Щитину изъ свинѣ смадили,
Або журились по куткамъ.

Сюды приввѣв Анхизъ Енея
И мѣжь двнокъ снхъ посадивъ ;
Якъ неука и дуралея
Принять до гур'у, ихъ просивъ ,
И щобъ обомъ нѣхъ услужили,
Якъ знаютъ, такъ поворожили
Що стравнѣть ся съ юго сынокъъ :
Чи бнѣ хотъ трохи уродливый ,
Къ чому и якъ Еней щастливый ,
Щобъ всѣхъ спыталисъ ворожокъ.

Одна дввка була гостренька
И саме ухо прехихе ,
Швыдка, гнучка, хвистка, порсенька ,
Будо въ дѣвола лихе.
Вона тутъ только и робила
Що всѣмъ гадала, ворожила ,
Могуща, въ дѣлѣ тѣмъ буда ;
Чи брехеньки якъ сточити ,
Кому имена приложити ,
То такъ якъ разъ и додада.

Провѣдця заразъ ся шептуха
И примостиласъ къ старику,
Юму шепнула бѣля уха,
И завела съ нимъ рѣчь таку :
„Ось я сыноквой загадаю ,
Поворожу и попытаю ,
Юму що буде, роскажу ;
Я ворожбу такую знаю ,
Хотъ що, по правдѣ огадаю ,
И вже нѣколи не збрешу.“

И заразъ въ горщечокъ наклада
Вѣдомськихъ разныхъ всякихъ травъ ,
Якъ на Константина рвала ,
И те гназдо, що ремець клавъ :
Васильки, напороть, шевлюю ,
Петровъ батѣгъ и конвалію ,
Любистокъ, просерень, чебрець :
И все се налила водою
Погожею, не початомъ ,
Сказавши скѣлькось и словецъ.

Горщокъ сей черенкомъ напыла ,
Поставила юго на жаръ ,
И тутъ Енея присадила ,
Щобъ огоньокъ бнѣ роздувавъ ;
Якъ роздгрѣлось, запынѣло ,

Запарилосъ, заклекотало ,
Ворочало ся зъ верху въ низъ ;
Еней нашъ насторочивъ уха ,
Мовъ чоловічій голосъ слуха ,
Те чуже и старій Анхизъ.

Якъ стали роздувать пыльнѣше ,
Горщокъ той дужче клекотавъ ,
Почули голосъ выразнѣше ,
И бнѣ Енею такъ сказавъ :
„Енею годъ вже журитисъ ,
Одъ юго мае расплодитисъ
Великій и завзятый рѣдъ ;
Всѣмъ святомъ буде управляти ,
По всѣхъ усядохъ воювати ,
Пѣдверне всѣхъ собѣ идѣ спѣдъ.“

„И римскіи поставитъ станы ,
Въ нихъ буде жити, якъ въ раю ;
Великій зробитъ перемѣны
Во всѣмъ окружнѣлѣ тамъ краю ;
Тамъ буде житъ, та поживати ,
Понѣмъ не будутъ цѣловати
Ноги чѣмсь постоло...
Но отсѣль часть тобѣ вѣбрать ся
И зъ панѣ-отцемъ своимъ прощать ся,
Щобъ голова тутъ не лягла“

Сього Анхизу не бажалосъ ,
Щобъ попрощати ся съ сынокъъ
И въ голову юму не вклатосъ ,
Щобъ зъ нимъ такъ бачитисъ мелькомъ.
Та ба! вже нѣ чимъ пособити ,
Енея треба одпустити ,
Изъ пекла вывести на свѣтъ ,
Прощали ся и обѣмались ,
Сльзьми гѣркими обливалисѣ —
Анхизъ кричавъ якъ въ мартѣ кѣтъ

Еней зъ Сивилою старомъ
Изъ пекла бѣгли напростень ;
Сынокъ ворочавъ головою ,
Поки ажъ не сховавъ отецъ ;
Прійшовъ къ Троянцямъ по маленьку
И кравъ ся нишкомъ, потихеньку ,
Де имъ велѣвъ себе пождать.
Троянцѣ покотомъ лежали
И на дозвѣлѣ добре спали —
Еней и самъ улавъ ся спать.

ЧАСТЬ IV.

Борщовъ якъ три не поденькуешь,
На моторошій засердяиць;
И заразы тядомъ закишкujesz
И въ буркотъ закендюшиць.
Колижъ що напхомъ зъязькаешь,
И въ теребъ добре животаешь,
То на веселій запутриць.
Объ лихо вдаромъ заземлюешь.
И ввесь забудь свій зголодуешь
И бьгъ до горя зачортить.

Та що абышоти верзяломъ,
Не казку кормомъ соловать:
Ось ну закаиткуй брякаломъ,
То радощъ заденжаць.
Коли давало спятакуешь,
То може чуло зновинуешь,
Якъ що съ тобою спередить:
Куды на плавахъ човновати,
Якъ угодиць Юнонати
И якъ Еней заминервить.

Мене за сю не лайте мову,
Не я еи scomпоновавъ;
Сивилу лайте безтолкову,
Еи се мѣзокъ змусовавъ:
Се такъ вона коверзовала,
Енеевъ пророговала —
Юму где поступатись якъ.
Хотѣла мѣзокъ закрутити,
Щобъ грошей бѣльше улупити,
Хоть бѣдний бувъ Еней и такъ.

Та треба зъ лиха догадать ся,
Якъ приде узломъ до чогось;
А зъ вѣдкою не торговать ся,
Щобъ хлыпати не довелось
Подяковавъ старую суку
Еней за добрую науку.
Шаговъ зъ дванадцять въ руку давъ.
Сивила грошики въ калитку,
Пѣдвѣвши пелену и свитку, —
Иселиза, мовъ дикий замгавъ.

Еней избувши суду бабу,
Якъ мога швидче на човны,
Щобъ не дала Юнова швабу,
Що опинивъ сябъ въ сатаны.
Троянецъ въ човнѣ^{зализа} поседавши
И швидко ихъ поодпыхавши,
По ветру гарно попалми.
Гребли зъ дѣвола весь дружно,
Що деякимъ ажъ стало душно,
По хвилѣ веселца гули.

Плывуть — ажъ ветры забурчали
И закрутили не шутя;
Завили рѣзно, засвистали,
Нема Енеевъ путя!
И зачало човны бурхати,
То сторчы, то на бѣкъ козыхати,
Що врагъ устоить на ногахъ.
Троянецъ зъ ляку задрывали,
Якъ лиху помощи не знали;
Играли толькы на зубахъ.

Якъ ось ставъ втеръ ушухати
И хвилѣ грохъ уляглись;
Ставъ мѣсяць зъ хмары выглядати
И звѣзды на небѣ блысь-блысь!
Агу! Троянцямъ легче стало
И тяжке горе зъ сердца спало,
Уже бо думали пропасть.
Зъ людьми на свѣтъ такъ буває:
Коди кого мѣхъ наливає,
То послѣ торба спать не дасть.

Уже Троянецъ вгамовались,
Могоричу весь потагли;
И мовъ мѣньки повывертались,
Безпечно спати залягли.
Ажъ ось поромциль ихъ проноза
На землю впавъ, якъ мѣхъ изъ воза,
И мовъ на пупъ репетовавъ:
„Пропади весь мнъ зъ годовами,
Прощаймосъ съ тѣломъ и душами,
Остатний нашъ народъ прощавъ.“

„Заклятый островъ передъ нами,
И мы його не миємо,
Не пропливемъ нигде човнами,
И на йому пропадемо;
Живе на островъ парня
Цирцея, люта чаровница
И дуже злая до людей;
Якй лишь не остережуть ся.
И ай на островъ попадуть ся,
Тыхъ переверне на зварей.“

„Не будешь тутъ ходить на пара,
А пойдешь заразъ чотырма;
Пропали якъ сарко въ базаръ!
Готовте шів до армя!
По нашому хохлацьку строю,
Не будешь напомя, ни козою,
А вже запевне що воломъ;
И будешь въ пауза похожати,
До броваря дрова таскати,
А може пойдешь бовкуномъ“

„Ляхъ ценькати уже не буде,
Загубить чуйку и жуланъ,
И нєе позваламъ тамъ забуде,
А заблєе такъ, якъ баранъ.
Москаль, бодайбы не козою
Замекекєваръ зъ бородою;
А Прусь хвостомъ не завлявъ,
Якъ, знаєшь, лисъ хвостомъ виляе,
Якъ дуже до йда налягає
И якъ чухрай угонку давъ.“

„Цесарця ходять журавляцъ.
Цирцеи служатъ за гусаръ
И въ островъ томъ сторожами.
Италявєць же маляръ
Искранийшій на всякй штуки,
Спыває, танцюра на всь руки,
Умєе и чижбѣ ловить;
Сей перержєнъ въ обезяну,
Ошійникъ носить изъ саялму
И осуждєнъ людєй смьзшитъ.“

„Французьж давнєе сьпаки,
Головорьзы, рьзники, —
Ся перевернуты въ собаки,
Чужий щобъ грызли маслаки.
Воини и на владикю лають,
За горлю всякого хватають,
Грызуть ся и промьзъ себе:
У нихъ хто хитрый, то и старшій
И знай всьмъ наминає паршь,
Чуирьму всякому скубе.“

„Повзуть Шрейнцарця червяками,
Голццарця квакають въ сагь,
Чухонць даять муравлями;
Познаєшь жиды тамъ въ свиний.
Идиномъ ходитъ тамъ Гишпанецъ,
Кротомъ же даять Португалецъ,
Зварькуе Швединъ вовкомъ тамъ,
Датчанинъ добре жеребицею,
Ведмедемъ Турчинъ тамъ танцює;
Побачите, що буде намъ.“

Бяду победивъ немичу
Троянца всь и папъ Еней,
Зббрили ся въ одру всь кучу,
Подумать о бядь своей.
И митю тутъ угодорились,
Щобъ всь крестидис и молизисъ,
Щобъ толькѣ островъ нѣть минутъ.
Молебень же втяли Еоду,
Щобъ втрамъ по його изволу
Въ другій ббкъ порєдєвъ дмухуть.

Еоль молебнємъ вловоднивъ ся
И втрабъ заразъ одвернувъ,
Троянскій плавъ перєживъ ся,
Еней быть зварьцємъ увьльнувъ.
Ватага всья повєсєдєла,
Горьзка сь пляшокъ бузькотєла,
Някто нй кань не проливъ;
Потбмъ вляди ся за вєсєльця
И пригребнули всь одъ серця,
Мовъ бы Еней по дочьтє пьмьв.

Еней по човну похожая,
Роменскій тютювєць куривъ;
На всь чотыри розгядя,
Кобь чого не пропустивъ.
„Хвалєте, крицкувъ, братця, Бога!
Гребьтє дужче яко мога,
Отъ Гибрь передъ носомъ у насъ;
Ся рьзка Зевсомъ обьзцєна, *уб*
Изъ берегами намъ отдана.
Греби! — отъ закричу шабась!“

Гребнули разъ, два, три, чотыри,
Якъ на! — у берега човны;
Троянца нашъ — чупрыдиръ
На землю скбць, — якъ тамъ були!
И заразъ стали роскладатисъ,
Копати, стронить, ташоватисъ,
Мовъ нмъ нбдъ лагеръ судъ одьвєвъ.
Еней кричить: „моя тутъ воля!
И колько окомъ скинєць поля,
Зкрбць геть настрою городѣвъ.“

Земельна ся була Латиньска,
Завзяты царь въ вэй бувъ Латинь;
Старый скупица, ~~скупившица~~,
Дряжавъ, якъ Каминъ, за алтынъ,
А также все його подданца,
Носили латанй галанца,
Дивившись на своего царя;
На гроше тамъ не козыряли,
А въ кѣтъки крашавками грали, —
Не бѣзмете даромъ сухаря.

Латинь сей хоть не дуже близько,
А все Олимпьскимъ бувъ родня,
Не кланяв ся никому низько,
Для його все була брижня,
Мерика, кажутъ, його мати,
До Фавна стала учащати,
Тачи Латина ~~добула~~ *Либела*.
Латинь дочку мавъ чепуруху,
Проворну, гарну и моргуху.
Одна у нього и була.

Дочка була зальотна птица
И зъ заду, зъ переду кругомъ;
Червона, свѣжа якъ кислица;
И все ходила павичомъ.
Дородна, росла и красива,
Чриступна, добра, не спесива,
Гнучка, юрлива, молода;
Хоть хто на неи ненарокомъ,
Закине молодецкимъ окомъ,
То такъ ей и вподоба.

Така дѣвча, кусочокъ ласый,
Заслиниш ся, якъ глянеш разъ;
Що вашй Греческый ковбасы!
Що вашй первакъ грушевий квасъ!
Завѣйнида одъ неи хлопить,
На голову насяде хлопѣтъ,
А може тьохне и не такъ.
Поставить рогомъ асяй очи.
Що не доспишь петровской ночи;
Те по собѣ я знаю самъ.

Сусѣднй хлопць женихались.
На гарну дѣвчину таку,
И сватать деяки пытались,
Якй хотѣли, щобъ смаку
Въ Латиньской дочкѣ добыть ся,
Царя придавмы поживить ся,
Геть, геть — и царство за чубъ взять.
Та менечка ей Амата,
Въ души своей була строката,
Не всякый вѣй любивъ ся зять.

Одинъ бувъ Турнѣ, царьокъ нешпетный,
Зъ Латиньомъ у сусѣдства живѣ,
Дочкѣ и матерѣ прикметный,
И батько дуже зъ нимъ друживъ.
Не въ шутку молодець бувъ жвавый,
Товстый, высокый, кучерявый,
Обточеный якъ огброкъ;
И войска мавъ своего чи мало,
И грошекѣвъ таки бряжчало,
Куда не кинь, бувъ Турнѣ царьокъ.

Пань Турнѣ щось дуже пѣдсыпавъ ся
Царя Латина до дочки.
Якъ зъ нею бувъ, то выправлявъ ся
И поднимавъ ся каблучки.
Латинь, дочка, стара Амата,
Що день одъ Турна ждали свата,
Уже нашили й рушникѣвъ,
И всякихъ всячинъ напридобали,
Якй на сватанй давали,
Все сподѣвались старостѣвъ.

Коли чого въ рукахъ не маешъ,
То не хвали ся, що твое;
Що буде, ты того не знаешъ,
Утратишь може и свое.
Не розглядавши, кажутъ, броду.
Не лѣзь прожогомъ першій въ воду,
Бо щобъ не насмѣшишь людей.
И перше въ волокъ подиви ся,
Тогда и рыбю хвали ся;
Бо будешъ юдопъ, дуралей.

Якъ пахло сватанямъ въ Латина
И ждали только четверга,
Ажъ тутъ Анхизова дитина
Припленталась на берега
Зо всякъ своимъ Троянскимъ племятъ.
Еней не жарно тративъ время,
По молодецьку закуривъ:
Горьлку, пиво, медъ и брагу,
Поставивши передъ ватагу,
Для збору въ трубы засурмивъ.

Троянство, знаешъ, все голодне
Сыпнуло рисью на той кликъ;
Якъ галичъ въ время непогодне,
Всѣ подняли великый крикъ.
Сивушки заразъ ковтоули
По кѣвшуку, и не здрьгнули,
И до косились до потравъ.
Все войско добре убѣраю,
Ажъ по за фухами ляцало,
Одинъ передъ другимъ хватавъ.

Вбирали съчену капусту,
Шатковану и огёрки,
(Хоть се було въ часъ мясопусту),
Хрвьн съ квасомъ, редьку, буряки;
Ряба, тетерю, саламаху,
Якъ не було, — поухи зъ маху
И всѣ стропици съухаръ,
Що не було, все позъдавали,
Горьлку всю повмпывали,
Якъ на вечерѣ косаръ.

Еней оставивъ изъ носатку¹⁾
Було горьлки про запасъ,
Но клюкнувъ добре по порядку,
Розщедривъ, якъ бува у насъ,
Хотавъ послѣднимъ подвѣдितись,
Щобъ до кѣнца уже напитись,
И добре цѣвкою смикнуувъ;
За нимъ и вся юго голога
Тягла, поки була охота,
Що деянѣй и хвѣстъ надуувъ.

Барыльця, пляшечки, носатку,
Сули, тиквы, боклажки,
Все высушили безъ остатку,
Посуду потовки въ шматки.
Трояницъ съ хмелю просыпалась,
Скучали, що не похмелялись;
Пѣшли щобъ зему озирать,
Де имъ показано селитись,
Жить, будовати ся; женитись,
И щобъ Латинцѣвъ распѣзывать.

Ходили тамъ, чи не ходили,
Якъ ось вернулись и назадъ,
И челухи нагородили,
Що панъ Еней не бувъ и радъ.
Сказали: люди тутъ бормочуть,
Язкомъ дивнымъ намъ сокочуть,
И мы ихъ мовы не втнемо;
Слова свои на у сь кончають,
Якъ мы що кажеть имъ — не знаютъ.
Мѣжь ними мы пропадемо.

Еней тутъ заразъ взявъ догадку,
Велѣвъ побѣгти до дяковъ,
Купить Шярскуу граматку,²⁾
Полуоставивъ, октонковъ;
И всѣхъ зачавъ самъ мордовати,
Поверху, по словамъ складати
Латинскую тму, и ну, здо, тло;
Троянске племя все засыло,
Кодо книжокъ, що ажъ потыло,
И по латинскому гуло.

Еней одъ нихъ не одступавъ ся,
Тройчаткою всѣхъ приганявъ;
И хто хоть трохи лъновавъ ся,
Тому су бѣткнѣ дававъ.
За тыждень такъ латину взнали,
Що вже зъ Енеемъ розмовляли,
И говорили все на у сь:
Енея звали Енеусомъ,
Уже не паномъ, — доминусомъ,
Себежь то звали Троянуса.

Еней, Гроянцѣвъ похваливши,
Що такъ латину повняли,
Сивушки въ кубочки наливши
И могорьчъ всѣ запили.
Потѣмъ зъ десятокъ що мудрейшихъ,
Въ латинъ що найрозумнѣйшихъ,
Зъ ватаги выбравши якъ разъ,
Пославъ послами до Латина
Одъ имени своего и чина,
А съ чимъ пославъ, то давъ приказъ.

Послы, прѣйшовши до столицъ,
Послали до царя сказать,
Що до юго и до царинъ
Еней приславъ покловъ отдать,
И съ хлѣбомъ, съ солю и съ другими
Подарками предорогими,
Щобъ познакомитись съ царемъ;
И якъ добыть ся паньской ласки
Еней сподаръ и князь Троянскѣй,
То прѣйде самъ въ царскѣй теремъ.

Латину толькы що сказали,
Що одъ Енея есть послы,
И съ хлѣбомъ, съ солю причвалали,
Та и подарки принесли,
Хотятъ Латину поклонитъ ся,
Знакомитись и подружитъ ся,
Якъ тутъ Латинъ и закричавъ:
„Впусти! я хлѣба не цураюсь,
И зъ добрыми людьми братаюсь!
Отъ, на ловця звѣрь наскакавъ!“

Велѣвъ тутъ заразъ прибрѣрати
Святлицъ, сани, двѣрѣ мести;
Клечаянѣ до двору сажати,
Шпадерѣвъ разныхъ нанести
И выбивать царскую хату;
Либонъ покликать и Амату,
Щобъ и вона дала советъ —
Якъ лучше, краце прибрѣрати,
Де, якъ, коврами застилати
И подбѣрять до цвѣту цвѣтъ.

1) носатка — з буряка
2) граматка — книга

3) латинская грамота

Пославъ гѣнця до богомаза,
Щобъ мальована накупить,
И также розного припаса,
Щобъ що було и ѣсть и пить.
Вродилось реньске зъ курдимоньомъ.
И пиво чорнее зъ лимоньомъ,
Сивушки же трохи не съ спустъ;
Де не взялись волю, телята,
Бараны, овца, поросята;
Латинъ прибравъ мовъ на запустъ.

Ось привезли и мальована,
Роботы первайшихъ майстрѣвъ,
Царя Гороха панована,
Патреты всѣхъ багатирѣвъ:
Якъ Александръ царей Пору
Дававъ изъ войськомъ добру хльору;
Чернецъ Мамая якъ побивъ;
Якъ Муромецъ Иля гулае,
Якъ бѣ Половцѣвъ, проганяе
Якъ Переясловъ боронивъ;

Бова зъ Полканомъ якъ водивъ ся,
Одинъ другого якъ вихривъ;
Якъ Соловей Харцызъ женивъ ся,
Якъ въ Польщѣ Желзнякъ ходивъ.
Патреть бувъ Француза Картуша,
Противъ юго стоявъ Гаркуша,
А Ванька Каинъ въ передъ.
И всякихъ всячинъ накупили,
Вся стѣны ними обляпили;
Латинъ дививъ ся ихъ красотъ!

Латинъ такъ дома спорядивши,
Кругомъ все въ хатахъ оглядавъ,
Свѣтелки, сѣни обходивши,
Собъ уборы добйравъ:
Плащемъ зъ клеюнки обернувъ ся,
Цѣновымъ гудземъ застебнувъ ся,
На голову взявъ капелюхъ;
Набувъ на ноги кинды новы
И рукавица взявъ шакаповы,
Надувъ, мовъ на огонь лопухъ.

Латинъ якъ царь въ своихъ нарядъ
Ишовъ въ кругу своихъ вельможъ,
Которы всѣ були въ парада,
Надувшись всякій зъ нихъ якъ юржъ.
Царя на дзиганкѣ посадили,
А самы мовчки одступили
Одъ покута ажъ до дверей.
Царицѣ съѣла на ослонѣ,
Въ едимашковому пушонѣ,
Въ карабику изъ соболѣй.

Дочка Лавися чепуруха
Въ измещькѣмъ фурчалцѣ була,
Вертелась якъ въ окропѣ муха,
Въ зеркало очи все пѣла.
Одъ дзигликажъ царя Латина
Скрѣзь прослава була раднина,
До самой фѣртки и ворѣтъ;
До самой войсько гутъ зальотне,
Волове, коняе и пахотне
И весье бувъ зобранный повать.

Послѣвъ ввели къ царю съ пыхою,
Якъ водило ся у Латинъ;
Несли подарки предъ собою:
Ширѣгъ завдовжки изъ аршинъ,
И соды крымки и бахмутки,
Лакматя розного, три жмутки,
Еней Латину що приславъ.
Послы къ Латину приступились,
Три разы низько поклонились,
А старшій рацію сказавъ:

„Енеусъ ностерь магвусъ пан-
И славный Троянорумъ князь, [усъ
Шмыгавъ по морю якъ цыганусъ,
Адъ те, о рексъ! приславъ нунокъ
Рогамусъ домини Латине, [насъ.
Нехай нашъ капуть не загине,
Пермитте жить въ земѣ своей,
Хоть за пекунни, хоть гратисъ,
Мы дяковати будемъ сатисъ
Бенефицици твоей.“

„О Рексъ! будь нашимъ Меценатомъ,
И ласкавъ туажъ покажи, [томъ
Енеусъ зроби ся братомъ,
О оуптима! не откажи;
Енеусъ принцепсъ есть моторный,
Формозусъ, гарный и проворный,
Побачишь самъ и номини!
Вели акци пере подарки
Зъ ласкавымъ видомъ и безъ сварии,
Що приславъ черезъ мене.“

„Се килинъ самолѣтъ чудесный,
За Хмеля выткавъ ся царя,
Лѣта подъ облака небесный,
До мѣсяца и дѣ зоря;
Но можна стѣдъ нимъ застигати
И передъ лѣжкомъ простигати
И тарадаюку закрывать.
Царевна буде днѣ въ пригуду,
И то найбѣльш для того году,
Якъ замужъ прійдетъ ся давать.“

„Ось скатерть шильонская вешпетва,
Еи у Липську добули;
Найболше въ томъ вона прикетна,
На стôл якъ тóлько настели
И загадай якои стравы,
То всякй вродять ся потравы,
Якй на сôбъ тóлько есть:
Пивце, винце, медокъ, горьлка,
Рушникъ, нôжъ, ложка и тарьлка.
Царицъ мусимъ сю пòднести.“

„А се сапаньцъ самоходы,
Що въ нихъ ходивъ ище Адамъ;
Въ старинные пошиты годы,
Не знаю якъ достались намъ;
Либонъ достались одъ Пендосôвъ,
Що въ Трои намъ утерли носôвъ,
Про те Ешей зна молодець;
Сю вещь, якъ рьдку и старинну,
Пòдносимо царю Латину,
Съ поклономъ низькимъ, на ралець.“

Царица, царь, дочка Лавина
Зглядали сѣ промъжъ себе,
Изъ рота покотились слина, —
До себе всякй и гребе,
Якй достались имъ подарки;
На сиду обойшлось безъ сварки;
Якъ ось Латинъ сказавъ посламъ:
„Скажете вашому Енею,
Латинъ изъ цілою сьмьею,
Крий ~~се~~, якъ весь рады вамъ!“

„И вся моя маетность рада,
Що богъ васъ наверхнувъ сюды;
Мнѣ мила ваша вся громада,
Я не пушу васъ викуды.
Прошу Енею поклонитись
И хлѣба, соли не цуратись,
Кусокъ остатній роздѣлю.
Дочки у мене одиначка,
Хавайка добра, пряха, швачка,
То може и въ рòдню вступаю.“

И заразъ попросивъ до столу
Латинъ Енеевихъ боляръ,
Пили горьлку до изволу
И али бублани, кавяръ;
Бувъ борщъ до шпундрôвъ зъ буряками,
А въ ющѣ потрухъ зъ галушками,
Потôмъ до соку каплуни,
Зъ отробки баба, шарпанина,
Печена съ часникомъ свинина,
Крохчалъ, якй ѣдять паны.

Въ обѣдъ пили заморскй вина,
Не можна всѣхъ ихъ розсказать,
Бо потече изъ рота слина
У декого, якъ описать:
Пили Сикизку, деренôву
И крымську вкусную дувôвку,
Що то айвовкою зовуть.
На вивать — зъ муширавъ стрѣляли,
Тушь — грôмко трубачь играли,
А много лѣтъ дяки ревать!

Латинъ по царському звичаю,
Енею дары отрядивъ:
Дубеньского шматъ короваю,
Корыто Опишнянскихъ сливъ,
Орахôвъ Кіевськихъ смаженихъ,
Полтавськихъ пудикôвъ пражешныхъ
И гусячихъ пять кôбъ лець;
Рогатого скота зъ Липянки,
Сивухи вьдеръ съ пать Будянки,
Сто Решетилôвскихъ овецъ.

Латинъ стармй и похытавъ ся
Зъ Енеемъ нашимъ молодецьмъ,
Ешей и зятемъ называвъ ся, —
Но дѣло красить ся кôнцемъ!
Ешей, по щастю, безъ помъхи
Вдававъ ся въ жаргты, игры, смѣхи,
А о Юнонѣ и забувъ,
Юго котора не любила,
И скрôзь за нимъ, де бувъ, слѣдила,
Нѣгде одъ вен не ввильнувъ.

Ириса цохля проклятуца,
Завзятайша одъ всѣхъ брехухъ,
Олипська мчалка невсыпуца,
Крикливийша изъ щebetухъ;
Прийшла Юнонѣ розказала,
Еея якъ Латинъ приймала,
Якй мѣжъ ними есть укладъ:
Ешей за тества мавъ Латина,
А сей Енея, якъ за сына,
И у дочки зъ Енеемъ гадъ.

„Еге! Юнона закричала,
Поганецъ якъ же розобразъ;
Я нарôшно юму спускала,
А ôнъ и воги розôклявъ!
Ого! провчу я выськаку,
И перцю дамъ юму и маку,
Потямить якова то я!
Прюлю Троянску кровъ — ~~Латинску~~,
Вѣшайо Турна скуррасиньску, ~~якй~~
Я наварю имъ кисля!“

*

И на! через штафетъ къ Плутому
За подписомъ своимъ приказъ,
Щобъ фурию бѣзъ Тезифону
Пославъ къ Юнонъ тойже часъ;
Щобъ нѣ въ берлинѣ, нѣ въ дорнезъ,
И нѣ въ рѣдванѣ, нѣ въ портшезъ,
А бѣглабъ на перекладныхъ;
Щобъ не було въ путѣ препоны,
Тобъ заплативъ на три прогоны,
Щобъ на Олимпѣ вродилась въ мигъ.

Прибѣгла фуриѣ изъ пекла
Яхиднѣйша одъ всѣхъ вѣдомъ,
Зла, хитра; злобная, запекала:
Робила зъ себе скрѣзь содомъ.
Ввѣйшла къ Юнонъ зъ ревомъ, стукомъ,
Зъ великимъ трескомъ, свистомъ, гу-
Зробила объ собѣ лепортъ [комъ,
Якъ разъ еи взяли гайдуки
И повели въ теремъ пѣдъ руки,
Хоть такъ страшна була якъ чортъ.

„Здорова, любя, мила доню!“
Юнона въ радощахъ кричить,
„До мене шведке, Тезифону!“
И цѣловать еи бѣжить.
„Свѣдай, голубко! якъ ся маешь?
Чи пса Троянского ты знаешь?
Теперь къ Латину завитавъ,
И крутить тамъ, якъ въ Карфагенъ;
Достанеть ся дочка и ней;
Латинъ щобъ въ дурнѣ не понавъ.“

„Всёя знаетъ свѣтъ, що я незлобна,
Людей губити не люблю;
Но рѣчь така богоугодна,
Коли Енея погублю:
Зроби ты похоронъ зъ вѣселя,
Задай ты добре вѣснѣ похмѣля,
Хоть бы побрали всѣхъ чорты.
Амату, Турна и Латина,
Енея, гадового сына,
Пужни по своему ихъ ты!“

— „Я наймичка твоя покорна,“
Ревнула фуриѣ якъ грѣтъ,
„На всяку хѣть твою неспорна,
Сама Троянцѣвъ всѣхъ довнѣ,
Амату съ Турномъ я зъеднаю
И смнѣ Енея укараю,
Латинужъ въ тѣмъ дуръ пушу;
Побачать то боги и люде,
Що зъ сватая добра не буде;
Всѣхъ, всѣхъ въ шматочки потрошу.“

И перекинулась клубочкомъ,
Кѣтъ, кѣтъ зъ Олимпа якъ сгрѣла;
Якъ йшла черадка вечерочкомъ,
Къ Аматъ шустъ — якъ тамъ була!
Смутна Амата пѣря драда,
Слѣзки роинла и вздыхала,
Що Турнъ князьокъ не буде зятъ;
Кляла Лавиниѣ родину,
Кляла кумбѣвъ, кляла христини,
Та щожъ? противъ рѣжна не прать.

Яга пѣдъ пелену пѣдкравшись,
Гадюкою въ сердце поповзла,
По всѣхъ куточкахъ позвивавшись,
Въ Аматъ рай собѣ найшла.
Въ отравлену еи утробу
Наклала злости, мовби бобу;
Амата стала не своя:
Сердита, даяла, кричала,
Себе, Латина прокинала
И всѣмъ давала тришѣя.

Потѣмъ и Турна навѣстила,
Пресуча, лютая яга!
И изъ сього князка зробила
Енею лишнього врага.
Турнъ, по военному звичаю,
Зъ горьвакою напившись чаю,
Сказать по просту, пшннй спавъ;
Яга тихелько пѣдступила
И люте снище пѣдпустила.
Що Турнъ о тѣмъ не помышлявъ,

Юму, бачъ, сонному верзло ся,
Буцѣмъ Анхизове дитя,
Зъ Лавиниєю десь зѣйшло ся
И женихалось не шута:
Буцѣмъ зъ Лависей обймавъ ся,
Буцѣмъ до пазухи добравъ ся,
Буцѣмъ и перстенъ зъ пальца знявъ;
Лавися перше мовъ пручалась,
А послѣ, мовъ угамовалась,
И зѣ буцѣмъ Еней сказавъ:

„Лависю, милѣе кохана!
Ты бачишь, якъ тебе люблю..
Но що се наше жениханя,
Коли тебе на вѣкъ гублю?
Рутулець Турнъ тебе вже свата,
За нимъ, бачъ, тягне и Амата,
И ты въ Юму находишь смакъ.
До кого хѣть ты бѣльшу маешь,
Скажи, кого зъ насъ вибѣраешь?
Нехай я згину, неборакъ!“

— „Живи, Еисечку мой милый!“
Царевна сей дала отвѣтъ:
“Для мене завжде Турнь остылый,
Очашь моимъ одинъ ты свѣтъ!
Тебе коли я не побачу,
То день той я годину трачу,
Мое ты щастя, животы!
Турнь швидче нагле околѣе,
Нажь, дурецъ, мною завладѣе.
Я вся твоя, и пань мой — ты“

Туть Турнь безъ памяти схвативъ ся,
Стоявъ якъ въ землю врмтыи стовиъ;
Одъ злости, съ хмелею весь трусивъ ся,
И сна одъ яву не росчовиъ:
“Кого? — мене; и хто? — Троянецъ,
Голякъ, вѣткачь, припаснѣачъ, ланецъ!
Звести? — Лавинию отвѣтъ?
Не князь я; горше шаровоза!
И дамъ собѣ урвать носа,
Коли Еней Латину зять!“

„Лавися, шмать не для харчыза,
Якій пройдисвѣтъ есть Еней;
А то — и ты, голубко сизы,
Изгниешь одъ руки моей!
Я всѣхъ поставю вверхъ ногами,
Не подарю васъ душами,
А бблшь Енею докажу!
Латина же старого дѣда,
Прижму незгорше якъ сусѣда.
На колъ Амату посажу.“

И заразы листъ пославъ къ Енею,
Щобъ выйшовъ битися самъ на самъ,
Пошравъ силою своею,
Доставъ одъ Турня по усамъ;
Хоть на кий, хоть кулаками
Поштурхатися по подѣ боками.
Або побитися и на смерть.
А также пхнувъ бнъ драгомана
И до Латинского султана,
Щобъ и сьому мордасы втерть.

Яхидна еурія раденька,
Що по ей все дѣло йшло;
До людськихъ бѣдъ вона швиденька
И горе мило їй було.
Махнула швидко до Троянцѣвъ,
Щобъ сихъ Латинськихъ постоянцѣвъ
По своему осатанить.
Тогда Троянцъ всь съ хортами
Збярался вхать за зайцями,
Князька свого повсеселить.

Но горе грашниковъ суну,
Такъ кievськiй скубенъ сказавъ:
Благихъ дѣлъ вося не имущу!
Хто божии судьбы познавъ?
Хто де не дума, — тамъ ночеу,
Хотѣвъ де бѣгти, — тамъ гальмуе.
Такъ грашными судьба вертитъ!
Троянцъ сами то познали,
Зъ малои речи пострадали,
Якъ то читатель самъ уздритъ.

Поблизъ Троянска кочовани
Бувъ на отльотѣ хуторокъ;
Було въ нѣмъ шумно будовани,
Ставокъ бувъ, гребля и садокъ.
Жила Аматина тамъ нянька,
Не знаю жнѣка, чи паялька,
А знаю, що була стара,
Скупа, и зла, и воркотуха.
Наушница и щѣбетуха.
Давала чинчу до двора:

Ковбасъ десятковъ съ три Латину,
Лавини къ Петру мадрикъ,
Амать въ тыждень по айтму,
Три хунты воску на ставникъ;
Льнянои прѣй три пвѣйтки,
Серпанковъ осамъ на намѣтки,
И двѣсть валаныхъ гяотѣвъ.
Латинъ одъ няньки наживавъ ся,
За тежъ за няньку и вступавъ ся,
За няньку хоть на ножъ готѣвъ.

У няньки бувъ бѣленькiй цуцинь,
Еи бнъ завжде забавлявъ;
Не дуже простый — родомъ муцинь,
Носивъ поноску, таньшовавъ,
И паніи лизавъ одъ скуки
Частенько ноги скрѣвъ, и руки,
И тамениць выгрызавъ.
Царевна часто зъ нимъ игралась,
Сама царица любовалась,
А царь то часто годувавъ.

Троянцъ въ роги затрубивши,
Пустили гончихъ въ чагаръ,
Кругомъ бодото обступивши,
Бичами ляскалм псаръ
Якъ только гончй загаяни,
Загавкади, заскавучали,
То муцинь вырвавшись на двѣръ,
На голосъ гончихъ одбѣвавъ ся,
Чмыхнувъ, завѣвъ, до нихъ помчавъ ся.
Стремениый думавъ, що то звѣрь.

„А ты іого! гуджга!“ и криквуъ,
Наъ своры поспускавъ хортѣвъ;
Тутъ муцикъ до землѣ прилипиуъ
И духъ бѣлъ лику затаивъ;
Но псы донохавшись доспали,
Шаринули муцика, изътали
И посмоктали кѣсточки.
Якъ вѣсть така дойшла до няньки,
То очи выпала якъ баньки,
А зъ носа спали и очки.

Осатанѣла врага баба
И крикула якъ на живѣтъ;
Зробилася заразъ дуже слаба,
Холодный показавъ ся нѣтъ;
Порвали маточий припадки,
Истерика и лихорадки,
И спазмы жмыл потягли,
Пѣдъ нѣсъ зѣй кляли ассасету
И тешую на нуль сервету,
Ище кайстиръ зъ ромну дали.

Якъ тѣлько къ памяти вернулася,
То заразъ галазъ пѣдвѣла;
До неи челядъ вся сунулася
Для дива, якъ вѣсь свѣтъ кляла;
Потѣмъ схвативши головушку,
И выбравшись на одбру стежку,
Чкурула просто до Троянъ —
Вся курянь ихъ попадати,
Еней заколотъ, побити
И всѣхъ Троянскихъ бусурманъ

За нею челядъ покотила,
Схвативши хто що запонавъ:
Кухарка чаплію вхопшла,
Лакей тарѣлками шпурлявъ;
Зъ рубецѣмъ тамъ прачка храбрѣвала,
Съ дѣйницею рычка наступала,
Гуменний зъ цѣпомъ скрѣзь совавъ;
Тутъ рота косарѣвъ зъ греблями
Ишли битись зъ косами, зъ граблями,
Нѣхто одъ бою не цуравъ.

Но у Троянського народу
За шагъ алтыца не проси:
Хто Москва обѣхавъ зъ роду?
А займешъ, — ноги уноси.
Завязатого Троянцѣ кштату,
Не струсятъ ий чіюго гвалту,
И носа хотъ кому утрутъ;
И влячнину всю рать розбили,
Скальчили, роспотрошили
И всѣхъ въ тѣсинѣ загнали кутъ

Въ сіе то нещастливѣ время
И въ самый штурхобочный бой,
Троянские и Латинские племя
Якъ умывало ся мазкой,
Прибѣгъ гѣнець зъ письменомъ къ Латину,
Не радостну привѣзъ новину:
Князь Турнъ іому войну писавъ;
Не въ пиръ, бачъ, запрошавъ напиться,
А въ поле вызывавъ побитись, —
Гѣнець и на словахъ додавъ:

„Царю Латинѣ неправдивый!
Ты слово царское зламавъ;
За те узоль дружелюбивый,
На вѣки зъ Турномъ розорвавъ
Одъ Турна шматъ той одймаешъ
И въ ротъ Енеевъ совавъ,
Що Турновъ самъ общавъ.
Выходъ же завтра навкулачки,
Одтиль полвзешъ, жабуть, рачки,
Бодай и дувъ щобъ не злизавъ.“

Не такъ розсердить ся добродѣй,
Коли панъ возный позовъ дастъ;
Не такъ люте голый злодѣй,
Коли не мае що украсть;
Якъ нашъ Латинъ тутъ розгвѣвивъ ся,
И на гѣнца сього озливъ ся,
Що губы зъ сердца покусавъ:
И тѣлько одповадъ мавъ дати
И гнѣвъ царскій свѣій показати,
Посеъ щобъ Турновъ сказавъ;

Якъ выглянувъ въ окно зъ ненацька,
Прійшѣвъ Латинъ въ великій страхъ;
Побачивъ люду скрѣзь багачю
По улицяхъ и всѣхъ куткахъ.
Латинцѣ перли ся товпами,
Шпурляли въ гору всѣ шапками,
Кричали въ голосъ на вѣсь ротъ:
„Война! война! противъ Троянцѣвъ,
Мы всѣхъ Енеевыхъ поганцѣвъ
Побьемъ — искоренимъ ихъ родъ!“

Латинъ старій бувъ не рубака
И воуватись не любивъ.
Одъ слова смерть днѣъ, неборака,
Бувъ безъ души и мовъ неживъ.
Онъ стмичку тѣлько мавъ на дѣжку,
Амать якъ не гравъ пѣдъ нѣжку,
И то тогдѣ, якъ пѣдтопавъ;
Безъ тогожъ завжде бувъ тихенькій,
Якъ всякій дѣдъ старій, слабенькій,
Въ чужее дѣло не мѣшавъ.

Латинь и сердцеъ и душею
 Далекий бувши одь войны,
 Зббравшись зь мудростю своею,
 Щобъ не попастьсь въ кайданы,
 Ъзвзавъ къ собь пановъ вельможныхъ,
 Старыхъ, чиновныхъ и заможныхъ,
 Которыхъ рады слухавъ самъ;
 И выславши геть пречъ Аману,
 Завъвъ ихъ всахъ въ свою ковнату,
 Таку сказавъ рчь старшинамъ:

„Чи вы одь чаду, чи зь похвъля?
 Чи чортъ за душу удригнувъ?
 Чи написли дурного зля,
 Чи глудъ за разумъ завернувъ?
 Скажть, зь чего война взяла ся?
 Зь чего са мсль вамъ приплела ся?
 Коли я ташмивъ ся войной?
 Не звъръ я, людську кровь пролити,
 И не харчмаъ, людей щобъ бити,
 Для мене гидкий всякий бой.“

„И якъ войны вести безъ збруъ,
 Безъ войска, хльба, безъ гармать,
 Безъ грошей? — Головы вы буи!
 Який васъ обезгаудивъ кать?
 Хто буде зь васъ провиантмейстеръ,
 Або хто буде кригъ-цалмейстеръ,
 Кому казну повярю я?
 Не дуже хочете вы битись,
 А толькы хочете нажитись,
 И буде все бьда мол.“

„Коли сверблять изъ васъ у кого
 Чи спина, ребра, чи боки;
 На що просити вамъ чужого?
 Мои великий кулаки
 Почешуть ребра вамъ и спину,
 Колижъ то мало, а дубину
 Готовъ на ребрахъ сокрушить.
 Служить вамъ радъ малахаями,
 Рьзками, инутямъ и кіями,
 Щобъ жаръ военный потушить.“

Покиньтежъ се дурне юнацтво
 И розойдъть ся по домахъ
 Панове выборне боярство;
 А про войну и въ головахъ
 Собъ ніколи не кладъте,
 А мовчки въ запьчкахъ сидъте,
 Розгаудьте що їсть и пить.
 Хтожъ о войнъ проговоритъ ся,
 Або кому война приснитъ ся,
 Тому дамъ чортъ зна що робить.“

Сказавши се махнувъ рукою
 И заразъ самъ пьшовъ съ ковнать
 Бундючногрозною ходою,
 Що всякий бувъ собъ не радъ.
 Пристыженей його вельможъ,
 На іодоньбу були похожъ,
 Нїхто зь устъ царя не пустилъ
 Не швидко бьдний схамснулисъ,
 И въ ратушь пьдтупцемъ сунулисъ,
 Уже якъ вечеръ наступивъ.

Тутъ думу довгую держали
 И всякъ компоновавъ свое,
 И въ голосъ грьдко закричалъ:
 Що на Латина всакъ плюе,
 И на грозбуу не уважае,
 Войну зь Еесеми начинае,
 Щобъ некрутъ заразъ набирать;
 И не проситъ щобъ у Латина,
 Зь казны його ани алтына,
 Боярскый грошъ шафовать.

И такъ Латиня заворушилась,
 Задумавъ всякъ побить Троянъ;
 Одкиль та храбрсть уродилась
 Противъ Еесеныхъ прочанъ?
 Вельможъ царство збунтовали,
 Противъ царя всахъ науудали;
 Вельможъ! лихо буде вамъ.
 Вельможъ! хто царя не слуха,
 Такихъ обрвзатъ ньб и уха
 И въ руки всахъ отдать катамъ.

О музо, панночко Парнаська!
 Спустись до мене на часокъ;
 Нехай твоа научитъ ласка,
 Нехай твѡй шепчетъ голосокъ,
 Латинь къ войнъ якъ снаряжалась,
 Якъ армія ихъ набиралась,
 Який порядокъ въ войску бувъ;
 Вся опиши мундиръ, збрую,
 И казку мнѣ скажи такую,
 Якой ище нїхто не чувъ.

Бояры въ мигъ скомпановали
 На аркушь манихвсть кругомъ,
 По всахъ повьтахъ розбсали,
 Щобъ войско йшло пьдъ коруговъ;
 Щобъ головы все обголяли,
 Чуприни довгї оставляли,
 А усъ въ пьвлокотъ бы тирчавъ;
 Щобъ сала и пшона набрали,
 Щобъ сухаравъ понавѡкали,
 Щобъ дожду, казанокъ всакъ мавъ.

Все войско зараз расписали
По разным сотням, по полкамъ,
Доконникѣвъ повставляли,
Дади патенты сотникамъ.
По городамъ всякъ полкъ назвавъ ся,
По шапцъ всякій различавъ ся,
Вписали войско пѣдъ ранжиръ;
Пошли синій всямъ жупаны,
На спѣдъ же бѣлые каптаны,
Щобъ бувъ козакъ, а не мугиръ.

Въ полки людей распредѣливши
И по квартирамъ розвели,
И всѣхъ въ мундиръ нарядивши
Къ присягъ втрѣе привели.
На коняхъ сотники фиятели,
Хоружій усики крутили,
Кабаку нюхавъ асаулъ;
Урядники зъ атаманами
Новыми чванились шапками,
И ратникъ всякій губу дувъ.

Такъ вѣчной памяти бывало
У насъ въ гетьманщинѣ колись,
Такъ просто войско шиковало,
Не знавши: стоѣ, не шевелись;
Такъ славные полки козацкій
Лубевскій, Гадацкій, Полтавскій
Въ шапкахъ было. якъ макъ цвѣтуть.
Якъ грянуть, сотнями ударять,
Передъ себе списы наставлятъ,
То мовъ ятлюю все метуть.

Будо тутъ войско волонтиръ,
То всякихъ юрбица людей,
Мовъ Запорожцъ чупридира,
Що ихъ не втрѣе и Асмодей.
Вово такъ, бачишь, и негарне,
Якъ кажутъ то нерегуларне,
Та до войны самый злый гадъ:
Чи вкрасти шо, азыкъ достати,
Кого живцемъ чи обдрати,
Нѣ сто не вдержить ихъ гарматъ.

Для сильной арміи своен,
Рушницъ, мушкетѣвъ, оружияъ,
Наклали повній гамазен,
Гвинтовѣвъ, фузіѣвъ безъ пружинъ,
Будинѣвъ, елинтъ и яничарѣвъ
А въ особливый закамарѣвъ
Списѣвъ, пикъ, ратищъ, гакѣвницъ
Ууди тутъ страшнии гарматы,
Одъ выстрѣлу дрыжали хаты,
Ѣ пушкарь, то кладисъ ниць.

Жлукта и улики на пушки
Робить галили на захватъ;
Днища, осбѣвницъ, ветушки
На принадлежность приправлятъ.
Нужда переменить закономъ!
Квачъ, помела, макогови
Въ пушкарьске вѣдомство пошли;
Колеса, бандюги и кары
И самыя церковной мары,
Въ дело пушкарьскее тагли.

Держась военного обряду,
Готовили заздальгѣдъ
Багацько всякого снаряду,
Що сумно ажъ було глядѣтъ
Для кудъ — то галушки сушили,
А бомбъ — то зъ глины нальпили,
А сливъ солонихъ — для картечь;
Для щитѣвъ ночвы припасали;
И два изъ дѣжокъ выбивали
И приправляли всямъ до плечъ.

Не мали палашѣвъ, нѣ шабелъ,
У нихъ, бачъ, Тулы не було;
Не шаблежъ убить и Авель,
Польво смерть іому даво.
Сосновій колыетки стругали
И до бѣковъ поначепляли,
На валынихъ вервочкахъ;
Изъ лыкъ плетей козубеинки,
Зъ якини ходють по опеньки,
Були, мовъ сумы, на плечахъ

Якъ амуницю спорядили,
И насушили сухарѣвъ,
На садо кабанѣвъ набили,
Взяли подимне одъ двѣрѣвъ;
Якъ подсудякѣвъ расписали
И выборныхъ позначили,
Хто тяглый, кѣвний, хто же пашъ,
За себе хто, хто на подставу,
Въ акее войско, сотню, лаву,
Порядокъ якъ завѣвъ незбрѣшъ.

Тогда нѣ войско муштровати,
Учить мушкетный артикулъ,
Впередъ якъ ногу выкидати,
Ушкарить якъ на калавуръ.
Коли пѣшкомъ — то маршь шульгою,
Коли верхомъ --- глядишь, правомъ
Щобъ шкапа скочила впередъ.
Такее ратнее фяглярство
Будо у нихъ за регулярство,
И все Енеевъ на вредъ.

Мовь посподитее рушена
Латина въ царствъ началось,
Повсюдна муштра, та учена, —
Все за жолварство принялось.
Давки на прутахъ розъжжали,
Цапками хлопцѣвъ муштровали,
Старыж учились кидать въ цаль.
А бабъ старыхъ на пачь сажали
И на пачь ихъ штурмовали,
Бачь, для баталн въ прихъръ.

Були Латинцъ дружны люди
И воюватись мали хѣтъ, —
Не вся зъ добра, хто одь причуды.
Щобъ бити ся, то радъ летѣть
Зъ горяча часу, першй три днѣ,
Зносилн всяке збѣжа, змиднѣ
И отдавали все на рать:
Посуду, хлѣбъ, одежу, грошъ,
Своей отчизны для сторожй,
Що не було де и дѣвать.

Се порала ся такъ Амата,
Къ войнѣ Латинцѣвъ подвела;
Смутна буда для неи хата,
На улицъ все и жила.
Жѣнки зъ Аматою зъеднались,
По всьому городу таскались
И подмовляли воювать.
Робили зъ Турноивъ шурь — мурь,
И затылись, хотъ вонь изъ шкурь,
Енесей дочки не дать.

Коли жѣнки де замѣшались
И имъ ворочати дадутъ;
Коли зъ розказами втаскались,
Та пхикая ще додадутъ, —
Прошайсь на якъ тогда съ порядкомъ,
Пѣшло все къ черту неоглядомъ
Жѣнки поставлятъ на свое.
Жѣнки! колибъ вы бѣльше зли,
А меньшь пащиковать умѣли,
Булибъ въ раю вы за сіе!

Якъ Турнѣ басвуеть ся, люте,
Въ сусѣднй царства шле послѣвъ,
Чи хто изъ нихъ не поратуе
Противъ Троньскихъ змыхъ смнѣвъ;
Коли Латинцъ, одь поединкѣвъ,
Сховавсь подь спѣвъ своихъ будынкѣвъ
И ждавъ, що буде за вѣонецъ;
Коли Юнона скрѣвъ лѣтае,
Всѣхъ на Енея навертае
Весельный збитъ зъ його вѣонецъ:

Гуде въ Латин дзвѣвъ вѣщовый
И гасло всѣмъ къ войнѣ дае,
Щобъ всякъ Латинецъ бувъ готовый
Къ войнѣ, въ яку ихъ злость веде.
Тамъ крикъ, тутъ галасъ, тамъ клепаю,
Тѣснитъ ся людъ и все трѣщало.
Вѣйна въ кровавыхъ ризахъ тутъ;
За нею рань, смерть, увѣча,
Безбожность и безчоловѣча,
Хвѣсть мантн еи несуть.

Була въ Латин синагога,
Збудована за давнихъ лѣтъ
Для Януса сердита бога,
Который дивныхъ бувъ примѣтъ:
Онъ мавъ на голова двѣ тварѣ,
Чи гарныи були, чи харѣ
Объ томъ Виргилій самъ мовчѣть.
Но въ мирне время запиравъ ся,
Колижъ изъ храма показавъ ся,
Якъ разъ вѣйна и закипитъ.

По дзвону вся Латинѣ сунула
До храма, съ крикомъ вся неслись,
И навстѣжъ дверѣ одмикнула,
И Янусъ выбѣгъ якъ харцызъ.
Военна буря закутила,
Латинське серце замутила,
Завзятость всякого бере:
Вѣйны, вѣйны! кричатъ, бажатъ,
Пекельнымъ пламенемъ палають
И молодее и старе.

Латинцѣ войско хотъ зѣбрали,
Та требажъ къ войску должностныхъ,
Якъбъ на шотахъ класти знали,
Якъ письменатѣйшй изъ нихъ.
Ужежъ се муситъ всякій знати,
Що войско треба харчовати,
И воинъ безъ вина — хомякъ.
Безъ битой голои копѣйки,
Безъ сей прелестницѣ злодѣйки,
Не можна воювать ни якъ.

Були златые днѣ Астрѣв
И славный бувъ тогда народъ;
Мѣняйлѣвъ брали въ казначеи,
А фигляръ писали щотъ,
Къ роздачй порцн — обтекаръ;
Картьожникъ — хлѣбный добрый пекаръ,
Гевальдигеромъ — бувъ шинькаръ,
Вожатый — слѣпцъ, калѣки,
Ораторами — недорѣки,
Шпигономъ — зъ церкви цапмаръ.

Всього не можна описати,
Въ Латїи що тогдѣ було,
Уже зводили ся читати,
Що въ годовѣ у нихъ гуло.
Къ вѣннѣ хватались, посившались,
И сами о свѣтѣ не знались,
И все робили на зворотъ:
Що строить треба, те ламали,
Що треба кинути, те ховали,
Що власть въ кишеню, клали въ ротъ.

Нехай турбують ся Латинцѣ,
Готовлять ся противъ Троянъ,
Нехай выдумують гостинцѣ
Енею нашому въ изьянѣ.
Загляньмо Турнѣ що коверзае,
Троянцямъ рать яку готуе,
Бо Турнѣ и самъ дзиндизиверъ зухъ.
Коли чи пѣе — не проливае,
Коли чи бѣе — то вже влучае,
Юму людей давить, якъ мухъ!

Та й видно, що не бувъ въ зневазѣ;
Бо всѣ сусѣднїи корольки,
По прозвѣ, мовби по приказѣ,
Позапяляючи люльки,
Пѣшли въ походъ зъ своимъ народомъ,
Зъ начинамъ, потрухомъ и плодомъ,
Щобъ Турновѣ допомагати:
Не дати Енеєвѣ женитись,
Не дати въ Латїю поселитись,
Къ чортамъ Енейцѣвъ всѣхъ послати.

Не хмара сонце заступила,
Не вихоръ порохомъ вертѣти,
Не галичъ чорна поле вкряпа,
Не буйнїи втеръ се шумѣти:
Се войско йде всѣма шляхами,
Се ратне брязкотѣть збруями,
Въ Ардею городъ поспѣша.
Стовпъ пороху пѣдъ небо вѣть ся;
Сама земля, здаеть ся, гнеть ся;
Енею! де теперъ душа?

Мезентїй напередъ Тиренскїи
Предъ страшнїи войнствомъ грае.
Було полковникъ такъ Лубенскїи
Колѣсь къ Полтавѣ полкъ веде,
Пѣдъ землянъ Полтавскїи вѣамъ,
(Де Шведи головы поклали)
Погтаву матушку спасати;
Пропали Шведи тутъ прочвары,
Пропавъ и валъ, — а булевары
Досталось намъ теперъ топтати.

За симъ на бендюгахъ цѣтеть ся,
Байстрикѣ Авентїи попадѣть,
Зъ своєю челядю ведеть ся,
Якъ зъ блюдолизамъ папѣць,
Знакомого бнѣ пана внучокъ,
Добродѣй песикѣвъ и сучокъ,
И дошакѣвъ мѣняти охочѣ
Авентїи бувъ розбїйникъ съспудку,
Всѣхъ тормошивъ, валявъ на купку.
Дививъ ся бѣсомъ, гадомъ, сторчѣ.

Тутъ войско кѣннее валилось
И дуже ручее було;
Отаманъ звавъ ся Покотилось,
А Асаулъ Караспудло.
Се Греческїе проскиносѣ,
Изъ Бѣломора все пендосѣ,
Зъ Мореа, Дельта, Кефалосѣ;
Вези зъ собою лагомины,
Оливу, мыло, рижъ, масланы,
И капама, ке бабъ ка лосѣ.

Цекулъ Пренестскїи коваденко
Въ Латїю зъ войскомъ также пхавъ;
Такъ Сагайдачнїи съ Дорошенкомъ
Козацкїи войскомъ величавъ.
Одинъ зъ бунчукомъ передъ ратю,
Позадъ другїи пѣву братю
Донскїи нагаемъ подганявъ.
Рядочкомъ ахали гарненско,
Зъ люлокъ тютювъ тягли сначенско,
А хто на конюку кувявъ.

За сими пѣнтавъ розбїшака
Нептунѣвъ сынъ сподаръ Мезапъ,
До бою бувъ самїи собака
И лобѣмъ бивъ ся такъ, мовъ цапъ.
Боєць, ярувъ и задирака;
Стрѣлецъ, кулачнїи и рубака,
И дужїи бувъ зъ юго хапакъ:
Въ виски було кому якъ впнеть ся,
Той на сухо не оддереть ся;
Таїи Ляхамъ бувъ Жѣльзнякъ.

Другиѣмъ шляхомъ, зъ другою бою,
Агамемноенко Талесъ
Летѣть, мовъ поспѣша до сроку,
Або къ водѣ гарячѣи пѣсь;
Веде орду велику, многу,
Рутульцевѣи на пѣдпомогу.
Тутъ людъ бувъ разнїи языкѣвъ:
Були Аврунцѣ, Сидицѣи,
Калесцѣ и Ситикулѣи
И всякихъ, разнїи козакѣвъ.

За сими паньская дитина
Тезевичъ павъ Иполитъ, —
Надута, горда, зла личина,
Зъ великимъ воинствомъ валитъ
Се бувъ навичъ, хороши́й, повный,
Чорнявий, красный, сладкомовный,
Що й мачуху бувъ подкусивъ
Онъ не дававъ нікому спуску,
Однихъ богинь мавъ на закуску
Бравъ часто тамъ, де не просивъ

Не можна далєбѣ злѣчити,
Якѣ народы тутъ плелись,
И на папяръ сей положити,
Якѣ, зъ кимъ, коли, одкиль взялись
Виргидій, бачъ, не намъ бувъ рѣвня,
А видно, що начухавъ тая,
Поки дробненько описавъ.
Були Ругульцъ и Сиканцъ,
Аргавцъ, Лабики, Сакранцъ,
Були такі, що врагъ ихъ зна.

Тутъ ще назданиця скакала
И войско не мале вела:
Собою всѣхъ людей лякала
И все мовъ помеломъ мела.
Ся звалася дѣва-царь Камила,

До пуна жьнка, тамъ — кобыла,
Кобылячу всю мала стать:
Чотыри ноги, хвѣсть зъ прикладомъ,
Хвостомъ моргала, была задомъ,
Могла и говорить и ржати.

Коли чувивъ хто о Полкана,
То се була його сестра;
Найбѣашъ блукали по Кубань,
А рѣдъ ихъ вийшовъ съ за Днѣстра.
Камила страшна воевниця,
И знахурка, и чарѣвниця,
И скоро на бѣгу була;
Черезъ горы и рѣчки плыгала.
Изъ дука мѣтко въ цѣль стрѣляла,
Багацько крові пролила.

Така то збѣриця влилася,
Евеея щобъ побити въ пухъ;
Уже Юнона де озлилася,
То тамъ запри крѣпкенько духъ.
Жаль, жаль Евеея неборака.
Коли його на мѣзъ, якъ рака,
Зевесъ допустити посадити!
Чи онъ вѣольне одъ сей напасти,
Побачимо те въ пятой части,
Коли удасть ся звайстерити

ЧАСТЬ V.

Бѣда не по деревьяхъ ходитъ,
И хтожь ей не скуштовавъ?
Бѣда бѣду, говорятъ, родить,
Бѣда для насъ, — судьбы уставъ!
Евеей въ бѣдѣ, якъ птичка въ клетцѣ;
Запутавъ ся, мовъ рыбка въ сѣтцѣ;
Терявъ ся въ думкахъ молодець.
Весь свѣтъ, здавалось, зговоривъ ся,
Весь миръ на його напустивъ ся,
Щобъ розорити його въ конець.

Евеей ту бачивъ страшну тучу,
Що на його войну несла;
Въ нѣй бачивъ гибель неминучу.
И мучивъ страшно, безъ числа.
Якъ хвиля хвилю проганяла,

Такъ думка думку пошибала;
Къ Олимпскимъ руки протгавъ.
Надеждою хотъ подкрепявъ ся,
Но перемъны онъ боявъ ся
И духъ його изнемогавъ.

На ночь його не вгамовала,
Онъ о войнѣ все сумовавъ;
И вся коли ватага спала,
То онъ по берегу гулявъ,
Хоть зъ горя сильно изнемогъ ся;
Мовъ простый на пьску улягъ ся,
Та думка спати не дала
Скажеть! тогда чи дуже спитъ ся,
Якъ доля противъ насъ яритъ ся
И якъ для насъ фортуна зла?

О сонъ! зъ тобою забуваемъ
Все горе и свою напасъ;
Черезъ тебе силы набираемъ;
Безъ тебежъ мусалибъ пропасть.
Ты ослабшихъ укрѣпляешь;
Въ турна невинныхъ утѣшаешь,
Злодѣевъ свищами страшишь;
Влюбленныхъ ты до купы зводишь,
Злѣй замыслы къ добру приводишь,
Пропавъ! — одъ кого ты бѣжишь.

Еней мысли турбовали,
Но сонъ таки свое бере;
Талеснй силы въ кѣмъ охляли,
Въ томъ духъ не швидко, та загре.
Еней заснувъ и бачить свище:
Предъ нимъ стоить старый дѣдшице,
Обшитый весь очеретомъ;
Онъ бувъ собъ ковтуватый,
Сѣдый, въ коснахъ и полехатый,
Зѣгнувъ, подперши ся цѣнкомъ.

„Венеринъ сыну! не жахай ся,
Дѣдъ очеретяный сказавъ,
И въ смутокъ дуже не вдавай ся,
Ты горши бѣды видавъ;
Вѣйны крѣовой не страши ся,
А на Олимпскихъ пожожи ся,
Вони все злее отдають.
А шо мои слова до дѣла,
Лежить свиня подъ дубомъ бѣла
И тридцать бѣлыхъ поросятъ.“

„На томъ то берлозъ свиноты
Кулъ постронитъ Абу градъ,
Якъ тридцать прочать ся годы,
Зъ Юновою якъ зрѣбъ ладъ.
Еднаковожъ самъ не плашай ся,
Зъ Аркадянами побратай ся,
Вони Лативцямъ вороги;
Троянцѣвъ зъ вини якъ зѣднѣаешь,
Тогда и Турна осѣдлаешь,
Все войсько выбѣшь до ноги.“

„Вставай Енею! годъ спати,
Вставай и богу помолись,
Мене ты мусайшь также знати:
Я Тибръ старый! — ось придивись.
Я тутъ водою управляю,
Тоба я варѣо помагаю
Я не прочвара, не упиръ.
Тутъ будетъ градъ надъ городами,
Поставлено такъ нѣжъ богами...“
Сказавши се, дѣдъ въ воду ныръ.

Еней пробуркавъ ся, схопивъ ся
И духомъ моторивший ставъ;
Водою Тибрською умывъ ся,
Богамъ молитвы прочитавъ.
Ведѣвъ два човны снаряжати
И сухарями занасати,
И вонябѣвъ туда сажать.
Якъ млость пошла по вѣсому тѣлу:
Свиню уздрѣвъ подъ дубомъ бѣлу
И тридцать бѣлыхъ поросятъ.

Звелѣвъ ихъ заравъ поколоты
И дать Юнонѣ на обѣдъ;
Щобъ ссю жертвою свиноты,
Себе избавити одъ бѣдъ.
Потѣмъ въ човны метувъ хутенько,
Пошавъ по Тибру вивъзъ гарненько,
Къ Евандру помочи просить;
Лѣсы, вода, паски зъумились,
Якъ се два човны пустились
Съ одвагою по Тибру плыть

Чи довго плыть Еней, — не знаю,
А до Евандра бѣдъ доплывъ;
Евандръ, по давньому звичаю,
Тогда для правника куривъ,
Зъ Аркадянами веселивъ ся,
Надъ варенухою трудивъ ся
И хилъ въ ихъ головахъ бродивъ;
И толькы шо човны уздъ зли,
То вся злякали ся безъ ивры,
Одинъ къ Троянцямъ подступивъ.

„Чи по неволѣ, чи по волѣ?
Кричить Аркадскій имъ горлашь,
Родились въ небъ вы, — чи дозъ?
Чи миръ намъ везете, чи брань?“
„Троянецъ я Еней одважный.
Лативцѣвъ ворогъ я присяжный.
Еней такъ съ човна закричавъ,
Иду къ Евандру погостити,
На перепутѣ одпочити,
Евандръ царъ добрый, я чувавъ.“

Евандра смилъ Палантъ вродливый,
Къ Енею заравъ подступивъ;
Отдавъ поклонъ дружжелюбивый,
До батька въ гостѣ попросивъ.
Еней съ Палантомъ обнимавъ ся
И въ його прѣзавъ засталавъ ся,
Потѣмъ до лѣсу почвалавъ,
Де гардовавъ Евандръ съ попами,
Со старшиною и панями,
Еней Евандровѣ сказавъ:

„Хоть ты и Грекъ, та царь правдивый,
Тобя Латинцѣ вороги;
Я твой товаришъ буду щирый,
Латинцѣ и миня враги.
Теперь тебе я супликую
Мою уважить долю злую
И постояти за Троявъ.
Я кошовый Еней Троянецъ,
Скитаюсь по миру, мовь данецъ,
По всякъ товчу ся берегамъ.“

„Прійшовъ до тебе на одвагу,
Не думавши якъ пріймешъ ты;
Чи буду пити медъ, чи брагу?
Чи будемъ мы собѣ братья?
Скажи, и руку на — въ завдатокъ,
Котора, бачь, не трусить схватокъ
И самыхъ злыишихъ намъ враговъ.
Я маю храброу дружину
Терпавшихъ гѣркую годину,
Одъ злыхъ людей и одъ богвъ.“

„Миня наибѣльше дождае
Рутульскій Турнъ, собачій сынъ;
И лишь глади, то и влучае,
Щобъ згакати мене якъ блинъ.
Такъ лучше въ сажавъ втоплю ся,
И лучше очкурою вдаю ся,
Нязъ Турновъ я покорюсь
Фортуна не въ його кишей;
Турнъ побува у мене въ жней;
Дай помѣчь! — я зъ нимъ потягнусь.“

Евандръ мовчавъ и прислухавъ ся,
Слова Енеевы ковтавъ;
То усъ крутивъ, то осмыхавъ ся,
Енеевъ отвѣтъ сей давъ:
„Еней Анхизовичъ, съдайте,
Турбаціе не заживайте,
Богъ милостивъ для грѣшнихъ всѣхъ;
Дамо вамъ войська въ подпомогу,
И провянту на дорогу,
И грошнитоку зъ якійсь нѣхъ.“

„Не поцурайтеся хлѣба — соли,
Борщу скотштуйте, галушокъ;
Годуйтеся, кушайте до воля,
А тамъ съ труда до подушокъ.
А завтра, якъ начне святати,
Готово войсько выступати,
Куды вы скажете, въ походъ;
За мной не буде остановки;
Я зъ вами не роблю умовки;
Люблю я дуже вашъ народъ.“

Готова стравъ вся стояла,
Спѣвшии всъ за стѣдъ сѣдаты;
Хоть деяка позастывала,
Що мусали подогрѣвати. [ками,
Просѣдне зъ ушками, зъ грѣни-
и юшка съ хляками, съ кишка ми,
Телячій лизень тутъ лежавъ;
Ягны и до софоруку куры;
Печень разной три гуры,
Багацко ласыхъ тожъ потравъ.

Де ѣсть ся смачно, тамъ и пѣть ся,
Одъ земляковъ я такъ чувавъ;
На ласее кутокъ найдеть ся,
Ешей зъ своими не дрмавъ.
И правда, гостѣ доказали,
Що жить вои на свѣтъ знали:
Пили за жизнь — за упокой;
Пили здоровье батька съ сыномъ,
И голь, голь, голь, мовь кливъ за клиномъ,
Кричать заставивъ на розстрой.

Троянцѣ пьянй розбрехались
И чванили ся безъ путя,
Съ Аркадянками женихались,
Хто такъ, — а хто и не шутя.
Евандръ точивъ гостямъ росказы,
Хвадивъ Иракловъ проказы,
Якъ злого Кака бѣвъ убивъ;
— Якии Какъ робивъ розбом
И що для радости такой,
Евандръ и праздникъ учредивъ.

Всѣ къ ночи такъ перенили ся,
Держались ледве на ногахъ;
И на нѣчь въ городъ попледали ся,
Якй ити буди въ силахъ.
Еней въ керю замотавъ ся,
На задворку хронги уклавъ ся,
Евандръ же въ хату рачки лѣвъ;
И тамъ подъ прилавокъ зѣгнувшись,
И цупко въ бурку завернувшись,
Захрѣвъ старий во весь свѣй нѣвъ.

Якъ нѣчь покрыла пеленою
Тверезыхъ, пьяныхъ, — всѣхъ людей;
Якъ хрѣвъ Еней одъ перепоеу,
Забувши о бѣдѣ своей,
Венера безъ спѣвницъ, боса,
Въ халатику, простоволоса,
Къ Вулкану подтѣппемъ ишла;
Вона тайкомъ къ Вулкану кралась,
Нѣначе зъ нимъ и не вѣзчалась,
Мовь жѣнкой не його була.

А все то хитрость есть жяноча,
Новинкою щобъ подмануть;
Хоть гарна якъ, а все охоча
Ище гарнѣйшою щобъ быть.
Венера пазуху порвала,
И такъ себе подперезала,
Що вся на выставцъ буда;
Косинку нарешно згубила,
Груднину такъ собѣ одкрыла,
Що всякогобъ зъ ума звела.

Вулканъ коваль тогдѣ трудивъ ся,
Зевесу блискавку ковавъ.
Уздравъ Венеру, затрусивъ ся,
Изъ рукъ и молотокъ упавъ
Венера заразъ одгадала,
Що въ добрый часъ сюды попала,
Вулкава въ губы заразъ черкъ;
На шю вскочила, повисла,
Вся опустилась, мовъ окисла,
Бѣлки подъ лобъ, — и свѣтъ померкъ.

Уже Вулканъ розмякъ, якъ кваша,
Венера те собѣ на усь:
За дѣло ну! — бере, бачь, наша!
Теперь подъ його подобюсь:
„Вулкасю милый, уродливый!
Мой друже вѣрный, справедливый!
Чи дуже любишь ты мене?“ —
„Люблю, люблю, божусь кляцями,
Ковадломъ, молотомъ, махами,
Все радъ робитя для тебе.“

И прилабузивсь до Киприды
Якъ до просителя писецъ.
„Ѣй корчивъ разный милый виды,
Щобъ достать собѣ ралець.
Венера зачала благати
И за Енеечка прохати,
Вулканъ юму щобъ допомогъ:
Енеевъ зробивъ бы зброю
Изъ сталя, мѣди, — золотую
Такую, щобъ нѣхто не зибгъ.“

„Для тебе? — охъ моя ты плѣтко!“
Вулканъ задыхавшись сказавъ:
„Зроблю не зброю, чудо рѣдко,
Нѣхто якого не видавъ;
Палашъ, шишакъ, панцирь со щитоу,
Все буде золотомъ покрыто,
Якъ тульскій кабатирки;
Настячка съ черною, съ образками
И съ кунштниками и зъ словами,
Скрѣзь будуть брызкалаця, дзвонки.“

А щожъ, не такъ теперь буває
Промѣжъ жянками и у насъ?
Коли чого просити мае,
То добрый одгадае часъ
И къ чоловіку пригназдитъ ся,
Пришудитъ ся, приголубитъ ся,
Цѣлуе, гладить, дескотить,
И вся суставы розшрубуе,
И мѣзкомъ такъ завередеу,
Що сей для жянки все творить.

Венера въ облако обвившись,
Махнула въ Пафосъ отдыхать,
Одъ всѣхъ въ свѣтелцъ зачинившись,
Себе тамъ стала розглядать.
Красы помятї розсправляя;
Въ волосї кудрѣ завивала,
Ну, пятна водами мочить.
Венера, якъ правдива мати,
Для сына рада все оддати,
Зъ Вулканомъ рада въ кузньї жить.

Вулканъ до кузньї дочувалавши,
Будить зачавъ всѣхъ ковалѣвъ;
Свинецъ, залѣзо, мѣдь збравши
Все грѣти заразъ извелѣвъ.
Мѣхи престрашнї надимають,
Огонь великий розспалюють,
Пѣшовъ трескъ, стукъ одъ молотѣвъ.
Вулканъ потѣе и трудить ся
Всѣхъ лае, бѣе, пужа, ярить ся,
Къ роботѣ пригана майстрѣвъ.

И сонце злѣзло высоченько,
Уже часъ сьомый ранку бувъ;
Уже закушовавъ смачненько
Хто добре пьяной лѣгнувъ;
Уже онагры захрючали,
Вороны, горобцѣ кричали,
Сидѣли въ лавкахъ крамаръ;
Картюжники же спать лягали,
Финдюрки щоки подправляли,
Въ суды пошли секретарѣ.

А нашъ зъ хмелю потягались,
Вчорашнї мурдовавъ ихъ чадъ;
Стогнали, харкали, смаркались,
Нѣхто не бувъ и свѣту радъ.
Не дуже рано повставали
И льодоу очи протирали,
Щобъ освѣжитись на часокъ.
Потѣмъ взяли ся за оковиту
И скикали рѣчь посподиту,
Поставить, якъ ити въ походъ

Тутъ скѣлько сотенъ одличили
Аркадскихъ жвавыхъ парубковъ
И въ ратники ихъ назначили;
Дали имъ въ сотники павовъ.
Дали значки имъ зъ хоругвою,
Бунчукъ и бубны зъ булавою,
Списовъ, мушкетовъ, палашовъ.
На тыждень сада зъ сухарями
Барыльце зъ сръбными рублями,
Муки, пшона, ковбасъ, коржовъ

Евандръ, Паланта подозвавши,
Таки слова йому сказавъ:
„Я рать Енею въ помѣчь давши,
Тебе начальникомъ назвавъ.
А доки въ пацъ будешь грати?
Съ двѣками день и нѣчь ганяти,
И красти голубовъ у всѣхъ?
Одважный жидъ грашнить и въ школь,
Иди лишь послужи на полей,
Ледяцо снить, — то битьковъ грахъ.“

Иди служи, годи Енею,
Онъ зна военне ремесло;
Умомъ и храбростю своею
Въ опрѣчне попавъ число.
А вы Аркадцъ! — вы не трусы,
Давайте всѣмъ я въ нѣсь и въ усы,
Палантъ мой, вашъ есть атаманъ.
За юго бійтесъ, умерайте,
Енеевыхъ враговъ карайте,
Еней мой свать, — а вашъ гетьманъ.“

А васъ Анхизовичъ покорно
Прошу Паланта доглядать;
Воно хотъ паруби, не спорно,
Умъ и склады читать;
Та дурень, молоде, одважне,
Въ бою якъ буде небачне,
То може згнути неборакъ;
Тогда не буду жить чрезъ силу,
Живцемъ пользу я въ могилу,
И згину, безъ воды мовъ ракъ.“

„Беръте рать, идъте зъ Богомъ
Нехай Зевесъ вамъ помага“
Тутъ частовались за порогомъ,
Евандръ додавъ таки слова:
„Зайдъть къ Лидійскому народу,
Вони послужать вамъ въ пригуду,
На Турна подуть воювать.
Мезентій ихъ твснить, сжимае,
На чинчъ нйкого не пускае,
Готовы зарязъ бунтъ поднять.“

Пѣшли розвивши короговку
И слъзозы молодежь лила;
Хто жънку мавъ, сестру, ятровку,
У ничихъ милая була.
Тогда наибблшь намъ допакае,
Кои зла доля одймае,
Що намъ всього мильше есть.
За милу все терять готовы:
Клейноты, животы, обновы.
Одна, дорожце милой, — честь!

И такъ, питейнымъ подкрѣпившись,
Утерли слъзозы изъ очей;
Пѣшли, маршь шуми затрубивши,
Передъ же вѣвъ самъ панъ Еней.
Ихъ первый маршь бувъ до байраку;
Прийшовши стали на бываку;
Еней порядокъ учредивъ.
Палантъ по арми джуриувъ,
Трудивсѣ, всю нѣчь очей не журиувъ;
Еней тожъ по лѣсу бродивъ

Якъ въ пѣвнѣчь самую глухую,
Еней лишь тѣлько ставъ дрѣмать,
Небачивъ хмару золотую,
Свою на хмаръ гарну мать.
Венера бѣлолица, красна,
Курносенька, очима ясна
И вся якъ съ кровю молоко;
Духи одъ себе изпускала
И зброю чудную держала,
Явилася такъ передъ сыномъ

Сказала: „Милый, ва, Енею
Ту зброю, що ковавъ Вулканъ;
Кои себе устроишь нею,
То струсить Турнь, Бова. Полканъ,
До збруи, що нѣ доторкнетъ ся,
Все зарязъ ламнетъ ся и гнетъ ся,
Еи и куля не бере;
Устройсѣ, храбруй, кои, рубай ся,
И на Зевеса полагай ся
То носа вже нѣхто не втре.“

Сказавши ароматъ пустила:
Васильки, мяту и амбре;
На хмаръ въ Пафосъ покотила.
Еней же зброю и бере,
Еи очима пожирае,
На себе панцирь натягае,
Палашь до бока привязавъ;
На силу щитъ поднявъ чудесный.
Не легкй бувъ презентъ небесный;
Еней роботу розглядавъ:

На щитъ , въ самой серединъ ,
Подоь чернь , съ насышкой золотой ,
Конала муха въ павутинь ,
Павукъ торкавъ ей ногой .
Поотдаь бувъ малый Телешикъ ,
Овъ плакавъ и лыгавъ кулешикъ ,
До юго крада ся змиа
Крилатая , съ сьмоу главами ,
Съ хвостимъ въ версту , страшна , зъ
А звала ся Жеретя .

„Правдивый воинъ не дрямае ,
Безъ просипу же и не пье ;
Мудрое , дума , розглядае ,
Такой и вороговъ побое .
Ну къ чорту ! швидче охмедяй ся ,
Збйрать союзныхъ поспышай ся ,
На нову Трою напади .
Еней въ чужихъ земляхъ блукае ,
Дружину въ помочъ набирае ,
(рогами . Не оплошай теперъ : гляди !“

Въ округъ же щита на заламахъ ,
Кайдучий лицарскй дьла
Були бляхованй въ персонахъ
Искусно , живо безъ числа ;
Котигорохъ , Иванъ Царевичъ ,
Кухарчиць , Сучичъ и Налетичъ .
Услужливый Кузьма - Демянъ .
Кощй съ прескверною ягоу ,
И дурень зъ ступою новою ,
И славный лицаръ Марципанъ .

Сказавши , столикъ извадила
Шкереберть къ чорту все пошло :
Пляшки и чарочки побила ,
Пропало все , якъ не було .
Зробивъ ся Турнъ несамовитый ,
Яривъ ся , лютовавъ не смый ,
Троянской крови забажавъ .
Всѣ страсти въ голову стовкнулись ,
Любовь и ненависть прочнулись ; (чавъ .
„На штурмъ , на штурмъ !“ своимъ кри-

Такъ панъ Еней нашъ снаряжавъ ся ,
Щобъ дружбъ Турну доказать ;
Напасть на вороговъ збйравъ ся ,
Зъ ненацька копоть имъ дать .
Но зла Юнона не дрямае ,
На выльотъ умысли всѣ знае ,
Опять Ирисю послала :
Якъ можна Турна роздрочити ,
Противъ Троянцѣвъ насталити ,
Щобъ выкоренивъ ихъ до тла .

Збравъ и кояныхъ и пхотныхъ
И всѣхъ для битвы шиковавъ ;
И розбихавъ самыхъ одборныхъ
Подоь крѣпость , задиравъ , пославъ .
Два корпусы до кушъ звывши ,
А на зыкратого самъ съвнши ,
На штурмъ ихъ не веде а мчить ;
Мезапъ , Талесть . въ другобъ отрядъ ,
Пшли одъ берега къ ограда ,
Побить Троянцѣвъ всякъ спшитъ .

Ирися виль , скользя зъ неба ,
До Турна въ пнвочъ сусть въ наметъ ;
Онъ дожидавъ тогда вертена ,
Хлыставъ зъ нудьги Охтирскй медъ .
Къ Лависй одъ любви бувъ въ горй ,
Топивъ печаль въ питейномъ морй .
Такъ въ армй колясь велось ;
Кои влюбивъ ся , чи програвъ ся ,
То пушту хлысь — судьба поправъ ся !
Веселье въ душу и влилось !

Троянцъ въ крѣпости запершись
Енея ждали ворота ;
Зъ нещастиямъ тасно пообтершись ,
Бяду встрѣчали мовъ шутя .
Побачившижъ враговъ напоры ,
У баштъ прибавили запоры
И на валу всѣ залагли ;
Въ оконця зъ будокъ выглядали
И носа воиъ не выставляли ,
Шептались и люльки тягли .

„А що ? Ирися щибетала :
Сидишь безъ дьла и клюешь ?
Чи се на тебе лънь напала ?
Чи все Троянцямъ отдаешъ ?
Коту гладкому не до мышки ;
Не втне , бачу , Панько Оришки !
Хтобъ сподявасъ , що Турнъ бабакъ ?
Тобъ не хистъ зъ Енеемъ бить ся ,
Не хистъ зъ Лавинией любить ся ,
Ты бачу здатный бить собакъ .“

У нихъ поставлено въ громадъ ,
Кои на ихъ панъ Турнъ напре ;
То всьмъ сидѣть въ своей ограда ,
Нехайже штурмомъ виль бере .
Троянцъ такъ и учинили ;
На валъ колода накотили
И разный приправляли варъ ;
Олю , дьлоготъ кипятили ,
Живцю , одиво топили ,
Хто лъзте ме , щобъ литъ на тварь .

Туръ въ язру къ валу приступивши
Скрѣзь на зикратомъ гасавъ;
Въ розсыпку коинныхъ разпустивши,
Самъ якъ опаренный кричавъ;
„Сюды трусливые Троянцъ,
На бой шкодливые поганцъ!
Зарылись въ землю мовь кроты;
Де вашъ Еней, — живочій празникъ?
Пряде зъ бабамаи наблдашникъ!
Не лепсько выглянуть сюды.“

И всь іого такъ підкоманднй
Кричали, дяляи Троянъ;
Робили глазы имъ досадий.
Горшь иввидиши якъ цыганъ.
Пускали тучамаи къ нимъ стрэлы,
А деякй були такъ смэлы,
Що мали перескочитъ рѣвь.
Троянцъ уха затыкали.
Ругульцэвъ лайки не вважали,
Хоть битись всякій зъ нихъ готѣвъ.

Туръ зъ сердца скригатавъ зубами,
Що въ крѣпости всь нй гугу;
А стэвъ не роздѣбшь лобами,
Зъ посаку гни ся хоть въ дугу.
Злостъ, кажуть, сатанъ сестриця,
Хоть може се небылица,
А я скажу, що може й такъ:
Одъ злосты Туръ те компонуе
Мовь сатана іому дяктуе,
Самъ чортъ залэвъ въ іого кабанъ.

Одъ злосты Туръ осатанэвши,
Велэвъ багаты розводитъ
И войсько къ берегу привэвши,
Казавъ Троянскій флотъ спадитъ.
Всь привяли ся за роботу;
(На злее всякій на охоту)
Огня помчали ся къ водамъ.
Хто жаръ, хто губку съ сэрникамаи,
Хто зъ головней, хто съ фитилями,
Погибель мчали кораблямъ.

Розжеврѣлось и закурилось,
Блакитне поломаи взвилось;
Одъ дыму сонце закаптитилось,
Курище къ небу донеслось.
Боги въ Олимпъ стали чхати,
Туръ имъ изволивъ тимѣмъ дати.
Богинь налавъ одъ чаду дуръ.
Дымъ очи эвъ, лили ся слэозы,
Зъ пудьги скакали такъ якъ козы,
Зевесъ самъ бувъ мовь винокуръ.

Венеружъ за душу щипало,
Що съ флотомъ поступили такъ;
Одъ жалю сердце замерало,
Що сяде смнъ на мэлъ, якъ ракъ.
Въ жалю слэзахъ и въ горѣмъ смутку
Богиня свэла въ просту будку,
На передку свэвъ Купидонъ;
Кобыла ихъ везе кривая,
Цибела де жила старая,
Щобъ сэй язъ отдать поклонъ.

Цибела, знэють во всьхъ школахъ,
Що матерю була богѣвъ;
Изъ молоду була не промахъ,
Колижъ якъ стала безъ зубѣвъ,
То толькѣ на печи сэдэла;
Съ кулешкомъ лешыку зла
И не мшала ся въ дэла.
Зевесъ эй отдававъ повагу
И посылавъ одъ столу брагу,
Яку Юнона лишъ пила.

Венера часто докучала
Зевесу самою брйднею,
За те въ немилость и попала,
Що нэльзя показати очей.
Прійшла Цибелу умоляти
И муэла эй обэцати
Купити збытно за алтыны,
Щобъ толькѣ Зевса умолила,
Вступити ся за Троянъ просила,
Щобъ флота не лишивъ ся сынъ.

Цибела же була ласуха,
Для збытно рада хоть на все,
До тогожь страшна говоруха,
О всякій всячявъ несе
Стягли еи на сиду съ печи,
Взявъ Купидонъ къ собъ на плечи,
Въ будынки къ Зевсу и повэвъ.
Зевесъ свою уздравши неноу,
Убгавъ ввесь оседець въ жменю,
Насупивъ бровы, зморщивъ нѣсъ.

Цибела перше закректала,
А послэ кашлять начала
Потѣмъ у пелену смаркала
И духъ пять разъ перевела.
„Сатурновичъ змилосерди ся;
За рѣднуу свою вступи си!
Къ Зевесу шокала стара:
„Безсмертныхъ смертнй не вважэють
И толькѣ що не бють, а дяють;
Осраженая моя гора!“

„Мою ты знаешь гору Иду,
И лясъ де съ капищем оларь;
За нихъ несу таку обиду,
Якой не терпять твой свинарь!
На зрубъ я продаа Троянцямъ,
Твоимъ молящикамъ подданямъ,
Дубкѡвъ и сосевъ, строить флотъ.
Твои уста судьбамъ везали,
Були щобъ Идськи бруса цапъ,
Нетявине одъ рода въ родъ“

„Зыркнуиъ теперъ на Тибрськи воды,
Дивись, якъ корабль горять!
Ихъ паятъ Турновы уроды,
Тебе и всьхъ насъ кобенять.
Спусти имъ, — то таке закоуть,
И власть твою собъ присвоютъ,
И всьмъ дядуть намъ кисля;
Спляндрують лясъ, розрыють Иду;
Менежъ стару убють, мовъ гниду,
Тебе прогонять дтселя.“

„Та не турбуйтеся пань-матко!
Зевесъ зъ досадою сказавъ:
„Провчу я всьхъ — и буде гладко;
Анахтемъ вичный Турнъ пропавъ“
Зыркнуувъ, мигнуувъ, махнуувъ рукою,
Надъ Тибромъ, чудною рькою,
Всѣ въ ростиць корабль пѡшли:
Якъ гуси въ воду порывали,
Изь кораблявъ сирены стали
И разный пьснь пѡдняли.

Рутульске войсько и союзве
Дрыжало одъ тавихъ чудесъ;
Злякалось племя все окруже,
Мезапъ давъ драла и Талесъ.
Пороснули и Рутуляни,
Якъ одъ дощу въ шатеръ цыганы,
А толькы Турнъ одинъ оставсъ.
Утакачѡвъ щобъ перенати,
Щобъ чудо имъ ростодковати,
По всьхъ усюдахъ самъ совавсъ.

„Рыбятюшки! кричавъ, постѡйте!
Сежъ ласка боая для насъ;
Одкиньте страхъ и не робайте,
Прійшлось сказать Енею: п а с ѣ .
Чого огнемъ мы не спалили,
То боги все те потопили,
Теперъ Троянцъ въ западъ.
Живцемъ въ сеймъ ихъ загромадимъ,
Разкомъ на той свѣтъ отпровадимъ.
Богѡвъ се воля! вѣрте мивъ.“

Велики у страха очи.
Вся рать несласъ хто шывдче змѡгъ.
Назадъ вертатись не охочи,
Всѣ бѣгли, якъ не чуди вѡгъ.
Оставшись Турнъ, одинъ маячивъ,
Нѣкого вкругъ себе не бачивъ,
Стьогнуувъ зикратого хлыстомъ;
И шапку на очи насунувъ,
Во всѣ лопатки въ лагерь дунувъ,
Що коникъ ажъ вертѡвъ хвостомъ.

Троянцъ изъ за стѣвъ дивидись,
Панъ Турнъ якъ зъ войськомъ тягу давъ;
Перевертнѡвъ морськимъ чудидись,
На добре всякъ те толковавъ.
Но Турновъ не доверяли;
Троянцъ правило се знали:
Въ войнѣ зъ врагами не плошай;
Хоть утѡка, — не все жеши ся;
Хоть мовъ и труситъ, — стережи ся.
Скиксуешъ разъ, — тогда прощай!

Для ночи въ двое кавауры
На всьхъ поставили баштахъ,
Лихтарнъ вшали на шнуры,
Ходили рунды по валахъ.
Въ обозѣ Турна тихо стало
И толькы, толькы що блыцало
Одъ слабыхъ, блѡдныхъ огонькѡвъ
Враги Троянськый почивали,
Одъ трусовъ вылазки не ждали,
Оставиможъ тыхъ хропти сонькѡвъ.

У главной башты на сторожѣ
Стояли Ев, іалъ и Низъ;
Хоть молодой були та гожи
И крѣпкѣ храбрѣ, якъ харчызъ;
Въ нихъ кровъ текаа хоть не Троянська,
Якасъ чужая, — бусурманьска,
Та въ службѣ вѣрнѣй козаки.
Для бою ихъ спѡткавъ прасунокъ,
Пѡшли къ Енею на вербунокъ;
Булижъ обидва земляки.

„А що, якъ выкравшись помалу,
Забрати ся въ Рутульскій станъ?“
Шептавъ Низъ въ ухо Евріалу:
„То кашъ наварилѡбъ тамъ;
Теперъ вони сплять съ перепѡю,
Не дрыгве нѣ одинъ ногою,
Хоть всьмъ имъ горла перерѣжъ.
Я думаю гуды пустить ся,
Передъ Енеемъ заслужитъ ся
И сотню посадитъ на нѡжъ.“

„Якъ? самъ! мене оставишь?“
Снытавъ ся Низа Евріалъ:
„На! перше ты мене удавишь,
Щобъ я одъ земляка одставъ.
Одъ тебе не одстану зъ роду,
Съ тобою радъ въ огонь и въ воду,
На сто смертей пѣду съ тобой.
Мой батько бувъ сердюкъ опрѣчный,
Мовлявъ: (нехай покой му вѣчный)
Умри на полѣ якъ герой.“

„Пожди, и пальцемъ въ лобъ торкни ся,“
Товаришовъ Низъ сказавъ:
„Не все впередь, — назадъ диви ся,
Ты зъ лыцарства глумъ потерявъ.
У тебе мати есть старая,
Безъ силъ и въ бѣдности, слабая,
То и повиненъ жить для ней,
Одна оставишь безъ пріюту,
Яку потерпишь муку люту,
Таскавшись мѣжь чужихъ людей!“

„Отъ я, такъ чисто сиротина,
Росту якъ при шляху горохъ;
Безъ невя, безъ отця дитина,
Еней отецъ, — а непя Богъ
Иду хоть за чужоу отчизну,
Не жаль нікому хоть изслизну,
А память вѣчну заслужу.
Тебеж до жизни рѣдна вяже,
Убють тебе, вона въ грѣбъ ляже;
Живи для нея, я прошу.“

„Розумно, Низъ, ты розсуждаешь,
А о повинности мовчишь,
Которую самъ добре знаешь,
Миняж зовсѣмъ другу твердишь
Де общее добро въ уладку,
Забудь отця, забудь и матку,
Лети повинность исправлять;
Якъ мы Енею присягали,
Для його службы жизнь отдали,
Теперь не вольна въ жизни мать.“

„Иноси!“ Низъ сказавъ, обнявшись
Со Евріаломъ землякомъ,
И за руки любенько взявшись,
До ратушъ пѣшли тишкомъ.
Гуль сидѣвъ тутъ зъ старшиною,
Зивлялись, завтра якъ до бою
Достанеть ся имъ приступать.
Якъ ось вбѣшли два парубайки,
У брамъ змѣнивши ся одъ стѣйки
И Низъ громадь ставъ казать:

„Бувъ на часахъ я зъ Евріаломъ,
Мы пильновали супостатъ,
Вони теперь все сплять повадомъ,
Уже огнь ихъ не горить.
Дорожку знаю я окромну,
Въ нѣчну добу, въ годину сонну,
Прокрастись можна поузъ ставъ
И донести пану Енею,
Якъ Турнъ злый съ челядю своею
На насъ наладить, мовъ шайтанъ.“

„Кои зволяетесь, — вельте
Намъ зъ Евріаломъ попытать,
Чкурнемъ — и поки сонце зойде,
Еней мусимъ повидать.“ —
„Якажъ одвага в смутне время!
Такъ не пропало наше племя?“ —
Тройницъ все тутъ заревли:
Одважныхъ стали обнимати,
Имъ дяковать и цюловати,
И красовую поднесли.

Гуль, Еневъвъ якъ наслѣдникъ,
Похвальну рацію сказавъ;
И свой падашь, шо звався побѣдникъ
До боку Низа привязавъ.
Для милого же Евріала
Не пожалѣвъ того кинжала,
Що батько у Диоды вравъ.
И посуливъ за ихъ услугу
Земля, овецъ и дать по плугу,
Въ чиновнѣ вывести обѣщавъ.

Сей Евріалъ бувъ молоденькій
Такъ, годѣвъ зъ девятнадцать мавъ,
Де усу быть, пушокъ мягенькій
Бѣденьку шкуру пробивавъ;
Та бувъ одвага и завзятый,
Силачъ, козакъ лыцарковатый,
Но предъ Гуломъ прослезивъ
Бо зъ матерю днѣ расстававъ ся,
Ишовъ на смерть и не прощавъ ся,
Козакъ природа покоривъ.

„Гуль Еневичъ! не дайте
Пань-матца вмерти одъ нужды,
Бѣй будьте сыномъ, помогайте
И заступайте одъ вражды,
Одъ бѣды, напраснины, нападку;
Вы сами мали пань-матку,
То въ сердїи маете и жалъ;
Я вамъ старую поручаю.
За васъ охотно умераю.“ —
Такъ мовивъ чулмый Евріалъ.

*

„Не ббй ся, добрый Евріале,“
Іуль іому сей давь отвать :
„Ты служишь намъ не за пропаде,
На смерть несешь за насъ живбтъ.
Твоиыъ быть братомъ не стыжу ся
И нею заступать клену ся,
Тебе собою заплачу:
Паюкъ, одежу и квартиру.
Пшони, муки, яецъ и сыру
По смерти, въ довольствъ назначаю.

И такъ, одважна наша пара
Пустила ся въ Рутульскій ставъ
На те и мѣсяцъ вкряла хмара,
И поле врывъ густый туманъ.
Будо се самъ о пбвночи:
Рутульця спали скблько мочи,
Сивуха сну нмъ поддала;
Роздвгши ся пороскладались,
Въ безпечности не сподвдвались
Нй одъ кого, ньяка зла

И часовые на мушкетахъ
Поклавшись, спали на заказъ;
Хропи все пняи на пикетахъ,
Туть ихъ заставъ последний часъ!
Переднюю побивши стражу.
Повззли въ ставъ варити кашу;
Низъ туть товаришу сказавъ:
„Приляжъ къ землі ты для подслуухъ,
А я в дамъ Рутульцямъ духу;
Гляди, щобъ насъ хто не спблкавъ.“

Сказавши, першому Рашенту
Головку буйную одявъ;
Не давъ зробитъ и тестаменту,
Къ чортамъ іого на вѣкъ пославъ.
Сей на рукахъ знавъ ворожити;
Кому знавъ скблько вѣку жити,
Та не собъ онъ бувъ пророкъ.
Другиыъ ми часто пророкуемъ,
Якъ знахуръ чуже толкуемъ,
Соббжь шукаемъ циганокъ.

А послѣ Ремовыхъ онъ воевъ
По одному всѣхъ подушивъ;
И блюдолиздвъ, лождомовъ
Въ прахъ, въ дребезги перемъзживъ.
Намацавшижъ самого Рема,
Потиснувъ мовъ Хому Ярема,
Що й очя выскочили пречъ;
Вхвативсь за бороду кудлату
И злому Трои супостату
Макдгру отдавивъ одъ плечъ.

Въ близій туть бувъ наметъ Серана,
На сього Низъ и наскакавъ;
Онъ тблько що роздвгс съ каптана
И смачно по вечері спавъ.
Низъ шаблею мазувъ по пупу.
Задъ зъ головою сплющивъ вкупу,
Що изъ Серана вийшовъ ракъ;
Бо голова мѣж ногъ впдела ся,
А задня въ гору подняла ся;
Умеръ фигурно неборакъ!

И Евріалъ, якъ Низъ возивъ ся,
То не гулявши простоявъ;
Онъ также къ соннымъ докосивъ ся,
Врагбвъ на той свѣтъ одправлявъ.
Коловъ и рзавъ безъ розбору
И якъ вѣхто не мавъ зъ нимъ спору,
То поравсь мовъ въ кошаръ вовкъ;
И выборныхъ и подпомощныхъ,
И простыхъ и старшихъ вельможныхъ,
Хто нй попавсь, того и товкъ.

Попавъ ся Ретусъ Евріалу,
Сей не зовсамъ ще заснувъ;
Прихавши одъ Турпа зъ балу,
Пальони дома ковтонувъ,
И тблько, тблько забубавъ ся,
Якъ Евріалъ къ іому подкравъ ся
И просто въ ротъ книжля уткумъ:
И приколовъ іого якъ кватку,
Що бабы колютъ на наметку,
Туть Ретусъ душу изрыгнувъ

Нашъ Евріалъ остервенивъ ся,
Забувъ, що на часокъ зайшовъ;
Въ наметъ къ Мезану бувъ пустивъ ся,
Тамъ можебъ смерть собъ найшовъ;
Но повстрѣчавъ ся зъ другомъ Низомъ
Съ запальчивымъ, якъ самъ харцизомъ,
Сей Евріала удержавъ,
„Покиньмо кровъ врагѣмъ пускати,
Пора намъ бдсиль уплѣтати,“
Низъ Евріаловй сказавъ.

Якъ вовкъ оведъ смиренныхъ душитъ,
Кои въ кошару завита.
Курчатамъ тхбръ головки сушитъ,
Безъ крику мбзокъ високта;
Якъ добре время угодивши
И саркою хлѣбъ накуривши,
Безъ крику крадутъ слимаки
Гусей, качокъ, курей, индикбвъ
У Гевалбвъ и Амаликбвъ,
Що роблять часто и дяки.

Так нашъ смѣлые воики,
Тутъ мовча проливали кровь;
Одъ ней краснѣли ся мовь раки,
За честь и къ князю за любовь.
Любовь къ отчизнѣ де геронть,
Тамъ сила вража, не устоить,
Тамъ грудь снѣдьвиша одъ гармать,
Тамъ жизнь—алтынъ, а смерть—копѣйка,
Тамъ лыцарь — всякій парубѣйка,
Козакъ тамъ чортовъ не брать.

Такъ поравъ ся Низъ зъ Евріаломъ,
Дали Рутульцямъ накарпасъ;
Земля взялась одъ крови казомъ,
Полякъ поднявъ сябъ по самъ на сѣ
Но нашъ по кровѣ бродили,
Мовь на торгу музикъ водили
И убѣрались на просторъ:
Щобъ швыдче поспѣшить къ Енею,
Похвастать храбростю своею
И Турнѣвъ розказать задоръ.

Уже изъ лагеря щастливо
Убрались нашъ смѣльчани;
Радѣло сердце нетрусливо,
Жвѣхтали мокрѣ лыцари,
Изъ хиары мѣсяцъ показавъ ся
И одъ земля туманъ поднявъ ся,
Все пѣшовало добрый путь.
Якъ ось Волсентъ гулькъ изъ долины,
Съ подкомъ Латинскомъ дружины.
Беда! якъ нашихъ увильнуть?

Дали якъ разъ до лѣсу тягу,
Быстрѣше бѣгли одъ хортовъ;
Спасались бѣдѣй на одвагу,
Одъ супостатѣвъ, вороговъ.
Такъ пара горличокъ невинныхъ
Детятъ спастись въ лѣсахъ обширныхъ
Одъ злого кобчика когтей.
Но зло назначе судьбою,
Слѣдити не скрѣзь за тобою,
Не утечешъ за сто морей.

Латинцѣ до лѣсу слѣдили
Одвѣжныхъ нашихъ розбихакъ,
И часовыми окружили,
Що зъ лѣсу не шыгнешъ нѣ якъ;
А часть розсыпавшись по лѣсу,
Пѣймаи одного зарѣзу,
То Евріала молодца.
Тогда Низъ на вербу збѣравъ ся,
Якъ Евріалъ врагамъ попалъ ся,
Мовь мѣжь вовковъ плоха бѣца.

Низъ глядъ, и бачить Евріала,
Що тѣшатъ ся нимъ вороги;
Важка печаль на сердце пала,
Кричить къ Зевесу: „помоги!“
Копѣ булатне направила,
Въ Латинцѣвъ просто посмѣла,
Сульмону сердце пробива;
Якъ снѣпъ на земля поваливъ ся,
Не вспѣвъ и охнутъ, а скрививъ ся,
Последній разъ Сульмонъ зѣва.

Вслѣдъ за копьемъ стражу пускае
И просто Таговъ въ високъ;
Душа изъ тѣла вылѣтае,
На жовтый пада трупъ пѣсокъ.
Волсентъ утративъ вовъ пару,
Клепешъ невидимую кару
И въ ярости якъ волъ реве
„За кровь Сульмону и Тага,
Угрешъ проклята упиряга,
За ними въ слѣдъ пошлю тебе.“

И замахнувся на Евріала,
Щобъ снить головку палашемъ;
Тутъ храбрѣсть Низова пропала,
И сердце стало кульшемъ.
Бѣжить, летитъ, кричитъ що силы;
„Пеккату мѣ робишь фратеръ милый,
Невинному морсѣ задаешъ:
Я ст улъ усъ, дятро, розбихака,
Неквиссимусъ и гайдамака;
Постой, невинную кровь лѣшь.“

Но замахнувшись не вдержавъ ся,
Волсентъ головку одчесавъ;
Головка, мовь кавунъ качавъ ся,
Языкъ не вынато белькотавъ.
Уста коральнѣ посмивали,
Румяний щоки поблѣднѣвали
И блѣднѣ цвѣтъ въ лицѣ пожовкѣ;
Закрыли ся и ясны очи,
Покрылись тѣмью вѣчной ночи,
На вѣки милый гласъ умовкѣ.

Уздравши Низъ трупъ Евріала,
Одъ ярости осатанѣвъ.
Всѣхъ злостей выпустивши жапа,
Къ Волсенту просто полетѣвъ
Якъ блискавка проходитъ тучу,
Онъ такъ пробѣгъ враговъ мѣжь кучу
И до Волсента докосивъ ся
Схвативъ його за чубъ рукою,
Мечъ въ сердце засадивъ другою,
Воссеять и духу тутъ пустивъ ся.

Якъ искра порохъ запаливши,
Сама зъ нимъ вкуиъ пропади;
Такъ Низъ Волсентія убилиши
И самъ лишивъ ся живота;
Бо все на його и напади
На смерть звертали и збѣжали
И голову зняли съ плечей
Такъ кончили жизнь козарлюги,
Зробивши славными услуги,
На вѣчность памяти своей

Латинца заразъ изробили
Абы-якъ нары изъ дрючкѣвъ;
На нихъ Волсента положили
И понесли до землякѣвъ.
А буйнй головы покляли
Въ мѣшокъ, и тежъ зъ собой помчали,
Мовъ пару гарныхъ дубѣвокъ.
Но въ лагеръ нашли рѣзниця,
Лежали битыхъ мясъ купица,
Пичьнокъ, легкого, кишокъ.

Якъ тѣлько що востокъ зардѣвъ ся,
Свѣтика Фебова взоишла;
То Турнъ тогда уже навѣвъ ся,
Опять о битвѣ помышлавъ
Велѣвъ тревогу битъ въ кепало,
Щобъ войско къ бою выступало,
Отдать Троянцямъ зъ барыш ома
За зроблену въ ночи потѣху;
Для большогожъ съ Троянцѣвъ свѣху;
Велѣвъ взять головы зъ мѣшокѣвъ.

Свогожъ держа ся уговору,
Троянца въ крѣпости сидять,
Забилы ся мовъ мыши въ пору,
Лукаву кошку якъ уздрать
Но дать odporъ бузи готовй
И до остатней капль крови
Свою свободу боронить,
И нову Трою защищать,
Рутульцямъ перегону дати
И Турна лютость осрамить

На перву Рутуляцъ попытку
Троянца такъ дали въ отвѣтъ,
Що Турнъ собѣ рѣсчухавъ лытку,
Одъ стыду коряло живѣтъ
Звелѣвъ зъ досады, гнѣву, злости,
На глухъ подѣянты мертвы кости,
На шоглы головы наткнувъ
Нещастныхъ Низа съ Евріаломъ
Передъ самымъ Троянскимъ вадомъ,
Щобъ сими врагѣвъ своихъ кольнуть

Троянцъ заразъ одгадали,
Чи то головы стремляты,
Одъ жалю слѣзымъ попускали,
Такихъ лишившись парубяты.
Объ мертвыхъ вѣсть скрѣзь пронесла ся,
Вся рать Троянска потрясла ся,
И душъ смутку предались.
Якъ мати вѣсть таку почула,
То тѣлько вѣчно не заснула,
Бо зубы у неи стялись.

А одѣйшовши въ груди билася,
Волося рвала зъ головы,
Ревла, щипала ся, дрючилась,
Мовъ умъ зившавъ ся у вдовы:
Побѣгла съ крикомъ въ округъ вела
И голову коли пѣзнала
Свого сыночка Евруса,
То на валу и распаталася,
Кричала, гедзалася, качалася,
Кувѣкала шовъ порося

И дикимъ голосомъ завывла:
„О сыну! свѣтъ моихъ очей!
Чи якъ тебе на те родила,
Щобъ згнуувъ ты одъ злыхъ людей?
Щобъ ты мене стару, слабую,
Завывши въ землю сю чужую,
На вѣчный вѣкъ осиротивъ.
Моя ты радѣсть и отрада,
Моя заслона и ограда;
Мене одъ всѣхъ ты боронивъ.“

„Теперь до кого прихилю ся,
Хто злую долю облечить?
Куды въ бѣдѣ и притулю ся?
Слабу нѣкто не приглядитъ!
Теперь прошайте все поклоны,
Що получала во днѣ оны
Одъ вдовъ, дѣвчатъ и молодицъ;
За дивнй бровы соболинй,
За очи ясны соколинй,
Що здатный бувъ до вечерницъ.“

„Колибъ мнѣ твоѣй трупъ достати
И тѣло бѣлее обмыть,
И съ похорономъ поховати,
До ямы зъ миромъ проводить!
О боги! якъ вы допустили,
Щобъ и одиночка убилы
И настроили на вѣху
Його козацкую голову?
Десь свѣтъ вертять ся сей безъ толку,
Що тутъ дають и добрымъ тѣху.“

„А вы, що Евруса згубили,
Щобъ вашъ пропавъ собачій рѣлъ!
Щобъ вашайъ дати васъ побѣди,
Щобъ зъ потрухохъ погибъ вашъ плѣтъ!
Охъ! чомъ не зварь я, чомъ не львица?
Чомъ не скажена я вовчица?
Щобъ мнѣ Рутульцѣвъ роздѣрать.
Щобъ сердце вырвать съ требуюю,
Умазать морду ихъ лязкою;
Щобъ маслами ихъ посмоктать.“

Сей галасъ и речетованя
Троянъ всѣхъ въ смутокъ привело;
Плаксивее съ сыномъкъ прощаня
У всѣхъ зъ очей слезки тягло
Аскавій бѣше всѣхъ тутъ хлыпавъ,
И губы такъ собъ задривавъ,
Що мовъ на його саць напавъ
Къ старій зъ покловомъ подступивши,
На обремокухъ ухвативши,
Въ землянку зъ вазу потаскавъ.

А тутъ кричать, та въ трубы сурмять,
Свистять въ свистяки, дують въ роги,
Квилять, братъ брата въ батька дуплять,
Въ наскокъ ярять ся вороги.
Тутъ ржання коньське съ тупотнею,
Тамъ разный гонбѣтъ зъ стукотнею.
Скрозъ хлопѣтъ, халепя, столихъ!
Такъ въ мѣднѣ клокотить гарлячѣй,
Такъ въ кабацѣ кричитьъ поддѣчѣй,
Якъ кажутъ, хотъ вывокъ святыхъ.

Гей музо павночко цюотлива,
Ходи до мене погостить!
Будь ласкава, будь неспесива,
Дай помѣчь мнѣ стишокъ зложить!
Дай помѣчь битву описати
И про войну такъ розсказати,
Мовъ твѣй язукъ бы говоривъ.
Ты, кажутъ, дѣвки не брызлива,
Але одъ старости сварлива,
Прости! я може досадивъ.

И въ самой речи проступивъ ся, —
Старомъ дѣвчину назвавъ,
Нѣхто зъ якою не любивъ ся,
Нѣ женихавъ ся, нѣ жартовавъ.
Охъ! сколько музъ такихъ на овѣтъ!
Во всякомъ городѣ, повѣтъ!
Укралибъ зъ верху въ низъ Парнасъ.
Я музу кличу не такую;
Веселу, гарну молодую;
Старыхъ вехай брыка Пегасъ.

Рутульцѣ драли ся на стѣны,
Карибкали ся якъ жуки.
Турнъ зъ ярости дрыжать и пѣшивъ,
Кричитьъ: „друженько козакъ!“
Въ свою Троянцъ также чергу,
Въ одбои поради ся зъ верху,
Рутульцѣвъ плушиди якъ мухъ.
Пускали колоды, камѣня,
И враже такъ товкли насѣня,
Що у Рутульцѣвъ хлявъ и духъ!

Турнъ бачивши Троянъ роботу,
Якъ рать Рутульскую трошать,
Якъ бють ихъ не жаляъ поту,
Рутульцѣ мовъ воямъ пищать;
Велѣвъ везти зо всѣхъ оцѣйницъ,
Де только есть, изъ воскобѣйницъ,
Якъ можна швидче тараны.
Якъ разъ и тараны вродились
И воскобѣйники явились,
Примчались духомъ сатаны.

Приставивъ тараны до браны,
Въ ворота зачали гатить;
Одварки затрясли мовъ рамы
И снасть одъ бою вся тращить.
Турнъ силы въ двое прикладае
И тараны самъ направляє,
И брану рунити велить.
Упала! стукомъ оглушила,
Троянъ багацько подушила,
Турнъ въ прѣпость впертись норовить.

Бѣда Троянцѣмъ! Що робити?
А муза каже: „не жахайся,
Не хистъ ихъ Турну побѣдити,
Въ чужую казку не мѣшайся.“
Троянцъ напали всѣ жылы,
Та вингъ проломъ и зазожили,
И грудю стали боронить;
Рутульцѣ бѣсомъ увивались,
Но на проломъ не насовались,
А Турнъ не знавъ, що и робить.

Троянецъ Геленоръ отважный
И якъ бурякъ червоний Ликъ,
Горланъ, верланъ, кулачникъ страшный
И щирый кундель степовикъ.
Синъ двоимъ бездѣля — всяке горе,
Здавалось по колына море,
Потѣхажъ — головы зривать.
Давно имъ въ голову роилось,
И мовъ на поступки хотѣлось
Рутульцѣмъ перегону дать.

Такъ Геленоръ съ червонымъ Ликомъ,
 Роздѣвши ся до сорочокъ,
 Мѣжъ вештанямъ, содомомъ, грикомъ,
 Пробрали ся подуть тычокъ.
 Рутульцѣвъ добре тасовали
 И одъ Рутульцѣвъ получали
 Квѣтанцію въ своихъ долгахъ.
 Ликъ толькы тымъ и отличивъ ся,
 Що якъ до Турня примостивъ ся,
 То звяздивъ добре по зубахъ.

Но Турня и самъ бувъ розбишка
 И Лика сплющивъ въ одинъ махъ;
 Изъ носа брызнула кабака,
 У Турня околѣвъ въ ногахъ.
 А также нану Геленору
 Смертельного дали атыору,
 И сей безъ духу тутъ оставь.
 Рутульцѣвъ се возвеселио
 И такъ ихъ сердце ободрило,
 Що и негодный скрѣвъ совавь.

Катисвули и напустились,
 Рутульцѣв кинулись на вазъ;
 Троянцѣ якъ чорты озлились,
 Рутульцѣвъ били на повазъ.
 Трыщали кости, ребра, боки,
 Летѣли зубы, пухли щоки,
 Зъ носомъ и усть юшила кровь;
 Хто рачки лѣзъ, а хто простягъ ся,
 Хто бувъ шкереберть, хто качавъ ся,
 Хто бивъ, хто рѣзавъ, хто коловъ.

Завзятость всякъ опановала,
 Тутъ всякій пѣнивъ и яривъ;
 Тутъ лютость всеми управляла
 И всякій до насаду бивъ
 Лигаръ, ударомъ накогона
 Духъ выпустивъ изъ Емеѳона,
 И самъ на ваки зубы ставъ.
 Лутѣй бьетъ Илиоелъ,
 Цивей Арефа, сей Цивей,
 Одинъ другого тасовавъ.

Ремулъ Рутульской породы,
 Троюродный бувъ Турну сватъ;
 Хаустунъ и дурень одъ природы,
 Що нй робавъ, то все не въ ладъ:
 И тутъ начавъ шо силъ кричати,
 Троянцѣвъ заать, укоряти,
 Себе и Турня величати:
 „Ага!“ проклятые поганцъ,
 Недогарки Троянскій, лавцъ!
 Теперъ пришлось вамъ погигать.

Іуль Енеевичъ дочувшись
 До безтоковыхъ сикъ рѣчей,
 Якъ шкурка на огий залуцшись,
 Злость запалаа изъ очей.
 Вхопивъ кафчикъ, прицѣливъ ся,
 Зажмуривъ око, приложивъ ся,
 И Ремула по лобу хвиль!
 Хаустунъ бездушный повалъ ся,
 Іуль сердешно взвеселивъ ся,
 А у Троянъ духъ ожививъ.

Пѣшли кузачий накариасъ
 Въ виски и въ зубы стусавъ;
 Пользѣли тельбухи, ковбасы,
 Вся пѣвили якъ кабаны.
 Вся розъярились черезъ мѣру,
 Но сербскы величали вѣру,
 Хто чимъ попавъ, то тимъ локшивъ.
 Поднявъ ся пискъ, стогналя, охи,
 Врагъ на врага скакавъ мовъ блохи,
 Кусавъ ся, гмызъ, щипавъ, душивъ.

Служили у Троянъ два браты,
 Изъ нихъ бувъ всякій Голякъ;
 Широкоплечій и мордатый,
 И по овцй цѣлкомъ гмытавъ.
 Одинъ дражнивъ ся Битасомъ,
 И съ Кочубейскимъ олъ Тара-
 Колибъ за вышки не рѣвнявъ. (сомъ
 Другій же братъ Пандаромъ звавъ ся,
 А вышій одъ версты здававъ ся,
 Та вялый, мовъ верблюдъ тнявъ ся.

Два браты грѣзій исполнили
 Въ бою стояли у воротъ,
 Дрючки держали зъ берестини
 И боронили въ крѣпость входъ.
 Вои къ землѣ поприсѣдали,
 Троянцѣвъ въ городъ одступали,
 Къ собъ манули Рутуляцъ.
 Рутульцѣв зрять навстанъ ворота,
 Прожогомъ въ крѣпость вся пѣхота,
 Спѣшить, насѣсти на Троянъ.

Но кто лишь въ городъ показавъ ся,
Того въ яешю и побють;
Битіасъ съ братомъ управляяъ ся,
Безщадно кровь Рутульску льютъ.
Рутульци съ крикомъ въ городъ пруть ся;
Якъ одъ сердца колюся жмутъ ся,
Якъ падъ пашней хурчатъ цны,
Такъ исполнскіи дручины
Мозгами головы и спины,
И всѣхъ молотятъ, мовъ сныи

Побачивъ Турнъ таку проруху,
Одъ злости весь осатаввъ;
Здрыгнувъ, мовъ выпивъ чепуруху,
Къ сномъ на помѣч полетавъ.
Якъ тѣлько въ крѣпость протаскавъ ся,
Тизити заразы и принявъ ся,
Хто тѣлько подъ руку попалъ:
Убивъ онъ съ Андимомъ Мерова
И зо всего побѣгъ розгона,
Де Батіасъ въ кровѣ купавъ.

Зъ наскоку тряснувъ бузавою
По вѣзхъ, великанъ упавъ;
Объ землю вдаривъ головою
И крѣпость всю поколыхавъ.
Реветь и душу испускаетъ
И воздухъ грѣмомъ нашоляетъ,
На всѣхъ навѣтъ великій страхъ!
Не спасъ ни ростъ, ни сила многа,
Пропавъ Битіасъ, мовъ стонога:
И иселивъ есть червь и прахъ!

Пандаръ погибель бачивъ брата,
Злякавъ ся, звопивъ, замшавъ ся,
И одъ Рутульска стратигата
Якъ мога швидче убравъ ся.
Промъж оселею хилавъ ся,
Тымъ переступавъ, ховавъ ся.
И шобъ одъ Турна увильнуть;
Ворота зачинивъ у брамы
И заваливъ ихъ колодами,
Хотавъ одъ бою отдохнуть.

Но якже сильно удививъ ся,
Якъ Турна въ крѣпости уздравъ;
Тогдъ изъ нужды придобивъ ся
И злостію весь закивавъ
„Ага! ты шибеникъ попалъ ся,
Безъ зву къ намъ въ гостя навязавъ ся.“
Пандаръ до Турна закричавъ:
„Пожди, отъ заразы помостучо,
Изъ тебе выбу душу злую,
До сього часу храбровавъ!“ —

„Ану призьзъ, Турнъ отвчае:
Келебердянскія верства!
Якъ бо я, братъ табй тее знае,
Ходи, тобъ вкручу хвоста.“
Тутъ Пандаръ камень поднимаетъ
И въ Турна зо всѣхъ жилъ пускаетъ,
Иринувъ бы Турнъ на вѣки въ адъ!
Но де Юнона нй взяла ся.
И передъ Турномъ роспала ся,
Повавъ богиню камнемъ въ задъ

Незриму чуже Турнъ заслому,
Бодритъ ся, скачетъ на врага,
На помѣч призыва Юнону,
Пандара но добу стѣга,
И вовся зъ нѣгъ юго зшибае,
До мозку черепъ розбивае,
Пропавъ и другій великанъ!
Така потера устрашила
И сердце бодрее смутила
У самыхъ храбрыхъшхъ Троянъ.

Удачею Турнъ ободривъ ся,
По всѣхъ усюдахъ смерть носивъ,
Якъ кнуръ свирѣпый розяривъ ся,
И безъ лошады всѣхъ косивъ
Розсыкъ на двое Филяриса,
Въ яешню ростонгавъ Галиса,
Крифею голову одявъ,
Щокавъ въ виски, штурхавъ подъ боки,
И самыя кузичий доки
Хованисъ, хто куды попалъ.

Троянцы злее умышляютъ,
Щобъ пречъ изъ крѣпости втѣкати,
Свое захѣтъ забравотъ,
Куды удасть ся тѣгу дати.
Но ихъ Обозный Генеральный,
Надъ всеми остававъ начальный,
Серестъ вельможный оббававъ,
„Куды? — вамъ сорома не мае!
Хто чувъ? Троянецъ утѣкае!
Чого нашъ славный рѣдъ доживъ!“⁴

„Одинъ паливода яруе,
А васъ тутъ стѣлько, боетесь;
Въ господъ вашой вередуе,
Рутульскій молудивый пѣс.
Що скаже свѣтъ про насъ, Трояне?
Що мы шатерники, цигане,
Що мы трусливѣйшій жидѣвъ.
А князь нашъ бѣдний, що помислитъ?
Аджежъ за воинѣвъ насъ числитъ,
За ввукѣвъ славныхъшхъ двѣдѣв.“⁴

„Збереть ся, Турна окружате,
Не сто разъ можна умерать;
Гуртомъ, гуртомъ його напруте,
Одъ васъ бавъ кусить пропадать.“
Агу! Трояницъ схаменились.

Та все до Турна и сунулись;
Панъ Турнъ тутъ на слизку полавъ!
Вилавъ, хитривъ и уживавъ ся,
И тѣлько къ Тибру що добравъ ся,
То въ воду стрибъ, пустиль ся въ плавъ.

ЧАСТЬ VI.

Зевесъ моргнувъ якъ кроль усами,
Олимпъ новъ листикъ затрусивъ;
Мигнула блискавка съ громами,
Олимпскій потрухъ взворушивъ.
Боги, богинь и побвоги
Простоволосі, босоногі,
Бажать въ Олимпську Карвасарь
Юпитерь, гизвогъ распалевшій,
Влетавъ до нихъ новъ навѣженный
И крикувъ, якъ на гончихъ псарь:

„Не вы народъ жѣй сотворили,
Не хистъ создать вамъ червяка;
На щожъ людей вы роздрочили?
Вамъ нужна до чужихъ яка?
Божусь моею бородою
И Гебеною пеленою,
Що тыхъ богѣвъ лишу чинѣвъ,
Якъ теперъ въ войну вилетуть ся;
Нехай Еней и Турнъ скубууть ся,
А вы глѣдѣть своихъ чубѣвъ.“

„Чи довго будете казнить ся,
И стыдъ Олимповъ робить?
Що день проживъ себе сваритесь,
И смертнихъ съ смертными травить?
Поступки ваші все не божі;
Вы на сутяжниковъ похожі
И рады мордовать людей;
Я васъ изъ неба поспыкаю
И до того васъ укараю,
Що пасти будете свиней.“

Венера молодилъ свѣла,
Бо все зъ весняни жила,
И бите зъ ними мясо зла
И по трахтирахъ пушить пѣла;
Частенько на солому спала,
Въ шенелъ сарѣй шеголала,
Походождъ на вѣску тряслась;
Манишки офицерскій прѣла,
Зъ стрючкомъ горьку продавала,
И мерзла въ вѣчь, а въ день пеклась.

„А вамъ, Олимпскій зубоскалки,
Моргухи, дзиги, фиглярки,
Березовой дамъ припарки,
Що довго буде вамъ въ тѣлки.
Охъ вы на смертныхъ дуже ласі!
Якъ Грекъ на Нажескій ковбасы,
Все лихо на землѣ одъ васъ.
Чрезъ вашъ зводѣй женихана,
Не маю я упанована;
Я намоту васъ въ шевскій квасъ.“

Венера по драгунскіи — свѣло
Къ Зевесу въ вытяжку иде,
Начавши говорити дѣло
Очей зъ Зевеса не зведе:
„О тату сильнѣй, величавѣй!
Ты всякій помисль зрпш лукавѣй,
Тебе нѣкто не проведе;
Ты окошъ землю назираешъ,
Другимъ за нами приглядаешъ,
Ты знаешъ, що, и якъ, и де.“

„Або отдамъ васъ на роботу;
Запру въ смирительныхъ домахъ,
Тамъ выженуть изъ васъ охоту
Содомить на землѣ въ людяхъ.
Або я лучшу нару знаю,
Ось якъ богинь я укаряю:
Пошлю васъ въ Запорозьску Сечь;
Тамъ вашихъ каверзъ не вважуютъ;
Жанокъ тамъ на тютюнъ вняжуютъ,
Въ день пані спяють, а врадуть въ вѣчь.“

„Ты знаешъ для чого Трояницъвъ
Злимъ Грекамъ попустивъ побить;
Еней съ пригорцею ланцѣвъ
Ведѣвъ судьбамъ не потопить;
Ты знаешъ лучше всѣхъ причину,
Чото Еней приплывъ къ Латину
И бѣла Тибра поселивъ?
Тыжъ словомъ шо определяешъ,
Того во вѣкъ не одивьяешъ:
Одкіль же Турнъ тутъ притулилъ?“

„И що таксе Турвь за свято,
Що не вважає и тебе?
Фригійське племя не проклято,
Що всакій еретикъ скубе.
Твои законибъ исполнясь,
Колибъ Одипсвскій не мѣшались
И не страждали бы люди.
Твоихъ приказовъ не вважаюгъ,
Нарошно Турву помагають;
Бо, бачь, Венеринъ сынъ Еней.“

„Троянцввъ бѣднихъ и Еней
Хто не хотввъ, той не пужавъ;
Терпѣли гѣрше Прометей,
На злючку що огню укравъ.
Нептунъ зъ Еоломъ зъ перепросу
Дали такого неречогу,
Що й доси зашпоры шинлять.
Другіежъ боги.. що казати?
Дѣла ихъ лучше мусишь знати,
Еней только не зѣдять.“

„О Зевсъ! о батечку мой рѣдний!
Оглянься на плачь дочки своей;
Спаси народъ фригійскій бѣдний,
Онъ дѣло есть руки твоей.
Якъ маешь ты кого карати,
Карай мене — карай! я мати,
Я все стерплю ради дѣтей! —
Услышь Венеру многогрѣшну!
Скажи мнѣ рѣчь твою утѣшну:
Щобъ живъ Іуль, щобъ живъ Еней!“

„Мовчать! прескверна пащихухо!“
Ювона злобна порошитъ:
„Финдюрко, ящѣрко, брехухо!
Якъ дамъ! — очѣпокъ излетить;
Ты сивешъ кошеня мерзене,
Зевесу доносишь на мене,
Щобъ тымъ насъ привести въ розладъ;
За кого ты мене приймаешъ?
Хибажъ ты сучище не знаешъ,
Що Зе съ мой чоловікъ и братъ?“

„Тобѣжъ Зевесъ, скажи, не стыдно,
Що предъ тобою драшь и пральъ
Базька о богахъ обидно,
Мудруе о твоихъ дѣлахъ?
Якій ты свѣта повелитель,
И нашъ Одипсвскій предводитель,
Коди противъ финдюрки пасъ?...
Всесвѣтна волоцюга, мерзька,
Нѣкчежа зводница Цитерська,
Для тебе лучшая одъ насъ!“

„А зъ Марсовъ чи давно поймавши,
Вулканъ зъ пелену бѣгавъ?
Рѣзками добре одбравши,
Якъ сучку въ ретязку державъ
По ты того буцввъ не знаешъ,
Якъ честною еи приймаешъ
И все робить для неи радъ
Вона и Тромъ розорила,
Вона Дидому погубила;
Но все иде для неи въ ладъ.“

„Де ся подѣпанка вившавъ,
То верба золоте росло;
Землябъ щастливою назвалась,
Колибъ таке пропадо зло!
Черезъ неи вся Латинъ возстала.
И на Трояль еи напала,
И Турвь зробивъсь Енею врагъ.
Не можна бѣдъ всѣхъ излѣчити.
Якихъ успѣла наробити
На небъ, на землѣ, въ водахъ.“

„Теперь же на мене звертае
Сама набровивши бѣды;
И такъ: евеса умоляе,
Мовъ только выльзла зъ воды.
Невинничаетъ мовъ Сусаяна,
Незаймана нѣколи панава,
Що въ хуторъ сжила весь въкъ.
Не дождешъ съ бабкою своею —
Я докажу твому Енею.
Богиня я, — онъ чоловікъ!“

Венера лайки не стерпѣла,
Юноу стала кобенить;
И перепалка закинула,
Одна другу хотѣла бить.
Богинѣ въ гнѣвъ, также бабы
И также на уторы слабы,
Зъ досиди часомъ и брехвутьъ;
И якъ перекупки горланять,
Одна другу безчестять, ганятъ
И рѣдъ весь съ потрухомъ кленуть.

„Та цитѣте чортovy сороки!“
Юпитеръ грѣзно закрывавъ:
„Обошь вамъ обѣю я шоки;
Щобъ васъ бублейницъ врагъ побравъ!
Не буду васъ карать громами;
По пѣгахъ выбу чубуками,
Олимпъ заставлю вымѣтатъ;
Я васъ умью усмирити,
Заставлю честно въ свѣтъ жити
И заразъ дамъ себе вамъ знатъ.“

„Зашишкнѣть, уха наставляйте
И слушайте, що я скажу;
Мовчѣть! роты пороззявляйте,
Кто писне, — морду розжѣжу.
Промѣжь Латинцѣвъ и Троянцѣвъ
И всякихъ Турновыхъ поганцѣвъ,
Не сикай ся нѣхто въ войну;
Нѣхто, нѣ якъ не помагайте,
Князькѣвъ ихъ также не зайжайте,
Побачивъ здасть ся хто кому.“

Замовкъ Зевесъ, моргнувъ бровами
И боги въ ростиць вся пошли,
И я прощаюсь съ небесами,
Пора спуститись до землѣ
И стать на Шведскоу могилу,
Щобъ озирнуть военну силу
И битву вѣрно описатьъ;
Купивъ бы музъ на охвоту,
Щобъ ковчигъ помогла роботу,
Бо нѣгде ринѣть уже достать.

Турнъ осушивсь пошла купавля
И ганусноу подкрепивсь.
Зъ намету выхавъ зараня,
На крѣпость сентябрьомъ дививсь.
Трубить въ рѣжокъ! — опять тревога!
Кричать, бѣжать, слышать, якъ мога;
Ведивля настала съць!
Троянцъ дуже славно бились,
Рутульцѣ трохи поживились,
На силу розвела ихъ нѣчь.

Въ сю нѣчь Еней уже зближавъ ся
До городка, що Турнъ облягъ;
Съ Палантомъ въ човнѣ частовавъ ся,
Понивъ всю старшину якъ мѣгъ.
Въ розказахъ званивъ ся дѣлами,
Якъ храбровавъ зъ людьми, зъ богами,
Якъ безъ розбору всѣхъ тузивъ.
Палантъ и самъ бувъ владъ брехачка,
Языкъ його тожъ не класачка,
Въ брехнѣ Енею не вступивъ.

А ну! старая царь дѣвице,
Сыдая музо, схаменись!
Прокашайсь безъ зубѣвъ сестрице,
До мене ближче прихидись!
Кажы: якѣ тамъ прасунки,
Въ Енееви пошли вербуны,
Щобъ противъ Турна воювать.
Ты музо, кажуть вся, письменна,
Въ Подтавськѣй школѣ научена
Всѣхъ мусишь помменно звать.

Читайтежь, муза що бормоче:
Що тамъ зъ Енеемъ пливъ Масикъ,
Линтай, ледащо неробочъ,
А сильныи и товстѣй мовъ быкъ.
Тамъ правивъ каюкомъ Тигренко,
Изь Стехѣвки то шинкаренко,
И вѣвъ съ собою сто ярыгъ.
Близъ сихъ шлмы дубы Авапта,
Онъ бувъ страшившій одъ сержанга;
Бо всѣхъ, за все, по силнѣ стригъ

Поотдавъ пливъ байдакъ Астура,
Сей лежемъ въ винницяхъ служивъ;
На нѣмъ була свиняча шкура,
Котору онъ якъ плащъ носивъ
За нимъ Азида съ пливъ на барцѣ,
Се родичъ нашѣй пазамарца;
Недавно съ кошелькомъ ходивъ;
Но, бачъ, безокая фортуна,
Зробила паномъ изъ чупруна.
Такихъ не мало бачивъ дивъ.

А то на легкому дубочку,
Що роззолоченый вѣсвъ въ прахъ,
Сидить рохроставши сорочку,
Зъ Турецкимъ чубукомъ въ зубахъ?
То Цинарисъ, цехмистръ картьожный,
Фигляръ, обманщикъ, плутъ безожный,
Зъ собой всѣхъ шахравѣвъ веде;
Коли, бачъ, Турна не здолюють,
То картами уже подьютъ,
Що нѣмъ старцѣ Турнъ попаде.

А то сидить въ брилѣ въ керен
Съ товстоу книжкоу въ рукахъ,
И всѣмъ, бачъ, гонить ахинею,
И спорить о своихъ правахъ?
То родомъ зъ Глухова юриста,
Онъ мае чинъ канцеляриста
И есть добродѣй Купавонъ.
Щобъ значковомо дослужить ся
И на войнѣ чинъ поживить ся,
Вступивъ въ Енеевъ регионъ.

А то беззубый, говорливый,
Сухій, невѣрный, якъ скелеть,
И лисый и брехунъ сварливый?
То выхристъ изъ жидѣвъ Авлетъ.
Недавно на другѣй женивъ ся,
Та, бачъ, въ рахунку помелавъ ся,
Изь жару въ поломя попавъ;
Щобъ одъ яги якъ одязатись,
То мусѣвъ въ войско записатись
И за шпигона на годъ ставъ.

Ище тамъ есть до пѣвдесятка,
По дрѣбязокъ и гольтвапа;
Въ такихъ не буде недостатка,
Хоть въ день ихъ згише и кона. —
А скѣзькоже всѣхъ? — того не знаю,
Хоть муза я, — не отгадаю,
По пальцямъ тожъ не розлічу;
Богъ-ме! на щотахъ не училась,
Надъ карбѣжемъ тожъ не трудилась,
Я, що було то лепечу.

Уже Волосожаръ поднявъ ся,
Возъ на небо въ низъ повертавъ ся,
И де-хто спати укладавъ ся,
А хто подъ бурной вытягавъ ся.
Овучи нищъ подоскаши,
Другиі лежа розмовляли,
А хто прудивъ ся у кабиць.
Старшій подивши розбійши ся
И дома за люльки взяли ся.
Лежали бокомъ, навзничъ, ниць.

Еней одинъ не роздягавъ ся,
Еней одинъ за всѣхъ не спавъ;
Онъ думатьъ, мысливъ, умудравъ ся,
(Бо самъ за всѣхъ и одвѣчавъ),
Якъ Турна ворота побити,
Царя Латина ускронити
И успокоити народъ.
Въ сѣй думцѣ смутно похожая
И мыслю богъ зна де лѣтая,
Подъ носомъ бачитъ короводъ.

Ня рыбы то були, ня раки,
А такъ, якъ бы кружокъ дѣвчать;
И бовтали ся, якъ собаки,
И въ голось якъ кошки нявчать.
Еней здрыгнувъ и одступае
И да воскреснетъ въ слухъ читае,
Но сизъ ня троха не помѣгъ;
Тя чуда зъ смяхомъ, зъ реготнею,
Вхватились за помы зъ матвею,
Еней ажъ на помѣсть прилягъ.

Тогда одна къ іому спягнула
Такъ жовъ цвѣркувъ, або блоха,
До уха самого прильнула,
Мовъ гадина яка лиха.
„Чи не пѣзнаешъ насъ Енею?
Та мыжъ съ персоною твоею
Троянскій весь возили родъ;
Мы Идської горы дубина,
Липки, горяшина, соснина,
Зъ якихъ бувъ зроблений твой флотъ.“

„До насъ було Турнъ докосивъ ся,
И байдаки весь поналивъ;
Та Зевсъ, спасибо, проспавши ся
Якъ бачъ, иа в ками поробивъ.
Була безъ тебе зла година,
Трохи, трохи твои дитина
Не отдала душа богамъ.
Спатьи свѣй городокъ спасати;
Ты мусишь ворогамъ тѣху дати.
Ты самъ, — повяръ моимъ словамъ“

Сказавши за нѣсь ущипнула,
Еней мовъ трохи ободривъ ся, —
И на другихъ хвостомъ махнула,
Весь флотъ вначе проспавши ся,
Мавки бо стали човны пхати,
Путемъ наилучшимъ направляти.
И тѣлько начинавъ ся свѣтъ,
Еней уздравъ свѣй стѣнь въ осаду,
Кричѣть во гнѣвъ и досаду,
Ща Турна лусне тутъ живѣтъ.

А самъ, матню прибравши въ жменяю,
По полсь въ воду съ чьсна плигъ.
И кличе въ полѣчь гарну неюю
И всѣхъ Олимпѣвскихъ богѣвъ.
За нимъ Палаитъ, за сизъ вся сволочь
Стрибъ, стрибъ съ човновъ Енею въ
И тѣсно строить ся на бой. [помочь,
„Ну, разошь, закричавъ, напрамо,
И недоваркошь сокрушимо,
Рушайте, якъ одинъ, шульгой.“

Троянцѣ, зъ города уздравши,
Що князь на помѣчь къ нимъ иде,
Всѣ кинулись, мовъ одуравши,
Земля одъ тупотѣзъ гуде
Летятъ и все перевертають,
Якъ мухъ Рутульчавъ убивають;
Самъ Турнъ стоить ня въ сизъ, ня въ
Скрѣзь ярнигъ окомъ окудае, (тмхъ,
Еней зъ войськомъ уздрае,
И респуге до своихъ:

„Рыбята! бійтесъ, не вилайте,
Наставъ теперъ-то сачи часть!
Доми, жѣнокъ, батькѣвъ спасаите,
Спасаите, любо що для насъ!
Ступия не отдавайте даромъ,
Ихъ кости загребѣть тутъ раломъ,
Або.. но мы храбрѣшъ ихъ!
Олимпсый насъ не одступимасъ,
Впередъ! Троянцѣ щось смутились,
Не жалуйте бокѣвъ чужихъ!“

Привяжи Турня гармідеръ въ флота,
Туда всю силу волоче;
Скрьдь юрзавъ, якъ чортъ въ болота,
И о поживъ весьмъ товче.
Построивши Рутульцъвъ въ лапу,
Одборныхъ молодцъвъ на славу,
Пустишь ся на союзныхъ въ скачу,
Кричитьъ рубавъ, вередуе,
Не бьетъ ся, бачъ, а мовъ жартуе,
Бо бувъ вертлявый и силачу.

Еней пройдисъвът и не промахъ,
Въ войнъ и заросъ и постаравъ;
Приводя бувъ во весьхъ содомыхъ,
Ведмедъвъ бачивъ и тхорювъ.
Дитина хукъе на жижу,
Енеюжъ дуръ не въ дивовижу, —
Видавъ онъ разныхъ мастакювъ.
На Турня скова поглядае,
И на Рутульцъвъ наступае.
Пощупать роберъ и бокювъ

Фарона першого поглядивъ
По тямъ гострымъ кладенцемъ,
И добре такъ юго уладивъ,
Що сей вышувъ на верхъ денцемъ.
Потомъ Лихаса въ груди тиснувъ,
Сей поваливъ и бдшь не писнувъ;
За нимъ безъ головы Кисей,
Якъ махъ съ пашнею поваливъ ся,
И Фаръ на теежъ захопивъ ся,
Росплющивъ и сього Еней.

Еней тутъ добре колобродивъ
И весьхъ на чудо потрошивъ;
Робивъ онъ изъ людей уродювъ
И щиро весьхъ на смерть душивъ.
Палантъ бувъ першій разъ на битвѣ,
Кричавъ, жидки якъ на мотивѣ,
Аркадякъ къ бою подтрунявъ.
По фрунту бгавъ, турбовавъ ся,
Плигавъ, вертввъ ся, ухиявъ ся,
Якъ огеръ въ стадѣ ярувавъ.

Тутъ Дагъ, Рутулець прелукавый,
Изъзнавъ одъ разу новичка;
Хотввъ попробовать для славы,
Палантовъй пбдаать тычка.
Та нашъ Аркадець ухиливъ ся,
Рутулець съ живею простивъ ся,
Въ Аркадяхъ заимпела кровъ;
Однй другихъ выпережаютъ,
Врагювъ якъ хивъ трощать, ламають,
Така пбдавацъвъ естъ любовь.

Палантъ Евандровичъ наскокомъ
Якъ разъ Гибсона и шавъвъ,
Щпигнувъ въ високъ надъ правыхъ окомъ,
Гибсонъ и дутеля изъвъвъ.
За сиймъ такажъ смертна кара
И лютого постигла Дара
Ось Ретій въ бендогахъ летить!
Сього Палантъ стягнувъ за погу,
Ударивъ якъ пузырь, объ другу —
Мазка изъ трупа капотить.

Ось, ось ярить ся, бьсомъ дыше
Агамеиоенко Талесъ,
И быстрымъ бгомъ все колыше,
Иначе въ гравъ самъ Зевесъ:
Вокругъ себе все побивае, —
Фаретъ зъ нимъ збгвхисъ, погибавъ,
Душъ пустивъ ся Демотокъ.
Ладона сплющивъ якъ блошницю,
Кричитьъ: „Паланта ледащницю,
Злыгаю я въ одинъ ковтокъ!“

Палантъ, любесенкій хлопчина,
Скряпивъ, стоить якъ твердый дубъ,
И жде, яка то зла личина
Юму намяти хоче чубъ.
Дождавъ, и зо всего розгона
Взянивъ такого макогона
Що панъ Талесъ шкеребертъ ставъ.
Палантъ юго поволочивши,
Потомъ на гордо наступивши,
Всього ногами потоптавъ.

За сиймъ Аевента, пхнувши зъ заду,
Поставивъ ракомъ на показъ;
И тутъ сьогожъ понюхавъ чаду
Одъважний парубыйка Клавъ.
Хто нй сусъвъ, тому кабаки
Дававъ Палантъ и весь бурлаки,
Зъ Аркадию що зъ нимъ прійшли.
Побачивъ Турня собъ знесвагу,
Не медъ дають тутъ пить, а брагу,
И косы не траву найшли!

Зробивъ ся Турня нашъ бьсноватымъ,
Реве якъ ряненый кабанъ;
Гаса, финтитъ своимъ зикратымъ,
Що вашъ противъ юго Полканъ!
Простесенко къ Паланту жить ся,
Зубами скритотить, ярить ся.
И гамка всти здалека,
Уже шаблюкою махае,
Коневъ къ шнй прилягае,
Хитритъ, якъ довить котъ шпаки.

Палантъ, мовь одь хорта лисица,
Вильнувь и обяручь мечемь
Ополавь по поясний,
Що Турнъ аж поморгавь плечемь;
И въ нигь, ме даши схмелутица,
На голову повернутисъ,
Стыгнувь ще Турна черезь лобь.
Та Турнъ байдуке не скрививь ся,
Бо, бачь, булатомъ весь обшивь ся
И бувь якъ въ шкварувь бобъ.

Такъ Турнъ, Паланта подступивши,
Зо всахъ силъ келепомъ назнувь;
За русы кудрь ухвативши,
Безчувствениа зь коня стягнувь.
Кровь зь раны джереломъ лил ся,
Въ устахъ и носъ запекл ся,
На двое черень розваливъ;
Якъ травка скошена въ полъ,
Увявъ Палантъ, судьбь по волъ,
Сердста въ святъ не наживься!

Турнъ злобно сильною пятою
На трупъ Паланта настоптавъ,
Ремень зь лядушкой золотомъ,
Зь бездушного для себе знявъ;
Потомъ самъ на коня схвативь ся,
Надъ мертвыи паничемъ глушивь ся
И такъ Аркадявмъ сказавь:
„Аркадцъ! лядцаря возьмите,
Въ разецъ къ Евандру однесате,
Къ Енею що въ союзъ приставъ!“

Таку побачивши утрату,
Аркадцъ галасъ подъяли;
Клади ся учинить одплату,
Хоча бы трупомъ весь лагли
На щить Паланта положили,
Комлищкой буркою прикрили,
Изъ бою потаскали въ ставъ.
О смерти князя вса рыдали,
Харциза Турна проклинали.
Та дежъ Фроаньскій нашъ султанъ?

Но що за стукъ, за гонбъ чую?
Якй гарийдеръ базу я!
Хто землю такъ трясе сирую?
И сила тамъ мутить чия?
Якъ вихрь на пьскахъ бумують,
Въ порогахъ воды якъ лютують,
Коли прорвати ся хотать;
Еней такъ въ лютбъ гнѣвъ рветь ся,
Отгистить Паланта, смерть несеть ся,
Суставы вса на нѣмъ држжять.

До лясу, Турна розбишаки,
Вамъ болше рясту не топтать!
Вамъ дастъ Еней мѣцной кабаки,
Що будете за Стѣпакомъ чхати.
Еней совасъ якъ навѣжений,
Кричавь, скакавъ, мовь водаъ скажений,
И супротивныхъ потрошивъ:
Махне мечемъ — враговъ десятки
Лежать, повмѣстивши пятки;
Такъ въ гнѣвъ сильно ихъ докниавъ!

Въ западъ налетѣвъ на Мага,
Якъ на маде курча шулки;
Пронавъ на вѣкъ сей Магъ бѣдняга,
Порхне душа на другій бѣкъ!
Видючей смерти бѣтъ боувь ся,
Еней у ногахъ влявъ ся,
Просивъ живцемъ въ неволю взять.
Но сей копьемъ на скрѣзь пробивши
И до земли врага пришивши,
Другихъ путивъ ся доганять.

Туть на бѣгу поймавъ за рясу
Попа Рутуьского полку,
Смертельною задявши ярасу,
Якъ пса покниувъ на пьску.
Погибъ туть также храбрый Нума,
Убивъ Сереста його кува,
Тарквиту, голову оджавъ;
Камерта высадивъ съ кудьбаки,
Авсура въ адъ пославъ во раки,
А Луку пузо расплатавъ

Якъ задававъ Еней затьору
Всавъ супостатамъ на заказъ,
Якъ всахъ кляччавъ безъ розбору
И убивавъ по десять въ разъ;
Лигаръ зь Лукулломъ поспынають
И въ тарадайцъ шафйрають.
Еней кобыми нотоптать
Но туть ихъ дѣла заа масяаа,
И душъ сихъ братѣвъ изъ тѣла
Пѣшли къ Паутому погулять.

Такъ нашъ Еней туть управлявъ ся
И ставъ свой чистивъ одъ враговъ,
Прогнавши супостатъ, сблжжавъ ся
До городка своего валѣвъ.
Трояне, вылазну зробивши,
Лативявъ къ чорну протуривши,
Зъ Енеемъ въ купу нафшависъ.
Здоровками ся, обидившисъ,
Роспытовалися, целовалися,
А делай пить принявшисъ.

Юль, як комендантъ исправный.
Енеевъ лепортъ подавъ,
Якъ войска ватажокъ начальный,
Про все дробвенько розказавъ.
Еней Юда выхваляе,
Потѣшь до сердца прижимае;
Цѣлуеть любовно въ уста.
Енея сердце трепетало,
Воно о снѣгъ вѣщавало,
Що днѣ надежда не пуста.

Въ се время Юпитеръ, подливши,
Зѣ нудѣги до жванки подмощавсь
И морлу на плече склонивши,
Якъ блазень чюкавсь та лизавсь.
Щобъ бѣльшегъ угодить коканцъ,
Сказавъ: „Диви ся якъ Троянцъ
Одъ Турна въ ростичъ все дѣтять!
Венера пасъ передъ тобою;
Одъ неи краща ты собою,
До тебе все лапки мостять.“

„Мое безсмертїе яруе,
Роскошннхъ ласкъ твоихъ бажя,
Тебе Олимпъ и свѣтъ шануе,
Юпитеру ты господа;
Захочъ и вродить ся все зъ разу,
Все въ свѣтъ жеть твоего приказу,
За твоѣй смачной и ласкѣй цюкнѣ...“
Сказавши стиснувъ такъ Юнону,
Що трюхи не скотились съ трону,
А тѣлько Зевсъ набивъ високъ.

Юнона, козырь молодицъ,
Юпитеру не поддадася;
Бо знала, що стара лисицъ
На всякѣй штуки удалася.
Сказала: „О очей всѣхъ свѣте,
Старый Олимпискѣй Езуите!
Зѣ медовннхъ рачннхъ сховайсь.
Уже мене давно не любишь,
А тѣлько плямнѣ и голубишь.
Одсуй ся геть! не пѣдсыпайсь.“

Чого передо мной лукавннхъ,
Не дѣвочка я въ двадцать лѣтъ,
И тереваневонъ правннхъ,
Щобъ тѣлько заморочить свѣтъ.
Нехай все буде по твоему;
Дай тѣлько Турноу носу
Хоть трюхи на свѣтъ пожить:
Щобъ могъ днѣ зъ батькомъ повидать ся,
И передъ смертю попрощать ся;
Нехай, — не буду бѣльшъ просить.“

Сказавши въ Ювиша влял ся,
И обняла за понерекъ.
И такъ натужно простягла ся,
Що свѣтъ въ очахъ обохъ померкъ.
Розмякъ Зевесъ якъ послѣ жару,
И выжлоктнвъ подѣвншка чару,
На все изволъ Юнонѣ давъ
Юнона въ котика зъ нимъ града,
И въ мышкѣ такъ залескотала,
Що ажъ Юнигеръ задрывавъ.

Олимпискїе во всяку пору
И грѣмъ пускающїй ихъ панъ
Ходили годъ безъ завору,
Безъ сорома, на китальтъ циганъ.
Юнона зъ неба увидѣлувши
И гола якъ долова бувши,
По парубачу одаглася;
Крикаувши въ помѣчь Асмодеа,
Взяла на себе видъ Енея,
До Турна просто повеслася.

Тогдъ панъ Турнъ зло гнѣвнвъ ся
И приступу къ собѣ не мавъ,
Що у Троянъ не поживнвъ ся
И тѣху Енеевъ не давъ
Якъ ось мара въ лицѣ Енея,
Иъ керен бѣдногю Сихѣя
Явнлсь Турна задирать;
„А ну лишъ лицарю мезерннй,
Замденннй, выгасю нѣкчеиннй,
Выходъ стоинхъ покуштовать.“

Турнъ зыркъ, — и бачить предъ собою
Присяжногю своего врага,
Що такъ не гречи клече къ бою
И явно въ трусы подстрига.
Осатанѣвъ и затруснвъ ся,
Холодннмъ потомъ ввесь обливъ ся.
Одъ гнѣву сумно застогнѣвъ
Наперъ мару, — мара вилае,
Еней одъ Турна уткае!
И Турнъ въ доголку носкававъ.

Той не втече, сей не догоннть
Отъ тѣлько, тѣлько не вишигне;
Зикратогю мечемъ супоннть,
Та ба! мары не подстѣбне.
„Та не втечешъ, кричить, павнчу!
Ось заразъ я тебе подгнчу,
Се не въ куклѣ съ Лависей гратъ;
Тебе я швидко повннчу
И воронѣвъ потѣшу стаю,
Коли начнуть таѣй трунѣ клѣвать.“

Мара Енеева примчавшись
 До моря, де стоявъ байдакъ,
 Нй трoхи не останoвлявшись,
 (Щoбъ показатъ великій лякъ),
 Стрибула въ нього, щoбъ спасти ся;
 Тутъ безъ числа Турнъ ослѣпивъ ся,
 Тудыжъ въ байдакъ и самъ стрибувъ,
 Щoбъ тамъ зъ Енея поглумитъ ся,
 Убитъ юго, мазки напить ся;
 Тогдабъ Турнъ первый лцаръ бувъ!

Уже святая зрѣница
 Була на небъ якъ пятакъ,
 Або пшенишна варяница,
 И вебо драло ся мовъ макъ.
 Еней Троянцѣвъ въ гуртъ зывае
 И смутнымъ видомъ объявляе,
 Що мертвымъ треба поховать;
 Щoбъ заразъ прийали ся дружно,
 Братерски и единовдушно
 Троянъ убитыхъ зволякатъ.

Тутъ въ мигъ байдакъ заворушивъ ся,
 И самъ одчаливши поплывъ;
 А Турнъ срѣзъ бѣгавъ и храбривъ ся,
 И тѣшиль, що врага настигъ.
 Таку Юнона зливши кулю,
 Перевернувши ся въ зозулю,
 Махнула въ вирѣй напростецъ.
 Турнъ глядъ, ажъ бнзъ уже средь моря,
 Трoхи не луснувъ съ сердца зъ горя,
 Та мусвѣвъ памть, де живъ отецъ.

Потѣмъ Мезентія доспѣхи
 На пень высокой насадивъ,
 И се робивъ не для потѣхи,
 А Марса щoбъ удоволять.
 Шишакъ, павциръ и мечъ булатный,
 Списъ съ прапоромъ, щитъ дуже знатный
 И пень мовъ лцаръ въ збруи бувъ.
 Тогда до вѣйска обернувъ ся,
 Прокашлявъ ся и разъ смаркнувъ ся,
 И рчь такую имъ уджигнувъ:

Юнона съ Турномъ якъ шутила
 Еней про тее нй гугу;
 Бо на юго туманъ пустила,
 Що бувъ невидимъ нйкому;
 И самъ нйкого тожъ не бачивъ,
 Но послѣ, якъ прозрѣвъ, кулачивъ
 Рутулянъ и другихъ враговъ:
 Убивъ Лутага, Лаваа, Орсу,
 Партену, Паму вытеръ ворсу,
 Згубивъ багацько ватажковъ.

„Козацтво! лцаръ! Трояне!
 Храбруйте! наша, бачъ, бере;
 Отсе опудало погане,
 Лативовъ городъ одобрѣ.
 Но перше, чийъ начнемъ мы битись,
 Для мертвыхъ треба потрудитись,
 Зробить ихъ душамъ упокой;
 Имена лцаровъ прославить,
 Паданта къ батьковй одправить,
 Що наложивъ тутъ головой.“

Мезентій, ватажокъ Тиренскій,
 Одважно дуже подступивъ
 И закричавъ по бусурженски
 Що толька панъ Еней и живъ!
 „Выходъ! кричить, тычка подмаю,
 Нйкого въ помѣч не просямо,
 Годящй паривъ ты и я;
 Ану!“ и сильно такъ стовкнулись;
 Що трoхи вязи не звихнулись,
 Мезентій же упавъ съ коня.

За симъ пѣшовъ въ курънь просторый,
 Де трупъ царевича лежавъ;
 Надъ нимъ Аркадскій Подкоморый
 Любисткомъ мухи обганявъ.
 Троянскій плаксы тутъ рыдали,
 Якъ на завайницю кричали.
 Еней зарюжавъ басомъ самъ:
 „Гай, гай, сказавъ, увиявъ мой гайстеръ!
 Якій то бувъ до бою майстеръ.
 Угодно, бачу, такъ богамъ!“

Еней не мидуя чванливыхъ,
 Въ Мезентія всадивъ палашъ;
 Духъ высочивъ въ словахъ лайливыхъ,
 Пѣшовъ до чорта на шабашъ.
 Еней побѣдой утѣшавъ ся,
 Со всьми добре частовавъ ся,
 Олимпскимъ жертвы закуривъ.
 Пили до ночи, та гуляли
 И паний спати подягали,
 Еней бувъ паний, еде живъ.

Звѣдѣвъ носики зъ верболозу
 И зъ очерету бадахиъ
 Зготовить тѣла для выносу,
 Щoбъ въ нихъ Палантъ, Евандровъ смьтъ,
 Вельможна, панскья персона
 Явила ся передъ Плутона,
 Не якъ абы які харпакъ.
 Жънки покойника обмыли,
 Нове убраня наложили,
 Заухнули за шоку пятакъ.

Якъ все уже було готово,
Тогда, якійсь ихъ филозофъ
Хотавъ сказати надгробне слово,
Та збивъ ся и почухавъ добъ,
Сказавъ: „Се мертвыи и не дышетъ,
Не видить, то есть и не слышитъ,
Ей, ей! увы! овъ мертвъ, аминь!“
Народъ даъ рзчи умиливъ ся
И горко, горко прослезивъ ся,
И мурмотавъ: паноче згинь.

Потомъ Паланта покaдили,
Въ носидкахъ вынесли на дворъ;
Подъ балдахиномъ положили,
•Еней тутъ убивавъ безъ жерь.
Накрывши гаримъ покрываломъ,
Либонъ тымъ самимъ одяломъ,
Що одъ Амдоны взявъ Еней;
Взмостили вонны на плечи
И помаденьку, постаречи
Несли въ мѣстечко Палантеи.

Якъ выбрались на чисте поле.
Еней съ покойникомъ прощавъ,
Сказавъ: „о живи! бурливе море,
Хто цѣлый на тобѣ оставъ?
Прости приятелю любезный,
Отдачу я за видъ сей слезный
И Турнуъ получить зъ барышкомъ.“
Потомъ Паланту уклонивъ ся,
Обдобилавъ и прослезивъ ся,
До дому почвалавъ тишкомъ.

Къ господъ только шо вернувъ ся
Нашъ смутный лицаръ, панъ Еней,
Уже въ присвѣкахъ и наткнувъ ся
На присланныхъ къ нему гостей;
Буди послы се одъ Латина,
И весь асесорского чина,
Однѣ армейскій копитавъ;
Сей скрозъ по свѣту волочивъ ся
И по фригійску научивъ ся,
Въ посольствѣ бувъ якъ драгоманъ.

Латинець старшій по породѣ
Къ Енею рацию начавъ,
И въ намомъ значить переводъ
Буцямъ то ось онъ шо сказавъ:
„Не ворогъ, хто уже дублений,
Не супостатъ, чій трупъ вѣкчемный
На полѣ безъ душъ лежить.
Позволь тала убитой рати,
Якъ водить ся, земей предати;
Нехай князь милость сю явить.“

Еней къ добру зъ натуры склонный,
Сказавъ посламъ латинскимъ такъ:
„Латинусъ рекъсь есть неугомонный,
А Турнусъ пессимусъ дуракъ.
И кваре воовать вамъ мекумъ?
Латинуса быть путо цекумъ,
А васъ, сенборесь безъ ума;
Латинусу радъ пацемя даре,
Пермитто мертвыхъ поховаре,
И злости корамъ васъ нема.“

„Однѣ есть Турнусъ ворогъ меусъ,
Самъ ерго дебетъ воовать;
Велятъ такъ фата, утъ Енеусъ
Вамъ буде рекъсь, Амагъ зять.
Щобъ привести адъ финемъ беллюмъ,
Мы зробиимъ съ Турнусомъ дуеллюмъ,
Про шо всякъ самгвись проливать?
Чи Турнусъ буде, чи Енеусъ,
Укажетъ глядюсъ, вель деусъ
Латинскимъ септро управлять.“

Латинскіе послы зыркинулись,
По серцю имъ ся рчь була;
Значевя трохи схаменулись,
Дрансеса смѣлость тутъ взяла:
„О князю, крикнувъ, пресловутый!
Великимъ ты родивъ ся бути!
Мы все въ Латиновы уста
Внесемъ, дрбнѣсененько роскажемъ
И щиро, щиро те докажемъ,
Що съ Турвомъ дружба есть пуста.“

И мировую тутъ зробили
На тмждень, два, або и три,
И въ договоръ положили,
Щобъ тесла и другіи майстры
Латинскій, помогли Троянамъ,
Симъ ланцямъ, голякамъ, прочанамъ,
Достроить новый городокъ;
Щобъ марубать дали соснины,
Кликовъ, дубковъ и берестины,
На кроквы годныхъ осичокъ.

За симъ тутъ началось гуляня
И чарочка пошла кругомъ;
Росказы, смѣхи, обьяваня,
Дѣлились дружно тютюкомъ.
Якй пили, якй труднялись
И надъ убитыми возмисль;
Въ лѣсахъ же страшна стукотня.
Въ коротке мировее время
Латинске и Троянске племя
Було, якъ близкая родня.

Теперь бы треба описати
Евандра батьківську печаль,
И хльпаня все розказати,
И крикъ и охання и жалъ.
Та ба! не всякій такъ змудруе,
Якъ самъ Виргилій намалюе,
А язь до жалю не мастакъ:
Я слъзъ и охання бою ся
И самъ ніколи не журю ся;
Нехай собъ се поде такъ.

Якъ тільки святюва зорниця
На небъ зачала моргати,
То вся Троянская станиця
Взяла ся мертвыхъ зволякати.
Еней съ Трахономъ розвъжжае,
Къ трудамъ дружину понуждае,
Кладуть изъ мертвыхъ тълъ костры;
Соломой ихъ обволѣкають,
Олю зъ дьогтемъ поливають
На всякій зрубъ разбѣ по три.

Потбѣ солому подпалили
И пламя трупъ обняло,
И вѣчну память заквилили,
Ажъ сумно слухати було.
Тутъ кость и плоть и жиръ шварчали,
Тутъ ничъ смалець источали,
У нічихъ репавъ ся живбѣтъ;
Сирадъ, чадъ и дымъ кругомъ носидись,
Жерць найбѣдше тутъ трудились,
Исконебе хаптурный рѣдъ.

Други, товаришъ и кривнй,
Батьки, сыны, кумы, сваты,
На вѣки вѣчнй незабвеннй
А може хто изъ суеты,
Въ огонь шпурляли рѣзну збрую,
Одежу, обувь дорогую.
Шабля, ядунки, келепы,
Шапки, свитки, кульбаки, трюки,
Онучъ, постолы, волоки,
Шпурлялись якъ на тѣкъ снопы.

Не тѣлько въ полй такъ робидось,
Въ Лаврентъ сумно тожъ було;
Багацько трупъ тамъ палидось,
Посупльствожь на чьмъ свѣтъ ревлю.
Тамъ батько сына парубѣйку
Оплаковавъ и клавъ злодѣйку
Вѣйну и веткого царя;
Тутъ дѣвка вельми убивалась,
Що безъ вѣнця вдовой осталась,
Утративши богатяря.

Жѣвки, пороспускавши косы,
Росхръстанй и безъ свитокъ,
Рострыпанай, простовозосы,
Галасовали на весь рѣтъ
По мертвыхъ жалбно кричали,
По грудяхъ били ся, стогнали,
Латинѣвъ проклинали рѣдъ;
Про Турнажъ все кричали смѣло,
Що за свое любовне дѣло
Погубить даромъ весь народъ.

Дрансесь на Турна тутъ доноситъ,
Що Турнъ весьмъ гибелямъ вина;
Еней на бой його лишь проситъ,
И такъ бы й кончилась вѣйна.
Но и у Турна бувъ сутяга,
Брехунъ, юриста, крѣкъ, подтяга,
И дѣло Турна защищавъ;
Та и Амагинъ пролазы
Пускали розные розказы,
Щобъ Турнъ нй въ чьмъ не уважывъ.

Якъ ось одъ хана Діомида
Латинѣвъ прійшли посамъ,
И изъ охлявшого ихъ вида
Не видно, радбѣщъ чтобъ несли.
Латинъ вельможамъ съ старшиною
Велитъ явитись предъ собою,
Що все и стало ся якъ разъ;
Послѣвъ кликнули до громады
И выполнивши весь обряды,
Латинъ прорекъ такій приказъ:

„Скажи, Венуле нежахливый,
Всю хана Діомида рѣчь,
Здасть ся бувъ ты не брехливый,
Такихъ тебе зна наша Сячь.“ —
„Поднѣжокъ твоѣй я и подданецъ,
Изъ слугъ твоихъ послѣднй ланецъ,
Сказавъ Венуль, не погнѣвись!
Мужича правда есть колюча,
А паньска на весь боки гнуча,
И ханъ сказавъ такъ, не сумнясь!“

„Не зъ мордою Латина битись
Противъ Троянскихъ розбишакъ;
Вамъ требабъ перше придивитись,
Якій то есть Еней козакъ.
Пѣдъ Троєю онъ давъ ся знати
Намъ весьмъ, якъ взявъ ся ратовати
Богѣвъ домашнихъ и рѣдною.
Онъ батька спасъ въ злу саму пору,
На плечѣхъ знявъ на Иду гору,
Сього не майте за брандю.“

*

„Противъ Енея не храбруйте,
Для насъ здаеть ся днь святыйъ;
И такъ Латину ростолкуйте,
Щобъ, дучше помиривъ ся зъ нимъ.
Гай! гай! де дѣти есть такіи,
Щобъ кудръ батьковы сядыи,
Найвыше ставили всего?
Не ворогъ я царю Латину,
Но чту Анхизову дитину
И не поду противъ його.“

„Прощайте домини Латинцы!
Поклонъ мой вашему царю;
Возьмѣтъ назадъ свои гостинцы,
Одправте ихъ къ багатырю
Енею и просятъ покою.“
Венуль утеръ ся тутъ рукою
И рчы сѣй зробивъ кѣнець.
Збентежила ся рчы Латина,
Здавалось близька зля година;
На дымнѣ трусивсь вѣнецъ

Латинъ одъ думки схаменувъ ся,
Олимпскимъ трохи помозивсь;
Наморщивсь, сентябрьомъ надувъ ся
И смутно на вельможъ дививсь.
„А що, сказавъ, чи поживились?
Отъ зъ Дюмидомъ вы носились,
А днь вамъ фигу показавъ;
Зъдалегдъ було змовлялись,
Якъ съ панъ Енеемъ управлялись.
Поки запокъ не розблывъ.“

„Теперь не приберу бѣльшъ глуду,
Якъ тутъ сихъ поселить прочанъ;
Земля шматокъ есть не подъ нужду,
То имъ зъ угодами отдамъ.
Отдамъ нивы и сѣнокосы,
И рыболовнѣ Тибрскы косы,
То буде намъ Еней сусѣдъ;
Кожимъ не схоче днь остатъ ся,
А пустить ся ище таскать ся,
То всежъ избавимъ ся одъ бѣдъ.“

„А щобъ зъ Енеемъ ладъ зробити,
Пошлю послѣвъ десятковъ пять;
И мушу дары одрядити,
Ликовинки колибъ достать:
Павида, сала, осятрини,
Шалевый поясъ и люстрини,
Щобъ къ празнику пошивъ каптанъ,
Сапанця изъ Торжка новенькы
Мальозаны потибеньки.
А нуте! якъ здаеть ся вамъ?“

Дрансесь бувъ дивный говоруха,
И Турновй бувъ врагъ лихій,
Встае, усъ гладить, въ носъ чуха,
Дае отвѣтъ царю такій:
„Латине свѣтлый, знаменитый.
Твоими медъ устами пити!
Всякъ тягне въ серць за тебе,
Но одбзвати ся не смѣють,
Сидять, мовчать, сопуть, потѣють
И всякъ мѣзкуе про себе.“

„Нехай же та личина люта,
Що насъ впровадила въ войну
И ганьбою до всѣхъ надута,
Походить бѣльшъ на сатану,
Що стѣлько болѣй причинила,
Що стѣлько лоду погубила,
А въ смутный часть на втакача!
Нехай лишъ Турнъ, що верховодить,
И всѣхъ панѣвъ за кирпы водить,
Зъ Енеемъ порѣвна плеча.“

„Нехай оставитъ насъ въ свобода,
Нехай царивнъ дастъ покой;
Нехай живе въ своѣй господѣ,
А щобъ въ Латю ий ногой.
А ты, Латине, всѣхъ благѣйшій,
Прибавъ Енею даръ смачнѣйшій:
Юму Лавинию отдай.
Симъ сватовствѣмъ намъ миръ даруешь
И царства раны уратуешь;
Дочцѣжъ зъ Енеемъ буде рай.“

„Тебежъ прошу я, пане Турне!
Покинь къ Лавиніи любовь
И проясни чоло нахурне,
Щади Латинску нашу кровь.
Еней тебе лишъ вызывае,
А насъ Латинцѣвъ не займае,
Иди съ Троянцемъ потягайсь!
Кои ты храбрый не словами,
Такъ докажи намъ те дѣлами,
Побить Енея постарайсь.“

Одъ рчы сей Турнъ розъяривъ ся,
Якъ втопленникъ посиновъ весь;
Дрыжали губы, самъ дровичъ ся,
Зубами клацавъ, мовбы пѣсь,
Сказавъ: „О стара пустомеля!
Яхидствѣ и каверзѣ всѣхъ оселя,
И ты тхоромъ мене зовешъ.
И неблицѣ вымшлешъ,
Народъ лукаво весь лѣкаешъ,
На менежъ, чортъ зна, що плетешъ,“

„Що будьви хочу я одтати
Головку лисую твою;
Та згинь! — не хочу показати
Честь багатырську свою.
А ты, Латине милостивий,
Коли такой ставь похолодний,
Що и за царствож байдуже?
Так лязтеж до Енея ракомъ,
Плазуйте передь симъ Троякомъ,
Онъ миръ вамъ славный устриж.“

„Колиж до мира я помьха,
Коли Еней мене бажа,
И смерть моя вамъ есть потаха,
Моя душа не есть чужа;
Одъ храбрости и одъ надви,
Иду, де ждуть мене злодѣи,
Иду и бю ся зъ вьтакачемъ!
Нехай хоть стане днѣ Вовою,
Не наляка мене собою,
Помѣрюсь зъ його пзечемъ.“

Коли въ конгресъ такъ тягались,
Еней къ Лавренту подступавъ;
На штурмъ Троянцъ шиковались,
До бою всякій ажъ дрыжавъ.
Латинъ таку почувъ новинку,
Злякавсь, пустивъ изъ рота слинку
И вся здрыгнула старшина.
„Отъ вамъ и миръ“, сказавъ Турнъ лю-
И не терявши ни минути, [тый],
Предъ войскожъ опинивсь, якъ на!

Опять наставъ гармидеръ, лихо;
Народъ якъ червь заворушивсь.
То всь кричать, то шепчуть тихо,
Хто лаявъ ся, а хто моливсь.
Опять война и рванина,
Опять бѣда гвѣ въ сукъ Латина,
Сердешный каявсь одъ душъ,
Що тестемъ не зробиць Енею,
И послабъ зъ мирною душею,
Лыгавъ потапцъ и кнышъ.

Турнъ митю нарядивъ ся въ збрую,
Летить, щобъ потрошить Троянъ;
И розъяривъ дружину злую,
Побить Еревыхъ прочанъ.
Прискочивъ перше до Камиль,
Якъ огаръ добрый до кобылы,
И ставъ ай зарязъ толковать:
Куды ай зъ войскожъ напирати;
Месаць же мусить подкрепляти
Царицъ сей прокляту рать;

Роспорядивши Турнъ, якъ треба,
Махнувъ, засаду щобъ зробиць,
На гору, що торкалась неба
И щобъ Фригидьцьв окружить.
Еней построивъ тожъ отряды,
Де всьмъ назначивъ до осады
Безъ одступу на валъ ити.
Идутъ збликувшись мѣдно, тѣсно,
Идутъ щобъ побѣдить поспѣшно,
Або щобъ трупомъ полягти.

Троянцъ сильно наступали
И тиснули своихъ враговъ,
Неразъ Латинцьвъ проганяли
До самыхъ городскихъ валовъ.
Латинць также оправлялись
И одъ Троянцьвъ одбивались,
Одинъ другого товкъ на прахъ;
Туть ихъ чиновники тузились,
Якъ павнъ за гребнъ возились;
Товклись кулачамъ по зубахъ.

Но якъ Арунтъ убивъ Камилу,
Тогдѣ Латинцьвъ жахъ напавъ;
Утратили и духъ и силу,
Побѣгли, хто куды попавъ.
Троянць зъ бѣглыми змѣшались,
Надъ ихъ плечами забавлялись
И задавали всьмъ столикъ
Ворота въ баштахъ запырали,
Своихъ ховатись не пускали,
Бо напустилибъ и чужихъ.

Якъ вѣсть така прийшла до Турна,
То такъ мерзсно искрививсь,
Що тварь зробилась нечепурна
И косо, заморгомъ дививсь.
Потомъ яруе одъ досады.
Выводить войско изъ засады
И гору покида и лѣвъ;
И только що спустились въ долину,
То въ туюжъ самую годину
Удрѣвъ Енеевыхъ гульвѣвъ.

Познавъ паць Турнъ пана Енея,
А Турна тожъ Еней познавъ;
Вспалали духомъ Асждою,
Одинъ другогобъ роздравъ;
Не обійшлосябъ туть безъ бою,
Колибъ панъ Фебъ, одъ перепюю,
Заранше въ воду не залѣвъ
И не пославъ на землю ноци;
Туть всьхъ до сна студились очи
И всякъ уклавъ ся горлорѣвъ.

Турнъ облизня въ бою поймавши,
Зубами съ серія скриготавъ;
Одъ дуру, що робить, не знавши,
Латину зъ злостію сказавъ:
„Нехай змыденные прочаны,
Задрипаецъ твои Трояны,
Нехай своихъ держать ся словъ!
Иду зъ Енеемъ поштурхать ся,
Въ моихъ проступкахъ оправдать ся:
Убить — и околять готовъ.“

„Пошлю Енея до Плутона,
Або и самъ въ адъ копырсну;
Уже мнѣ жизнь и такъ солона!
Отдай Енею наввасу...“
„Гай! гай! Латинъ тутъ оббзавъ ся,
Чого ты такъ розлютовавъ ся?
Щожъ буде, якъ розсержусь я?
Уже мнѣ брехати стыдно;
А потаить — богахъ обидно;
Святая правда дорога!“

„Послухай же, судьбы есть воля,
Щобъ я дочки не отдававъ
За земляка, а то зла доля
Насяде, хто злама уставъ.
Мене Амата ублагала
И такъ боки натасовала,
Що я Енею одказавъ.
Теперь самъ мусишь марковати,
Чи треба жить, чи уийрати;
А лучше, якъ бы въ умъ ты взявъ“

„И занедбавъ мою Лависю;
Чи трохи въ святъ панночокъ?
Ну взявъ бы Муньку, або Присю,
Шатнуесь то въ сей, то въ той кутокъ:
Въ Ивашки, Милицъ, Пушкарѳвку,
И въ Будыща и въ Горбанѳвку,
Теперь двачать хоть гать гати;
Теперь на сей товаръ не скудно
И замужно украсть не трудно,
Абы по норову найти.“

На слово се прійшла Амата
И заразъ въ Турна и влялась;
Лобзала въ губы стратилата
И одъ плачу надъ нимъ тряслась.
„Въ напасть, сказала, не вдавай ся,
И бити ся не поспяшай ся,
Якъ луснешь ты, то згину я;
Безъ тебе насъ боги покинуть,
Латинцъ и Рутульцъ згивнуть
И пропаде дочка моя.“

Но Турнъ на се не уважае
И байдуже, нй слюзъ, нй словъ;
Гѳвня къ Енею посылае,
Щобъ битись завтра бувъ готовъ.
Еней и самъ трусивсь до бою,
Щобъ сильною своею рукою
Головку Турну одчесати.
А щобъ повзрить Турна слову,
Тожъ послаа зрѳбьти умову,
Якъ завтра выставляти рать.

На завтра, тѳлько шо святао,
Уже народъ заворушивсь;
Все вештало ся, все кишало;
На бой дивитись всякъ галивсь.
Мъжовщики тамъ розмъряли,
Кѳдочки въ землю забивали,
На знакъ де войсковои стояти.
Жрецъ молитвы зачитали,
Олимпскимъ въ жертву убивали
Цапѳвъ, баранѳвъ, поросятъ.

Тутъ войско стройными рядами
Въ парадъ йшло, мовбы на бой;
Въ празничной збруи съ прапдрами,
Всякъ ратникъ чванивъ ся собой.
Обыдавъ арміи стояли
На тыхъ нежахъ, що показали;
Мъжъ ними бувъ просторый плецъ,
Народъ за войскоомъ копошивъ ся,
Всякъ товнивъ ся, всякъ лъзъ, тъсвивъ
Побомшу щобъ зрѳть кѳнець. (ся,

Юнова якъ богиня знала,
Що Турну прійдетъ ся пропасть,
Ище въ мозку коверзовала,
Щобъ одвернуть таку напасть;
Кликнула мавку вѳдь, Югурну,
(Бо ся була сестрица Турну),
И розказала йй свѳй страхъ;
Вельѳа швыдче умудритъ ся,
На всякй хитрости пустить ся,
Щобъ брата не строжили въ прахъ.

Якъ такъ на небъ двъ хитрили,
Тутъ лагодились два на бой;
Вся за свого богѳвъ молили,
Щобъ власною своею рукою
Изѳбгъ врага въ яешню змяти.
Рутульцъѳ стали розмышляти,
Що Турнъ ихъ може скинсовати;
Уже задалегѳдь смутивъ ся,
Ище нйчого, а скрививъ ся,
Не лучшебъ бой сей перервать.

На сей то часъ Ютурна мавка
Въ Рутульскій подоспѣла строй;
И тамъ вертела ся якъ шавка
И всѣхъ скуювила собой.
Камерта видъ на себе взявши,
Туть всѣхъ учила, толковавши,
Що соромъ Турпа выдывать;
Стыдъ всѣмъ стоять згорнувши руки,
Якъ згине Турнъ, терпѣти муки,
Дать ши въ кандалы ковать.

Все войско сумно мурмотало,
Сперва тихенько, послѣ въ гласъ
Гукнули разомъ, все пропало!
Щобъ розмѣръ перервать въ той часъ.
Ютурна виглязъ нмъ робила,
Шпаками кѣбца затрвила
И заещъ вовка вокусавъ.
Таки чуда не бувайт
Лаврентца въ добре толковали,
Тулуншй къ битвѣ подтрунявъ

И першій стреливъ на Троянцѣвъ,
Гилипенка на смерть убивъ;
А сей бувъ родомъ изъ Аркадцѣвъ.
То землякѣвъ на гнѣвъ подѣвѣвъ.
Оттакъ, опять зѣрвали сячу!
Бѣжатъ одинъ другому въ стрѣчу,
Хто съ шаблѣю, хто съ палашемъ;
Кричать . стрѣляютъ, бють, рубаютъ,
Лежать, втѣкають, доганяють;
Все въ мигъ зробилось куляшемъ.

Еней, правдивый чозовага,
Побачивши такой неладъ,
Що вража зрадивши ватага
Послатъ Фригійцѣвъ дума въ адъ,
Кричить : „Чи вы осатавѣли?
Адже мы розмѣръ утвердили!
Мы съ Турномъ побьемось одинъ.“
Но откилъ стралка не взяла ся,
И спотиньга въ стегво вяла ся,
И кровь забрызкала штаны.

Еней одъ раны шкандыбас,
Въ кровй, изъ строю въ свой наметъ;
Юго Асканій проважас,
Либовъ и подъ руку ведетъ.
Уздравъ се Турнъ, возвессливъ ся,
Росприядивъ ся и росхрабивъ ся,
И на Троянцѣвъ подствѣвъ;
То бѣе, то пха, або рубасъ,
Изъ трупѣвъ бурты насыпасъ,
Хоть бы варить на сто котлѣвъ.

И першихъ Филя, Тамариса,
На землю махомъ повалавъ;
Потѣмъ Хлорей, Себариса,
Мовбы кошапокъ потоптавъ;
Дарету, Главку, Терсилюгу,
Поранивъ руки, шю, ногу;
На вѣкъ калѣками зробивъ.
Побивъ багачко Турнъ замлятый,
Не трохи потоптавъ зикратый,
Въ кровй такъ мовъ въ багивъ бродивъ.

Коробилась душа Еней,
Що Турнъ Троянцѣвъ такъ докшивъ;
Стогнавъ жалѣшемъ Прометея,
Бо бувъ одъ раны еле живъ.
Япидъ цилюрикъ лазаретный.
Бувъ знахуръ въ порошкахъ ншпетный,
Лѣчить Еней пристунавъ:
По локтъ руки засукасъ,
За поясъ позы затыкасъ,
Очками кирпу осѣдлавъ.

И заразъ приступивши къ дѣлу,
Онъ шпеникъ въ ранѣ розглядавъ;
Прикладовавъ припарки къ тѣлу
И шиломъ въ ранѣ козулавъ
И шевську смолу прикладае,
Но все те трохи помагае;
Япидъ сердешный чуетъ жалъ!
Обнееньками пытавсь, кльщами
Крючками, щипцами, зубами,
Щобъ вырвать проклятуцу сталь.

Венеры сердце засвербѣло
Одъ жалю, що Еней стогнавъ;
Подтыкавшись, — а ну за дѣло;
И Купидончикъ не гулявъ.
Шатиулись, разныхъ травъ нарвали,
Сцѣлющюи воды примчали,
Гарлемпскихъ капель поддали,
И все те въ куль сколотивши,
Якѣсь слова наговоривши,
Енею рану полили.

Таке дѣкарство чудотворне
Болъ раны заразъ уняло,
И стралки копійце упорне
Безъ працъ вынятисъ дало.
Еней нашъ снова ободривъ ся,
Пальонки кубкомъ подкрепивъ ся,
Въ найматчину одѣгъ ся бровъ.
Летитъ опять врагѣвъ докшити,
Летитъ Троянцѣвъ ободрити,
Роздуть въ нихъ храбрости огонь.

За нийь Фригийскій воеводи
 Що тьху на взаводы летать;
 А войско — въ лотокахъ якъ воды
 Ревуть, все дномъ на верхъ вертятъ.
 Еней лежачихъ не займае,
 Утѣкачѣвъ нй за що гае,
 А Турна повстрѣчатъ бажа.
 Хитрить лукавая Ютурна,
 Якимъ бы побытомъ зй Турна
 Спасти одъ смертнаго ножа.

На хитрости дѣвчата здатнй,
 Коли ихъ сердце защивить;
 И въ ремеслѣ смѣя такъ понятнй,
 Самъ бѣсъ ихъ не перемудритъ.
 Ютурна зъ облака злетѣла,
 Зѡпхнула братня машталѣра
 И стала коней поганять;
 Бо Турнъ ганявъ тогдѣ на возѣ
 Зикратый же лежавъ въ обозѣ,
 Не въ силахъ бѣгать, нй стоять.

Ютурна кѡнми управляя,
 Штаталась съ Турномъ нъжъ полкѡвъ,
 Якъ одъ хортовѣ лиса виляя,
 Спасала Турна одъ враговѣ.
 То зъ нийь на передѣ выжжала,
 То въ нигъ въ другій кѡнѣцъ скакала,
 Но не туда, де бувъ Еней.
 Сей бачить хитрость тутъ непевну,
 Трусливость Турнову нйкчешну,
 Напаясь въ погоню зо всѣхъ гужей!

Пустивсь Еней слѣдити Турна,
 И дума зъ ока не спустить;
 Но мавка хитрая Ютурна
 И тутъ найшла ся кудю злить.
 Къ томужъ Месаиъ, забывши зъ боку
 Зрадливо, зо всього наскоку,
 Пустивъ въ Еней камѣнець;
 Но сей, по частю, ухиливъ ся
 И камѣнець не повредивъ ся;
 Съ султанажъ тѡлько збивсь кѡнѣцъ.

Еней, таку уздрѣвши зраду,
 Великимъ гнѣвомъ роспаливъ;
 Гукнувъ на всю свою громаду
 И тихо Зевсу помоливсь.
 Всю рать свою впередъ подвинувъ
 И разомъ на враговѣ нахлинувъ,
 Веавъ всѣхъ свѣти, та рубать.
 Пѡшли Латинцѣвъ потрошити;
 Рутульцѣвъ шпиговать, кришити,
 Та ба! якъ Турнабъ намъ достать.

Теперь безъ сорома признаюсь,
 Що трудно битву описать;
 И якъ нѣ морщусь, нѣ стараюсь,
 Щобъ гладко вѣршь шкандовать,
 Та бачу по моему виду,
 Що скомпонуу панахиду.
 Зроблю лишъ роспись именамъ
 Убитыхъ воиновъ на полѣ
 И згинувшихъ тутъ по неволѣ,
 Для примхи ихъ князѣкѡвъ, душамъ.

На сей баталнй пропали
 Цетагъ, Танаисъ и Головъ;
 Одъ рукъ Енеевыхъ лежали
 Порвзанй: Онитъ, Сукронъ. —
 Троянцѣвъ Гила и Амика
 Зопхнула въ пекло Турна пѣка ..
 Та де всѣхъ поименно знать?
 Тамъ вороги всѣ такъ змѣшались,
 Стѣснились, що уже кусались,
 Рукамижъ нѣльзя и малать.

Якъ ось и сердобольна мати
 Енею хукнула въ кабакъ,
 Велѣвъ, щобъ штурмомъ городъ брати,
 Рутульскихъ перебитъ собакъ.
 Столичный же Лаврентъ достати,
 Латину съ Турномъ перцю дати;
 Бо царь въ будинкахъ нй гугу.
 Еней на старшихъ галасае,
 Мерщѣй до себе ихъ зывае
 И мовить, ставши на бургу:

„Моеи мовы не жахайтесь
 (Бо нею управля Зевесъ),
 И заразъ зъ войскомъ отпраляйтесь,
 Братъ городъ, де паршивий пѣсь
 Латинъ зрадливый пѣе свуху,
 А мы бѣземось зо всього духу.
 Идѣть, пальгѣ, рубайте всѣхъ.
 Громадська ратушъ, зборнй изъмъ,
 Щобъ напередъ всього изслизи,
 Апатужъ заняжте въ нѣхъ.“

Сказавъ и войско загремѣло,
 Якъ громомъ, разнымъ орѣжамъ;
 Построилось и полетѣло
 Простесенько къ градскимъ стѣнамъ.
 Огнѣ черезъ стѣну шпурляли,
 До стѣнъ драбини приставляли
 И хмары напустили стрѣль.
 Еней на городъ руки зывавши,
 Латина въ зрадѣ укорявши,
 Кричитьъ: „Латинъ вина злыхъ дѣлъ.“

Якіе въ городъ остались,
Зякались одъ такой бѣды
И головы ихъ збутовались,
Не знали утѣкать куды.
Однй тряслись, другй потѣли,
Ворота одчинять хотѣли,
Щобъ въ городъ напуститъ Троянъ.
Другй Латина вызвали,
На валъ ползѣти принуждали
Щобъ самъ спасавъ своихъ мирянь.

А мата глянувши въ оконце
Узрѣла въ городъ пожаръ;
Одъ дыму, страждъ затмилось солнце,
Напавъ Амату сильнуй жаръ.
Ке бачившижъ Рутульцѣвъ, Турна,
Вся кровь скипѣла ся зашкурна
И въ мигъ царицу одуръ взявъ.
Здало ся ей, що Турнъ убитый,
Черезъ неи стыдомъ покрытый,
На вѣкъ зъ Рутульцями пропавъ.

Ѣй жизнь зробила ся не мила
И осуруживъ ся весь свѣтъ.
Себе, Олимпискихъ кобеннда;
И видно изо всѣхъ примать,
Що огуздъ остатнй потеряла;
Бо царськее убравя рвала
И въ самой, смутной сѣй порѣ,
Очкуръ вкругъ ши обкрутивши,
Кѣонецъ за жертку зачепивши,
Повѣсилася на очкуру.

Аматы смерть ся бусурманська
Якъ до Лавини дойшла,
То крикнула „уви!“ списьменська,
По хатъ гедзатись пошла.
Одежу всю цвѣтну порвала,
А чорну къ церъ прибѣрала.
Мовъ галка нарядилась вяхъ;
Въ маленьке зерказце дивилась,
Кривитись жадбно училась
И мило хлѣпати въ слѣзохъ.

Такая роздичалася чутка
Въ народъ, въ городъ, въ полкахъ.
Латинъ же, якъ старый плохутка,
Устоявъ ледве на ногахъ.
Теперь онъ берега пустивъ ся
И такъ злыденно искрививъ ся,
Що ставъ похожимъ на верзунъ.
Аматы смерть всѣхъ сполошила,
Въ тугу, въ печаль всѣхъ утопила,
Одъ неи звопивъ самъ панъ Турнъ.

Якъ тѣлько Турнъ освѣдомивъ ся,
Що давъ царицѣ смерть очкуръ,
То такъ на всѣхъ остервенивъ ся,
Пѣдстрѣленный мовъ дикй кнуръ.
Бѣжить, кричить, маха руками
И грѣзными велитъ словами,
Латинцямъ и Рутульцямъ бой
Зъ Енеевцями перервати.
Якъ разъ противнй супостаты,
Утихомирясь стали въ строй.

Еней одъ радости не стямивсь,
Що Турнъ выходитъ битись зъ нимъ;
Оскаливъ зубъ, на вѣхъ огланувсь
И списомъ помахавъ своимъ.
Прямый, якъ сосна величавый,
Бувалый, здатный, тертый, жавый,
Такй, якъ бувъ Нечеса князь!
На нього всѣ баньки пляли,
И сами вороги хвалили,
Юго любивъ всякъ — не боявсь.

Якъ тѣлько выступили къ бою
Завзята пара ватажкѣвъ,
То зглянувши ся мѣжъ собою,
Зубами всякй заскрипѣвъ,
Тутъ хвись! шабельки засвистѣли,
Цокъ, цокъ, — и искры полетѣли;
Одинъ другого полосать!
Турнъ першй зацѣдивъ Енея,
Що съ плечъ упала и керя,
Еней бувъ поточивсь назадъ.

И въ мигъ прочулавшись, зъ наскокомъ
Еней на Турна напустивъ,
Отдѣчивши юму сто зъ окомъ,
И вражу шаблю перебивъ.
Якимъ же побытомъ спасти ся?
Трохи не лучше улести ся?
Безъ шаблѣвъ нѣльзя воювать.
Такъ Турнъ зробивъ безъ дальней думки,
Якъ кажутъ, подобралши клунки,
Ану! чимъ тѣху навѣтки дратъ.

Бѣжить панъ Турнъ и ренегуе,
И проситъ у своихъ меча;
Нѣхто сердеги не ратуе
Одъ рукъ Троянська силача!
Якъ ось ище перерядилася
Сестрица и предъ нимъ явилася,
И въ руку сунула палашь;
Опять шабельки забывчали,
Опять панциръ забрягчали,
Опять панъ Турнъ оправивсь нашъ.

Туть Зевсь не втерпѣвъ, оббѣзавъ ся,
Юнона зъ гнѣвомъ такъ сказавъ:
„Чи умъ одъ тебе одшуравъ ся?
Чи хочешъ щобъ тобѣ я дивъ
По панй старой бѣскавками?
Бѣда зъ злостливыми бабами!
Ужежъ вѣстнио всѣмъ богамъ:
Еней въ Олимпѣ буде зъ нами
Живитись тымижъ пирогами,
Якй кажу пекти я вамъ.“

„Безсмертногожъ хто на убити?
Або хто може рану дати?
Про щожъ маску миряньску лити?
За Турна широ такъ ставъ?
Ютурна на одну проказу,
И певне по твому приказу
Палашъ Рутульцю поддала.
И покижъ будешъ ты бѣсигъ ся?
На Трою и Троянцѣвъ злитъ ся,
Ты зла имъ вдовель задада.“

Юнона въ первый разъ смирилась,
Безъ крику къ Зевсу рѣчь веда:
„Прости, паноче! проступилась;
Я, далѣбѣ, дурна була.
Нехай Еней сѣда Рутульця,
Нехай спиха Латина съ стульця,
Нехай поседитъ туть свѣй родъ.
Но толькы, щобъ Латинське племѣ
Удержало на вѣчне время
Имена, мову вѣру видъ.“

— „Ивосо! свѣзкись!“ якъ повляла,
Юнона Юпитеръ сказавъ.
Богиня зъ радощъ танцювала,
А Зевсь Метелицю свиставъ.
И все на шалькахъ розважали,
Ютурну въ воду одбсали,
Щобъ зъ братомъ Турномъ розлучити;
Бо книжка Зевсова съ судьбами,
Не смертныхъ писана руками,
Такъ мусла установляти

Еней махае довгийя списомъ,
На Турна мѣцно наступа,
„Теперь, кричить, побитый бѣсомъ,
Тебе нѣхто не захова!
Хоть якъ вертись и одступаи ся,
Хоть въ вѣщо хочь перекндай ся,
Хоть зайчикомъ, хоть вовкомъ стая.
Хоть въ небо лѣзъ, нирий хочъ въ воду,
Я вытягаю тебе съ подъ споду
Я розмѣзчу погану дрянъ!“

Одъ сей бундючной Турнѣ рѣчи
Беспечно усикъ закрутивъ,
И жвавъ свои широкий плечи,
Енею глуздѣвно сказавъ:
„Я ставю рѣчь твою въ дурницю.
Ты въ руку не поймавъ синицю,
На тебе, дилѣбѣгъ, боюсь
Олимпськй нами управляють,
Вони на мене надгають,
Предъ ними толькы я смирюсь.“

Сказавши, круто повернувъ ся
И камень пудѣвъ въ пѣть поднявъ;
Хоть съ приѣвъ трохи и надувъ ся,
Бо бачъ, не тымъ днѣ Турномъ ставъ.
Не та була въ нѣмъ жывасть, сила,
Юму Юнона изивнила;
Безъ богѣвъ людська мочь пустакъ!
Юму и камень изивнае,
Енея геть не дозѣтасъ, —
И Турна взявъ великйй страхъ.

Въ таку щастливую годину
Еней чимъ дужъ списъ розмававъ
И Турну, годовому снуну,
На важный поминокъ пославъ.
Гуде, свиститъ, несеть ся пика,
Якъ зъ верху за курчавъ шульпика,
Торохъ Рутульця въ лѣвый бѣкъ!
Простягъ ся Турнъ, якъ щогла дола,
Качаетъ ся одъ гѣркой боля,
Клене Олимпськихъ еретикъ!

Латинцѣ одъ сього жакнулись,
Рутульцѣ гадасъ подняли,
Троянцѣ глушно осѣзхнулись,
Въ Олимпѣжъ могорьчъ пили.
Турнъ тяжку боль одолювае,
Къ Енею руки протягасъ
И мову слезную рече:
„Не жизни хочу я подарка; —
Твоя Анхизовичъ, припарка
За Стиксъ мене поволоче.“

„Но есть у мене батько рѣдний,
Старый и дуже ветхихъ силъ;
Безъ мене онъ хоть буде бѣдний,
Та свѣтъ минъ сей ставъ не шилъ.
Тебе о томъ я умоляю.
Прошу, якъ козака, благаю,
Коли минъ смерть задаси,
Отправъ до батька трупъ дублений, —
Ты будешъ за сѣ спасеный;
На выкупъ же, що хочъ, проси.“

Еней одь речи сей змягчивь ся
И мечь по́днатыи опу́стивь ;
Трохи, трохи не прослезивь ся
И Турна рясть топтать пустивь.
Аж зыркь! Палантова ляду́нка
И золота на ный карунка,
У Турна висить на шлечи...
Енея очи западали,
Уста одь гныва задрыжали,
Весь зашаривсь, мовь жарь вь печи.

И вь мигь вхопивши за чуприну,
Шкероберть Турна повернувь,
Насывь козломь злу личину
И басомь громовымь гукнувь :
„Такь ты Троянцямь намь для смьха

Глумишь съ Палантова доспьха
И дужку маешь быть живымь?
Паланть тебе туть убивае,
Тебе бнзь вь пекль дождае,
Иди къ чортамь, дядькамь своимь!“

Сь симь словомь мечь свьй устромяе
Вь роззявленный Рутульця роть
И тричи вь рань повертае,
Щобь ббльше не було клопоть.
Душа Рутульска полетьла
До пекла, хоть и не хотьла,
Кь пану Плутону на бенькеть.
Живе хто вь свьтъ необачно,
Тому нйгде не буде смачно,
А ббльш, коли и совьсть жьеть.

П Ъ С Н Я

КНЯЗЮ АЛЕКСАНДРУ БОРИСОВИЧУ КУРАКИНУ
губернатору Полтавскому на новый рокь 1805.

Гей, Орфею небораче!
Де ты змядровавь одь нась,
Якбь толькь ты, козаче,
Мнз подь сей згодивь ся чась!
Кажуть про тебе издавна,
Що у тебе кобза гарна,
Кобза дивная така,
Що якь забрельчишь руками,
То и горы зь байраками
Стануть бити гоцака.

Глянь, Орфею, глянь изь неба,
Дай кобзу мнз своей;
Мнз играти пасню треба.
Пасню гарную на ней;
Треба голось подьняти,
Зь новымь годомь поздравляти
Пана милого того,
Що и паномь быть умье,
И, якь батько, не жалье
Живота для нась своего.

Алексью, любый пане!
Я про тебе рьчь почавь,
Та боюсь, якь словь не стане,
Щобь ты мнз не накричавь.
Бо я напередь признаюсь,

Що я зь музами не знаюсь,
Толькь трохи чувь про нихь.
Да и музы лобь нагрють,
Поки проспавать успють
Половину дль твоихь.

Я про те мовчати буду,
Що стьомжками скручень ты,
Що на тобь, мовь на чуду,
Де не глянешь, все хресты;
Що нельзя зглянуть очами
На жупань твоий за звездами,
Якь на сонце середь дня;
Що одь стьонжокь шия гнеть ся,
Що изь заду ключь товчеть ся.
Все, мабуть, се не бредня!

Не Чернигбвь, не Полтава
Сее все тобь дала;
Знать давно про тебе слава
Вь Петербурзз загула;
Знать ты добре тамь труждавь ся,
Не по зпьячку валявь ся,
Що полавь царю подь ладь.
Знавь и царь, съ кимь подружити,
На кого ярмо зложити;
Аж теперь и самь бнзь радь.

Радъ бнз, що ярмо ты тягнешь
Не гнучись, якъ добрый вѣлъ;
День и нѣчь ѓдъ поту мякнешь,
Добре робишь, скѣлько силъ.
Радъ сказати правду-мятку,
Що крутенюку загадку
Нашимъ ты задавъ панамъ;
Бо, щобъ мали чистй душъ,
Щобъ держали строго уши,
Ты собой ихъ учишь самъ

И до вѣку не забуду,
Якъ разъ я къ тобъ прйшовъ...
Ахъ, мой Боже, скѣлько люду
Всякого я тутъ найшовъ!
Повний сѣни, повна хата
Нашого набита брата,
Ажъ нельзя пропхнутись ннъ,
А попѣвъ, купцѣвъ та панства
И жидѣвъ, того плюгавства,
Мовъ на ярмарку въ Ромнъ!

Всѣжъ не зъ бадами стояли,
Всѣ були по длу тутъ,
Папѣрки въ рукахъ держали.
Хто багацько, хто доскутъ!
Хто чоломъ бивъ на сусѣда.
Хто на пана людѣда,
А по просту — на судю,
Що за цукоръ та за грошъ
Изробивъ судъ нехорошій,
Цалу розоривъ сею.

И такихъ було доволъ,
Що прохали на панѣвъ,
Що пани, по ихъ злѣй воай,
Не дають пахати нинъ;
Що козацкими землями,
Сѣнокосомъ и полями
Вередують, мовъ своимъ.
Судъ у правду не вникае,
За панами нотакае,
Щобъ було йому и нинъ.

Не прогнавайсь, Алексю,
На нескладну рѣчь мою,
Що я говори смяю.
Про писарню ще твою
Разъ ннъ быть тамъ доведо ся...
Алеж, скѣлько тамъ товкло ся
За столами писарѣвъ!
Тамъ паперѣвъ кучи, кучи,
Писарѣвъ тамъ тучи, тучи,
Мовъ въ Петровку косарѣвъ.

Пишуть, пишуть, та й несуть ся,
Щобъ ты подививсь, чи такъ.
Требажъ тутъ тобъ надуть ся,
Треба знати подправити якъ;
Треба всякую папѣру
Привести якъ разъ до шныру,
Подвести все подъ законъ!
Нйколи борщу сьорбнути,
Нйколи у смакъ заснути, —
Ты забудь на хлѣбъ, на сонъ.

А про жннку да про дѣти
Думати тобъ коли,
Щобъ обуть и одати
И не голоднй буди?
Нѣ! про се ты не загадаешъ:
Жннку ты другую маешъ,
Дѣчки, смнъ тобою забудъ.
Жннка у тебе — Полтава,
Снвъ — Чернигѣвъ, честь же, слава —
Дѣчки; отъ весьсв рѣдъ твоей тутъ!

Мовъ тобъ чернець ѓдъ миру,
Отцуравсь ты ѓдъ двора:
Знай въ Полтавѣ мнешъ папѣру,
А до дому не пора.
Щожъ тобъ изъ той Полтавы?
Ты и такъ добивъ ся славы,
Та яко — гай, гай, гай!
Отпочинъ же, пане, трохи,
Ты уже притупавъ ноги, —
Тупае другий нехай.

Панство здай свое другому
И здорова не теряй,
Поиньнууй подъ старѣсть дому,
Бо у тебе дома рай.
Тутъ всѣ якъ на батька дѣти
Будуть на тебе глядѣти.
Та ще чи не лучшъ, мабуть:
Тутъ, по правдѣ якъ сказати,
Всѣ тобъ, якъ Богу, радй,
Всѣ тебе якъ Бога ждуть.

Да бади моя! я бачу,
Сей не по тобъ совать.
Ты таки свою удичу
И на той потягнешъ свѣтъ.
Поки выбьешь ся изъ силъ,
Поки подѣшь до могилъ.
Будешъ хдопцемъ для другихъ.
Уродивсь ты на прояву,
Улюбивъ ся такъ у славу,
Якъ у давчину женихъ

Ну, колижъ такіи ты, пане,
Що для славы лишъ живешъ,
То къ тобѣ смерть не пристане.
Ты ніколи не умрешъ!
Хоть попы не забурмочуть;
Хоть спъвати не захочуть
Въчну память по тобѣ,
То прохати ихъ не треба,
Бо и такъ підъ самій неба
Память ты зробивъ собі.

Сее не умре ніколи,
Що ты робишъ всьміъ добро,
Да и робишъ зъ доброй волѣ,
Не за грошъ и срабло.
Скільки удовамъ ты бѣднимъ,
Скільки сиротамъ послѣднимъ,
Скільки, скільки слъзъ утеръ!
Скільки взявъ людей ты зъ грязі
И, якъ кажуть, ажъ у князѣ,
Ажъ у князѣ ихъ уперъ!

Не умре, хоть побожить ся,
Слава не умре твоя:
Слава съ таломъ не дожить ся
У могилу нічія
Хоть же смерть къ тобѣ прискаче,

Славы въ землю не внидраче,
Загуде вона якъ громъ.
Тутъ и правда възме силу
Прійде на твою могилу
И напише такъ перомъ:

Диво тутъ помы зробили,
Диво дивнее изъ дивъ:
Въ землю мертвеца зарыли,
А мертвецъ той и оживъ.
Бачся, добре зарывали,
Бачся, грбико всѣ спъвали
Память вѣчную надъ нимъ;
Оглянулись небораки,
Ажъ князь Алексѣй Куракинъ
Все живъ по дѣдамъ своимъ!

Покижъ сее диво буде,
Поживи хоть стільки ты,
Скільки живъ, якъ кажуть люде,
Въ свѣтъ Матусалъ свѣтій.
Будь здоровъ изъ новымъ годомъ,
И надъ нашимъ ще народомъ,
Ще хоть трохи попануй.
Трохи?!.. ой колибъ багацько!
Бо ты нашъ панъ и батько
А на бѣлше не здивуй!

НАТАЛКА ПОЛТАВКА.

Комедіо-опера въ двохъ дѣйствіяхъ.

О С О Б Ы:

Наталка, украинска дѣвчина.

Горпина Терпилиха, ея мати.

Петро, любовникъ Наталки.

Никола, дальшій кривнякъ Терпилихи.

Тетерваковскій, возный, женихъ Наталки.

Макогоненко, сельскій выборный.

ДѢЙСТВІЕ I.

Село надъ рѣкою Ворсклою. Въ глубинѣ сцены улица ведущая до рѣки; ту межъ хатами и хата Терпилихи.

I.

Наталка выходитъ изъ хаты съ коновками, а прийшовши до рѣки ставитъ коновки на березѣ, ходитъ задумавшись, а потѣмъ спѣвае:

Вѣютъ вѣтры, вѣютъ буйні, ажъ дерева гнуть ся,
О, якъ болить мое сердце, и слѣзы не льютъ ся!
Трачу лѣта въ лютомъ горі и кнѣця не бачу,
Тѣлько тодѣ и полегша, якъ нишкомъ заплачу.
Не поправлять слѣзы щастю... сердцю легше буде;
Хто щасливѣ бувъ хоть часочокъ, по вѣкъ не забуде.
Есть же люде, що и моѣй завидуютъ долі:
Чи щасливажъ та былинка, що росте у полі?
Що на полі, на пѣсочку, безъ росы на сонці?
Тяжко жити безъ милого и въ своѣй сторонці!
Де ты милый, чернобровый? Де ты, озови ся!..
Якъ я бѣдна тутъ горюю, прийди подиви ся!..
Полетѣлабъ я до тебе, та крилець не маю,
Щобъ побачивъ, якъ безъ тебе зъ горя высыхаю...
До когожъ я пригорну ся, и хто приголубить,
Коли теперъ не ма того, якій мене любить...

Петре, Петре!.. Де ты теперъ? Може де скитаешъ ся у нуждѣ й горі, и проклинаешъ Наталку, що черезъ нею уте-

ривъ пристанище, а може... (плаче) може й забувъ, що я живу на свѣтъ!... Ты бувъ бѣднымъ, любивъ мене, и за те потерпѣвъ и мусѣвъ мене оставити; я тебе любила и теперь люблю... Мы теперь ровня съ тобою; и я стала така бѣдна, якъ и ты: верни сяжъ до мого сердца!... Нехай глянуть очи мои на тебе ище разъ и на вѣки закрываютъ ся...

II.

Возный (переходячи, подходит до Наталки). Благоденственнаго и мирного пребыванія!... (Въ сторону) Удобная оказія предстала здѣлати о собѣ предложеніе на самотѣ.

Нат. (клявлючи ся) Здорові були, добродію, пане возный!

Воз. Добродію!.. Добродію!.. Я хотѣвъ бы, щобъ ты звала мене — тее то, якъ его — не выше помянутымъ имянемъ.

Нат. Я васъ зову такъ, якъ все село наше величае, шапуючи ваше письменство и розумъ...

Воз. Не о семъ, галочко, — тее то, якъ его — хлопочу я; но желаю изъ медовыхъ усть твоихъ слышати умилительное названіе, сообразное моему чувству. Послушай...

Отъ юныхъ лѣтъ не зналъ я любви,
Не ощущалъ возженія въ крови,
Какъ вдругъ предсталъ Наталки видъ ясный,
Какъ райскій крикъ душистый, прекрасный:

Утробу всю потрясъ...

Кровь взволновалась,

Душа смѣшалась, —

Насталъ мой часъ!

Насталъ мой часъ, и сердце все стонетъ;
Какъ камень, духъ въ пучину золь тонетъ.
Безмѣрно, ахъ! люблю тя дѣвицу,
Какъ жадный волкъ младую ягницу.

Твой предвѣщаетъ зракъ

Мнѣ жизнь дражайшу,

Для чувствъ сладчайшу,

Какъ зъ медомъ макъ!...

Противніи мнѣ стануть и роздѣлы,
Позовы и копы страхъ надобли;

Незносенъ мнѣ сиклить весь бумажный,
Противенъ тожъ и чинъ мой преважный...

Утѣху ты подай
Души смятенной
Моей письменной
О, ты мой рай!...

Не въ состояніи поставить на видъ тобѣ силы любви моей!... Когда бы я имѣлъ — тее то, якъ его — стѣлько языковъ, скѣлько артикуловъ въ статутѣ или скѣлько запятыхъ въ Магдебургскомъ правѣ, то и сихъ не довѣло бы на восхваленіе лѣпoty твоей!... Ей, ей! люблю тебе.... до бесконечности!...

Нат. Богъ зъ вами, добродѣю!... що вы говорите! Я рѣчи вашей въ толкъ собѣ не вѣзъму...

Воз. Лукавишь — тее то, якъ его, — моя галочко!... и добре все розумѣешь. Ну, коли такъ, я тобѣ коротенько скажу: я тебе люблю и жениться на тобѣ хочу.

Нат. Грѣхъ вамъ надъ бѣдною дѣвкою глумиться! Чи я вамъ рѣвня? Вы панъ, а я сирота; вы богатый, а я бѣдна; вы возный, а я простого роду... Та й по всему я вамъ не пѣдъ пару...

Воз. Изложенны въ отвѣтныхъ рѣчахъ твоихъ резоны суть — тее то, якъ его! — для любви ничтожны. Узвѣненное часто реченною любовію сердце, по всѣмъ божескимъ и человѣческимъ законамъ, не взираетъ ні на породу, ні на лѣта, ні на состояніе. Она я любовь все, — тее то, якъ его — ровняетъ. Рци одно слово: „люблю васъ, пане возный...“ И азъ, выше упомянутый, выконаю присягу о вѣрномъ и вѣчномъ союзѣ съ тобою.

Нат. У насъ е пословица: „Знай ся конь съ конемъ, а волъ — зъ воломъ.“ Шукайте собѣ, добродѣю, въ городѣ паночки. Чи тамъ трохи есть судѣвень, писарѣвень и гарныхъ попѣвень? Любую выбѣрайте.. Осъ пѣйдѣтъ лишень въ недѣлю або въ праздникъ по Полтавѣ, то побачите такихъ гарныхъ, такихъ гарныхъ, що и розказати не можна!...

Воз. Бачивъ я многихъ и лѣпообразныхъ и богатыхъ; но сердце мое не имѣетъ — тее то, якъ его — къ нимъ попол-

зновенія. Ты одна заложила ему позовъ на вѣчныя роки, и душа моя ежечасно волаетъ тебе и послѣ нишпорной даже години.

Нат. Вола ваша, добродѣю; а вы такъ съ письменна говорите, що я того не зрозумѣю, тай не вѣрю, щобъ такъ швидко и дуже залюбитись можно було.

Воз. Не вѣришь? Такъ знай же, що я тебе давно вже — тее то, якъ его — полюбивъ, якъ тѣлько вы перейшли въ наше село. Моихъ дѣлъ околичности, возникающи изъ неудобныхъ обстоятельствъ, удерживали содѣлати признаніе передъ тобою; теперъ же читаю — тее то, якъ его — благость въ очахъ твоихъ... До формального опредѣленія о моей участи, открой мнѣ хотя въ терминѣ, партикулярно, резолюцію: могу ли — тее то, якъ его — безъ отстрочекъ, волокиты, проторовъ и убытковъ получить во вѣчное и потомственное владѣніе тебе, движимое и недвижимое имѣніе для души моей, съ правомъ владѣти тобою спокойно, беспрекословно, и по своей волѣ — тее то, якъ его — распоряжать? Скажи, говорю!... Отвѣчай, отвѣтствуй: могу ли быть — тее то, якъ его — мужемъ пристоійнымъ и угодливымъ души твоей и тѣлу?

Нат. (спѣвае) Видно шляхи Полтавскіи и славу Полтаву —
Пошануйте сиротину и не вводьте въ славу.

Не богата я и проста, та чесного роду;

Не стыжу ся прѣсти, шити и носити воду.

Ты въ жупанахъ и письменный и рѣвня съ панами:

Якъ же можешъ ты дружить ся съ простыми дѣвками.

Есть багацько городянокъ — выбѣрай любую;

Ты панъ возный: тобѣ треба не мене сельскую.

Такъ добродѣю, пане возный. Перестаньте жартовати надо мною, беспомощною сиротою. Мое все богатство есть мое добре имя: черезъ васъ люде почнуть шептати про мене, а для дѣвки, коли обѣ нѣй люде зашепчуть...

(Музыка зачинае грати прелюдію. Возный роздуме и смѣшніи мѣны грають на его лиці. Наталка задуме ся).

III.

Выборный. (показуе ся на улиці, иде и спѣвае)

Дѣдъ рудый, баба руда,

Батько рудый, мати руда,

Дядько рудый, тѣтка руда,
Братъ рудый, сестра руда,
И я рудый, руду взявъ,
Бо рудую сподобавъ.
Ой по горѣ по Паняньцѣ,
Въ понедѣлокъ дуже въ ранцѣ,
Ишли нашѣ новобранцѣ;
Поклонили ся шинкарцѣ,
А шинкарка на ихъ — моргъ:
„Иду братики на торгъ.“
Ишли ляхи на три шляхи,
А татары на чотырѣ,
Шведы враги поле крыли;
Козакъ въ лузѣ окликнувъ ся,
Шведъ, татаринъ, ляхъ здрыгнувъ ся.
Въ дугу всякій избгнувъ ся!

(Наташка взяла коновки и пошла до дому. Выборный подошовъ до возного).

Воз. Чи се — тее то, якъ его — нова пѣсня, пане выборный?

Выб. (клаваючи ся) Та се, добродѣю, не пѣсня, а нѣсенѣтниця. Я спѣваю инопѣ, що въ голову лѣзе. Выбачайте, будьте ласкаві: не добачивъ васъ.

Воз. Нѣчого, нѣчого... Огкнѣ се такъ... Чи не зъ гостей идете — тее то, якъ его?...

Выб. Я иду зъ дому. Выпроважавъ гостя: до мене заѣжавъ засѣдатель нашъ, панъ Щипавка; такъ, уже знаете, не безъ того, — выпили по однѣй, по другѣй, по третѣй, холдцемъ та ковбасою закусили, та вишнявки съ квартиру укутали, тай, якъ то кажуть и пѣдрѣпили ся...

Воз. Не розказовавъ же панъ Щипавка якои новини?

Выб. Де то не розказовавъ! Жаловавъ ся дуже, що всему земству урвала ся теперъ удка; та такъ, що не тѣлько засѣдателямъ, нѣ самому комисаровѣ уже не те, якъ давно було. Така, каже, халепа, що притьмомъ накладно служити; бо, каже, що перше дурницею доставалось, то теперъ, або выпросити треба, або купити.

Воз. Охъ!... правда, правда! Даже и въ повѣтовомъ судѣ и во всѣхъ присудственныхъ мѣстахъ уныніе воспослѣдовало; малѣйшая проволочка, або прижимочка просителю, якъ водилось перше, почитаетъ ся за уголовное преступленіе; а взяточокъ, сирѣчь — вынужденный подарочокъ, весьма очень искусно у истуя или отвѣтчика треба выканючити. Та що й говорить! Теперь и при некрутекихъ наборахъ вовся не той порядокъ ведетъ ся... Трудно становить ся жити на свѣтѣ...

Выб. За те намъ простому народовѣ буде добре, коли старшина буде богобоязлива и справедлива, не допускатиме письменнымъ пявкамъ кровь изъ насъ смогтати... Та куды вы, добродѣю, налагодились?

Воз. Я намѣревавъ — тее то, якъ его — посѣтити нашу вдовствующую дякѣнху; та, побачивши тутъ Наталку (вздыхае) остановивъ ся побалакати зъ нею...

Выб. Наталку?... А дежь вона?... (Оглядае ся).

Воз. Може пѣшла до дому.

Выб. Золото не дѣвка! Наградивъ Богъ Терпилиху дочкою... Окромъ того, що красива, розумна, моторна и до всякого дѣла дотепна, яке у неѣ добре сердце, якъ вона поважае матѣрь свою, шануе всѣхъ старшихъ себе, яка трудяща, яка рукодѣльница, що й себе и матѣрь свою на свѣтѣ держить!...

Воз. Нѣчого сказати — тее то, якъ его — хороша, хороша; и уже въ такѣмъ возрастѣ...

Выб. Тай давнобъ часъ, такъ щожъ!... Сирота ище й бѣдна: нѣхто и не квапить ся..

Воз. Однакожь я чувъ, що Наталцѣ траплялись женихи и весьма пристойны... На прикладъ, Тахтаулбвскій дячокъ, чоловікъ знаменитый басомъ своимъ, изъученъ ярмолюя и даже знаетъ печерскій лаврскій напѣвъ; другій, волосный — тее то, якъ его — писарь изъ Восьмачекъ, молодець не убогій и продолжавшій службу свою беспорочно скоро годъ; третій, пѣдканцеляристь изъ суда, по имяни Скоробреха, и многіи други... Но Наталка...

Выб. Що? отказала!... Добре зробила... Тахтаулбвскій дякъ пѣе горѣлки багато и уже спада зъ голосу; волосный писарь и пѣдканцеляристь Скоробреха, якъ кажутъ, жевчики

*

обыдва, и голі, вашець проше, якъ хлыстики, а Наталцѣ треба не письменного, а хазяйна доброго, щобъ умѣвъ хлѣбъ робити и щобъ жѣнку свою зъ матрью годовавъ и зодѣгавъ.

Воз. Для чогожь не письменного? Наука — тее то, якъ его — въ лѣсъ не веде; письменство не есть преткновеніе или помѣха ко вступленію во законный бракъ. Я скажу за себе: правда, я — тее то, якъ его — письменный; но по благости Всевышняго есть чоловікъ, а по милости дворянъ — возный, и живу, хочъ не такъ якъ люде, а хочъ ббля людей. Копѣйка волочить ся и про чорный день имѣеть ся; признаюсь тобѣ пріятелю, буде силы и жѣнку — тее то, якъ его — годовати и зодягати.

Выб. Такъ чомъ же вы не дружите ся? Ужежь, здаеть ся пора. Хѣба въ ченцѣ постригаться хочете? Чи ще, може, сужена на очи не нависла?... Хѣба, хочете, щобъ вамъ на весѣлї сю пѣсню спѣвали?... Осъ слушайте:

Ой пѣдъ вишнею, пѣдъ черешнею

Стоявъ старый зъ молодою, якъ изъ ягодою,

И просла ся и молила ся:

„Пусти мене, старый дѣду, на вулицю погулять!“

— „Ой, я й самъ не пѣду, и тебе не пуцу:

Хочешъ мене старенькаго та покинути.

Ой не кидай мене, моя голубочко!

Куплю тобѣ хатку, ище й сѣножатку,

И ставокъ и млынокъ, и вишневый садокъ!“

„Ой, не хочу хатки, анї сѣножатки,

Нї ставка нї млынка нї вишневого садка.

Ой ты старый дѣдуга, изогнувъ ся якъ дуга —

А я молоденька, гуляти раденька.“

Воз. Коли другіи облизня пѣймали, то и мы остерегаемо ся. Наталка многимъ женихамъ пѣднесла печеного кабака; глядя на сіе, и я собѣ на умѣ.

Выб. А вамъ що до Наталки? будто всѣ дѣвки на неи похожї? Не тѣлько свѣта, що въ бкнї; сего дива повно на свѣтѣ. Та до такого пана якъ вы, у инчою ажъ жижки задрѣжати!...

Воз. (до себе) Признаюсь йому въ моей любви къ Наталцѣ!... — Послухай, пане выборный!.. Нѣгде — тее то, якъ его — правды дѣти: я люблю Наталку всею душею, всею мыслию и всѣмъ сердцемъ моимъ; не могу безъ нея жить, такъ ѣи образъ — тее то, якъ его — за мною и слѣдить. Якъ ты думаешь? Якъ совѣтуешь въ такомъ моѣмъ припадцѣ?...

Выб. А що тутъ довго думати? Старостѣвъ посылати за рушниками, тай кбнець. Стара Терпилиха не ссунулась ще зъ глузду, щобъ вамъ отказать.

Воз. Охъ, охъ, охъ!... Стара не страшна, такъ молода — кирпу гне!... Я уже ѣи говорявъ, якъ то кажутъ, надогадъ буряковъ, — тее то, якъ его — такъ де? нѣ приступу!..

Выб. Щожь вона говоритъ? Чимъ одговорюеть ся и що каже?...

Воз. Вона излагаеть нерезонныи — тее то, якъ его — причины; вона приводитъ въ доводъ знакомство вола зъ волемъ, коня съ конемъ; нарицаеть себе сиротою, а мене паномъ, себе бѣдною, а мене богатымъ, себе простою — тее то, якъ его — а мене вознымъ, и рѣшительный приговоръ учинила, — що я ѣи, а вона мнѣ не равна — тее то, якъ его.

Выб. А выжь ѣи що?

Воз. Я ѣи пояснивъ, що любовь все рѣвняетъ.

Выб. А вонажь вамъ що?...

Воз. Що для мене благопристойнѣйшь панночка, нѣжь проста селянка.

Выб. А выжь ѣи що?

Воз. Що вона — тее то, якъ его — одна моя госпожа.

Выб. А вонажь вамъ що?

Воз. Що, вона не вѣритъ, щобъ такъ дуже — тее то, якъ его — можно полюбити.

Выб. А выжь ѣи що?

Воз. Що я ѣи давно люблю.

Выб. А вонажь вамъ що?

Воз. Щобъ я одвязавъ ся одъ нея.

Выб. А выжь ѣи що?

Воз. (зъ жаромъ) Що? — Нѣчого!... Тебе чортъ привѣсь — тее то, якъ его — Наталка утекла, а я съ тобою оставъ ся.

Выб. Ой, вы, письменныи!... Въ гору дерете ся, а пѣдь носомъ нѣчого не бачите!... Наталка обманювала васъ, коли казала, що вы ѣй не рѣвня. У неи не те на серці.

Воз. Не то? А щожъ такее?

Выб. Ужежь не що!... Другого любить. Вы може чували, що якъ вони ще жили въ Полтавѣ и покѣйный Терпило живый бувъ, то принявъ бувъ до себе якогось сироту Петра за годованця. Хлопецъ вырѣсь славный, гарный, добрый, проворный и роботящій — бня одъ Наталки старшій бувъ годовъ три або чотырѣ, зъ нею выгодовавъ ся и зрѣсь въ купѣ. Терпило и Терпилиха любили годованця своего, якъ рѣдного сына, та було ѣ за що!... А Наталка любила съ Петромъ, якъ братъ изъ сестрою. Отъ, Терпило понадѣявшись на свое богатство зачавъ знакомитись не зъ рѣвнею; зачавъ бачъ заводити бенкеты съ повитчиками, съ канцеляристами, купцами и цехмиетрами: пивъ, гулявъ, шахровавъ грошѣ; покинувъ свѣй промысль, помалу рсточивъ свое добро, распивъ ся; зачавъ грѣмати за Наталку на доброго Петра, и выгнавъ його изъ своего дому; и пѣся, якъ не стало и послѣднього сього робѣтника, Терпило зовсѣмъ извѣвъ ся, — въ бѣдности вмеръ и безъ куска хлѣба оставивъ жѣнку и дочку.

Воз. Якимъ же побытомъ — тее то, якъ его — Терпилиха зъ дочкою опинила ся въ нашѣмъ селѣ?

Выб. У Терпила въ городѣ на Мазурѣвцѣ бувъ двѣръ гарный зъ рубленою хатою, коморою, льохомъ и садкомъ. Терпилиха, по смерти своего старого, все те продала, перейшла въ наше село, купила собѣ хатку и теперь живе, якъ вы знаете.

Воз. А вышереченый Петро де — тее то, якъ его — обрѣтаеть ся?

Выб. Богъ же його зна. Якъ пѣшовъ зъ двора, мовъ въ воду упавъ, — чутки нема. Наталка безъ душѣ його любить, черезъ його всѣмъ женихамъ отказуе, тай Терпилиха безъ слѣзъ Петра не згадуе..

Воз. Наталка неблагоразумна; любить такого чоловѣка, котрого — тее то, якъ его — може и кѣстки погнили. Лучше синица въ жменѣ, якъ журавель въ небѣ.

Выб. Або, якъ той Грекъ мовивъ: „Лучше живый корунжій, якъ мертвый сотникъ“... А я все таки думаю, колѣбъ

чоловѣкъ добрый найшовъ ся, тобѣ Наталка выйшла замѣжь; бо убожество ихъ таке велике, що не въ моготу становить ся.

Воз. Сердешный пріятелю! возьми ся у Наталки и матери хожденіе имѣти по моему сердечному дѣду. Ежели выйграешь — тее то, якъ его — любовь къ мнѣ Наталки, и убѣдишь ѣи доводами сильными довести ѣи до брачного моего ложа на законномъ основаніи, то не пожалѣю — тее то, якъ его — нічого для тебе. Вѣрь безъ дані, безъ пошлыны, кому хочешь позовъ заложу и контроверсіи сочиню, — божусь въ томъ: ей же ей!!..

Выб. (трошка подумавши) Щожь? Спрось не бѣда. Тутъ зла ніякого нема. Тѣлько Наталка не промахъ!.. О, розумна и догадлива дѣвка!

Воз. Осмѣль ся!.. Ты умѣешь увернутись — тее то, якъ его — хитро, мудро, не дорогимъ коштомъ. Колижь що, то можно и брехнути для обману, пріязни ради.

Выб. Для обману? Спасибѣ за се!.. Брехати и обманювати другихъ — одѣ Бога грѣхъ, одѣ людей соромъ.

Воз. О, простота, простота!.. Кто теперъ — тее то, якъ его — не брешеть и хто не обманюеть? Мню, ежели бы здесь збралось много народу и зъ ненацька ангель зъ неба зъ огненною рѣзкою злетѣвъ и воскликнувъ: „Брехуны и обманщики!.. ховайтесь, а то я поражу васъ!“... Ей ей, всѣ присѣли бы до землѣ совѣсти ради!.. Блаженна ложь, егда бываетъ въ пользу ближнихъ; а то бѣда — тее то, якъ его — що часто лжемо или рады своєю выгоды или на упадѣ другихъ.

Выб. Воно такъ, конечно: всѣ люде грѣшніи, однакожь..

Воз. Що однакожь? всѣ грѣшніи, та ище якъ?... И одинъ другого такъ обманюеть, якъ того треба!.. И якъ не верти, а выходитъ кругова порука, Слухай:

Всякому городу нравъ и права;

Всяка имѣеть свѣй умъ голова.

Всякого прихотіи водять за нѣсъ,

Всякого манить къ наживѣ свѣй бѣсъ.

Левъ роздираетъ тамъ вовка въ куски;

Тутъ же вовкъ цапа скубе за виски;

Цапъ у городѣ капусту цеуе:

Всякій зъ другого бере за свое.

Всякій хто вышче, то низчого гне;
Дужій безсильного давить и жме.
Бѣднѣй богатого — певнѣй слуга,
Корчить ся, гнетъ ся предъ нимъ якъ дуга.
Всякъ, хто не може, то дуже скрипитъ;
Хто не лукавить, то зъ заду сидить.
Всякого ротъ дере ложка суха,
Хтожь есть на свѣтѣ, щобъ бувъ безъ грѣха.

Выб. Воно такъ!... Тѣлько великимъ грѣшникамъ часто и даромъ проходитъ, а маленькимъ грѣшникамъ такого завдають бешкету, що и на старость буде въ памятку!... Добре пане возвѣй!... Я васъ поважаю, и заразъ иду до старои Терпилихи. Богъ зна, до чого дѣйдеть ся.... Може воно и добре буде, коли ваша доля щастлива!...

Воз. (Зъ радости зачинае спѣвати, а выборный потягае за нимъ)

Ой доля людская — доля есть слѣпая!
Часто служить злымъ — негоднымъ и имъ помагае.
Добры терпятъ нужду, по миру товчуть ся,
И все не въ ладь приходить, за що не вѣзнуть ся.
До когожь ласкава ся доля лукава
Такой живе якъ сыръ въ маслѣ, опустивши рукава.
Безъ-розуму люде въ свѣтѣ живутъ гарно.
А зъ розумомъ, та въ недолѣ вѣкъ проходитъ марно.
Ой доле людская, чомъ ты не правдива,
Що до иншихъ дуже гречна, а до насъ спесива?..
(Заслова).

IV.

(Хата Терпилихи. Мати пряде, а дочка шіе).

Тер. Ты изновъ чогось сумуешь, Наталко! изновъ щось тобѣ на думку спало?...

Нат. Менѣ зъ думки не йде наше бесталаня.

Тер. Щожъ робити? Три роки уже якъ мы по убожеству своему продали дворикъ свѣй на Мазурѣвцѣ, покинули Полтаву и перейшли сюды жити: покѣйный твѣй батько довѣвъ насъ до сього.

Нат. И, мамо!... Такъ іому на роду написано, щобъ жити богатымъ до старостѣй, а вмерти бѣднѣымъ; бѣзъ не виноватъ.

Тер. Лучебъ була я вмерла, — не терпѣлабъ такой бѣды, а ббльшъ черезъ твою непокрность.

Нат. (откладючи роботу) Черезъ мою непокрность вы бѣду терпите, мамо?

Тер. А якежъ? Скблько хорошихъ людей сваталось за тебе, розумныхъ, зажиточныхъ и чесныхъ, а ты всѣмъ отказала, — скажи, въ яку надѣю?

Нат. Въ надѣю на Бога. Лучче посѣдѣю дѣвкою, якъ пѣду замѣжъ за такихъ жениховъ, якъ на менѣ сватались. Уже нѣчого сказати, хорошій люде!...

Тер. А чому й нѣ? Дякъ Тахтаулѣвскіи чомъ не чоловѣкъ? Онъ письменный, розумный и не безъ копѣйки. А волосний писаръ и пѣдканцеляристь Скоробрешенко, чому не люде? Когожъ ты думаешь дождатись? може пана якого, або губерскаго панича? Лучебъ всего, якъ бы выйшла за дяка, малабъ вѣчный хлѣбъ; булабъ перше дячихою, а послѣ и попадею.

Нат. Хоч бы и протопощею, то Богъ зъ нимъ. Нехай вони будуть розумнѣи, богатѣи и писменнѣишѣи одъ нашего возного; та коли сердце мое не лежить до ихъ, и коли вони менѣ осоруживѣи... Та и всѣ письменнѣи, — нехай вони собѣ тямлять ся!

Тер. Знаю, чомъ тобѣ всѣ не любязнѣи: Петро навязъ тобѣ въ зубы. Дурница все те, що ты думаешь: чотырѣ годы обнѣмъ нѣ слуху не ма, нѣ послушаня.

Нат. Такъ щожъ? Аджежъ и онъ объ насъ нѣчого не чуе, та мы живемо; то й онъ живѣи, и также памятуе объ насъ, та боить ся вернуться.

Тер. Ты не забула, якъ покѣйный твоѣи батько напоследокъ не злюбивъ Петра, и умираючи не давъ своего благословеня на твое зъ нимъ замужество; такъ и мого нѣколи не буде.

Нат. (пѣдбѣгае до матери, бере ея за руку и спѣвае.)

Ой мати, мати! Серце не лважае:

Кого разъ полюбить, съ тымъ и помирае.

Лучче умерти, якъ зъ немилымъ жити,

Сохнуть съ печалѣи, що день слѣзозы лити...

Бѣдность и богатство — есть то божа воля:

Зъ милымъ ихъ дѣлити — щасливая доля.

Ой, хибажъ я, мати, не твоя дитина?

Коли моя мука тобѣ буде мила...

И до мого горя ты жалю не маешь.

Хто пришовсь по сердцю забуть заставляешь.

О мамо, мамо!... Не погуби дочки своей!.. (плаче).

Тер. (съ чувствомъ). Наталко!.. Схаменись!.. Ты у мене одна; ты кровь моя: чи захочужь я тебе погубити? Убожество мое и старбсть силують мене швидче замбжь тебе оддати... Не плачь!... Я тобь не ворогь.. Правда, Петро добрый парубокь, та дежь бнъ... Нехай же прйде, вернетъ ся до насъ. Онъ не лежень, трудящй; зъ нимъ обьднѣти до злыднѣвъ не можно... Але щожь! Хто вѣдае, може де запропаствѣть ся, а може и одруживъ ся де, може и забувъ тебе! Теперь такъ бувае, що одну нѣбы то любить, а про другу думае.

Нат. Петро не такй: сердце мое за його ручаетъ ся, и воно минѣ вѣщуе, що бнъ до насъ вернетъ ся. Якъ бы бнъ знавъ, що мы теперь такй бѣднй, — о, съ кѣнца свѣта прилетнувь бы до насъ на помбчь!

Тер. Не дуже довѣрай своему сердцю: сей вѣщунъ часто обманюе. Придиви ся, якъ теперь робить ся на свѣтѣ, тай о Петрѣ такъ думай... А лучше якъ бы ты була менѣ покѣрна и мене слухала.

Чи я тобь, дочко, добра не желаю,

Коли кого зятемъ собѣ выбѣраю?

Ой дочко, дочко! щожь минѣ начати,

Дежь любезного зятя достати?

Петро десь блукае; може оженивъ ся, —

Може за тобою не довго журивъ ся.

Ой дочко...

По старости моѣй живу черезъ силу,

Не дождавшись Петра, пѣду и въ могилу.

Ой дочко...

Тебежь безъ пріюту, молоду дитину,

На кого оставлю бѣдну сиротину.

Ой дочко...

Ты на те ведешь, щобь я не дождала бачити тебе за мужемъ, щобь черезъ твое упрямство не дожила я вѣку: бѣдность, слезы и переборы твои положить мене въ домовину... (плаче).

Нат. Не плачте, мамо! Я покоряюсь вашѣй волѣ и для васъ за перваго жениха, вамъ угоднаго, поѣду замѣжъ; перенесу свое горе, забуду Петра, и не буду нѣколи плакати...

Тер. Наталко, дочко моя! Ты все для мене на свѣтѣ! Прошу тебе, выкинь Петра зъ головы, и ты будешь щасливою... Але хтось мелькнувъ мимо окна... Чи не йде хто до насъ?... (Отходить).

V.

Нат. (одна) Трудно, мамо, выкинути Петра изъ головы, а ще труднѣйше изъ сердца. Та що робить!... Дала слово за перваго выйти замѣжъ: для покою матери треба все перенести... Скрѣплю сердце свое, перестану журитись, осушу слезы свои, — и буду весела. Женихи, якимъ я отказала, въ другій разъ не привяжуть ся. Возному такъ одрѣзала, що мусить отчепить ся; бѣльше, здаеть ся, не ма на примѣтѣ... А тамъ — охъ!... Серце мое чогось щемить... (Зобачивши, що ктось приближае ся до дверей, сьдае до работы).

VI.

(Входитъ Выборный, а за нимъ Терпилиха)

Выб. Помагайбѣ Наталко!... Якъ ся маешь, якъ поживаешь?

Нат. Отъ живемо и маемо ся, якъ горохъ при дорозѣ: хто не схоче, той не вскубне...

Тер. На насъ бѣдныхъ и беспомощныхъ, якъ на те похиле дерево, и козы скачуть.

Выб. Хтожь тобѣ виновать, стара? Якъ бы оддала дочку замѣжъ, то й малабъ, хто васъ оборонявъ бы.

Тер. Я сего тѣлько и хочу; такъ щожь...

Выб. А що такее? Може женихѣвъ не ма, або що? А може Наталка?

Тер. То бо то й горе. Скѣлько не траплялось — и хорошій людцѣ — такъ: „Не хочу, тай не хочу!“

Выб. Дивно минѣ та чудно, що Наталка такъ говоритъ: я нѣколибъ одѣ въ розуму сього не ждавъ.

Нат. Такъ то вамъ здаеть ся; а нѣхто не вѣда, хто якъ обѣда.

Тер. Оттакъ все вона — приговорками та одговорками я вывертаеть ся; а до того, якъ ище придасть охана та слѣзъ то я й руки опушу.

Выб. Чась бы, Наталко, взятись за розумъ: ты уже дѣвка, не дѣтя. Когожь ты дожидаешь ся? Чи не изъ города ты таку примху принесла съ собою? О, тамъ панночки дуже собою чваняють ся и вередують женихами: той негарный, той не-богатый, той неметкій, другій дуже смиренный, иншій дуже бы-стрый, той кирпатый, той носатый, та чомъ не военный, та коли й военный, то щобъ гусаринъ; а отъ такого перебору до-сидяють ся до того, що опбеля и на ихъ нѣхто не гляне.

Нат. Не рѣвняйте мене пане выборный зъ городянками: я не вередую, и не перебѣраю женихами. Вы знаете хто за мене сватавъ ся. Чи ужежь вы хочетете спхнути мене зъ мо-сту та въ воду?

Выб. Правда, замѣжь выйти, не дощову годиву переси-дѣти; але минѣ здаеть ся, якъ бы чоловѣкъ надежный тра-пивъ ся, тобъ не треба нѣ для себе, нѣ для матери, юму от-казовати: вы люде не богатѣ.

Тер. Не богатѣ!... Та така бѣдность, таке убожество, що я не знаю, якъ дальше и на свѣтѣ жити.

Нат. Мамо! Богъ насъ не оставитъ: есть и бѣднѣйшій одъ насъ, а живуть же...

Тер. Запевне, що живуть; але яка жизнь ихъ!?

Нат. Кто живе чесно и годуетъ ся трудами своими, тому и кусокъ черствого хлѣба смачнѣйшій одъ мякои булки, не-правдою нажитой.

Тер. Говори, говори!... А на старостѣ гѣрко терпѣти нужду и во всякому недостаткѣ... (До выборного. Хочъ и не го-дитъ ся своей дочки выхваляти, та скажу вамъ, що добра у мене дитина: вона общала для мого покою за первого же-ниха, абыбъ добрый, — выйти замѣжь.

Выб. Объ розуму и доброму сердцю Наталки нѣчого го-ворити; всѣ матерѣ примѣромъ ставлять ѣи своимъ дочкамъ: тѣлько — нѣгде правды дѣти — безъ приданого, хочъ будь вона мудрѣй — отъ царя Соломона, а краще одъ прекрасного Юсѣфа, то може умерти сѣдою панною.

Тер. Наталко! Чуешь, що говорятъ? Жалѣй послѣ на себе, а не на другого кого.

Нат. (вздыхаетъ) Я й такъ терплю горе!

Выб. Та можно вашему горю пособити... (Лукаво). У мене есть на примѣтъ чоловѣга — и поважный и богатый, и Наталку дуже собѣ уподобавъ.

Нат. (въ сторону) Отъ и бѣда менѣ!

Тер. Жартуете, пане выборный.

Выб. Безъ жартовъ, знаю гарного жениха для Наталки; а коли правду сказати, то я и прійшовъ за його поговорити зъ вами, панѣ Терпилихо.

Нат. (зъ нетерпеливостію). А хто такій той женихъ?

Выб. Нашъ возный Тетерваковскій. Вы його знаете?... Чомъ же не чоловѣкъ?

Нат. Возный? Чи онъ же минѣ рѣвня? Вы глумите ся надо мною, пане выборный.

Тер. Я такъ привыкла къ своему безталаню, що бою ся и вѣрить, щобъ була сьому правда.

Выб. Зъ якогожь побыту минѣ васъ обманювати? Возный Наталку полюбивъ и хоче на ѣй женитись; щожъ ту за диво? Ну, скажѣть же, хутенько, якъ вы думаете?

Тер. Я душею рада такому зятевѣ.

Выб. А ты Наталко?

Нат. Бога бѣйтеся, пане выборный! Минѣ страшно и подумати, щобъ такій панѣ письменный, разумный и поважный хотѣвъ на минѣ женитись... Скажѣте минѣ перше, для чого люде женять ся?

Выб. Для чого? — Для того... А ты буцѣмъ и не знаешь!

Нат. Минѣ здаеть ся для того, щобъ завести хозяйство и семейство, жити люблязно и дружно, бути вѣрными до смерти и помагати одно другому; а панѣ, который женить ся на протѣй дѣвцѣ, чи буде ѣй ширымъ другомъ до смерти? Іому въ головѣ и буде все ронѣтись, що онъ ѣи выручивъ изъ бѣдности, вывѣвъ въ люде и що вона іому не рѣвня. Буде на неи дивитись съ презирствомъ и обходитись зъ неповагою, и у пана така жѣнка буде гѣрше наймички... буде крепачкою...

Тер. Оттакъ воня всякій разъ занесе, тай справляй ся зъ нею. Коли на те пѣшло, то я скажу: якъ бы не годованецъ нашъ Петро, то й Наталка булабъ якъ шовкова.

Выб. Петро! Дежь бнѣ! А скблько рокбвѣ, якъ бнѣ пропада?

Тер. Уже рокбвѣ трохи не съ чотырѣ.

Выб. И Наталка такъ обезглуздѣла, що любить запропастившого ся Петра!... И Наталка, кажешъ ты, добра дитина, коли бачить рѣдну свою матѣрь при старости, въ убожествѣ, всякій часъ зъ заплакаными очима и тужь умираючи отъ голодной смерти, не зжалить ся надъ матерю? А ради кого? Ради пройдисвѣта, ланця, що може де въ острожѣ сидить, може умерѣ, або въ москалѣ завербовавъ ся!...

(Тер. и Нат. плачуть).

Выб. Ей, Наталко, не дрочи ся!

Тер. Та пожалѣй рѣдной
Мене старой бѣдной
Схамени ся!...

Нат. Не плачь, мамо, не жури ся!

Выб. Забудь Петра ланця,
Пройдоху, поганця,
Покори ся!...

Тер. Будь же, дочко, мнѣ послушна!

Нат. Тобѣ покоряюсь
На все соглашаюсь
Прямодушно!...

Выб. **Тер.** и **Нат.** (разомъ).
Де згода въ семействѣ, де миръ и тишина
Щасливѣ тамъ люде, блаженна сторона:
Ихъ Богъ благословляеть,
Добро имъ посылаеть
И зъ ними въ вѣкъ живеть.

Тер. Дочко моя! Голубко моя!.. Пригорнись до мого сердца! Покѣрность твоя жизнѣ и здоровья мнѣ придасть. За твою повагу и любовь до мене Богъ тебе не оставить, мое дитятко!...

Нат. Мамо, мамо!... Все для тебе стерплю, все для тебе зроблю, и коли минѣ Богъ поможе осушити твои слезы, то я найщасливѣйша буду на свѣтѣ, тѣлько...

Выб. А все таки „тѣлько?“ Уже куды не кинь, то клинъ... Выкинь лишь дурь зъ головы; ударь лихомъ объ землю, мовчи та дышь!...

Тер. Такъ дочко моя! Коли тобѣ що и наверхеть ся на умъ, то подумай, для кого и для чого выходишь за возного замѣжь.

Нат. Такъ я сказала уже, що все для тебе зроблю, щобъ тѣлько не спѣшили зъ вѣсѣлямъ.

Выб. А на щожь и одкладовати въ довгій ящикъ; адже мы не судѣ.

Тер. Та требажь таки прибратъ ся къ весѣлю: хочь рушники и есть готовѣ, такъ ище дечого треба.

Выб. Абы рушники були; а за приборы на вѣсѣля не турбуйтеся: нашъ возный, не взявъ його катъ, на свѣй кошть таке бундячне весѣля уджигне, що ну!... Послухайтежь сюды; сьогондя зробимо сватаня и вы подавайте рушники, а тамъ уже умовите ся собѣ съ паномъ женихомъ и за весѣля. Прощайте!... — Глядижь Наталко, не згедзай ся, якъ старосты прійдуть! памятуй, що ты общала матерѣ. Прощайте! Прощайте!...

Тер. Прощайте, пане выборный! Спасеть васъ Богъ за вашу пріязнь. (выходитъ разомъ зъ нимъ).

VII.

Нат. (одна). Не минула мене лиха година. Возный гѣрше репяха причепивъ ся. А здаеть ся, що Макогоненко до всен бѣды привѣдця... Боже милосердный! Що зо мною буде? Страшно и подумати, якъ зъ немилымъ чоловѣкомъ весь вѣкъ жити!... Якъ не любя миловати, якъ осоружного любити! Куды мнѣ дѣватись? Де помочи шукати? Кого просити?.. Горе минѣ!.. Добрѣ люде помогѣть минѣ, пожалуйте мене!... А я одъ всего сердца жалѣю объ дѣвкахъ, якѣ въ такѣй бѣдѣ, якъ я теперь... (Падае на колѣна и поднимаетъ руки въ гору). Боже! Коли уже воля твоя есть, щобъ я була за вознымъ, то выжени

любовь до Петра изъ моего сердца и наверни душу мою до
возного! Безъ сього чуда я пропаду на вѣки... (встае и спѣвает).

Чогожь вода коломутна? Чи не филия збила?

Чогожь и я смутна теперь? Чи не мати била?

Мене мати та не била, самы слѣзы льють ся:

Одъ милого людей нема, одъ нелюба шлють ся.

Прійди милый подиви ся, яку терплю муку.

Ты хочь въ сердці, та отъ тебе берутъ мою руку.

Спѣши милый! Спаси мене отъ лютой напасти!

За нелюбомъ коли буду, то мушу пропасти.

(Заслона).

ДѢЙСТВІЕ П.

(Улиця въ селѣ надъ Ворсклою якъ впередь).

І.

Микола (одинъ). Одинъ собѣ живу на свѣтѣ, якъ былинка
въ полѣ! Сирота, безъ роду, безъ племени, безъ талану и безъ
пріюту. Що робить, и самъ не знаю. Бувъ у городѣ, шукавъ
мѣста, але скрѣзь опѣзвивсь. (Думае). Одважусь у пекло на
три днѣ. Пѣду на Тамань: пристану до Чорноморцѣвъ. Хочь
изъ мене и непоказный козакъ буде, та есть же и негоднѣйшій
одъ мене... Люблю я козакѣвъ за ихъ обычай: вони коли не
пють, то людей бють, а все не гуляють... Заспѣваю лишень
пѣсню ихъ, що мене старый Запорожець Сторчоглядъ вывчивъ:

Гомбнѣ, гомбнѣ по дѣбровѣ,

Туманъ поле покрывае;

Мати сына, мати сына,

Мати сына прогоняе:

„Иди, сыну, иди, сыну, —

Иди, сыну, прѣчь одъ мене!

Нехай тебе, нехай тебе,

Нехай тебе Орда вѣзьме!“

— „Мене, мати, мене, мати,

Мене, мати, Орда знае:

Въ чистѣмъ полѣ, въ чистѣмъ полѣ,

Въ чистѣмъ полѣ обѣзжае.“

— „Иди, сыну, иди, сыну,

Нехай тебе , нехай тебе ,
Нехай тебе Турчинъ вѣзьме!
— „Мене, мати, мене, мати,
Мене, мати, Турчинъ знае:
Срѣбломъ золотомъ , срѣбломъ золотомъ ,
Срѣбломъ золотомъ надѣляе..“
— „Иди, сыну, иди, сыну,
Иди, сыну, прбчь бдѣ мене!...
Нехай тебе , нехай тебе ,
Нехай тебе Ляхи вѣзьмутъ!“
— „Мене, мати, мене, мати ,
Мене, мати, Ляхи знаютъ:
Медомъ виномъ , медомъ виномъ ,
Медомъ виномъ нацовають.“
— „Иди, сыну, иди, сыну,
Иди, сыну, прбчь бдѣ мене!
Нехай тебе , нехай тебе ,
Нехай тебе москаль вѣзьме!“
— „Мене, мати, мене, мати,
Мене, мати, москаль знаа:
Жить до себе, жить до себе,
Давно уже подмвляе!“...

Такъ и я буду съ Чорноморцями; буду тетерю вѣсти, горѣлку цити, люльку курити и Черкесъ бити. Тѣлько тамъ треба утаити, що я письменный: у нихъ, кажуть, изъ розумомъ не треба высуватись. Та се не вилика штука: и дурнымъ не трудно приканутись.

II.

Петро (выходить, и не видячи Миколи спѣвае):

Сонце низенько ,
Вечеръ близенько ,
Спѣшу до тебе ,
Лечу до тебе,
Мое серденько!
Ты обѣщалась
Мене вѣкъ любити,
Нѣ съ камъ не знать ся

И вѣхъ цурать ся,
А для мене жити!

Серденько мое!
Колись мы двое
Любились вѣрно,
Чесно, примѣрно,
И жили вѣ покои.

Ой, якъ я прїѣду,
Тебе не застану, —
Згорну я рученьки,
Згорну я бѣлыи,
Тай не живѣ остану....

Мик. (въ сторону) Се не изъ нашего села и вовся минѣ не знакомый.

Пет. (тихо) Яке се село? Воно минѣ не въ примѣту.

Мик. (зближаючи ся до Петра) Здоровѣ, пане брате! Ты, здаеть ся, не тутешній.

Пет. Нѣ, пане брате.

Мик. Ôткиляжь ты?

Пет. Я?... (Усмѣхаючись). Не знаю, якъ бы тобѣ сказати. Ôткиля хочешь....

Мик. Та вжежь ты не забувѣ хочѣ того мѣста, де родивѣ ся?

Пет. О, запевне не забувѣ, бо и вовся не знаю.

Мик. Та щожѣ ты за чоловѣкъ?

Пет. Якъ бачишь; бурлака на свѣтѣ... Тыняю ся отъ села до села, а теперѣ иду въ Полтаву.

Мик. Може у тебе родичѣ ёсть въ Полтавѣ або знакомї?

Пет. Не ма у мене нї родичѣвѣ нї знакомыхѣ. Якї будуть знакомї або родичѣ у сироты?

Мик. Такъ ты, бачу, такъ якъ и я беспріютный.

Пет. Нема у мене нї кола нї двора; ввесь тутѣ.

Мик. О, братику! (бере Петра за руку) знаю я добре, якъ тяжко бути сиротою и не мати мѣстечка, дебѣ голову приклонити.

Пет. Правда твоя, брате; та я, благодареніе Богу, до сього часу проживѣ такъ на свѣтѣ, що нїхто нїчимъ не уразитѣ.

Не знаю, чи моя одинакова доля съ тобою, чи отъ того, що й ты чесный парубокъ, сердце мое до тебе склоняеть ся, якъ до рѣдного брата... Будь мовьмъ прїателемъ!...

III.

(Возный и выборный выходятъ изъ хаты Терпилихи. У возного рука перевязана шолковою хусткою, а у выборного висить черезъ плечи старестняскій ручникъ. Микола и Петро отходятъ въ сторону. Возный переходуе съ самодовольнымъ лицемъ).

Выб. (стае въ дверехъ и говоритъ голосно въ хату):

Та ну бо Борисе, иди зъ нами!..

Минь до тебе дѣло есть...

Тер. Дайте юму покѣй, пане выборный! Нехай трохи прочумаеть ся.

Выб. Та на дворѣ швыдче провѣтрить ся.

Тер. Въ хатѣ лучше: тутъ нїхто не побачить и не осудить.

Выб. За всѣ головы!.. (Отходитъ отъ дверей) Не стыдно, хочъ и на сватанї! И, черезъ край смыкнувъ окаянной варенухи... (Увидѣвши Миколу). Миколо! що ты тутъ робишь? Давно вернувь ся изъ города?

Воз. Не обрѣтаеть ся ли въ городѣ новиннокъ какихъ курїозныхъ?

Выб. Адаже ты бувъ на базарї, — що тамъ чути?

Мик. Не чувъ, далебб, нїчого. Та въ городѣ теперь не до новинокъ: тамъ такъ улицѣ застроюють новыми домами, та крышки красятъ, та якїсь цѣшходы роблятъ, щобъ въ грязь добре, бачь, ходити було пѣшки, що ажъ дивитись мило. Да вжежъ и городъ буде, — мовъ макъ цвѣте!.. Якъ бы покѣйниї Шведы, що згинули пѣдѣ Полтавою, повставали, тобъ теперь и не пбзнали Полтавы.

Воз. По крайнїй мѣрѣ — тее то, якъ его — чи не чути чого объ обидяхъ, спорахъ и грабежахъ, и — тее то, якъ его — о жалобахъ и позвахъ?

Выб. Та що юго пытати: бнъ по городу гавъ ловавъ, та вытрѣшки продававъ... (до Миколы) Чомъ ты, іолопе, не кланяешъ ся пану возному, да не поздоровишь юго? Адаже бачишь, бнъ заручивъ ся.

Мик. Поздоровляю васъ, добродїю... А съ камъ же богъ привѣвъ?

Воз. Эъ найкращею зо всего села и всехъ прикосновенныхъ околиць двѣцею.

Выб. Не скажемо, нехай кортитъ. (Отходячи) А се що за парубокъ?

Мик. Се мѡй знакомый; иде изъ Коломака въ Полтаву на заробтокъ.

Воз. Хиба развѣ — тее то, якъ его — изъ Коломака черезъ наше село дорога въ городъ?

Пет. Я нарочно прѣйшовъ сюды эъ нимъ побачить ся.

(Возный и выборный отходятъ).

IV.

Пет. Се старшій въ вашѡмъ селѣ?

Мик. Якій чортъ! Онъ живе тѡлько тутъ. Бачь, возный, — такъ и бундячить ся, що помазавъ ся панѡмъ Юриста завзятыи и хануяъ такій, що и эъ рѡдного батька злуиць!

Пет. А той другій?

Мик. То выборный Макогоненко, чоловікъ добрый бувъ бы, такъ бѣда, — хитрый якъ лисиця, и на все стороны мотаетъ ся: де не посе, тамъ и уродить ся. И уже де и чортъ не зможе, то пошли Макогоненка, заразы докаже.

Пет. Такъ бнѣ штука! Когожь вони высватали?

Мик. Я догадуюсь. Тутъ живе одна бѣдна вдова эъ дочкою; то мабудь на Наталцѣ возный засватавъ ся, бо до неи богато женихѡвъ залицялись.

Пет. На Наталцѣ??... Та Наталкажь не одна на свѣтѣ... Такъ, видно, Наталка богата, хороша и розумна?

Мик. Правда, хороша и розумна, а до того и добра; тѡлько не богата; вони недавно тутъ поселились и дуже бѣдно живутъ. Я далекій ихъ родичь, и знаю ихъ бѣдне поживаня.

Пет. Дежь вони перше жили?

Мик. Въ Полтавѣ.

Пет. (Съ страхомъ) Въ Полтавѣ??..

Мик. Чогожь ты не своимъ голосомъ крикнувъ?

Пет. Миколо, братику мѡй рѡдный!.. Скажи по правдѣ: чи давно уже Наталка эъ матѣрью тутъ живутъ, и якъ вони прозываютъ ся?

Мик. Якъ тутъ вони живутъ... (говорить протяжно). Четвертый уже годъ. Вони оставили Полтаву заразъ по смерти Наталчиного батька.

Пет. (вскрикуе) Такъ бнвъ умеръ?!

Мик. Що съ тобою робить ся?

Пет. Нїчого, нїчого. Скажи, будь ласкавъ, якъ вони прозываютъ ся.

Мик. Стара прозываетъ ся Терпиха Горпина, а дочка Наталка.

(**Пет.** всплескуе руками, закрывае ними лице, опускае голову и стоять неподвижно).

Мик. (бнве ся по чолъ и дае пзнати що щось отгадавъ) Я не знаю хто ты, и теперъ не пытаюсь, а тблько послухай:

Внтеръ внве горою,

Любивсь Петрусь зо мною.

Ой, лихо не Петрусь,

Лице бнвде, чорный усь!

Полюбила Петруся,

Та сказати бою ся.

Ой лихо...

А за того Петруся

Била мене матуся.

Ой лихо...

Дежь блукае мбн Петрусь,

Що и доси не вернувсь?

Ой лихо...

Я хочъ днвка молода,

Та вже знаю, що бнвда.

Ой лихо...

А що, може отгадавъ? (Обймае Петра).

Пет. Такъ, угадавъ! Я той несчастный Петро, якому Наталка приспнвувала сю пнсьню, якого вона любила и обнвчала до смерти не забути; а теперъ..

Мик. Щожь теперъ? Ище мы ннчого не знаемо. Може и не бн засватали.

Пет. Та сердце мое замнрае. Чуе для себе великого горя. Братуку Миколо! Ты говоривъ минн, що ты ихъ родичъ: чи не можна

тобѣ довѣдать ся про сватаня Наталки? Нехай буду знати свою долю!

Мик. Чомъ не можна? Коли хочешъ, я заразъ пѣду, и все роввѣдаю. Та скажи минѣ, чи говорити Наталцѣ, що ты тутъ?

Пет. Коли вона свободна, то скажи за мене; а коли заручена, то лучше не говори. Нехай буду одинъ горювати и сохнути съ печали. На що їй споминати про того, що такъ легко забула!

Мик. Стережись Петре, нарѣкати на Наталку. Скѣлько я знаю їй, то вона не отъ того иде за возного, що тебе забула... Подождижь мене тутъ. (Отходить до Терпилихи).

V.

Петро (одинъ). Чотыри годы уже, якъ розлучили мене зъ Наталкою. Я бѣдный бувъ годѣ и любивъ Наталку безъ всяком надѣи. Теперь, наживши крѣвавымъ потомъ копѣйку, посѣпшавъ, щобъ богатому Терпиловѣ показатись годнымъ іюго дочки; а вмѣсто богатого батька найшовъ матѣрь и дочку въ бѣдности и безъ помощи.. Все, здаеть ся, близило мене до щастя, и якъ на те, требажь опбзнятись однимъ днемъ, щобъ горювати всю жизнь. Кого бесталаня нападе тому не ма ни въ чѣмъ удачѣ Правду въ тѣй пѣснѣи сказано, що сусѣдовой все удаеть ся, всѣ іюго люблять, всѣ до іюго липнуть, а другому все, якъ одрѣзано.....

У сусѣда хата бѣла,
У сусѣда жѣвка мила;
А у мене нѣ хатинки,
Не ма щастя, не ма жѣвки.
За сусѣдомъ молодицѣ,
За сусѣдомъ и вдовицѣ,
И дѣвчата поглядають,
Всѣ сусѣда полюбляють.

Сусѣдъ раньше мене сѣе, —
У сусѣда зеленѣе;
А у мене не орано
И нѣчого не сѣяно.

Всѣ сусѣда выхваляють,
Всѣ сусѣда поважають;
А я марно часы трачу
Одинъ въ свѣтѣ тѣлько плачу...

VI.

Выб. (вѣйшовъ межи тымъ на улицу, слухавъ, а потѣмъ пѣдходитъ до Петра и каже): Ты небоже и спѣвака добрый...

Пет. Не такъ щобъ дуже; отъ абы то...

Выб. Скажижъ мнѣ, ѣткля ты идешъ, куды, и що ты за чоловѣкъ?...

Пет. Я собѣ бурлака. Шукаю работы по вѣсѣхъ усюдахъ, и теперъ иду въ Полтаву.

Выб. Дежъ ты бувавъ и що видавъ и що чувавъ.

Пет. Довго буде все розказовати. Бувъ я и у моря, бувъ и на Дону, бувъ и на линіи, заходивъ и въ Харковъ.

Выб. И въ Харковъ бувъ? Лепскій то десь городъ?

Пет. Гарный городъ. Тамъ всего доброго есть; я и въ театрѣ бувъ.

Выб. Де? въ театрѣ? А що се таке театеръ? городъ чи мѣстечко?

Пет. Нѣ, се не городъ и не мѣстечко, а въ городѣ вьстроєный великій будынокъ. Туды въ вечерѣ зѣвзжають ся паны и сходятъ ся всякій люде, хто заплатити може, и дивлять ся на кумедію.

Выб. На кумедію! Тыжъ бачивъ, пане брате, сю кумедію яка вона?

Пет. Я неразъ бачивъ. Се таке диво, якъ побачишь разъ, то и въ друге захочеть ся.

VII.

Воз. (пѣдходячи до выборного). Що ты тутъ, старосто мѣй — тее то, якъ его — розглагольствуєшь съ пришьельцемъ?

Выб. Та тутъ диво, добродію.. Сей парняга бувъ въ театрѣ, та бачивъ кумедію, и зачавъ бувъ мнѣ розказовати, яка вона, такъ отъ вы перебили.

Воз. Кумедія, сирѣчь, лицедѣйство... Продолжай (Петру) вашецъ....

Пет. На кумедіи одні вьходятъ, поговорять тай пѣдутъ; другі вьйдуть, тежъ роблять; деколи пѣдъ музэку спѣвають, смѣють ся, плачуть, бють ся, стрѣляютъ ся, валять ся и умирають.

Выб. Такъ така то кумедія? Есць на що дивитиь, коли люде убивають ся до смерти!... Нехай їй всячина!..

Воз. Вони не убивають ся, и не умирають — тее то, якъ его — настоюще; а тьлько такъ удають искусно и прикидають ся мертвыми... О, якъ бы справдѣ убивали ся, тобѣ було за що грошѣ заплатити!

Выб. Такъ се тьлько грошѣ выдурюють. Скажижъ, братику, яке тобѣ лучше вѣсѣхъ полюбилось, якъ каже, панѣ возный лицемѣрство?

Воз. Не лицемѣрство, а лицедѣйство...

Выб. Ну, ну, лицедѣйство...

Пет. Минѣ полюбилась наша малоросійська кумедія. Тамъ була Маруся, бувъ Климовскій, Продиусь и Грицько...

Выб. Роскажижъ минѣ, що вони робили, що говорили.

Пет. Спѣвали московскій пѣсьнѣ на нашъ голосъ; Климовскій танцювавъ зъ москалемъ, а що говорили, то трудно розбрати, бо сю штуку написавъ москаль по нашому и дуже поперевертавъ слова.

Выб. Москаль? Нїчоґожъ и говорити. Мабуть, вельми нашкодивъ и наколотивъ гороху съ кашустою.

Пет. Климовскій бувъ письменный, компоновавъ пѣсьнѣ и бувъ выборный козакъ, служивъ въ полку пана Кочубея на баталіи съ Шведами, подѣ нашою Полтавою.

Воз. Въ полку пана Кочубея? Но въ славныи Полтавскіи времена — тее то, якъ его — Кочубей не бувъ полковникомъ и полка не имѣвъ; нбо и пострадавшій отъ взверга Мазепы, за вѣрность къ государю и отечеству, Василій Леонтьевичъ Кочубей бувъ генеральнымъ судьєю, а не полковникомъ.

Выб. Такъ се такъ, не во гнѣвъ сказати, — буки-барабанъ-башта, шануючи бога и васѣ.

Воз. Великая неправда выставлена предѣ очи публичности. За сіе Малоросійская лѣтопись въ правѣ принозвать сочинителя позовомъ къ отвѣту.

Пет. Тамъ и Искру почитують.

Воз. Искра, щуринъ Кочубея, бувъ полковникомъ Полтавскимъ и пострадавъ въ мѣстѣ съ Кочубеемъ мало не за годъ до Полтавской баталіи; то думать треба, що и полкъ ему принадлежалъ во время сраженія при Полтавѣ.

Выб. Тамъ Продюса и писаря іого Грицька дуже брідко выставлено, що нібы царську казну затаили.

Воз. О, се дѣло возможно и за се сердить ся не треба. Въ сямъ не безъ выродка — тее то, якъ его. Хиба есть яка земля праведными Іовами населена? Два плуты въ селѣ, и селу бесчестья не роблять, а не тѣлько цѣлому краевѣ.

Выб. Отто тѣлько не чепурно, що москаль взявъ ся по нашому про насъ писати, не бачивши зъ роду края и не знавши звичаївъ и повѣръ нашего... Коли не пѣць...

Воз. Полно, довольно, годѣ, буде балакати. Тобѣ яке дѣло до чужого хисту? Ходѣмъ лишь до будущей моей тещѣ.

VIII.

Петро. (одивъ). Гѣрко минѣ слухати, що Терпиху зоветъ другій, а не я тещею. Такъ Наталка не моя, — Наталка, котору я любивъ бѣльше всего на свѣтѣ, для которой одважовавъ жизнь свою на всѣ бѣды, для которой стогнавъ пѣдѣ тяжкою роботою, для которой скитавъ ся на чужинѣ и заробленую копѣйку збивавъ до кучы, щобъ розбогатѣти и назвати Наталку своею вѣчно! И коли самъ богъ благословивъ мои труды, Наталка тодѣ достаецъ ся другому!... О, злая доле Чомъ ты не такая, якъ другихъ?..

Та йшовъ козакъ зъ Дону, та зъ Дону до дому,

Та зъ Дому до дому, тай сѣвъ надъ водою.

Тай сѣвъ надъ водою, проклинае долю:

Ой долежь моя, доле, долежь моя злая!

Доле моя злая, чомъ ты не такая,

Чомъ ты не такая, якъ доля чужая?

Другимъ даешь лишне, менежь обѣжаешь,

И що минѣ миле и те одймаешь!..

IX.

(Микола вертае ся).

Пет. А що Миколо? яка чутка?

Мик. Не ушѣвъ нічого и спытати. Лихій прийѣсъ возного зъ выборнымъ. Та тобѣбъ треба пританитись денебудѣ. Наталка обѣчалась на часъ сюды выйти.

Пет. Якъ же я удержусь не показатись, коли побачу свою милу.

Мик. Я кликну тебе, коли треба буде.

Х.

(Наташка выходитъ, Петро ховае ся).

Нат. (выходячи поспѣшно) Що ты хотѣвъ сказати минѣ, Миколо? Говори швидко, бо за мною заразъ збѣгають ся.

Мик. Нѣчого. Я хотѣвъ спытати тебе, чи ты справдѣ посватана за возного?

Нат. (съ смуткомъ). Посватана. Щожь робити! Не можна бѣльше сопротивляти ся матерѣ! Я и такъ скѣлько одвлевала ся и всякій разъ убивала ѣи своимъ отказомъ.

Мик. Ну щожь?... Возный не взявъ його врагъ, завидный женихъ. Не бѣйся. полюбити ся, а може и полюбивсь уже?

Нат. (съ упрекомъ). Миколо, Миколо!... Не грѣхъ тобѣ теперь надо мною смѣятись!... Чи можно минѣ полюбити возного або кого другого, коли я люблю одного Петра. О колибъ ты знавъ його, пожалѣвъ бы и мене и його.

Мик. Петра?...

Що за того Петруся

Била мене матуся.

Ой лихо не Петрусь!

Лице бѣле, чорный усь.

Нат. (плачучи). Що ты минѣ згадавъ! Ты роздираешь мое сердце... О я бѣдна... (Помовчавши, показуе на руку). Бачишь Ворскло?... Або тамъ, або нѣ за камъ...

Мик. (показуе въ ту сторону, где сховавъ ся Петро). Бачишь ту сторону: отъ же и въ Ворскло не будешь, и журитясь перестанешь.

Нат. Ты, минѣ здаеть ся, побувавши довго въ городѣ, ошалѣвъ и зовсѣмъ не тымъ ставъ, що бувъ.

Мик. Коли хочешь, то я такъ зроблю, що и ты не та будешь, що теперь.

Нат. Ты чортъ зна що верзешь. Пбду лучше до дому (иде)

Мик. (затримуючи Наташку). Пожди. Одно слово выслухай, тай одвяжись одъ мене.

Нат. Говорижь, що такее?

Мик. Хочеш бачати Петра?

Нат. Що ты? Перехристись! Дебъ то бнъ узьявъ ся?

Мик. Ђнь тутъ, та боить ся показатись тобъ затымъ, що ты посватана за возного.

Нат. Чого йому боятись? Намъ не грѣхъ побачитись: я ище не вѣнчана... Та ты обманюешь!...

Мик. Не обманюю, приглядайсь... Петре, явись!

Нат. (увидѣвши Петра вскрикуе). Петро!....

Пет. Наталко!... (Обнимають ся).

Мик. Поблукавши мѣй Петрусь,

До мене опять вернувсь.

Ой лихо не Петрусь!

Лице бѣле, чорный усъ...

Пет. Наталко! въ якій часъ тебе я стрѣчаю!.. Для того тѣлько побачились, щобъ на вѣки розлучитись.

Нат. О, Петре!... Скѣлько слѣзъ вылила я за тобою!.. Я знаю тебе, и за тымъ не пытаю ся, чи ты любишь мене, а за себе — божусь...

Мик. Объ любви поговорите другимъ разомъ, янишимъ часомъ; а теперъ поговорѣть, якъ зъ вознымъ розвязать ся.

Нат. Не довго зъ нимъ розвязать ся: не хочу, не бѣду, — тай кбнцѣ въ воду.

Пет. Чи добре такъ буде?... Твоя мати...

Нат. (перебиваючи). Моя мати хотѣла, щобъ я за возного выйшла замбжь затымъ, що тебе не було; а коли ты прѣйшовъ то возный мусить отступатись.

Пет. Возный — панъ чиновный и богатый; а я же маю нѣчого. Вамъ зъ матѣрью треба пѣдпоры и защиты; а я черезъ себе ворогѣвъ вамъ прибавлю, а не помбчь подамъ.

Нат. Петре! Не такъ ты думавъ, якъ отходявъ.

Пет. Я одинаковый, якъ тодѣ бувъ, такъ и теперъ, и скажу тобъ, що и мати твоя не согласить ся промѣняти богатога зятя на бѣднаго.

Мик. Трохи Петро неправду говорить.

Нат. Одгадую свое нещастя!.. Петро бѣльше не любить мене, и йому нужды мало, хочъ бы я й пропала. Отъ яка теперъ правда на свѣтѣ!..

Пбдешь, Петре, до тїен, яку теперь любишь,
Передь нею мене бѣдну за любовь осудишь.

Пет. Я другов не любить, и любить не буду;
Тебежь, мое серденяtko, по смерти не забуду.

Нат. Колибъ любить по прежньому,
Тобъ не мавъ цурать ся,
Не попустивъ свою милу
Другому достать ся.

Пет. Люблю тебе по прежньому,
Не думавъ цурать ся!...
Не поущу мою милу
Другому достать ся.

Нат. Я жизнь свою ненавижу, съ сердцемъ не звладаю,
Коли Петро мѣй не буде, то смерть загадаю.

Пет. Коли вѣрно Петра любишь, такъ живи для іого!
Молись Богу, моя мила, не страшись нікого.

Обое. Богъ поможе сердцямъ вѣрнымъ пережити муку;
Души нашї зъединились, зъединить и руки.

Мик. Такъ. Наталко! Молись богу, и надѣй ся одъ іого
всего доброго. Богъ такъ зробишь, що вы обое не счуетесь,
якъ и щастя на вашей сторонї буде.

Нат. Я давно уже поклялась, и теперь клянусь, що окромъ
Петра, ий за кимъ не буду. У мене рѣдна мати — не мачуха,
не схоче свои дитины погубити.

Пет. Дай Боже, щобъ ѣи оряродна доброта взяла верхъ
надъ приманою богатого зятя.

Нат. Петре? Любишь ты мене?

Пет. Ты все тани не доврѣяешь?... Люблю тебе бѣльше
якъ самого себе.

Нат. Дайже мнѣ свою руку!... Будьже добрымъ и мнѣ
вѣрнымъ, а я на вѣкъ твоя.

Мик. Ай, Наталка, ай Полтавка! Отъ дѣвка, що и на
краю пропасти не тѣлько не здрѣгнулась, а и другого поддер-
жуе!... За се заспѣваю тобъ пѣсьню про Ворекло, щобъ ты
не важилась іого прославляти собою: воно и безъ тебе славне.

Ворекло рѣчка

Невеличка,

Тече зъ давна,
Дуже славно.
Не водою
А войною
Де Шведъ полѣтъ головою.
Ворскло арѣла
Славне дѣло,
Де царъ бѣлый,
Дуже смѣлый
Побивъ вражу
Швецьку силу,
Та насыпавъ имъ могилу.
Козаченьки
Зъ москалями
Потѣшались
Надъ врагами;
Добре бились
За Полтаву,
Всѣй Росіи въ вѣчну славу!

Пет. Отже идуть...

Мин. Крѣпись, Петре, и ты, Наталко! Наступае хмара
и буде великій дощ.

XI.

(Выходятъ возный, выборный и Терпилиха).

Выб. Що вы тутъ такъ довго роздобарюете?...

Воз. О чомъ вы — тее то, якъ его — бесѣдуете?...

Тер. (увидавши Петра). Охъ минѣ лихо!

Нат. Чого вы лякаетесь, мамо? Се Петро...

Тер. Се Петро!.. Святъ, святъ, святъ!... Откиля бивъ
взявъ ся? Се мара...

Пет. Нѣ, се не мара, а ве я, Петро, в тѣломъ и душею.

Воз. Що се за Петро?

Выб. Се, мабудь, той, що я вамъ говоривъ, Наталчинъ
любезный, пройдисвѣтъ, ланець...

Воз. Такъ ты, вашець, Петро? Чи не можнабъ — тее то,
якъ его — убѣратись своею дорогою? Бо ты, кажесть ся, ба-
чить ся, здаесть ся, мѣжь нами лишній.

Нат. Чогожь се бнѣ лишній?

Тер. И вѣдомо — лишній, коли не въ часѣ прійшовъ хаты холодити.

Пет. Я вамъ нѣ въ чѣмъ не помѣшаю. Кланяйте зѣ богомъ те, що зачали.

Нат. Не такъ то легко можна скончатъ те, що вони почали.

Воз. А по какой бы то такой резонной причинѣ?

Нат. А по такій причинѣ: коли Петро мбѣй вернувь, то я не ваша, добродѣю.

Воз. Однакожь вашець, проше, вы рушники подавали, сирѣчь — тее то, якъ его — ты одружила ся зо мною.

Нат. Далеко ище до того, щобъ я зѣ вами одружилась! Рушники нѣчого не значать.

Воз. Не прогнѣвай ся, стара. Дочка твоя — тее то, якъ его — нарушаеть узаконенный порядокъ. А понеже рушники и шовковая хустка суть доказательства добровольнаго и не принужденнаго ея согласія — быть моею сожительницею, то въ такомъ припадцѣ станете предъ судъ, и заплатите пеню, и посидите на вежѣ.

Выб. О, такъ! о, такъ! Заразь до волостного правленія, та и въ колоду.

Тер. Батечки мои, умилосердѣтесь! Я не отступлю отъ своего слова... Що хочете, робѣть съ Петромъ, а Наталку про мене звяжѣть и до вѣнца ведѣть.

Нат. Не докажутъ вони сього. Петро нѣчого не виновать, а я сама не хочу за пана возного: до сього силою нѣкто мене не принудить.. И коли на те йде, такъ знайте, що я вѣчно одрѣнаюсь отъ Петра, и за вознымъ нѣколи не буду.

Мик. Що теперъ скажутъ?

Выб. Отъ вамъ и Полтавка! Люблю за обычай!...

Тер. Выслушайте мене, мои рбдѣи! Дочка моя до сього часу не була такою упрямою и смѣлою; а якъ прійшовъ (показуе на Петра), сей шибеникъ, пройдисвѣтъ, то й Наталка збѣжевольла и зробилась такою, якъ бачите. Коли вы не выпроводите отсяля сього голодранца, то я не ручаюсь, щобъ вона и мене послушала,

Возный и выборный (не рукаючись зъ мастця). Вонъ , розбишако , изъ нашего села заразы!... И щобъ и духъ твбй не пахъ ! А коли волею не пбдешъ , то туда за проторимо , де козамъ роги правлять.

Пет. Утихомиртесь на часъ и слухайте мене... Що мы зъ Наталкою любили ся , про те и богу и людямъ извѣстно ; а щобъ я Наталку одговорювавъ нти за мбжъ за пана возного , научавъ дочку не слухати матери , и поселявъ несогласіе въ семьи , — нехай мене богъ накаже ! Наталко , покори ся своѣй долі : послухай матери , полюби пана возного , и забудь мене на вѣки !.. (Отвергае ся и отирае слезы ; поступкомъ Петра вся суть тронутъ , навѣтъ самъ возный).

Тер. (тихо) Добрый Петро ! Серце мое противъ волъ за його вступаеть ся !..

(Наталка плаче , возный задуме ся).

Выб. Що не говори , а минѣ жаль його.

Мик. На чѣмъ-то все се окончить ся ?

Воз. (до Петра) Ты , вашець , -- тее то , якъ его — куды теперъ помандруешь ?

Пет. Я ишовъ въ Полтаву ; а теперъ пбду такъ , щобъ нѣколи сюды не вертатись... Ише пару словъ скажу Наталцѣ.. Наталко ! Я для тебе оставивъ Полтаву , и для тебе въ дальныхъ сторонахъ трудивъ ся чотырѣ годы ; мы съ тобою выросли и згодовали ся въ купѣ у твоеи матерѣ : нѣхто не воспретить минѣ почитати тебе своєю сестрою . Що я наживъ , все твое : на , возьми . (Вынимае изъ за паухи завиненій въ платокъ гроша). Щобъ панъ возный нѣколи не попрекнувъ тебе , що взявъ бѣдну и на тебе издержавъ ся . Прощай ! шануй матеръ нашу , люби свого суженого , а за мене отправъ панахиду.....

Нат. Петре ! нещастя мое не таке , щобы грбшми можна одъ його откупитись : воно (указуе на сердце) тутъ ! Не треба минѣ грошей твоихъ . Вони минѣ не помогутъ , та бѣдою нашею не потѣшають ся вороги наши... И мои жизни кбонецъ не далеко . (Склоняе ся на плече Петрови)

Тер. (подбагаючи и обвиняючи Петра). Петре !

Нат. (Обиняючи Петра) Мамо ! кого мы теряемо !...

Мик. (до Wyb). А тобѣ якъ бнъ адаеть ся ?

Выб. Такого чоловіка, як Петро я зь роду не бачивь.

Воз. (ступаячи на передь). Розмышляль я предовольно, и нашель, що великодушный поступокъ всякин страсти въ насъ пересиливаеть. Я — возный признаюсь, що одъ рожденія моего расположенъ къ добрымъ дѣламъ; но, за недосужностію по должности и за другими клопотами, досель нѣ одно не здѣлавъ. Поступокъ Петра, толико усердный и безъ примѣсу ухищренія, подвигаеть мене на нижеслѣдующее... (До Терпилихи). Ветха деньми! благословите ли на благое дѣло?

Тер. Воля ваша, добродѣю! Що не зробите, все буде хороше: вы у насъ пьсьменный.

Воз. Добрый Петре и бойкая Наталка, — приступѣте до мене! (Бере ихъ за руки, подводитъ до матери и говоритъ). Благослови дѣтей своихъ щастямъ и здоровьемъ. Я отказуюсь одъ Наталки, и уступаю Петру во вѣчное и потомственное владѣніе съ тымъ, щобъ зробивъ ѣи благополучною. (До зрѣтелей). Поелику же я возный, то по привилегіи, статутомъ минѣ наданной заповѣдаю всѣмъ: „де два бють ся — третій не мѣшайсь!“ и твердо помятовать, що насильно милымъ не будешь.

Пет. и Нат. (обнимають мать) Мати наша рѣдая, благослови насъ!

Тер. Богъ зъединяетъ васъ чудомъ, нехай васъ и благословить своєю благодію.

Мик. Оттаковѣ то наши Полтавцѣ! Коли дѣло пѣде, щобъ добро зробити, то одинъ передъ другимъ хапають ся.

Выб. Наталка — по всьому Полтавка. Петро Полтавецъ, тай возный, здаеть ся, не зь другой губерніи.

Пет. Наталко! Теперь мы ніколи не розлучимось. Богъ намъ помѣгъ перенести бѣды и напасти. Онъ поможе намъ вѣрною любовію и порядочною жизнію бути примѣромъ для другихъ и заслужати призвище добрыхъ Полтавцѣвъ. Заспѣвайже, коли не забула, свою пьсьню, що я найббльше люблю.

Нат. Коли кого любишь того нічого не забудешь. (Цѣлуе Петра и спѣвае.)

Ой я дѣвчина Полтавка,
А зовуть мене Наталка,
Дѣвка проста, не красива,
Зь добрымъ сердцемъ, не спесива.

Коло мене хлопцѣ вють ся,
И за мене часомъ бють ся,
А я люблю Петра дуже,
До другихъ минѣ байдуже.

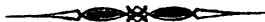
Мои подруги пустують
И зо всякими жартують,
А я безъ Петра скучаю,
И веселости не маю.

Я съ Петромъ моимъ щаслива,
И весела и жартлива;
Я Петра люблю душею,
Онъ одинъ владѣе ею.

Х О Р Ъ.

Начинаймо веселить ся,
Часъ намъ слѣзы осушить;
Доки лиха намъ страшить ся,
Не до смерти въ горѣ жить.
Нехай злии одніи плачуть,
Бо недобре замышляють,
А Полтавцѣ добре скачуть
И на зло другимъ гуляють.
Коли хочешъ быть щасливымъ,
То на Бога полагай ся,
Переносъ все терпѣливо,
И на бѣдныхъ оглядай ся!

Заслова.

МОСКАЛЬ ЧАРОВНИКЪ.

Украинскій водевиль въ одномъ дѣйствію.

Дѣйствующія особы:

Михайло Чупрунъ, украинскій козакъ.

Тетяна его жена.

Наленикъ Мононовичъ Финтикъ.

Солдаты.

Рѣчь дѣе ся въ хатѣ Чупруна.

I.

Тетяна и Финтикъ сидятъ за столомъ. Передъ ними фляжка зъ медомъ и шклянка.

Тетяна. Вы бо, паничу, не пустуйте, — сидѣть смирно.

Финтикъ. Чтожъ я роблю, любезная Тетяно? Яжъ, кажетъ ся, то есть изъ благопристойности не выхожу.

Тет. Уже вы изъ своей благопристойности чи выходѣтъ, чи нѣтъ, до того минѣ мало дѣла, только знайте: языкомъ що хочешъ роби, а рукамъ волѣ не давай.

Финт. Ахъ, батюшки мои! Сколько я объяснялъ жарчайшій пламень любви моей къ тебѣ! но ты — все, до чего мои ежедневные къ тебѣ учащенія относятся ся! Ей, ей, до того, чтобы насытить ся твоимъ лицезрѣніемъ, насладить ся глазомъ устѣ твоихъ и возлобызати розы устѣ твоихъ!

Тет. А яжъ хйба бороню ходити до мене, хоть бы и не годилось вамъ такъ учащати? бороню на себе дивитись, розговорювати и балясы точити? А цѣловатись выбачайте: се вже не жарты... Знаете, що я вамъ скажу? Лучче, якъ бы вы заспѣвали.

Финт. Що то сегодня голосу у меня нѣтъ. Вчера былъ у Епистиміи Явстафѣевны, да, выпивши чашку воды и двѣ чашки съ настойкою, вышелъ на дворъ и на открытомъ воздухѣ сквозной вѣтеръ захватилъ шію и грудь, а теперъ и дереть въ горлѣ. (Кашле).

Тет. Та нуте лишь перестаньте коробить ся. Выпійте кубочокъ меду, то горло и прочиститъ ся.

Финт. (наливася и пье). Якуюжъ пѣсню заспѣвати?

Тет. Яку зумѣте. Чи у васъ же ихъ трохи есть! Будто вы въ городѣ передъ панночками не спѣваете!... Ну те лишь!

Финт. Хйба, развѣ эту? (Зачинае одинъ голосъ пѣсни, откляшюе и спѣвае):

Тобою восхищенный,
Признаюсь предъ тобой,
Что, бывъ тобою плѣненный,
Не властвую собой.

Ты — судъ мой и расправа,
Ты — милый протоколъ,
Сердечная управа,
Ты — повытье и столъ.

Дороже ты гербовой
Бумаги для меня;
Я въ самый день почтовый
Вздыхаю до тебя.

Перо ты лебедине,
Хрустальный каламарь!
Прорци словце едине —
И я твой секретарь.

Тет. Чудна се пѣсня!... Та якй и вы здаетесь чудий, якъ спѣваете! Мовъ не самовитѣ!... Минѣ ажь сумно стало.

Финт. Ахъ, эта пѣсня весьма бойкая! Она моего сочиненія. Тутъ очень, весьма вѣжно объясняетъ ся и любовь со всѣми воспалениями до милой персоны.

Тет. Та нехай ѣй цуръ тѣй персонѣ зъ воспаленіемъ! Заспѣвайте пѣсню безъ запалу, и щобъ вы не махали руками и не вытрѣщали страшно очей.

Финт. Ей не знаю, какую еще пропѣть въ твою угодность. Знаешь ли, прекрасная Татьяна? заспѣваймо обое! Я окселентовать буду, а ты дишканта пой.

Тет. Я не потраплю зъ вами спѣвати, а може и пѣснѣ такой не знаю, яку вы знаете.

Финт. Славнй пѣснѣ, наприкладъ: „Склоните ся вѣки“, „Съ первыхъ весны“, „Всѣ забавы“, „То теряю“, „Не прельщай меня. драгая“, „Почто, ахъ, несклонна“... Не знаешь ли изъ сихъ какой?

Тет. Нѣ, нй одной не знаю. А вы знаете: „Ой не бѣтиль вѣтеръ вѣе“?

Финт. Знаю трохи немного.

Тет. Ну, заспѣваймо сю, коли хочете. Вы берѣть товще, а я тонче, та не спѣшѣть. Глядѣть же, повагомъ спѣвайте.

Финт. Добре, хорошо...

*

Ой не ёттиль вѣтеръ вѣе, ёткиль минѣ треба:
Выглядаю миленького съ пѣдъ чужого неба.
Скажѣтъ, зёрки, скажѣтъ яснѣй, де бнѣ проживае?
Серце хоче вѣсть подати, та куды, не знае.
Коли вѣрно мене любить, то іому присню ся:
Хоть и сонный, угадае, якъ за нимъ журю ся.
Скажѣтъ, зёрки....
Нехай нашу любовь згада, наше милованя;
Нехай мае въ чужой землѣ добре поживаня.
Скажѣтъ, зёрки....

Тет. Оттакъ! А теперъ, може часъ уже и вечеряти. Я справила вечерю за тѣ грошѣ, що вы вчора дали, та вамъ же далеко и до дому йти.

Финт. Рано еще. Минѣ очень, весьма не хочется съ тобою раставатись.

Тет. Е, не хочется ся! До мене швидко поприходять дѣвчата на вечерницѣ прѣсти, то не хѣроше буде, якъ васъ тутъ побачуть.

Финт. Я не усматриваю тутъ ничего нехорошаго. Позволь неподобная Тетяно, и минѣ остатись на вечерницяхъ!

Тет. О, сього то не можно! На мене богъ зна чога наговарять. Вы и такъ щось дуже пѣдсыпаетесь. Колибъ и се даромъ минулось! Вы знаете, що я замужня жѣнка.

Финт. Такъ щожъ! Хиба, развѣ замужней не можно любить?

Тет. Запевне, що не можно. Тото вы, ученѣй та письменнѣй, якѣ вы лукавѣй! буцѣмъ и не розберете, що грѣхъ и що соромъ! Нехай уже мы, простѣй люде, — коли и проступимось инодѣ, то намъ и богъ wybачитъ; а вамъ се вѣдомо — за те вамъ буде сто погибелей. Та выжъ ище, вмѣсто того, щобъ другихъ поправляти, самы замышляете лукавства и нѣ одной години не пропустите, щобъ пѣдвести кого на проступокъ.

Финт. Быть не можетъ! Мы кого любимъ, того и поважаемъ.

Тет. Неправда ваша. Вы самы, Каленикъ Кононовичъ, кажете, що мене любите; а для чога мене любите? Знаю вѣс вашѣ замыслы и якѣй у васъ нежидь. Тѣлько то вамъ горе, що не на плоху наскочили. Я боюсь бога и люблю своего чоловіка якъ саму себе. Я шаную вашу паньматку, або, якъ вы кажете, матушку; то и вамъ черезъ тее спускаю, що вы вяжете до мене. Коли у васъ есть што мерзене на думцѣ, то выкиньте зъ головы, бо послѣ буде соромъ. Я дивуюсь вамъ, що вы приѣхали до дому до матери, а нѣколи дома не сидите.

Финт. Миѣ скучно сидѣтъ дома и занимать ся съ матушкою. Она такая простая, такая неловкая, во всемъ по старо-

свѣтски поступаеть: рано обѣдаеть, рано спать ложить ся, рано просыпаеть ся и что всего для меня несноснѣе, что въ нынѣшнее просвѣщенное время одѣваеть ся по старинному и носить очѣнокъ, намятку, шлахту и прочіе мужичіе наряды.

Тет. И вы бога не боитесь такъ говорити про свою рѣдну матѣрь? Хиба родителей почитати треба за ихъ одежду! Хиба не треба ѣи поважати уже за те, що вона стара и старосвѣтськихъ держитъ ся обрядѣвъ. Отъ якій тецерь сынки на свѣтъ!

Финт. Да для чегожь ей упрямитъ ся?... По крайней мѣрѣ, хоть бы одѣлась по городскому, ради сына такого, якъ я. Ты видишь, какъ я одѣтъ. Можно ли смотрѣть безъ стыда и, не покраснѣвши, называть матушкою простую старуху? Ежели бы мои товарищи и друзья повидѣли меня съ нею вмѣстѣ, я сгорѣлъ бы отъ стыда, по причинѣ ихъ насмѣшекъ.

Тет. Грѣхъ вамъ смертельный такимъ сыномъ бути. Якабъ мати ваша нѣ була, а все вона мати. Вонажь у насъ жѣнка добра, розумна и поважна; а що себе веде по простому, сього вамъ стыдитись нѣчого. Вы думаете, що паньматка ваша уже и гѣрша одѣ васъ, затымъ що вы письменный, нажили якійсь чинокъ, що одежда коло васъ облипла и вы причепили, не знаю для чого, дворянську медаль? Та вонажь васъ родила, выгодавала, до розуму довела; перше до дяка оддала учитись читати, а послѣ до волосного правленія писати. Безъ неи, можебъ вы були пастухомъ овчаремъ, або и свиной пасли.

Финт. Пустое! фразки! Я вѣтъв масличная отъ грубаго корня. Иосифъ во Египтѣ сдѣлалъ ся любимцемъ царя, и старый Яковъ, отецъ его, долженъ былъ смирить ся предъ нимъ.

Тет. Оттакъ нашій знають! Вы себе рѣвняете зъ Иосифомъ, а далеко куцому до зайця. Нашъ пѣпъ говоритъ, що Иосифъ тымъ и щасливый бувъ, що батька своего шановавъ и почитавъ по богови первого; а такой сынъ, якъ вы, наведе на себе одѣ бога немилость, а одѣ людей проклятіе. Побачите, що вамъ буде за вашу гордость и неповагу для матери!

Финт. Ничего, ибо я правъ. Надобно сообразовать ся врмени, и по оному поступки и чувства свои располагать.

Тет. Тѣлько не до родителей. Я не знаю, якъ васъ терпляютъ на службѣ! Минѣ здаеть ся, хто презираеть рѣдныхъ своихъ, на такого нѣ въ чѣмъ положить ся не можно, нѣчого не можно на його повѣрити, и такой есть осоружѣннѣйшій мѣжь людьми, якъ паршива овця въ отарѣ.

II.

Солдатъ (трохи пьяный, входячи въ избу, кричить): Здравствуйте хозяинъ! Я — твой постоялецъ. Давай уголь, а на ужинъ курицу, да нѣтъ ли и лаврениковъ?

Тет. Хазяина нема дома.

Солд. Все равно; а это кто съ тобой?

Тет. (звѣшана). Се?... Се... губеррецъ... (въ сторону). Що йому казати?... Се мой родичъ.

Солд. Все равно.... Вретъ баба... Ну, когда онъ твой родня, чтожь онъ такъ оробѣлъ?

Финт. Кто, я?... Нѣтъ, то есть.... я... я — губернской родичъ, то есть, сей хозяйки. Да тебѣ... вамъ, то есть, какая до того нужда?

Солд. Мнѣ какая нужда? Да знаешь ли, кто я? (Удае сердитого).

Меня зовутъ — Лихой,
Солдать я не плохой
И храбрости палата.
Хоть съ мѣста докажу:
Въ капусту искрошу
Тебя, чернильна хвата;
Ну, стой, не шевелись!
На вытяжку! бодрись!
Гляди повеселѣ!
А то те карачунъ,
Бумажный ты пачкунъ, —
Въ мигъ будешь почестивѣ!

(До Тет. Бере ю за плече и подводитъ до Финтика).

И ты маршь подъ ранжиръ!
У васъ одинъ мундиръ,
Вы храбраго десятка.
Васъ буду я пытать...
Должны вы мнѣ сказать
Всю сушу правду-матку.
(До Финтика).

Ну, кто ты? отвѣчай!

Финт. Почтеннѣйшій служивый,
Даю отвѣтъ правдивый:
Я есмь полиціи писецъ.

Солд. Зачѣмъ же здѣсь ты, сорванецъ?

Финт. Ей Богу, невзначай
Зашель я до сосѣды,
Для дружеской бесѣды.

Солд. (до Тет.) А ты что запоешь?

Тет. Осъ послухай!

Ой служивый, ой служивый! не тобѣ пытати,

И я жѣнка не такая, щобъ все розказати.

Гей, сама я не знаю, чомъ тобѣ спускаю!

Отчепись, не вяжись, лукавый Москалю!

Я — хазяйка, ты пройдисвѣтъ: щожь ты росхрабривъ ся,

Оглядай ся, щобъ у чорта самъ не опинивъ ся!

Гей, сама я не знаю....

Ты подкравъ ся, якъ той злодѣй до чужої хаты,

Ты одинъ тутъ не до шмиги зъ нами бушовати.

Гей, сама я не знаю...

Солд. (усмѣхавчися весело). Ладно, ладно, хозяйюшка! Ты права. Въ чужої монастырь съ своимъ уставомъ не суй ся.

Тет. Тото не суй ся! Мы не знаемо, що ты за чоловѣкъ. Бачимо на тобѣ салдацькій мундиръ, — черезъ його тебе и шануемо. Адже васъ не на те роблять военными, щобъ вы въ своимъ царствѣ нивечили людей, а на те щобъ.....

Солд. Щобъ васъ, мужиковъ, защищать отъ непріятелей... А вы должны насъ уважать и ничего для насъ не жалѣть.

Тет. Насъ, мужиковъ! А ты — великій панъ! Адже и ты мужикомъ бувъ, поки тобѣ лоба не выгодили, та мундира не натягли на плечи. Якъ бы я не жѣнокю була, можебъ була лучшимъ салдатомъ якъ ты. (Смѣе сл).

Солд. (весело). Славно! Эдакая воструха! Ты, паничъ, зачѣмъ не йдешъ въ военную службу? Не стыдно ли въ твою лѣта, при твоимъ здоровьи, а можетъ быть и умъ, пачкать ся день и ночь въ чернилахъ, грызть перя и жевать бумагу! Ну, скажи: что ты выслужишь въ писаряхъ? Да говорятъ, что хоть вѣкъ служи, а вашему брату до штаба не дослужить ся.

Финт. А по чему же? Правда, безъ экзамена въ наукахъ не поизведуть въ асессоры, то есть, въ рангъ премьеръ-маіора; но сей чинъ можно получить за отличіе.

Солд. За отличіе! Да чѣмъ же и гдѣ писарь можетъ отличить ся?... Да будь ты и секретарь, то все те занятая! У насъ, братъ, тоже есть въ полку канцелярія, а писаря — не вашимъ чета, а отличія вигдѣ не показали.

Финт. Ты разсуждаешь какъ солдатъ, и отличіе поставляешь въ томъ, когда руку, ногу или голову потеряешь; а безпорочное прохожденіе службы, ревностное и усердное прилежаніе къ исполненію своей должности развѣ не есть отличіе?

Солд. Нѣтъ, это обязанность и долгъ служащихъ, а не отличіе... Но военная служба, какъ ни говори, есть служба славная. Ну, когда ваша статская служба знаменита, зачѣмъ васъ называютъ подъячими?

Финт. Сіе взято изъ древнихъ преданій; но у насъ, по гражданской службѣ, есть много почетныхъ людей, имѣющихъ статскіе чины и званія.

Солд. И вѣдомо; какъ не быть? Но больше, я думаю, изъ такихъ, что служили первѣ въ военной службѣ, а послѣ отставки, служатъ уже въ статской. Таковы почтенны, да и по

дѣломъ; ибо посвятили всю жизнь свою на прямую царскую службу, а не для того, чтобы выслужить чиновъ, какъ ты.

Тет. А що, договоривъ ся? То то не треба объ собѣ багато въ голову забирати и думати, що ось мы то!

Финт. Чтожь! въ 1812 году, во время нашествія на Росію Бонапарте, я хотѣлъ было пойти въ ополченіе; но багюшка и матушка — куда! такой подняли галасъ! и трохи не послали отъ слезъ.

Солд. Эдакіе чадолюбивые!... Полно объ этомъ! Скажи-ка, паничъ, зачѣмъ ты здѣсь, и свой постъ оставилъ?

Финт. Я прѣехалъ въ сіе село домой, для свиданія съ матушкою и имѣю отпускъ на два мѣсяца; здѣшнюю хозяйку посѣщаю для, ради скуки.

Солд. Смѣри-ка, чтобъ отъ скуки не завелись крючкотворныя шашни. Вишь ваше братье — крапивное сѣмя. У васъ совѣсть купоросомъ подправлена. Не долго до бѣды!

Тет. Не турбуй ся, мось-пане служивый! Знаю я, куды вы гнете. Выбійте хвѣстъ объ тынь, — нужды мало, що чоловіка нема дома третій мѣсяць.

Солд. Я, право, дурнова ничего не думаю. Однакъ, хозяйка, нѣтъ ли у тебя чего поужинать, или хоть такъ перехватить? (зѣвае, будто спати хоче).

Тет. Далебб нема. Я одна собѣ живу, то до стравъ минѣ байдуже: для одной души не багато треба.

Солд. Ну, хоть горѣлки чарку! (звонъ зѣвае).

Тет. Горѣлка! цуръ їй! я не знаю, коли и въ хатѣ була.

Солд. Ну (зѣвае), такъ гдѣжь мнѣ спать ложить ся? Я усталъ, а притомъ и съ похмѣля, — смерть спать хочеть ся!

Тет. Оттамъ въ запѣчку, коли хочешъ, бо тутъ нигде бѣльшь.

Солд. Ладно! (зѣваючи здѣймае съ себе патронташъ, шаблю, и вшае на стѣнъ, до которои приставивъ впередъ оружіе). Прощайте, добрые люди! Богъ съ вами! (Въ сторону). Я васъ подетерегу! (Уходитъ за кулисы, кою печи).

III.

(Тѣ самѣ, кромѣ Солдата).

Финт. Нехай голодный околѣе, негодный азартникъ!

Тет. А минѣ жалъ іого, та за те, щобъ не бушовавъ, нехай спить не ївши. У насъ ласкою всего достанешъ, а крикомъ та лаянямъ нѣчого не вѣзьмешъ.

Финт. Та сежь найпершая замашка у Москаля, щобъ на квартирѣ хозяйку полякати, хозяйка вылаяти и гармидеру такого наробити, що не знаешъ, куда дѣтись. Колижь мѣ и якъ вечеряти будемо?

Тет. Пождѣте, поки Москаль добре засне. У мене есть пряжена ковбаса, печена курка и пляшечка запеканои. Страва стоить въ комбръцѣ, пѣдъ боднею, а запеканка — тамъ (показуе) въ закапелочку... О! слушайте: уже харчить.

Финт. Однакожь, ты съ нимъ послѣ одна останешь ся.

Тет. А вамъ що до того? До мене поприходятъ дѣвчата, а вы до того часу посидите у мене. Я скажу, що васъ нарощне упросила остатъ ся, щобъ не самѣи зъ Москалемъ бути.

Финт. А якъ начнемъ мы вечеряти, а Москаль проснетъ-ся?

Тет. То мы його попросимо. Сердитымъ треба угождати, а злого ласкою бѣльше улагодить, якъ сваромъ.

Финт. Правда... Тсъ!... щось застукотѣло!

Тет. То, може, вѣтеръ. (Прислухуе ся. За кулисами чути шумъ и голосъ, озвмваючій ся до вѣдѣвъ. Тетяна прислухуе ся у ѳкна. Финтикъ дрожить).

Тет. (въ страху). Пропадала я! Чоловѣкъ мѣи приѣхавъ изъ дороги!

Финт. (въ отчаяю). Щожъ минѣ, то есть, робити? гдѣ дѣти ся?

Тет. Шведче лѣзьте пѣдъ припечокъ! Я заставлю васъ заслоною, а якъ всѣ поснутъ, тогдѣ выпущу на двѣрѣ.

(Финтикъ ховае ся пѣдъ печь. Тетяна заставляе затулою и выходитъ встрѣтити мужа).

IV.

Михайло (входячи въ избу). Здорова, жѣнко, моя голубко! (Обнимають ся). Якъ ты поживаешь? Чи жива, чи здорова?

Тет. Слава Богу, чоловѣче! Якъ съ тобою поводитъ ся! (Обнимае мужа). Чого ты такъ довго баривъ ся? Я ждала, ждала, тай годѣ сказала.

Мих. Въ дорожѣ, знаешь, всего бувае; та хвалить Бога, все добре. (Увидѣвши амуницію). А се що таке, жѣнко?

Тет. Що таке? Москаль постоялецъ. Не дуже лишень гомони, щобъ не розбудивъ! Недавно спатѣи укладъ ся.

Мих. Може сердитый, крикливый?.. Давножь ѳнъ ставъ у насъ на квартиру?

Тет. Сьгодня въ вечерѣ приѣшовъ. Та тутъ бувъ таку бучу збивъ, що я не знала, що й робить. Давай йому горѣлки, курей та вареникѣвъ.

Мих. Нагодовалажь ты його?

Тет. Чимъ же я його нагодую? У мене нема ничого. Я одна, то для себе рѣдко коли и варю.

Мих. Тымъ же ѳнъ и сердитый. Добре, що ще и не потасовавъ тебе. Се диво, Москаль голодный заснувъ, не побивши хазяйки. Тай минѣ вѣсти хочетъ ся. Чи нема чого?

Тет. Щожъ минѣ на свѣтѣ робити? хѣба паляницѣ або що?

V.

Тя сама и Солдаты

Солд. Что у васъ тутъ за шумъ! Мнѣ и спать помѣшали!

Мих. Выбачайте, судирь, будьте ласкави. Я вернувъ ся зъ дороги та зъ жѣнкою и разбалакавъ ся.

Солд. Такъ ты хозяйинъ? Ну, братъ, здорово! Небось давно въ дому не бывалъ?

Мих. Девятый тыждень якъ зъ дому выѣхавъ въ Крымъ за сблю.

Солд. Это не хорошо такую молодую и пригожую жончку оставлять одну и на долгое время.

Мих. Ничимъ же и перемѣнити. Якъ все зъ жѣнкою дома сидѣть, то й ѣсти ничого буде.

Тет. Намъ се не першина. Я вже привыкла зоставатись дома сама безъ чоловічка.

Солд. И тебѣ не скучно одной?

Тет. Якъ бы не скучно? та помогти ничимъ.

Солд. Эй, смотри! мнѣ что-то не вѣрить ся, чтобъ женщина не нашла для себя забавы въ скукѣ.

Тет. Про всѣхъ не можно сього сказати. Бувае такъ, що найневиннѣйша, по своѣй простотѣ, терпитъ поговоръ одъ людей; а яка и не добре робить, та умѣ свои проступки хорошенько прикрити, та, въ мысляхъ людей, невинною остаеть ся.

Солд. (въ сторону). Бой молодица! Гдѣ здравый разсудокъ, тамъ ожидать и прямой добродѣтели.

Мих. Жѣнко! та чи нема чого попоѣсти? Далебб, ажъ шкура болить, такъ ѣсти хочеть ся!

Солд. Чего, хозяйинъ? и я не поѣвши спать легъ. Да для меня это ничего, а для тебя, братъ, накладно съ дороги, послѣ трудовъ.

Тет. Щожъ я вамъ ѣсти дамъ? Колибъ хоть не такъ нерапо було!

Мих. Дай же хоть хлѣба. (Тетяна отходитъ за хлѣбомъ).

VI.

Солд. Жаль мнѣ жены твоей. Ты, увѣжая изъ дому, оставляешь ее безъ домашнихъ запасовъ. Ты видно скупъ?

Мих. Я скупый? Нехай мене богъ боронить!.. Тай ще для такой жѣнки, якъ моя Тетяна!.. У неи всего довольъ; хйба птячого молока нема. Се такъ трапилось.

VII.

(Тя сама и Тетяна входятъ зъ бѣлымъ хлѣбомъ и ножемъ и кладе на стѣлъ).

Солд. Славный хлѣбъ! Кабы да по чаркѣ водки!

Мих. Жѣнко! чи нема хоть по маленькѣй?

Тет. (зъ досадою). Чудный ты! дебъ то у мене горѣлка
взялась!

Солд. (весело). Хозяинъ, ты полюбилъ ся миѣ. Хочешь ли
я тебя и себя водкой попотчиваю?

Мих. Якъ бы то се такъ?

Солд. (бере обою за руку). Я признаюсь вамъ (съ таинничнымъ
позоромъ). Я — колдунъ.

Тет. Що се такъ — колдунъ?

Солд. Ворожея, чародѣй, то есть такой чоловікъ: что за-
хочу, то сдѣлаю, и чего захочу, тутъ и выростеть.

(Михайло и Тетяна вырываютъ отъ него руки и отступаютъ ся на бѣкъ).

Солд. (связуясь). Чегожь вы испугались? Я вамъ зла не
сдѣлаю: оно миѣ запрещено; а только могу добро дѣлать.

Тет. Та якже? не своимъ духомъ?

Солд. Може накладаешь съ тымъ, що живе въ болотѣ?

Солд. (связуясь). Что вамъ до того? Вы ничего не увидите
и не услышите, чтобъ могло васъ перепугать или повредить.

Мих. А що, жѣвно? Я не бою ся нічого. (дае знакъ що не
взрритъ солдату).

Тет. Тай про мене. Вже коли сього (показуе на солдата)
не боюсь, то друге миѣ байдуже.

Солд. Хорошо. (Пріймае поважный видъ). Сказывай хозяинъ,
какъ тебя зовутъ?

Мих. (зъ безпокойствомъ). Мене? Мене зовутъ Михайло Чу-
прунь.

Солд. (къ женѣ). А тебя?

Тет. Адже ты чувъ! Тетяна Чупруниха.

Солд. (выймае ляшокъ, махае поверхъ головы и робить рѣжвн знаки
въ воздухъ). Теперъ слушайте! (спвае):

Ну, знай Чупрунь,
Что я колдунъ,
Ворочаю чертями
И самымъ сатаномъ
Командую, дружокъ.
Онъ служитъ предо мною,
Какъ маленькій щенокъ.

Что прикажу, все здѣсь родитъ ся.

И пить, и ѣсть, и веселить ся

Мы примемъ ся сейчасъ.

Зажмурте правой глазъ,

Скажите громко: шнансъ!

Мих. и Тет. (разомъ) Шнапсъ!

Солд. Только и надо. Подижь ты, хозяйка, въ тотъ уголь.
Тамъ найдешь бутылку славной запеканки. Бери ее смѣло,

принеси и поставь на столъ, а послѣ дай чарочку. Тутъ мы себя и покажемъ.

Тет. Я бою ся и зъ мѣстца поступать ся!

Мих. Чогожь боять ся, божевольна? Адже мы тутъ въ хатѣ!

Солд. Поди, хозяйюшка, не бойсь, поди!

Тет. (иде боязливо до всказаного мѣста, находитъ свою горьлку и вскрикуе, будто съ переляку). Охъ!

Мих. Чого ты? що тамъ таке?

Тет. Охъ чоловіче! далебѣ пляшечка зъ горьлкою! Се справдѣ чи не той, що — не при хатѣ згадуючи?

Солд. Полно блажить, хозяйка! Подавай-ка скорѣй сюда! Вотъ мы ее безъ страха отвѣдаемъ.

Тет. (приноситъ горьлку, ставитъ на стѣлъ и подае чашку).

Солд. (наливае горьлку, потѣмъ каже) Здравствуй, хозяйинъ съ хозяйкой! (Выпивши наливає и подае хозяйку).

Мих. Жънко! минѣ щось моторошно. Чи пити, чи не пити?

Тет. Про мене, якъ хочешъ. Адже служивый выпивъ и не здрыгнувъ ся.

Мих. (бере чашку и пѣтаесь). А смачна дуже?

Солд. Знатная заеканочка! Дай богъ здоровье тому, кто ее смастерилъ!

(Михайло хоче пити. Жена удержуе его).

Тет. Перехристи перше!

Мих. (до солдата). А можно перехристити?

Солд. Не только можно, да и должно.

Мих. (креститъ и выпивае отъ разу; потѣмъ робить знакъ удивленя и задоволеня) А!!!

Солд. Какова?

Мих. Та я зъ роду не пивъ такой мѣцной. А налії ще!

Солд. Погоди, хозяйку прежде поподчую. (наливає).

Тет. Я горьлки не пю, а чарѣвнои и потѣмъ.

Мих. Та хоть покоштуй, щобъ знала; якій смакъ.

Тет. Далекѣ бою ся. Може, се така: якъ выпьешь, то...

Солд. Пей, не бойсь! Право, добрая водка!

Тет. (кушае, морщитъ ся, здрыгае ся и ставитъ на стѣлъ).

Солд. Инъ поднеси намъ, хозяйюшка.

Тет. (досадно) Отъ, невидали! буду ихъ частовати!... Выщете, коли схочете, и самы.

Солд. Экая смесивая! (Въ сторону). Будешь поговорчивѣе. (Выпивае, а потѣмъ подае хозяйку).

Мих. (вже розохоченый). Служивый! чи твоя рушница стреля?

Солд. Простачесна! Зачѣмъ же солдату и ружье ежели оно будетъ не исправно? Да тебѣ на что это?

Мих. Бо и я вмѣю мѣтко стреляти.

Солд. Гдѣ тебѣ стрѣлять! (Наливает и подает хозяину). Нут-ка, выстрѣли изъ этого ружья!

Мих. Та то таки и съ сього, а то и изъ твоего хочеть ся стрельнути. (Выпивает).

Солд. Изволь. (Наливает и пьет). Давай, я заряджу. (Вынимает патронъ изъ кошель и вбивает).

Мих. Жѣнко, найди уголя або крейды.

Тет. Отъ ще чортъ надавъ забавку! Окна повыбиваете и стѣны подѣравите, або двери.

Солд. Не бойсь, все цѣло будетъ. Да-ка уголь.

Тет. (вывает уголь и подает мужеву).

Мих. Дежь бы намальовати цѣль?

Солд. Я знаю. (Кладет оружіе, берет отъ Михайла уголь, иде до печи и на заслонъ назначает точку и колесо).

Тет. (приступаячи до стола). Охъ, минѣ горе! пропадетъ Финтикъ даромъ, и я, безъ умыслу, буду виною іого смерти. Що тутъ робити? (Трохи задумает ся).

(Межи тымъ Михайло коло солдата дивить ся въ цѣль. Тетяна намазает чимъ скорше огниво леемъ изъ свѣчки и кладет оружіе на давне мѣсце).

Мих. Добре такъ буде. (Приходитъ до стола и берет оружіе).

Солд. Ладно! Становись здѣсь. Смотрижь, цѣль ся хорошо.

Мих. Та ну, вже не вчи, будь ласкавъ. (Цѣляет, потымъ перестает и кажет). Покойный панъ отецъ маленькимъ ще учивъ мене стреляти, и я бувало на лету курей стреляю.

Солд. Искусный же ты стрѣлокъ! Посмотримъ-ка теперъ твою удалъ.

Тет. (до солдата). Вы богъ зна що задумали: въ ночи и въ хатѣ стреляти! Коли за трьома разами не выстрелить, то болшь и не треба.

Мих. За трьома разами? Та я за однимъ разомъ такъ торохну, що й горшки съ полицѣ полетять.

Солд. Слушай, хозяинъ. Я скажу: разъ, два, три!... По слову три, тотчасъ пали!

Мих. Чую. (Цѣляет).

Солд. Разъ... два... три!

Мих. (спускает курокъ, — огня нема). Що се за причина?

(Тет. смеет ся. Солд. хохочет ся).

Солд. Прикладывай ся. Пусть жена твоя говоритъ: разъ, два, три!

Мих. Добре. Кажу, жѣнко: разъ, два, три! (Складает ся).

Тет. Разъ... два... три!

(Михайло спускает курокъ, — зновъ нема огня).

Мих. Та ну бо, Москалю, къ чорту, се твоя штука. Нащо ты замовивъ ружьо?

Солд. Вотъ-те на! Да мнѣ какая нужда заговаривать ружье? Подай-ка, подсыплю пороху на полку, а воемъ выстрѣлить!

Тет. (до мужа). Та не стреляй! нехай воно тямить ся Бачь Москаль не п'яний. Розб'рве рушницю, то поранить изъ насъ кого, або и уб'е.

Мих. Не хочу, не хочу! не буду стреляти. Мось - панъ глазуе зъ насъ. (Сьдае). А в'сти притьмомъ хочеть ся.

Солд. Эхъ, кабы подала хозяйка лавренчикоувъ, в'тыхъ, знаешъ, треугольничкоувъ.

Мих. (смиѣчись). Лавренчикоувъ! Якій то у васъ, Москальвъ, языкъ лубяный! Ск'блько межъ нами вештаешъ ся, а и досъ не вымовишь: вареникоувъ.

Солд. Ну, вареникоувъ... Да что ты, Чупрунъ, объ Москаляхъ такъ плохо думаешъ? Да я, какъ захочу, то по хохлацки говорить буду не хуже тебя.

Мих. (холоднопрочно). Даво. Може и засп'ваешъ по нашому?

Солд. А почемужь и н'тъ? Слушай в' оба.

Мих. Слухаю, слухаю. Прислухай ся и ты, Тетяно.

Солд. (сп'вае).

Ой былъ, да н'ту ти, да по'халъ на мельницу

Б'дна моя головушка! одна дома осталась! 2.

Д'вчино моя, Переяславка!

Дай же ми' поужинать, моя ласточка! 2.

Охъ, я б'дняжка! Яжь не топила,

За водою какъ пошла, в'дра побила. 2.

А домой пришла — печку розвалила;

За то меня родима чутъ чутъ не ушибла. 2.

(Мих. и Тет. довго хохочуть ся. **Солд.** на нихъ дивить ся, такожъ см'е ся, а потомъ каже): Чтожь вы см'ветесь? Разв' худо сп'блъ?

Мих. и Тет. (разомъ). Гарно, гарно, ни'чого сказати.

Мих. Утяв' до гапликоувъ! (См'е ся).

Тет. Ажь пальц' знати! (См'е ся).

Мих. Де ты такъ вывчи'в' ся? Се диковина! Не можно и расп'знати, — таки нестемив'с'бно по нашому! (См'е ся).

Солд. Да спой-ка, ты, хохлачъ, хотя одну рускую п'сню. Ну, спой! Э, братъ, оталь!

Мих. Вашу? а яку? Може соколика, або кукушечку? Може лапушку, або кумушку? Може рукавичку, або подпоясочку? Уб'рай ся съ своими п'снями!.. Правду сказати, есть що й переймати!... Ж'бно, засп'вай лишень ты по своіому ту п'сню, що Москаль сп'вав' (До солдата). Сядь та послушай, якъ вона сп'вае.

Тет. Добре, чолов'че, засп'ваю:

Ой бувъ та нема, та по'хавъ до млына;

Б'днажь моя головонько, що я дома не була! 2.

Д'вчиножь моя, тыжь моя мати!

Довгожь ми'н'в, серце, безъ тебе скучати. 2.

Дѣвчино моя Переяслѣвка,
Дай мнѣ вечеряти, моя ластѣвка! 2.
Яжъ не топила, яжъ не варила;
По воду пошла — вѣдра побила. 2.
А до дому пришла — пѣчь завалила;
За то мене моя мати трохи не побила. 2.

Мих. А що, яково?

Солд. Ну, что и говорить? Вѣдь вы природные пѣвцы. У насъ пословица есть: Хохлы никуда не годятся, да голосъ у нихъ хорошъ.

Мих. Нѣкуды не годятся? Нѣ, служивый, така ваша пословица нѣкуды теперь не годится. Я тобѣ коротенько скажу. Теперь уже не те, що давно було. Искра дѣтену розжеврилась. Осъ заглянь въ столицю, въ одну и въ другу, та и въ Сенатъ, та кинь ся по министрахъ, та тогдѣ и говори, чи годятся нашѣ куды, чи нѣ?

Солд. Спору нѣтъ, что нынче и вашихъ много есть заслуженыхъ, способныхъ и отличныхъ людей даже и въ арміи, да пословица то идетъ, вишь ты.

Мих. Пословица? Коли на те пошло, такъ и у насъ есть ихъ про Москальвѣ не трохи. Такъ, наприкладъ: „Зѣ Москалемъ знай ся, а камѣнь за пазухою держи“. Отъ чогожь вона вийшла, самъ розумный чоловікъ, догадаешъ ся.

Тет. Годъ вамъ споритись. Теперь чи Москаль, чи нашъ все одно: все одного царя. Тѣлько въ тѣмъ разница, що одні дуже шпаркі а другі смиренні. Чоловѣче, вже нераво, може часъ спати лягати?

Мих. Та щось и сонъ не бере, коли вѣти хочеть ся.

Солд. Да съ тощимъ брюхомъ плохой сонъ будетъ. Хочешъ, хозяйка, я тебя выручу и накормлю твоего мужа, тебя и себя?

Мих. А ну, ну! якимъ бы то способомъ?

Солд. Какимъ способомъ? Вѣдь я чародѣй! Захочу — прикажу, вотъ и кушанье будетъ на столѣ.

Тет. Цуръ йому! може, страшно буде, або й страва богъ зна бѣдила возьметъ ся. (До мужа). Отъ уже и ты намѣгъ ся вѣти, мовъ мала дѣтина! (До обохъ). Лягалибъ спати: Я раненько встану та снѣдати вамъ наварю.

Мих. Де те у бога снѣданя! а тутъ вѣти хочеть ся, ажъ живѣтъ корчить.

Солд. Дай волю, хозяйка, — въ мигъ будетъ кушанье! (Видяе лятокъ, робить рѣжні замахи, ногѣмъ ставитъ Михайла и Тетяну разомъ и говоритъ.) Стойте смиренно, не шевелитесь, зажмурьте оба глаза и выговорите громко слова, какія скажу.

Бердень, Бердень, Лагода моя!

(Мих. и Тет. повторяютъ и отириваютъ очи).

Солд. Теперь объявлю вамъ, что жареная курица и колбаса въ коморѣ у васъ спрятаны. Поди хозяйинъ, сыщи и принеси сюда.

Мих. Въ якѣмъ мѣсцѣ схована? Теперь полночи, — якъ еѣ найдешь?

Солд. Все вмѣстѣ лежитъ подь.... какъ бишь оно? Сказывай, хозяйка, что у васъ тамъ есть.

Тет. Мало чого тамъ есть у насъ!... Ну, куча.

Солд. Нѣтъ.

Тет. Дѣжка, корыто, ночвы, горшки, макѣтра, поставецъ, гладуши, козубенька, кошикъ, дѣжка, пѣситокъ, решето.

Солд. Нѣтъ, нѣтъ!

Тет. Бѣльшежь нема нічого.

Мих. А бодня?

Солд. Да, да! въ бодни, или подь бодней. Ступай скорѣй, хозяйинъ, забирай кушанье и приноси сюда.

Мих. (чахае ся въ голову и показуе неохоту.) А чи не будежь воно страшно?

Солд. Отъ чего страшно? Ступай смѣло не бойсь!

Мих. Жѣнко, засвѣти недогарокъ.

Тет. (запалае огарокъ и подае мужеву, который отходячи говоритъ). Глядижь, господа служивый! Якъ перелякаюсь, то не прогнѣвай ся!

Солд. Ступай, ступай! Да не съѣшь одинъ колбасы!

(Мих. смѣшно кривить ся и отходитъ.)

VIII.

Солд. и Тет.

Солд. (бѣе Тет. по плечекъ). Ну, хозяйка, какъ я ворожея?

Тет. Великій, бѣльше хитрый, — настоящий Москаль!

Солд. Да и ты лукава. Зачѣмъ ты мнѣ ужинать не дала?

Тет. А на що ты таку бучу збивъ? Якъ бы ты ласкою обѣйшовсь зо мною, то я и нагодовалабъ тебе.

Солд. Полно притворять ся. Тебѣ досадно стало, что я помѣшалъ тебѣ....

Тет. Ты кривдишь мене, служивый. Правда, ты — сторонній чоловѣкъ, то, заставши мене одну съ паничемъ и въ вечеръ, вѣльно тобѣ помыслити всяково, а якъ бы ты знавъ мене лучше, тобѣ лучше объ мнѣ й думавъ. Нѣколи не хватай ся осуждати.

Солд. Нѣтъ, моя милая, я ничего дурнова о тебѣ не заключаю. Я узналъ тебя: ты женщина, хоть и молодая, но умна и честныхъ правилъ. Самая робость твоя и торопливость доказали твою невинность. Положись на меня: Я избавлю тебя

отъ хлопотъ. Въ свѣтѣ часто случаетъ ся, что и добродѣтель кажется ся подозрительною.

Тет. Зо мною такъ теперь и трапилось, и богъ тобѣ порука, що у мене и на думцѣ не було...

Солд. Вѣрю, вѣрю, милая. Я и бѣднаго арестанта скоро выпущу.

Тет. Минѣ до його нужды мало. Його треба таки провчити, щобъ не лѣвъ осюю и не пбддурювавъ чужихъ жѣнокъ. Онѣ минѣ дуже надобѣвъ.

Солд. Изволь, проучу его путемъ и отважу подлипать къ чужимъ жонамъ.

Тет. Ты може його скалѣчишь? Не надсади йому бебехбѣвъ!

Солд. Не бойсь, я пользу сдѣлаю ему, а не вредъ. Вотъ и мужъ твой идетъ.

IX.

Мих. (голосно за кулисами). Отчини, жѣнко! Жѣнко, бтчини!

Тет. (отворяючи). Що ты тамъ галишь, неначе хто женеть ся за тобою?

Мих. (съ досадою). Женеть ся? такъ щожь, що не женеть ся? Такъ волосъ дыбомъ становить ся, и здаеть ся, неначе хто за шивороты ловить. Та и недогарокъ погасъ.

Солд. (весело). Ну, хозяйнѣ, все ли такъ было, какъ сказано?

Мих. (ставитъ припеселе на стѣлъ). Адаже бачь, що все такъ було! Курка печена, ковбаса пряжена пбдъ боднею найшли ся, та ще либонь и въ нашихъ мискахъ. (Пбдозрительно). Жѣнко!

Тет. Отъ тобѣ й разъ! Веѣ люди на одибмъ базару купують миски и у однихъ гончарбѣвъ, то и миски одинаковѣ.

Солд. Ты вздоръ замолодъ, хозяйнѣ. Я лучше знаю все это. Выпьемъ-ка по одной передъ ужиномъ. (Наливае и пѣе). Здравствуй, хозяйнѣ!

Мих. (наливае и пѣе). Здоровѣ були, господа служба! (Бѣгать съ Солдатомъ ковбасу).

Мих. Жѣнко, голубко, люба Тетяно! чи нема чимъ запити смашной сеи ковбасы?

Тет. Чимъ же запьешь? хибя водою?

Мих. (рпсказуючо). Нѣ, не водою, а оставалась пляшка спотыкачу. Пбдвижь принеси, коли не вычатовала кимъ.

Тет. Та есть же. Когобъ то я мала безъ тебе частовати. (Отходитъ).

X.

(Тѣ самѣ безъ Тет.)

Солд. У тебя жена добрая, хозяйнѣ.

Мих. Чи ты жартомъ, чи навспражки такъ говоришь?

Солд. Безъ шутокъ. Молода, хороша и, кажетъ ся, тебя любить.

Мих. Хиба що молода и хороша — мѣша мене любить? Вона у мене добра и вѣрна жѣнка, тѣльки дуже жвава, жартлива и глузлива. Вже коли попадетъ ся вѣн хоть трохи тиохъ серега, то такого и пѣднйме на зубки, и рада довести до того, хоть бы съому юлоповѣ и вареву намяли. Достаетъ ся одѣ неи деколи. якъ поприѣзжаютъ, оттымъ цвентюхамъ, канцѣляжкамъ. Тай смѣшнй бо вони собѣ: такй необачнй, такй легкодухн: всьому вѣрять, всьому дивуютъ ся, всього боятъ ся.

Солд. Однако къ чужимъ женамъ подлицати не боятъ ся, словно какъ будто военные. Мнѣ случалось видѣтъ ихъ храбрость при такихъ замашкахъ.

Мих. Уже я за свою скажу, що не боюсь нѣчого.

Солд. Бываетъ и старуху проруха. Не потачь, хозяйнѣ: у каждова есть свои блохи.

Мих. Борони боже! Якъ бы я свою пѣдстерѣгъ въ чѣмъ, тутъ бы вѣн доклавъ воза.

XI.

(Гѣ самй и Тет. ставятъ спотыкачъ на столѣ).

Мих. А ну судирь! ось я васъ почастую гарнымъ спотыкачемъ. (Наливаетъ и подаетъ солдатови).

Солд. (выпиваетъ). Вотъ славная наливочка! Кто ее смастерилъ?

Мих. Жѣнка моя Тетяна.

Тет. Я, я, — ще и зъ вишень своего сада. А Москаль дума, що нѣчого не вмѣю.

Мих. Вона, вона. Се у мене золото, не жѣнка.

Солд. Ты счастливъ, хозяйнѣ: жена у тебя хороша и наливка не дурна. (Наливаетъ). За здоровье чернобровой Тетяны.

Мих. Здорова, моя рыбка, моя перепѣлка! (пѣ).

Тет. (наливаетъ). Спасибѣ. За здоровье Москаля чарбвника! (Кушаетъ и отдаетъ мужеви).

Мих. Здоровѣ були, мось-пане чарбвникѣ!

Солд. (наливши). Благодарствуйте, завидная корочка!

Мих. Що вже моя Тетяна, то (пѣ) чорноброва, кохана!

(Спѣваетъ).

Съ того часу, якъ женивъ ся,

Я нѣколи не журивъ ся.

Ой чукъ, Тетяна,

Чорноброва, кохана!

За Тетяну сто копѣ давъ,

Бо Тетяну сподобавъ,

Ой чукъ...

За Марусю пятака,
Бо Маруся не така.

Ой чукъ....

Я веселый и здоровъ
Отъ Тетянинныхъ бровъ.

Ой чукъ...

Якъ Тетяна засмѣеться,
Въ души радбеть отдаеться.

Ой чукъ...

Солд. Ахъ хозяинъ! да ты, братъ, хватъ!

Тет. А ты думавъ, що у мене чоловікъ абы який? Не ббійсь, себе не гыдасть. (Спывае).

Будь у мене мужичокъ съ кулачокъ,

А я таки мужикова жѣнка.

Я за його захилюсь, захилюсь,

Та нікого й не боюсь, не боюсь. 2.

Ой до мене губерецъ пѣдсыпавсь

И любви добывавсь, добывавсь.

Я губерця любити не стала, —

Його тряеця напала, напала. 2.

„Молодице, чія ты, чія ты?

Пусти мене до хаты, до хаты“.

— „Пбди, къ чорту убѣрайсь, убѣрайсь,

Коло ворѣтъ не шатайсь, не шатайсь“!

Мих. Воно такъ, вашецъ проше: сучка санчята замчала;
у наст ременця за лычко не вымѣняешь.

Тет. Оттеперь часъ уже спати лягати.

Солд. А я поразмяль ся такъ, что сонъ прошель. Хотите ли, хозяйева, я васъ потѣшу?

Мих. Потѣшь та чимъ же и якъ?

Тет. Та годъ вамъ утѣшатись! часъ спати.

Солд. Успѣешь, хозяйка, выспать ся. Хотите ли, я покажу вамъ старшова, съ которымъ все дѣлаю?

Мих. Старшого? себъ то що греблѣ рве?

Тет. Цуръ йому! Себъ то того, що — не при хатѣ згадуючи? (Плюе).

Солд. Ну, да чтожь? Вить бѣды никакой не будетъ, ни страха. Онъ явить ся въ человѣческомъ видѣ, коли хотите.

Мих. Въ человѣчѣмъ? Якогожь чоловіка?

Солд. Какова хотите. (Вся ловчати).

Тет. Знаешь, чоловіче, що? Нехай явить ся такимъ, якъ я знаю и скажу Москалевѣ. Побачимо, чи докаже.

Мих. Добре, кажи, говори.

Солд. Изволь, сказывай, въ какомъ хочешь образѣ видѣть.

*

Тет. Нехай твої старші покажуть ся паничемъ Финтикомъ, що въ нашомъ селѣ проживае, та щобъ и въ такой одежѣ, якъ онъ носитьъ.

Солд. Да платья, то думаю, много есть у него. Такъ въ какомъ прикажешь его представить?

Мих. Въ такомъ, яке носивъ сьгодня.

Солд. Изволь.

Мих. Не вѣрю Москалевѣ: онъ хваста.

(Теперь Солдатъ бере уголь и выймае лштокъ, розставляе мужа и жену по бокахъ сцени, окресляе ихъ кругами, завязуе хусткою очи. Самъ стае на середѣ сцени и пытаеся поважнымъ тономъ и змѣненнымъ голосомъ).

Тет. Съ пѣдъ припѣчка.

Мих. (въ сторону). О, хитра зъ бѣса!

Солд. Но робѣйте, не бойтесь ничего, не говорите ни слова, не отзывайтесь, и съ круга ни на шагъ не сходите; а не то — бить бѣдамъ!

Мих. А зъ завязанными очима побачишь його?

Солд. Къ повязкѣ не дотрогивайтесь. Я самъ сниму ее, какъ придетъ время.

Мих. Господа служивый! чи не можно: щобъ отей потѣхи не показовати? Мене цыганскій пѣтъ провѣма.

Солд. Теперъ уже поздно: всѣ черты встревожились въ аду. Стойте, не шевелитесь и слушайте! (Поважно и съ перестанками).

Тара, бара,
Гала, бала,
Во всѣхъ углахъ
Трахъ тарарахъ.
Изъ печнова дна
Выльзай, сатана!

(При тыхъ словахъ **Мих.** кривить ся смѣшно. **Финтинъ** вылазитъ изъ пѣдъ печи. **Солд.** ему помагае, заслоняе печь, стае на свое мѣстце и робить знакъ мовчани; пѣдходить до жѣнки, розвязуе очи, а потѣмъ и мѣжеви. **Мих.**, увидѣвши **Финтика** перестрашуе ся и дивуе ся. **Тет.** хоче то само сдѣлати, але неудачно).

Мих. (опритомивши). А можно, мось-пане, зъ нимъ побалакати.

Солд. Нельзя: голосъ силнѣ грома; когда заговорить, изъ глазъ его засверкають молнія, изъ ушей дымъ пойдетъ коромыслѣмъ. Ты не перенесешь такого ужаса.

Мих. А жѣнка перенесе?

Солд. Нѣтъ.

Тет. Неправда, перенесу! (Выходитъ изъ круга и говоритъ до мужа). Чоловѣче! Москаль жартовавъ надъ тобою. Я тобѣ все теперъ розкажу. Сей паничъ не чортъ, а настоящій Финтигъ, та своими умыслами походить на чорта.

Мих. Якъ же то такъ?... Чи вы мене справдѣ морочите, чи на шутъ пѣднимаєте? Я нѣчого тутъ не ростовчу собѣ. А горѣлка? а вечера пѣдъ боднею? (**Солд.** смѣе ся).

Тет. Все то не чары. Послухай! Три недѣль тому, якъ паничъ цей прѣхавъ въ наше село до своихъ родичѣвъ, и дознавшись, що тебе дома нема, почавъ до мене учашати. Я перше думала, що для того ходить, що нічого йому робити дома; ажъ нѣ; зачавъ минѣ говорити, що мене любить, що безъ мене йому скучно, щобъ була я до його ласкава, що коли чоловіка дома нема, то и другого не грѣхъ полюбити, бо такъ въ свѣтѣ вѣдетъ ся. Такими и гѣршими розказами такъ минѣ надобѣв и осоруживъ ся, що и минѣ здумалось надъ нимъ поглумить ся. Вчора давъ грошей, щобъ я вечерю для його справила на сьогодні. Я купила горѣлки, курку и ковбасу; та ще до вечері прѣйшовъ Москаль. Я рада була, що на Финтиковѣ коштѣ погодуеть ся служивый. А цей служивый таку вечерю пѣднявъ, якъ чортъ въ лотокахъ. Я спровадила його спати голодного; а бѣтъ видно, не спавъ и пѣдслухавъ, якъ я Финтиковѣ розказовала, що сховала горѣлку и страву. Ты, якъ на те, вернувъ ся зъ дороги. Москаль на хитрощѣ пѣднявъ ся и выдававъ, мовъ бѣтъ чарѣвникъ. Отъ тобѣ вся правда; а ты знаешь, що я передъ тобою не брешу и не обманюю тебе.

Мих. Такъ ось воно якъ!... Е! (До солд). Господа служба! такъ ты не чарѣвникъ и паничъ сей не духъ святой зъ нами? горѣлка и страва — се не одѣ того, що не при хатѣ згадуючи? га?

Солд. Точно такъ все, какъ жена тебѣ пересказала. А притомъ я хоть и Москаль, а ручаюсь тебѣ, что жена твоя по всѣмъ замѣчаніямъ, никакова шаловства съ этимъ фертникомъ не имѣла.

Мих. Та минѣ и самому здаеть ся, що одѣ мои жѣнки не требабъ сподѣватись городянського — вашецѣ проше — бешкету. Та теперъ дивный свѣтъ...

Тет. Не грѣши чоловіче. Хто проступить ся, то той вяля, якъ собака въ човнѣ. Погляди на мене и на панича, то угадаешь, хто грѣшний, и хто праведный.

Солд. Вотъ оправданіе, которое и строгій кригерехтъ уважалъ бы. Поступимъ съ виновнымъ по воинскимъ артикуламъ.

Финт. Прошу милосердія, пощады и прощенія! (Падае навколяшки и спѣває).

Помилуйте, васъ прошу!

Ей же, ей, покаюсь!

И прельщати ся чужимъ

По смерть зарѣкаюсь!

Я — бездѣльникъ, признаюсь,

И дуракъ письменный,

Я — проныра, и крючокъ,
И хауупъ отмѣнный.
Я спокутую грѣхи
И, божусь, исправлюсь
И любить чужихъ жѣнокъ,
По смерти не отважусь.

Солд. Какъ же тебѣ повѣрить, когда ты крючокъ? Тебѣ непременно надо сдѣлать наказъ на спинѣ и на ребрахъ. (Робить знаки руками).

Финт. (перепуганный). Ой, ой, умилосердитесь!

Тет. (до Солд.). Не будьмо неумолимй для другихъ, олымъ собѣ зазорного не прощаймо. (До Финт.). Слухай. (Слѣвас).

Требабъ дати прочухана, щобъ ты научивъ ся;

Мих. Якъ обманювать жѣнокъ въ другій разъ страшивъ ся.

Тет. Ты за чванство, за лукавство и полавъ ся въ сѣтку.

Мих. За тебѣ треба дати хлосту и спровадитъ къ дѣдъку.

Тет. Признавай ся, оправдай ся, то не буде лѣха.

Мих. Добрыхъ людей не кусай нѣ явно, нѣ съ тиха.

Финт. О, горе мнѣ грѣшнику суцу,

Ко оправданію отвѣта не имущу!

Како и чымъ могу васъ ублажити?

Ей, отъ сего часа буду честно жити.

Мих. Глядижь того! Встань та послухай сюды. Мнѣбъ треба бѣльше всѣхъ проученіе тобѣ дати, та я непотреbstво твоени души прощаю тобѣ, тольки обѣщай намъ нѣколи не забувати, яког ты роду, почитати матѣрь свою, поважати старшихъ себе, не обѣждати нѣкого, не подсыпатисъ подѣ чужихъ жѣнокъ, а мою Тетяну, на тридѣвять земель обходити, бо колись за се дадутъ тобѣ березовой припарки такои, що и правнукамъ будешъ заказовати.

Солд. И небо въ овчинку покажетъ ся.

Тет. И въ могилѣ боляче буде.

Финт. Милостивые благодѣтели! ваше великодушіе провиело въ мою совѣсть. Она пробудилась и представляетъ мнѣ докладный регистръ моихъ безчинствъ. Стыжусь моихъ злыхъ окаянствъ, и самъ себѣ кажусь презрительнымъ, какъ за дурныя поступки противу моихъ родныхъ, равно и противу всѣхъ людей. Теперъ всѣ силы употреблю доказать на дѣлѣ мое исправленіе. Буду всѣмъ рассказывать сегодняшнее мое приключеніе и Москаля чарѣвника, дабы примѣръ мой послужилъ ко исправленію всѣхъ и каждого.

Солд. Поэтому правда, что шутка ксгати сдѣланая, больше дѣлаетъ иногда пользы, чѣмъ строгія наставленія.

Заслона.

Василій Атанасьевичъ Гоголь.

Въ запискахъ о житію знаменитого півночно-русского писателя Николая Васильевича Гоголя, родомъ украинця, помѣстивъ Кулишъ гдѣ-яки отрывки изъ комедій, котрихъ писавъ въ украинскѣмъ языкѣ отецъ Николая, Василій А. Гоголь, для домашняго театру бывшаго министра правосудія Дм. Пр. Трошиньского, котрый бувъ его своякомъ. Але зъ тыхъ отрывкѣвъ не можна було осудити, яке мѣсце занимае онъ въ нашѣй письменности. Въ „Основѣ“ зъ 1862 р. за мѣсяць лютый подае Кулишъ цѣлу одну комедію Василія Гоголя „Простака“, котру по его мнѣнію „случай спасъ отъ утраты“. Шкода тѣлько, що Кулишъ не оповѣвъ намъ ближе того случаю, где и коли властиво найшовъ онъ ту ю комедію, бо такъ якъ тецерь рѣчь стоить, длятого тѣлько приписуемъ „Простака“ Гоголю, що Кулишъ такъ сказавъ, но чи каждый схоче, чи каждый може тому вѣрити, того не знаемъ. Однакъ етобы тои комедіи и не писавъ, мы подаемъ ю въ цѣлости, бо она свѣдчить, що вже ровесники Котляревского старали ся его наслѣдовати.

Цѣль и обстоятельства для котрыхъ Гоголь-отецъ взявъ ся за писанье украинскихъ комедій, були очевидно тѣ самы, що у Котляревского. Заходить тѣлько одно пытанье, на котре тяжко отвѣсти: чи Гоголь писавъ перше „Простака“, чи Котляревскій „Москаля чарѣвника“? — бо видимъ, що содержанье обѣхъ майже те саме. Менѣ здае ся, що еслиби Гоголь первый ставъ бувъ писати комедіи, то по крайней мѣрѣ Украина булабы о томъ бѣльше знала, а о нѣмъ знае тѣлько Кулишъ много говорити, котрый по моему мнѣнію, щось терпитъ до Котляревского, и где може, то противъ него выступае, абы тѣлько уменьшити заслуги великаго въ нашѣй литературѣ мужа, признаній ему цѣлымъ рускимъ народомъ. (Вже то само поведует мене сомнѣвати ся о поданій Кулишемъ комедіи „Простака“, тымъ бѣльше, що онъ въ Основѣ незнае тѣлько, чи перше писаній „Москаль чарѣвникъ“ чи „Простака“, а въ читанцѣ для высшой гимназіи (Барвинскій) ч. II. каже, що „Простака“ написаній може и передъ „Наталкою Полтавкою“.) По тѣй причинѣ для Кулиша „Простака“ комедія о много лучша отъ „Моск. чар.“, хотя я мало виджу ту лучшого. Суть вправдѣ гдѣкотри рѣчи, котрыми „Простака“ превосходить „Моск. чар.“, але не обійшлося и на оборотъ. Н. пр. якъ не гладко клеить ся въ устахъ даяка поломана церковщина? Котляревскій умѣвъ то лѣпше представити. Дальше и самъ жартъ Параски, що пороса може зловити заяца, не знаю чи може заняти публику, котра переконана, що Романъ, чоловікъ старшій, абы повѣрити тымъ словамъ, мустьвъ бы бути не простый и лѣнныый, але безумный. Наконецъ, що за естетична сцена съ поросаємъ! Були вправдѣ колись вѣки епичній, въ котрыхъ и тобы може було естетичнымъ, но тѣи вѣки для Руси давно проминули, такъ що нынѣ простолодяны не отваживбы ся не церепросивши слушаючихъ такой сцены оповѣдати.

ПРОСТАКЪ

або

Хитрость женщины

перехитрена солдатомъ.

Комедія въ одно́мъ дѣйствію.

Дѣйствующіи особы:

Романъ, украинскій козакъ, простой и лѣзвый.

Параска, его жѣнка, молода и хитра.

Соцкій, куць Параски.

Дячокъ, коханокъ Параски.

Солдатъ переходячою команды.

I.

Театръ представляе украинську хату.

Романъ (самъ, встаетъ зъ лавочки и удае слабого). Врагъ його батька знае, здаеть ся, я ище не дуже й старый, а зовсѣмъ охрявъ, такъ що нѣ ногъ, нѣ рукъ не чую, неначе побитый. (зъває). Кажуть люде, що мене баглаѣ напали.... може прокляті баглаѣ; толькыжъ я уже дуже давній — я уже бувъ дебелымъ парубкомъ, якъ нашѣ козаки на линію въ походъ ходили. — Дай боже царство пану сотнику; для мене дуже панъ добрый бувъ: всѣхъ козакѣвъ у походъ вытурливъ, а мене такъ уподобавъ, що оставивъ дома и повелѣвъ свинѣ пасти, — отодѣ то мѣнѣ роскѣшь була! Не знавъ я ніякого дѣла; а теперъ и не здужаю, да треба робити, щобъ стара не лаяла. (сѣдае). Спасибѣ богу, що зайшла десь, а тобъ уже давно досѣ скребла моркву. (Зъває и чхае ся въ плечи).

II.

Романъ и Параска.

Параска (входитъ). Не лиха година! отсе ты й досѣ чухмарисъ ся, и не прѣймавъ ся за роботу! Горе мѣнѣ съ тобою! всѣ люде, якъ люде; а ты, мовъ выродокъ якій, сидишь цѣлый день у хатѣ, згорнувши руки. Отъ уже черезъ твое недбальство дожились до того, що нічого й ѣсти.

Ром. А що я теперь буду робити?

Пар. Тыбъ ставъ у кого молотить за коробку.

Ром. А якъ іого теперь молотити? адже бачишь, що мокро.

Пар. Дакъ тыбъ найшовъ другу яку роботу. Онъ, якъ кумъ Вакула: ніколи не сидить безъ дѣла; а сьгодні раненько потягъ у поле.

Ром. Чого въ поле?

Пар. По зайцѣ.

Ром. Якъ по зайцѣ? у іого нема ні хортѣвъ, ні тенѣтъ, ні ручницѣ.

Пар. Отто то й диво. Онъ поросямъ ловить зайцѣ.

Ром. Якъ поросямъ?

Пар. Да такъ. Учора пѣшовъ пѣсля обѣдъ да й привѣсъ двоухъ зайцѣвъ.

Ром. Дай іого чести! Я, далибѣ, вперше зъ роду чую, що поросятами ловлять зайцѣвъ!

Пар. Що ты почувешъ, або побачишь, на печи лежачи, мовъ кабанъ у просѣ? а я тобѣ хочъ забожусь що бдѣ мого кованого кабанця не втече ні одинъ заецъ. Отсе колись зацькували були іого поповичѣ собаками: — якъ же курнувъ бдѣ нихъ, дакъ нѣ одна собака и не догнала!

Ром. Уже што меткій, то меткій! Лиха — матерѣ утнуть іого поповы собаки. Отсе колись якъ молотивъ я на току, а бнѣ добравсь до вороха да й уплѣтае гречку, такъ що, якъ бы не Покотъ туды пригодивъ ся, то покабъ я поднявъ цѣпъ, щобъ іого зацѣдити, то нѣ павцурабъ не осталось гречки. Уже чортового батька у кума будуть швыдчѣ поросята.

Пар. Отъ бачъ! Чогожь тобѣ ище треба? Осъ пѣди лишъ лучше въ поле, якъ маешъ лежати, чи не дасть и бѣгъ намъ оскоромити ся заячиною.

Ром. Да инесе; толькы не знаю, чи побѣжить кованый за мною.

Пар. Дежь ты бачивъ, щобъ порося бѣгло за чоловѣкомъ? Ты возьми іого въ мѣшокъ, а якъ побачишь зайця, тодѣ й выпусти.

Ром. Хиба въ мѣшокъ! Такъ пѣдижь пѣймай, а я обуюсь.

Пар. (въ сторону). Оттакъ дурнѣвъ обманюють! (до Романа). Обувай сяжь хутче. (Ѡтходитъ).

III.

Ром. (самъ сѣдае середь сцены и вытягае постолы). Добребъ було, якъ бы пѣймавъ я зайця! (Вбуває постолы). Э, Э, не еретичѣ іого й постолы! якъ же поссыхались! (Обвязуєчи волокою, уриває ю). Оттакъ же! Гай, гай! дай іого чести! Оттеперь у лиха грати!... Жѣвко!... Жѣвко!... Параско!... Параско!

IV.

Романъ и Параска.

Пар. Чого ты такъ репетуешь, неначе навѣженный?

Ром. Чого ты репетуешь!... чортъ ма волоки!

Пар. Дакъ щожь будемъ робити?

Ром. Чи нема де ременця або мотузочка?

Пар. Бѣда меншъ съ тобою! На хоть поворозку, да обувай ся хутче, бо нерано.

Ром. О, якажъ ты швѣдка дуже!... Адже, бачишь, якъ постолы поссыхались! насилу нацупивъ.

Пар. Чомужь ты не вымазавъ?

Ром. (опускае руки). Не вымазавъ!... А якъ бы вымазала сама? Не велика еси панѣ!

Пар. (перерывае его бесѣду). Годѣжь, годѣ! не возомъ тебе зачещила.

Ром. То то, бачишь! (Встае).

Пар. (подаючи саракъ). Ну, на, надѣвай сѣрякъ.

Ром. (беручи штаны). Стрѣвай!

Пар. Уже що проворный, то проворный! Тебебъ тѣльки за смертю посылати.

Ром. (задагачи саракъ). Колибъ такъ ище чимъ пѣдирезать ся.

Пар. (подаючи поясъ). Ке лишь, я пѣдирезу тебе.

Ром. Добре, д бре... (Пар. пѣдперезуе его). Чи нема, Парасю, поснѣдать?

Пар. Ище и снѣдать! Я кажу, що ты поки зберешъ ся, то и смеркне. (Дае кусень сухого хлѣба). На шматокъ хлѣба. Якъ пѣймаешъ зайця, то въ полѣ и поснѣдаешъ.

Ром. (ховае хлѣбъ за пазуху). Оттеперь зовсѣмъ козакъ! тѣлько закуритъ люльку, да хочъ и у Крымъ.

Пар. (до себе). Уже козакъ, то козакъ! Годивъ сябъ у коноплѣ на опудало.

Ром. (засаджае шанку). А дежь кованый?

Пар. У снѣяхъ.

Ром. У мѣшку?

Пар. Даджежь не якъ! у мѣшку. Да гляди тѣлько, не задуши.

Ром. (накладае люльку и креше огонь). Колибъ же такъ, що тѣлько въ поле, а тутъ и заецъ! — Да я колись якъ козаковавъ, то съ сотникомъ разбѣвъ зо два бувъ на охотѣ и тютюкати добре навчивъ ся я. Було зберуть насъ чоловѣка двадцать або и бѣльше и запустятъ у лѣсъ съ кѣйками, и вже чортового батька заецъ улежить! Якъ гукону було: „вѣй, тютю, тютю!“ то ажъ листья зъ дуба посыплеть ся.

Пар. (до себе). Колибъ бувъ тогдѣ ты лопнувь!

Ром. Що ты кажешь?

Пар. Да то я кажу: нехай тобѣ ббгъ помагае!

Ром. О, спасибб тобѣ, моя голубко! Глядижь, наварн обвдять. (Отходить).

Пар. Добре, добре! (до себе). Ёсти мешь лихон матерѣ. Наварила да не для тебе.

Ром. (въ снѣхъ). А ты тутъ, кованый! (съе ся глуно). Отъ куды вона іого затирала!

Пар. (съе ся). Пронеси лишь, дурню кованого въ поле.

Ром. Да й важкежь зъ бѣса, яретиче порося!

V.

Пар. Ха, ха, ха!... Отъ коли дурный!.. Якъ таки поросямъ пбймати зайця?.. Бѣдный Романъ! іого нетрудно обмануть: хто що скаже, то онъ и повѣритъ. Менѣ вже й жаль, що кованый насадить іому бабехбвъ, да нічого робить: такъ розлежавъ ся, що ніякъ не выманишь іого изъ хаты. Нехай лишь трохи провѣтрить ся. Добре шо мене кума надоумила, якъ Романа выпровадити зъ дому. Вона дала минѣ й зайця щобъ іого обманить, будто принѣсь кованый, да незнаю, чи до ладу воно буде... Да вжежь, шо буде, то буде, а я зъ дякомъ погуляю. (Съдае прѣсти). Колибъ тблько не забаривъ ся мбй чорнявыи Хома Григоровичъ. (Спѣвае):

Вяне вишня, посухае,
Що росте пбдъ дубомъ:
Сохну, чахну такъ нещастна,
Живучи зъ нелюбомъ.
Прійди милый, утри слѣзы,
Що я проливаю,
Бо одрады ніякои
Ббльшь въ свѣтѣ не маю.

(При кбнци послѣднего купьета входитъ дякъ).

VI.

Дякъ и Параска.

Дякъ (входитъ, дивуе ся слушаючи пѣсню, а потбмъ каже): Ей, ей, ангельскій гласъ!

Пар. (зобачивши его) Охъ мѣнѣ лихо!

Дякъ. Радуюсь сердечно... тое то душевно, что слышу гласъ веселія вашего сердца и нижайшій отдаю вамъ, Параскева Пантелемоновна, добрыдень.

Пар. А се вы, Хома Григоровичъ? Цуръ же вамъ, якъ вы мене злякали!

Дякъ. Азъ есмь, тое то... да гдѣ же вашъ возлюбленный сожитель?

Пар. Пѣшовъ по зайцѣ.

Дякъ. (до себе). Сія оказія для меня сладка, яко медъ дивій. (до Параски). Такъ вамъ удалась выдумка Ояисів? Онъ,... тое то, якъ яго... направилъ стопы своя на дѣбраву: тамъ бо естъ прибѣжище заяцомъ. Съ оружіемъ или... тое то... съ дрекольми?

Пар. И, нѣ! съ кованымъ кабанцемъ.

Дякъ. (смѣе ся). Хе, хе, хе! Не мечите бисера предъ свиіами. Сіе естъ чудо неизглагоданное.. Но вы, здаеть ся мнѣ, якобы творите надо мною глумленіе.

Пар. Нѣ, далебб, що правда. Потягъ у поле скѣлько видно.

Дякъ. И такъ вы посвятили своего Романа въ патентовые мысливцѣ?

Пар. Нехай лишъ трохи провѣтрить ся, а то вже такъ розлежавъ ся, що не хоче нѣзавбщо й принять ся.

Дякъ. Эй, ей, премудро! Дакъ теперь безъ всякаго претенговенія можно мнѣ насладити ся всевозлюбленнѣйшею бесѣдою съ вами?

Пар. Що таке?

Дякъ. Моя сладчайшая! вы не внемлете глаголу моему.

Пар. Одже вы, Хома Григоровичъ, такъ говорите по письменному, що я и не второпаю.

Дякъ. Я... ей, ей, не изберу глагола къ уразумленію васъ въ страстехъ моихъ, которыми любовь моя, со дня возрѣнія на васъ на поклонахъ, воспламенила мое сердце.

Пар. Далибб, я не знаю, що вы кажете.

Дякъ. О, боже мой! какъ не уразумѣть глагола моего и не догадать ся, что я, то естъ, яко олень къ источнику, къ вамъ прибѣгаю.

Пар. Що? Олена?

Дякъ. Якая тутъ Олена! Боже мой! я возлюбихъ васъ всѣмъ сердцемъ и душою.

Пар. Не знати, що вы выгадуете! Я просила васъ, Хома Григоровичъ, прійти протвердить ту пѣсню, що вы мене на христінахъ у дядины учили, а вы мнѣ провадите не знати що.

Дякъ. Очень добре; изрядно. (Въ сторону). Гласомъ моимъ воззову къ ней и въ пѣснй возвеличу ея. (До Параски). Приклоните ухо ваше и внемлите гласу моему.

Пар. А нуте, нуте!

(Дякъ спѣвае):

Я люблю тебя и стражду
Но отрады не сыщу;
Зрѣть тебя всегда я жажду,

И очей не насыщу;
Быть хочу всегда съ тобою
И съ тобой всегда вѣщать,
Наслаждатись красотю
И словамъ твоимъ внимать.
Жизнь, съ тобою провождати —
Нѣтъ утѣхи мнѣ иной,
И тебѣ немилымъ стати —
Нѣтъ мнѣ горести другой.
Ты одна составляешь
Радость и печаль мою,
Ты одна заставляешь
Рѣчь сказать меня сію.

Пар. (спѣвае за дякомъ ту саму пѣсню: Я люблю тебя и стражду и пр.).

Дяк. Эй, ей, прекрасно! вы совершенно изучились сему сладкому пѣнію.

Пар. Спасибѣ вамъ, Хома Григоровичъ! Да якъ вы хороше спѣваете басомъ!

Дяк. Такъ, такъ, моя возлюбленная. А какое же вы сотворите мнѣ воздаяніе?

Пар. Я для васъ вареной наварила и курочку спекла.

Дяк. Всякое даяніе благо и всякъ даръ совершенъ; но... тое то.... щедроты ваши не суть совершенны.

Пар. Що таке?

Дяк. То есть — бремя тяжкое отяготѣ на мнѣ; нѣсть мира въ костехъ моихъ; слякохъ ся до конца, по вся дни сѣтуя хождахъ.

Пар. Одже я бачу, що вы, Хома Григоровичъ, въ хмару заходите.

Дяк. (вздыхаючи). Охъ !!.

Пар. Чого вы такъ важко здыхаєте?

Дяк. (до себе). Эй, ей, не знаю, какими глаголами вскрыть мнѣ страсти сердца моего: языкъ мой прильпе гортани.

Пар. Що вамъ, Хома Григоровичъ, сталося? (До себе). Чи бнѣ не сказивъ ся?

Дяк. (прихилие ся до стѣны, кладе руку на сердце и вздыхае). О, духъ немощи овладѣша мною.

Пар. Вамъ мабутъ нудно, Хома Григоровичъ? може у васъ соняшниця або завѣйвиця? выпійте лишъ чарочку запѣканки. (Ставить на столъ горляку. Въ томъ чути гавканье псовъ). Охъ мнѣнъ лихо! хтось иде! Покотъ не даромъ бреше! (Дивичись въ тѣно). Отъ бѣда! Соцкій да ще въ москалемъ, якъ разъ сюды прямуеъ ся.

Дяк. Проклятїи люди! тое то... яко скимны рыкаюцій! Теперъ мнѣ остаеъ ся сотворити благо и направити стопы моя во свояси. (Хоче одйти).

Пар. Стрѣвайте лишь, Хома Григоровичъ, послушайте мене. Теперь Соцькому багацько дѣла: москалѣ вѣшли въ село сьогонднѣ, дакъ йому треба квартирѣ бѣдодить; то вони не довго тутъ будуть.. Сховайтесь пѣдъ привалокѣ.

Дяк. Ей, ей, премудро!

Пар. Швыдчежь ховайтесь, бо вже вони въ сѣняхъ.
(Ховае его пѣдъ привалокѣ и закривае ридномѣ).

Дяк. (пѣдъ привалокѣ). Ахъ Боже мой, якъ презрядно, еслибы в вы, Параскева Пантелемоновна, здѣсь со мною обитали.

VII.

Параска, Соцкій, Солдатъ.

Соцкій. Помайбѣ вамъ!

Пар. Здоровенькѣ булѣ, пане куме!

Соц. А кумѣ де? чи вже на пѣчь забравъ ся, або може сьогонднѣ съ печи й не злазивъ?

Пар. Да нема дома.

Соц. А дежь бнѣ?

Пар. Пѣшовъ у поле.

Соц. Отсе мабуть уже насильне його вытурлила.

Солд. А что же, здѣсь мнѣ квартира?

Соц. (до солд.). Здѣсь, тутча. (До Параски). Кумѣ, отсе вамъ постоалець.. да глядѣть, щобъ у васъ все гараздъ було.

Пар. Охъ, мнѣнѣ лихо!

Солд. (скидаючи амуницію). Не бойсь, хозяйюшка: я добрый человекъ, наше дѣло солдатское. Намъ много не надо: курица къ обѣду а другая къ ужину; а если и лаврениками накормишь, то сердять ся не стану; отъ меня ты худа не услышишь.

Пар. Якбы було! (До Соцкого). Що отсе ты куме робишь? тыжь обѣщавъ ся не ставить у насъ постою!

Соц. Постѣй кумо, не варуй. На сей разъ ослобонить тебе бѣдъ постою, далекѣ не можна: всѣ хаты заняли, а въ вишбѣй по два и по три. Народъ и такъ на мене враждуе що деколи насъ обминаю; да яжь тобѣ и москаля привѣвъ предоброго. Онѣ стоявъ у свата мого въ Ракосѣчи, и сватъ мбѣй нимъ не нахвалить ся.

Пар. Бѣдна моя головко! а я хотѣла хату назать!

Соц. Або поженихать ся съ кимъ безъ Романа.

Пар. Не звать що ты куме выгадуешь! Я не знаю якъ у тебе языкъ не заболить, отаке мелючи. (До солд.). Можебъ вы служивый, бѣпочили?

Солд. Ладно хозяйюшка; однакожь дай мнѣ прежде чего покушать.

Пар. Щожь вамъ дать? мы вже пообѣдали.

Солд. Ну, чевѣ нибудь на первой случай, а тамъ ужъ пріймемъ ся дѣлать лавреники. Вътъ я ужъ болѣе года стою въ Малоросіи вашей и самъ ихъ дѣлать научиль ся.

Соц. Отъ бачишь кумо, якій москаль моторный! Онъ тобѣ ѣ варениковъ наробить. (Увидавши горьвку для дяка). А се цю въ плящцѣ?

Пар. (до себе). Охъ мнѣнъ лихо! и забула сховати! (До Соцкого). Да се для Романа отискала, щобъ почаствовать, якъ вернуть ся съ поля.

Соц. (грозить пальцемъ). Эй, кумо! ты лихомъ бачу граешь..

Пар. Ище чого чи не буде? Уже ты мнѣнъ допѣкъ своими выгадками.

Соц. Ну, годѣжь, годѣ, кумо! (Выймае зъ кишень грошъ). На тобѣ грошъ да купи для своего Романа, а мы сю выпьемъ съ служивымъ. (Сѣдае, наливае въ чарку горьвки и дае солд). Прошу выпить, пане служивый.

Солд. (бере чарку). Ай да пріятель! Здравствуй, любезный! (Пье). Свать твой... (Утирае уса). какъ бышь ево?

Соц. Оверко. (Наливае горьвки въ чарку).

Солд. Да, да, да, Веверко, Веверко!... Правду сказать, такихъ людей мало нынѣ на свѣтѣ.

Соц. (взявши въ руки чарку). Най же іому легенько икнетъ ся. (Пье).

Пар. (до себе). Щобъ васъ чортъ забравъ зо всѣмъ вашимъ родомъ!

Солд. А хозяйюшка?

Соц. Приська.

Солд. Да Приська!.. Дай богъ ей здоровье — какъ мать родная. Право, такихъ хозяевъ не сыщешь во всемъ бѣломъ царствѣ.

Соц. (наливае въ чарку горьвки). Кумо, выпій лишъ и ты чарку за здоровье сватбвъ моихъ.

Пар. Да спасибо, куме! не турбуйте ся мною.

Соц. Чого ты такъ зажурилась? Що Романъ пбшовъ у поле? Онъ швидко буде. На лишъ вышій, прошу.

Пар. Не хочу, далибб не хочу.

Соц. О якажь бо ты затичива! Почастуй же насъ (подае ѣй чарку), коли сама не хочешь.

Пар. (бере въ руки чарку и фляшку и подае Соцкому) Извольяте пане куме.

Соц. Въ рукахъ маєте.

Пар. Нехай же здорові будуть Оверко и Приська. (Кланяе ся и надливае троха, скривившись; доливае чарку и подае Соцкому).

Соц. (показуе ѣй, щобы подала солдатови). Прошу выпить пане служивый.

Солд. (взявши въ руки чарку). Да здравствуетъ Веверко и Прицька!

Соц. (смые ся). Утявъ Панька по штаяхъ!... якъ, якъ москалю?

Солд. Какъ? Да здравствуетъ Веверко и Прицька!

Соц. (смые ся, а потѣмъ зновѣ наливае чарку). Гарно ты, москалю, навчивъ ся говорить по нашому. (Ше, встаетъ и выходитъ на середину сцены). Гарно москалю, гарно!... Де ты такъ навчивъ ся?

Солд. Да все же у твоего свата, не только говорить но и пѣть научилъ ся вашихъ хохлацкихъ пѣсень.

Соц. Чи бачишь! (Протираючи уса). А ну, будь ласкавъ, москалю, заспѣвай, якомъ тамъ сватъ мѣй навчивъ тебе. Я всѣ юго пѣснѣ знаю и самъ колись було спѣваю.

Солд. Изволь. (Спѣваетъ).

Ахъ въ полѣ могила
Съ вѣтромъ разговоривала:
Не дуй вѣтеръ ты на меня,
Чтобъ я не почернѣла.

Соц. (смые ся до роспуку). Гарно москалю, гарно! Ну, вже втявъ до гапликѣвъ! Се вже краще ѡдъ тѣи що, „въ городѣ бузина, а въ Кіевѣ дядько, за те тебе полюбила, що на руцѣ перетень“.

Солд. (продовжае).

Чтобы въ рѣкѣ не плодилась рыба
За то, что я за Дунай заѣхалъ.

Соц. (смые ся). Ха, ха, ха! ой, ой лишенько! Годѣ, годѣ, москалю будь ласкавъ, годѣ, а то далибъ кишки порву ѡтъ смѣху!

Солд. Чево ты смѣешь ся?

Соц. Да якъ же не смѣять ся? ты не знаешь по якому спѣваешь,

Солд. А какъ же?

Соц. Слухай, я тобѣ заспѣваю. (Спѣваетъ).

У полѣ могила
Зъ вѣтромъ говорила:
Не вѣй, вѣтре, ты на мене,
Щобъ я не чернѣла.
Нѣ вѣтеръ не вѣе,
Нѣ сонце не грѣе,
Тѣльки въ степу при долинѣ
Трава зеленѣе.

(Музыка. Потѣмъ):

Соц. А що, москалю, чи такъ сватъ мѣй спѣвае тобѣ?

Солд. Да, да точно такъ.

Соц. То то мосьпане! а ты не втнешь, даромъ що въ гудзикахъ.

Солд. А знаешь ли ты друвую?

Соц. Яку?

Солд. Ахъ былъ, да нѣтуть, да поѣхалъ на мельницу.

Соц. Ха, ха, ха! Бодай тебе москалю! А сѣишь де ты навчивъ ся?

Солд. Эту часто поѣтъ бывало Прицка.

Соц. Та може не такъ?

Пар. Може:

Ой бувъ, та нема

Та поѣхавъ до млына?

Солд. Да да!

Ой былъ да нѣма

Да поѣхавъ до млѣна.

Соц. А ты знаешь кумо сѣи?

Пар. Знаю.

Соц. Заспѣвай же намъ сердце.

(*Пар.* спѣвае; *Соц.* акомпануе. *Солд.* танцюе. Якъ Параска кончить другій куплетъ):

Солд. Ай да хозяйюшка! Спасибя тебѣ (хоче еи обняти).

Пар. Геть москалю! не жартуй! (Отпыхае его). Отсього то вже я не люблю и, суча дочка, коли не трѣсну такъ, що й очи выльзуть! Отъ якъ хороше! (Поправляе очепок).

Соц. Ось якъ воно спѣваеъ ся! Бачишь москалю? не такъ якъ ты, мовь коза въ шквирю.

Солд. Да чортъ ево знаетъ; я долго училъ ся, да мудрено языкомъ, та не сладишь.

Соц. То вже такъ; московскій языкъ дуже гострый, та ба!

Солд. Однакожь я етакъ цѣлой день пробаю; — хозяйюшка! да ка чево нибудь закусить; ноги та крѣпко болятъ отъ походу, нада отдохнуть.

Соц. Кумо, пошукай лишъ тамъ у печи: чи нема борщу або каши, або кваши, або лемѣшки, або путрѣ, або затѣрки, або соломахи, або пампушокъ, або галушокъ, або шуликѣвъ, або товченикѣвъ. Ужежь таки треба москаля чимсь поговорати.

Пар. Далибб, кумочку, и въ печи не топила.

Соц. Дакъ кинь ся да звари чого небудь.

Солд. Ну, нѣчево дѣлать, солдатское брюхо привыкло постничать. (Кладет ся). Послѣ хозяйюшка меня накормить.

Соц. Глядижь, будь ласкава кумо, щобъ ты, якъ москаль спочине, наговорила служивого; ябъ його узявъ до себе, дакъ у мене коптанъ квартируе. Прощай. (Отходить).

Пар. Иди здоровъ.

Соц. (дивитъ ся на солд). Уже москаль и захрѣпъ. Знемѣгъ ся, сердяга, бѣтъ походу. (Отходить).

VIII.

Параска и Дякъ.

Пар. Насылу убравъ ся! Отъ чортъ гостей принѣсь не въ пору. (Дивитъ ся въ очи спячому солд.) Спасибб москалю, и голодный заснуеть. (Поднимаетъ радно). Хома Григоровичъ, чи вы ще тута живи?

Дякъ (выходитъ на цѣпочкахъ съ страхомъ и робитъ знакъ Параскѣ).
А шо служивый?

Пар. Спать ажъ харчить, мовъ чорты його давятъ.

Дякъ. Ей, ей, хорошее я дѣло здѣлалъ... тое то.. шо укрывъ ся. Блаженъ мужъ, вже не иде на совѣтъ нечестныхъ. А чтобы и паки не послѣдовало какое... якъ його... преткновеніе. то треба направить стопы своя во свояси.

Пар. Пострѣвайте бо, Хома Григоровичъ! треба таки намъ хочъ вареною покоштовати, бо вже вона и такъ проходила.

Дякъ. А развѣ вы оной не сокрушили со служивымъ?

Пар. Якъ изъ служивымъ? Отсе нехай бггъ милуе! Я тбльки для насъ, Хома Григоровичъ, наварила й напекла. Съдайте лишь. (Ставитъ горляку и эджене).

Дякъ. Благодатная Параскевія! нѣтъ конца добротѣ вашей.

Пар. (частуе дяка). Извольте, годуитесь; а то не вдасть ся намъ ни почить, ни повети: москаль такій голодный лѣгъ, якъ собака, и якъ прокинетъ ся, то самъ усе потрѣска. Печенюжь хотъ возмѣтъ съ собою. Чи влѣзе курка въ кишеню? (Дивитъ ся на кишею). Охъ, якій же онъ засмальцованный... Да тутъ бачу и сала кусокъ.

Дякъ. Охъ, боже мой! и забудъ вынять. Се Онисія Гавриловна пожаловала на школу.

Пар. (подходитъ до бѣна и кричитъ). Охъ мнѣ лихо! Романъ иде! да ще й сердитый! Оттеперь бѣда. Шо онъ скаже, якъ тебе застане? Уже и такъ выбиваетъ тобою мнѣ очи, шо ты мене на улицѣ инодѣ зачѣпаешь, а теперь надсадитъ мнѣ бебехѣвъ, да и вамъ, пане Хомо, не безъ бѣды буде.

Дякъ. (подбѣгаетъ до бѣна). Тое то... тое то... яко... ко... ко... левъ рыкающій. Куды мнѣ... тое то... укрыти ся отъ поруганія?... Ей, ей, онъ сокрушитъ и кости моя!... куды мнѣ укрыти ся?

Пар. (забираетъ зъ стола горляку и эджене). Лѣзте швыдче опять пбѣ привалокъ.

Дякъ. Добре, добре... тое то... да какъ же избавлю ся отъ поруганія?

Пар. Не ббйтесь, Хома Григоровичъ, я уже выгадала, якъ дурного Романа обманити. Я заразъ выпроважу його до дядка, а васъ тодѣ и выпущу.

Дяк. Трудъ ведій обьяша мя.

Пар. Мовчѣть, бога ради: Романъ въ сѣняхъ. (Вноситъ хитро заяцъ, кладетъ на столъ, а сама сѣдае присти.)

IX.

Романъ, Параска и Солдатъ.

Романъ. (за кулисами). Отчини!

Пар. (отворяетъ двери). Чого ты ренетуешь? Мовчи, бога ради.

Ром. Ось я тебе замовчу! Нащо ты мене одурила, дѣдъ-кобъ утисъ ся твоему батьковій? (Хочетъ вдарити).

Пар. (ухмыляе ся). Що ты робишь, навѣженый?

Солд. (лежаши). Хозяйка!

Ром. Що се?

Пар. Побачишь! Я тобѣ казала, що мовчи! Москаля поставивъ Соцькій на квартиру: да тутъ такой презлый! трохи не бивъ мене: насилу його ублагала.

Солд. Хозяйка!

Пар. Отъ и бѣда!... Заразь.

Солд. Не слыхать ли барабана?

Пар. Нѣ, не чуть.

Солд. (засыпляетъ).

Ром. (глядитъ осторожно и спостерегае заяцъ). Гля! заяецъ! де бнѣ узявъ ся?

Пар. Що ты дивисъ ся, лупаешь?

Ром. Де ты взяла?

Пар. А сежь той, що кованый привѣсь.

Ром. Чи оправдѣ?

Пар. Буцѣмсь то ты й не знаешь?

Ром. Далибѣ и не знаю и не бачивъ!

Пар. Одже бнѣ притиривь його ажь до порога.

Ром. Ну, гараздъ же! а то я заливъ бы тобѣ за шкуру сала.

Пар. За вѣщо?

Ром. Я думавъ, що ты мене одурила; бо якъ выйшовъ у поле и тѣльки що похиливъ до Стецьковой балки, ажь мысливцѣ пруть заяцъ якъ разъ на мене. Я швидче зъ мѣшка кованого и давай тютюкать во все горло. Заяецъ же потягъ туды, къ Чмировѣй дубивъ, а кованый прямо шляхомъ до села.

Пар. То бнѣ навпереймы пѣшовъ.

Ром. Да мабутъ такъ: по тѣй же тропѣ и хортъ одинъ увязавъ ся; а якъ уже ловивъ його кованый, далебѣ не знаю, бо поки я выбравъ ся зъ балки, то вже нѣ хортѣвъ, нѣ поросяти не видно було; яжь такъ ухоркавъ ся, поки выбравъ ся изъ ерипудиной балки, що ажь сорочка мокра.

*

Пар. Да тутъ хлопцѣ казали, що кованый поймавъ іого ббля Свиридового вѣтряка.

Ром. Бачь ажъ де дѣйшовъ іого мѣй голубчикъ! теперь буде печеня.

Пар. Буде, тѣлько пѣди мѣй Романе, покличь дядька и тѣтку; бо вони зъ роду заячины не ѣли.

Ром. Да иносе.

Солд. (встае, выходитъ на сцену и протирае очи). Что это за мужикъ?

Ром. Да мы тутешнѣй.

Солд. Не хозяйнѣ ли?

Ром. Даджежь не хто, хазаиннѣ.

Солд. (до себе). Неужели это ее мужъ? Ну такъ она не советѣтъ виновата. (До *Пар.*) Что же хозяйошка, давай теперь чево покушать.

Пар. Щожь тобѣ дати? онъ шматокъ гречаника: ѣжь, коли вкусишь.

Солд. Нѣтъ ли чего повкусишь? небось, старика накормила.

Ром. Нѣ, москалю! сучій сынъ, коли й рѣска була въ ротѣ, а ѣсти хочеть ся такъ, що ажъ кашки корчитъ, да дасбѣгъ чоґо. Отсе вона, спасибѣ ѣй, дала шматокъ гречаника, дакъ не вкушу: не тобѣ кажучи, зуббѣвъ уже лиха мати мае.

Солд. (до себе). Бѣднѣй мужичокъ! (До *Параски*). Такъ у васъ и хлѣба нѣтутъ?

Пар. А дежь іого взяти? теперь у насъ неврожай. Заробила була грохи, да й той старѣй попродавъ.

Солд. Какъ можно продать послѣднѣй хлѣбъ? это худо.

Ром. А щожь маешь робити? дежь бы я грошей узаявъ на подушне? Заробитъ не здужаю; нивки и лѣска уже давно роспродавъ; скотъ нѣпочому; тѣльки що послѣднѣй хлѣбъ продати, щобъ проклятѣй сѣпаки не обливали на морозѣ холодною водою. Добре було колись, що продавъ бузѣвка, тай росплативъ ся; а теперь и корову съ телямъ продаси, то тѣлько хѣба за половину заплатишь, бо теперь та корова, що треба було рублѣвъ сорокъ заплатити, ббльше не дадутъ ялышники, якъ рублѣвъ десяты. Отаке теперь на свѣтѣ настало! дежь намъ грошѣ брати?

Солд. Да какъ же ты живешь?

Ром. Отакъ мосьпане: що якъ запряде стара шматокъ хлѣба, то й ѣмъ; а теперь накинувъ голова засѣдательскѣй мѣтки прясти, то ббльше того, що нахлыщусь борщу, да голоднѣй и спать ляжу.

Солд. Да, худо старикъ. Однакожь хозяйошка насъ накормитъ.

Пар. Чимъ? хѣба трясею?

Солд. (до себе). Пстой же, плутовка, я тебя накажу.
(До Ром). Ну, такъ я тебя хозяйнѣ накормлю; хочешь ли?

Ром. Да спасибѣ москалю; у мене далибѣ ажъ сердце болить, що вѣчимъ васъ нагодовати. (Выймає зъ кишеня грошѣ). Парасю! поди лишъ купи хочѣ четвертку; може служивый выпѣе зъ дороги, да чи не добудемъ хочѣ у дяка паляницѣ: онѣ у насѣ бачця чоловѣкъ добрый.

Солд. Не трудись старикъ, не нада ничего. Я знаю, что ты доброй человекъ, (да безмозглой); у насъ будетъ что пить и ѣсть безъ денегъ; только чтобы вы обоѣ меня слушали и все то дѣлали, что я скажу.

Ром. Добре москалю. Я человекъ неретивый.

Солд. Послушай же: Я буду ворожить, такъ вамъ надобно стать вотъ здѣсь и зажмурить глаза. Становитесь! (Ставить ихъ на серединѣ сцены).

Пар. Шо се буде? не знати шо москаль выгадуе.

Ром. Чи воножь, будте ласкаві служивый, не грѣшно буде?

Солд. Нѣтъ, ужъ я за это отвѣчаю. Становитесь!

Ром. Да вносе. Становись Парасю, тѣлько будте ласкаві, колыбѣ воно не тее...

Солд. Не бойсь. Ну зажмурь глаза.

Ром. (зажмуривши очи).

Солд. (описуе ихъ до окола палицею). Беръ... баръ... даръ...

Ром. Добродѣю служивый!

Солд. Не бойсь. (Креслить палицею и говоритъ незрозумѣлы слова).

Ром. Постѣйте судирь, будте ласкаві, постѣйте.

Солд. А что?

Ром. Я ненарокомъ и самъ не знаю, якъ росплющивъ очи.

Солд. Экой ты! эдакъ и самъ пропадешь, и мнѣ бѣды надѣлаешь.

Ром. Уже буду держать рукою.

Солд. Ну, держи покрѣпче.

Ром. А добре. Парасю! глядижь не росплющъ очницѣ.

Солд. (межи тымъ выносить и ставитъ на стѣлѣ здѣнье и горялку).
Ну Романъ, теперъ конецъ. Смотри сюда.

Ром. (дивить ся и дивуесь). Гля!

Пар. (на сторону). Не еретичий и москаль, який же хитрый!

Солд. Ну, хозяйнѣ, милости просимъ покушать. (Зачинає ѣсти).

Ром. (розглядаєся на всѣ боки). Де воно взялось?

Солд. Ну, садись, да кушай. Ты никогда не ѣдалъ такъ вкуснаго.

Ром. Чи воножь не грѣшно буде?

Солд. Да вѣтъ я тебѣ сказалъ, что я отвѣчаю!

Ром. (пристунаючи съ страхомъ до стола). Москалю, служивый! чи мѣнѣ можна перекрестить ся?

Солд. Пожалуй, крестись себѣ сколько хочешь.

Ром. (крестить ся и шепче молитву). А страву можна перекрестить?

Солд. Нѣтъ, не можно.

Ром. (отступае назадъ). Одже далибѣ мѣнѣ моторошно.

Солд. Не бойсь. (Дае ему въ руки кусникъ). Вотъ на, кушай.

Ром. (бере дрожачою рукою). Господи благослови (крестить ся). Да вжежь що бабѣ, то те й громадѣ. (ѣсть; до Пар.). Парасю! а тыжь чому не ѣси?

Пар. Нехай бѣгъ милуе, щобъ я ѣла у пеклѣ варене.

Солд. (грозиць *Пар.* пальцемъ).

Ром. (пускае зъ руки кусникъ). Чи воножь, служивый, у пеклѣ варилося?

Солд. Да гдѣ бы не было, намъ до того дѣла нѣтъ, лишъ бы вкусно. (Наливае горьки и дае *Ром.*). Нутка, выпей. (Потѣмъ встае и иде до Пар.).

Ром. (надпивае самъ и дае жинцъ). Ось покоштуй Парасю яке добре.

Пар. Да вжежь, коли такъ, то й я буду ѣсти; тѣльки будь ласковъ служивый, змилуй ся надъ нами, не погуби мене.

Ром. (не прислухуючись). Даджежь сказавъ, що бнѣ за все одвѣчае!

Солд. (трапае *Пар.* по плечу). Не бѣйсь, все будетъ ладно, только впередъ съ солдатами обходась лучше (до *Ром.*). Ну Романъ, кушай.

Ром. (заздаючи печено). Оттеперъ наѣвъ ся, ажъ неначе на животѣ полегшало.

Пар. (просить солд. выпустити дяка и бнѣ на то годить ся).

Солд. Хорошо, изволь.

Ром. Спасибѣ тобѣ служивый, що ты направивъ трохи кендюхъ; тѣльки теперъ, мабуть, треба буде хату посвятити.

Солд. Не надо; я тебѣ самъ всѣхъ чертей выгоню; только ни съ мѣста!

Ром. Ухъ, ажъ шкура пѣднимаеь ся, такъ страшно. Да вжежь, коли такъ, то и не тину.

Солд. Ну, станьте здѣсь. (Ставить ихъ на серединѣ стѣны). Вотъ такъ. (Завязуе нитъ очи и завязуе руки).

Ром. Ухъ, страшно!

Солд. (завязуючи очи). Ну Романъ, тебѣ надобно выучить сѣи волшебныя слова: джунъ... беръ... дачъ.. дуръ... нѣръ... гапта... де...

Ром. Не зумѣю, мосѣпане, вычитать.

Солд. Какъ не зумѣешь? Говори за мною: джунъ.

Ром. Жукъ.

Солд. Веръ... дачъ.

Ром. Пепе... перь бачъ.

Солд. Дуръ... ньеръ.

Ром. Дурный я.

Солд. Гапта... де. Гапта де. Гапта де.

Ром. Гапкаде... Гапка де.

Солд. Ну смотри же Романъ, какъ крикну я: ура!, то ты тотчасъ долженъ говорить сѣи слова самымъ громкимъ голосомъ.

Ром. Эй, далибб, москалю не вычитаю: важке дуже на языкъ.

Солд. Ничево. Смотри только не забудь. (Отходить и роздѣгаете дяка).

Ром. Да колибъ не забыть. Парасю, чи ты переняла?

Пар. (смутно). Переняла.

Ром. Нагадаешъ же мѣнѣ якъ помилюсь. (Говоритъ повголосомъ). Жукъ.. бе.. бе.. бе.. беръ... бердъ.. бачъ.. дурный я.. Гапка де... Гапка де. (Бере ся за животъ).

Пар. О щобъ тебе побила лиха година!

Ром. Охъ, охъ, служивый! Мосьпане служивый!

Солд. (не перестаетъ свое робити). Что ты тамъ.

Ром. Будте ласкавий, чи ще воно довго буде?

Солд. (роздѣгаете дальше дяка). А что тамъ?

Ром. Коли довго, тобъ я на часъ на двѣрь пѣшовъ.

Солд. Зачѣмъ?

Ром. Прошу простити, мѣнѣ неначе тее...

Солд. (убравшись въ кастанъ и наказавши дяка саджю). Ура Романъ!

Ром. Джу.. джу.. джу.. Парасю, якъ?

Пар. О щобъ тебе побила лиха година!

Солд. (подходить до Ром.).

Ром. Жукъ... бердъ... бачъ.. дурный я... Гапка де. (тупаете ногами и плеще).

Солд. Теперъ совѣмъ. (Розвязае очи).

Ром. (протирае очи). Ухъ, ухъ!

Солд. Ну смотри Романъ, какъ чортъ выбѣжитъ. (Дивитъ ся на дяка, ступаете палицею и говоритъ). Гапта де... Гапта де... Гапта де!

Дякъ. (обязанный утѣкаетъ черезъ сцену).

Ром. (дрожитъ и креститъ ся). А якій же страшный!

Солд. Ну Романъ! теперъ чорта выгналь, а гнѣздо себѣ возьму. (Убирае ся въ дякову одѣжъ).

Ром. О, спасибб тобъ, добродѣю служивый! тѣлько прошу не въ гнѣвъ: скажѣть, будте ласкавий, — я чувъ що нечистый духъ зъ рогами, а у сього рѣжковъ нема.

Солд. Ну, нечего дѣлать. Рога онъ тебѣ оставилъ.

Ром. Охъ мнѣнъ лихо! (Хватаетъ себе за голову).

Солд. Ничего, Романъ! (біючи *Ром.* по плечу); и получше тебя бывають съ рогами...

Ром. Парасю! пожь мнѣнъ робити?

Пар. Якъ бы ты не лежавъ зъ ранку до вечора та робивъ такъ, якъ люде роблять, тобъ не було єього нічого; а то поти лежавъ, поки вылупивъ чорта. Я тобѣ скблько казала: „Эй Романе, не лѣнуй ся. Лѣнность до доброго ніколи не приводить.“

Заслона.

ПЕТРЪ ПЕТРОВИЧЪ АРТЕМОВСКІЙ-ГУЛАКЪ.

Не только драматичнѣишіе пѣсы Котляревского нашлись въ своемъ часѣ послѣдователей; больше еще было такихъ, що брали собѣ за примѣръ Енеиду и писали много того рода стиховъ, который однакожь не были печатанѣи, только ходили въ манускриптахъ зъ рукъ до рукъ, доки зовсѣмъ не загинули.

Найважнѣишимъ писателемъ, неѣ такъ скажу, изъ школы Котляревского бувъ П. П. Артемовскій-Гулакъ. Онъ родивъ ся около 1785 року въ Каневщинѣ, кievской губерніи, и бувъ пбзнѣише профессоромъ польской литературы и всемирной исторіи на университетѣ въ Харьковѣ.

Артемовскій, якъ показуе ся зъ его творовъ, праягъ бувъ цѣлымъ сердцемъ до украинского народа, и прійшовъ такожь до того переконаня, що кто хоче письмами прислужити ся народови, муситъ для него писати такимъ языкомъ и такъ, якъ онъ разумѣе. Дятого взявъ ся около 1820 р. за писанье поезій на украинскомъ языкѣ и напечатавъ яко першій свой утворъ сатиричну поему: „Панъ та собака.“ Онъ выбравъ собѣ до той поемы одну зъ важнѣишихъ темъ тогдышного общественного житя на Украинѣ и обробивъ ю по майстерски. Но все таки не выступивъ еще цѣлкомъ самостойно: у него и розміръ ямбичный, такъ якъ у Котляревского, и гдекотрѣ стихи такъ уложенѣи, що мимовольно пригадують Енеиду. Помимо того Артемовскій давъ тою поемою пбзнати, що онъ такъ що до языка, якъ и що до народного творчества стоить о много выше бѣтъ Котляревского, и заповѣдае великій оборотъ въ молодѣи украинской литературѣ!

Однакожь такѣи утворы были для тогдышной украинской (читачючей) публики за серіозніи: тогды подобалось только то, що давало поводъ до бесконечного смѣху. Той загальнѣи общественнѣи смакъ не збставъ безъ впливу на молодого писателя: онъ, абы не остатись бѣтъ

всѣхъ письменныхъ опущенныхъ, збйшовъ зъ повагомъ разъ дороги и ставъ писати стихи, якихъ публика ждала, но все они що до вартости стоять о много низше, нежели „Панъ та собака“; бнѣ розсмѣшивъ публику на хвили, но та хвиля проминула, а съ нею загнула и хвилева вартбсть его поезій, въ котрыхъ зъ першою поемою лишилася тблько чистота языка и то, що авторъ не переставъ въ нихъ выступати противъ украинського аристократизма, и противъ того ошибочного мнѣнія, що для письменныхъ Украинцѣвъ повинно писати ся тблько великорускимъ языкомъ.

Поминувши той несчастливый оборотъ въ письмахъ Артемовского, бнѣ все таки занимае въ нашбй литературѣ важное мѣсце, яко такий, що продовжавъ зачатое Котляревскимъ дѣло. Що ббльше, мы видимъ у него всюду языкъ о много чистѣйшій, складнѣйшій и ядреннѣйшій, нежели у Котляревского, черезъ що набирають навѣтъ маловажнїи що до внутренней вартости его письма много цѣны. Наконецъ замѣтити треба, що Артимовскій бувъ въ прозѣ о много слабшій нежели въ поезїи. Ту подаемъ все его друкомъ оголошенїи творы, послѣ того, якъ отпечатавъ ихъ Кулишъ въ Основѣ 1861 за мѣсяць марецъ; кромѣ тыхъ писавъ Артемовскій еще много иншихъ, для малои вартости до теперъ нигде ненапечатаныхъ.

ПАНЪ ТА СОБАКА.

На землю злѣзла нбчь ... нїгде ани шиширне,
Хиба то декуды крбзъ сонъ що небудь нырне.
Хочъ въ око стрель тобѣ — такъ темно на дворѣ
Уклавъ ся мѣсяць спать, не ма ани зорѣ,
И ледвї крадькома яка маленька збрка
Зъ за хмары выгяне, неначе мышъ зъ засѣка.
И небо, и земля — усе отпочива;
Все нбчь пбдъ чорною запаскою хова.
Одинъ Рябко, одинъ якъ палець, не дрѣмае:
Худобу панську, мовъ братъ рбдний, доглядае.
Бо дармо жети хлѣбъ Рябко нашъ не любивъ:
Бѣвъ за пѣтьохъ, але те жѣвъ, що заробивъ.
Рябко на панському дворѣ не спить всю нбчку.
Колибъ тобѣ на смѣхъ було де видно свѣчку,
Або въ селѣ де на опѣчку
Маячивъ каганецъ.
Все сплять, хропуть,
А деяки сопуть.
Уже и панъ-отець,
Прилѣзши изъ христинѣ, до утренѣ попхавъ ся ...
А нашъ Рябко, кажу, все спатки не вкладавъ ся.
Знай неборакъ гаяя то въ той то въ сей кутокъ:
То зазырне въ курникъ, то — дейко до свинокъ!

Спыта: чи вѣь такі живенькй поросятка,
Индки та качки, курчатка й гусенятка?

То збѣгтйль навпростоць

Махає до овецъ,

До клунѣь, до стѣжкѣь, до станѣь, до обору;

То зновѣь назадъ чимъ дужь, — щобѣь часомъ москалѣь

(А ихъ тогдѣь було до хрѣна на селѣь),

Щобѣь москалѣь, мовлявѣь, не вбрались до комору.

Не спить Рябка, та все такѣь гавка, скаучить,

Що сучій сынѣь, коли ажѣь вѣь ухахѣь не лящитѣь!

Все дума: якѣь бы то пѣьдобрить ся пѣьдѣь пана?

Не знаѣь, що не мине Рябка обрадованна!

Якѣь гавѣь, такѣь гавѣь, поки свѣьнуло на дворѣь;

Тогдѣь Рябка простягѣь; захрѣьп вѣь своѣь норѣь.

Чомужѣь Рябку не спать? чи знавѣь онѣь, що зѣь нимѣь буде?

Заснувѣь онѣь смачно такѣь, якѣь сплять вѣь добрй людеь,

Що ширѣь стережуть добра своихъ панѣьвѣь...

Якѣь ось — трусь, галасѣь, крикѣь!.. ввесь двѣьрѣь загомѣьвѣь:

„Цуцу, Рябка! на, на! сюды Рябка кликнѣьте!“

— „Ось ось я, батечки!.. чого вы тамѣь? скажѣьте!“

Стрыба Рябка, вергитѣь хвостомѣь,

Неначе помедомѣь,

И знай дурненькй скадѣьть зубы

Та лиже губы.

„Ужежѣь бачь,“ дума онѣь. „не дурно це вѣь дворѣь

Одѣь самой тобѣь зорѣь

Всѣь панькають ся коло мене:

Мабуть, самѣь Панѣь звездѣьвѣь ѡддати Рябку печене

И що zostало ся варене

За те, що, бачь, Рябка всю бѣьжу нѣьчь не спавѣь,

Та гавкавѣь на ввесь ротѣь, злодѣьвѣьвѣь одганяѣь.”

— „Цуцу, Рябка! ще разѣь сказавѣь одинѣь псяюха...

Тай хапѣь Рябка за уха!

„Кладѣьть Рябка!“ гукнувѣь.. Ажѣь ось и Панѣь прибѣьвѣь.

„Лупѣьть Рябка!“ сказавѣь; „чухрайте!.. ось батѣьгѣь!“

— „За що?“ спытавѣь Рябка; а Панѣь кричить: „чухрайте!“

— „Ой, ой, ой, ой!“ а Панѣь имѣь каже: „Не вважайте!“

— „Не буду, батечку!.. За щожѣь це честь така?“

— „Не слухай!“ панѣь кричить; „лупѣьть, дерѣьть Рябка!“

Деруть Рябка, мовѣь пѣьря.

На галасѣь збѣьгласѣь двѣьрня:

„Що? якѣь? за що? про що?“ — Не знаєь нй одинѣь.

„Пустѣьть!“ кричить Рябка: „не будь я пѣьскй сынѣь,

„Коли вже вдержу ѡдѣьшь!...“ Рябка нашѣь хочѣь не бреше,

Такѣь щожѣь? Явтухѣь Рябка все знай по жижекѣь чеше.

„Пустѣьть, швыдѣьчй пустѣьть!“ Панѣь на ввесь ротѣь гукнувѣь,

Тай сѣь хаты самѣь уменувѣь.

„Пустѣьть!“ гукнули всѣь: „Рябка вжѣь вдоволивѣь ся!“

— „Чимѣь, людеь добрй, такѣь отсе я провинивѣь ся?

„За щожѣь гдузуете?“ сказавѣь нашѣь неборацѣь;

„За що знущаетесь вы надо мною такѣь?”

За що, за що?“ сказавѣь, тай попустивѣь патьоки,

Патьоки гѣьрѣьихъ слѣьзѣь, узавши сѣь за боки.

— „За те,“ сказавѣь одинѣь Рябковй зѣь наймитѣьвѣь,

Щобѣь не колошкавѣь ты вѣь ночи своихъ Панѣьвѣь;

За те.. але що тутѣь?... ходѣьмѣь, Рябка, лишѣь сѣь хаты:

Не дуже, бачу, ротъ тутъ можна роззявляти.
Ходимъ, Рябко, на двірѣ.“ — Пошли. — „Се не пусте,“
Сказавъ Явтухъ Рябку: „отсе тебе за те
По жижкахъ, бра Рябко, такъ гарно пошмагали,
Що Панъ исъ Панею сю цѣлу ночь не спали.“
— „Чи виненъ я сьому? Чи ты, Явтухъ, здурѣвъ?“
— „Гай, гай!“ сказавъ Явтухъ „Рябко! ты знавѣснѣвъ;
Ты виненъ, бра Рябко, що ночью розбрехавъ ся:
Тыжъ знавъ, що вчора нашъ у карты Панъ програвъ ся!

Тыжъ знавъ,

Що хто програвъ,

Той чорта (не теперъ на споминки) здрѣмае, —
Той батька рѣдного, розсердившись, програе!
Тыжъ знавъ, кажу, Рябко, що Панъ не буде спати.
До чогожъ гавкавъ ты? на щожъ було гарчати?
Нехай бы гавкавъ самъ, а тыбъ уклавсь тихенько,
Забравшись въ ожередъ, тай спавбы тамъ гарненько.
Теперъ ты бачишь самъ, що мокрымъ бнѣ рядомъ
Напавъ ся на тебе. и знай верзе притомомъ:
Що грошей вчора бнѣ процидривъ щось не трохи;
Що Паню черезъ те всю ночь кусали блохи;
Що будѣмъ вчора бнѣ грати въ картыбъ не сѣдавъ,
Колибъ сьогоднѣшню бувъ ночь закунявъ;
Що будѣмъ ты, Рябко, такъ гавкавъ, якъ собака;
Що будѣмъ по тобѣ походить ще й ломака;
Що бачця ты юму остывъ, надосоливъ,
И бачця бнѣ тебе за те й прохворостивъ.
А бачь, Рябко, а бачь! не гавкай, не ганяйсь;
Лажь, хирный. тай мовчи, и сь Паномъ не рѣвняйсь
Чого брехати? Нехай нашъ Панъ здоровый буде,
Бнѣ самъ и безъ собакъ сю панцину одбуде.“ —

Послухавъ нашъ Рябко порады Явтуха.

„Нехай тяжка юму година та лиха,“

Сказавъ, „щобъ за мое, якъ кажуть, жито

Та ще мене и бито!

Коли мое не въ дадь,

То я сь своимъ назадъ.

Чи баба зъ воза, — щожъ? велика дуже вада!
Кобылѣ легшій възъ, сьому кобыла й рада.“
Оттакъ сердега нашъ Рябко помѣрковавъсь,
Тай спати на цѣлый день и цѣлу ночь попхавъсь.
Заснувъ Рябко, хахрѣвъ, ажъ ожередъ трясеть ся;
Рябку й не спитъ ся й не верзеть ся,
Що вже москалики въ коморѣ й на дворѣ
Скрѣзь нишпорять, мовъ тутъ вони й господарѣ;
Що вовкѣ ягнати, а тхѣр курчатомъ убѣрае....
Ажъ тутъ и на дворѣ тужъ тужъ уже свѣтае.
„Цуцъ, Рябко!“ тутъ вѣвъ, повывѣтавши сь хать,
„Цуцъ, Рябко, на на!“ гукнули якъ на гвалтъ.
А нашъ Рябко тобѣ и усомъ не моргае;
Хочъ чусь, та мовъ спити и мовъ недочувае.
„Теперъ то,“ дума бнѣ, „мой Панъ всю ночку спавъ
Бо не будивъ юго Рябко и не брехавъ;
Теперъ то бнѣ менѣ звою покаже дяку;
Теперъ уже не втре менѣ якъ вчора, маку!
Нехай цуцують.. мене симъ не зведуть,

Поки самы сюды обѣдъ не принесуть.
Та ще й тогдѣ, не бойсь, поскачуть кодо мене,
Поки возьму я въ ротъ хочь страву, хочь печене!
— „Цуцу!“ сказавъ ище Рябковѣ тутъ Явтухъ;
„Цуцу!“ задыхавшись, мовь зъ його пердо духъ.
„Ходѣмъ, Рябо!“ — „Еге, ходѣмъ! Не дуже квапѣ ся,
Самъ принеси сюды.“ — „Идижь хутчѣй, не бавъ ся!“
— „Ба не пѣду, Явтухъ!“ — „Иди, бо кличе Пань!“
Сказавъ, тай зашморгнувъ на ши онѣ арканъ.
„Чешѣтъ Рябка! гукнувъ... ажъ тутъ ихъ щось зъ десятокъ
Влѣпили съ сотенку кѣвъ Рябку въ завдатокъ.
„Лупѣтъ Рябка!“ кричить тутъ Пань, якъ навѣсний;
Рябожь нашъ только вже що теплый та живый.
Развѣвъ изъ шѣтъ Рябка водою одливали,
И стѣлькожь разъ його, одливши, зновъ шмагали,
А потѣмъ перестали.
Рябо спытать хотѣвъ, але Рябковѣ языкъ
Бувъ въ ротѣ спутаный, неначе цутомъ зъ дымъ,
И герготавъ щось, якъ на сѣдалѣ индикъ.
„Постѣй!“ сказавъ Явтухъ Рябковѣ, „не турбуй ся,
Я правду всю скажу: „Ото, Рябо, шануй ся,
Добра своихъ Панѣвъ, якъ ока, стережи,
Зараня спатъ не квапсь, въ солому не бѣжи.
Злодѣѣвъ обганяй та гавкай на звѣроку.
Не гавкавъ ты, Рябо, за тежь мѣ. бачъ, въ науку,
Изъ ласки, зъ милости Панѣвъ,
Влѣпили сотенкокъ ись пять тобѣ кѣвъ.“
— „Чортыбъ убивъ твого, Явтухъ, съ Панамѣ батька
И дядину ж дядька
За ласку ихъ!“ сказавъ Рябо тутъ на одрѣзъ.
„Нехай имъ служить бѣльшь рябий въ болотѣ бѣсь!
Той дурень, хто дурнымъ иде Панамъ служити,
А больший дурень, — хто имъ дума угодити!
Годивъ Рябо имъ, мовь болячѣ й чираку,
А щожъ за те Рябку?
Сяку мать та таку!
А до того ище спорили батогамѣ,
А за выслугу палюгамѣ.
Чи гавкае Рябо, чи мовчки нѣчно спить,
Все выпадаетъ таки Рябка притѣмомъ побить.
Уже менѣ, бачу, чи то туды — высоко,
Ви то сюды — глыбоко;
Повернесь ся сюды — и тутъ горяче;
Повернесь ся туды — и тамъ то боляче.
Хочбы я тѣсто виѣсъ песякофъ изъ дѣжею,
Тобѣ онѣ ростовкѣ и ту надѣ спиною моею.
Зъ ледачимъ все бѣда: хочъ вертъ крутъ, хочъ крутъ вертъ,
Онѣ найде все тобѣ хочъ въ черепочку смерть“

Суплайка

до Грицька К....и.

Хто, кажуть, до кого — мы до тебе. Грицько,
Съ суплайкою прійшли: я, бачь, та мій Рябко.
Не дай загинуть намъ, не дай зъ насъ кепковати;
А докижъ буде насъ зле Панство зневажати!

Пусти насъ, Батечку, до хаты.

Хочь будѣмъ, Грицьку, ты на Пана закрививсь:
Та съ пантелику ты, такъ якъ другій, не збивсь.
Не звыкъ ты голобель замѣць коня шмагати;
Не всежъ пѣдъ нѣсць Рябкамъ, мовлявъ ты, заглядати.

Пусти насъ, Батечку, до хаты.

Хочь ты, Грицько, пошивсь зъ рѣднею въ Москаль;
Та ба, нѣхто на насъ не плаче на солѣ!
Ты знаешь, що на те собака, щобъ брехати;
Що й сто не збудять нхъ тебе, якъ ляжешь спати.

Пусти насъ, Батечку, до хаты.

Хочь ты неразь, Грицько, кислицѣ въ пѣлюку пхавъ:
Та твої Рябко одъ ихъ оскомы не чубавъ:
Бо очи бачили, що треба купувати;
Нехай хочь выльзуть, а треба дождати.

Пусти насъ, Батечку, до хаты.

Пусти! Чи бачь, якъ Панъ Рябка почаствовавъ!
Колибъ йому языкъ родимецъ одобравъ:
Щобъ замѣць Рябка до вѣку мавъ гарчати;
А нашъ Рябко щобъ сѣвъ за його въ карты грати!

Пусти насъ, Батечку, до хаты.

Чи бачь, що ледвѣ вже онъ кулшъ волооче;
Що такъ зъ його юшить и пасока тече!
Та тожъ то такъ звелѣвъ всю шкуру скрѣзь списати,
Що то тобѣ нема и курцѣ де клювати.

Пусти насъ, Батечку, до хаты.

Пусти! тай скличъ до насъ тыхъ навѣсныхъ Панѣвъ.
Що воду нсѣ своихъ выварюють Рябкѣвъ;
Звели имъ струць Рябкѣвъ довгенько поллизати:
Аджежъ то и надъ Псомъ повинно ласку мати.

Пусти насъ, Батечку, до хаты.

Суплайкужь сю мою ты, Грицьку, самъ читай;
Ледачому ти паскудить не давай;
Бо якъ почне Москаль по своіому складати,
Та вотъ! та штьо? та какъ? читавши примовляти;

Тодъ хочь умыкай изъ хаты.

Люди добрі и вы, панове громадо! уже, коли будете читать отсю казку, то будьте ласкаві, де тѣлько грапитъ ся вамъ на дорожѣ наткнутъ ся на Е, вымовляйте його, якъ будѣмъ то тамъ нариговано Э: бо, бачь, у насъ воно зъ дѣда съ прадѣда завсѣды такъ вымовляеть ся; хіба тѣлько пѣсля голосныхъ якихъ слѣвъ, отъ якъ бува часомъ пѣсля а, е, о, и друг. та ще й съ початку вымовляеть ся мякенько, мовъ по московскій. Я таки й хотѣвъ бувъ, щобъ замѣсть Е скрѣзь надрюковать Э; та пѣшовъ до головы по разумъ, помѣрко-

вавсь трохи и побачивъ: що, крый боже. якъ булобъ тяжко поверху читать; отъ того, бачъ, що нашй очи ще не зовсѣмъ побраталась съ сямъ яренудовымъ перевертнемъ Э. — Воно то менѣ, мовлявъ, про своихъ и не страшно: уже то нашего брата, мужика, не вчи, каже, якъ читать; такъ отъ же лихо та бѣда съ тыми Москалями! Вони хочъ що, по своїому перехристять, и, яжъ кажу, мѡй Рябко выше одъ ихъ добру повну: уже що я знаю, то у юго не останется ся нй одного цѣлого реберця!... Сказано — Москаль! бнѣ безъ вотъ и не ступнѣть! языкъ мовъ въ постолахъ; якій же юго одмѣнокъ второпает, що бнѣ верзе? Оттакъ вони й книжки дрюкують. Уже нема юго й на свѣтѣ нйчого кращого, якъ (царство небесне) Еней въ нашой одежи; еге! та ба! Москаль, бачъ, поравъ ся и коло юго, — и юго одягнувъ по московскій. Або, нехай важко икнетъ ся, хотѣбы й нашому Ш... зъ юго Козакомъ. (Ту авторъ споминае за оперу князя Шаховского: „Козакъ Стихотворецъ“). Е!... якбы тѡлько бога не побоявсь, то — бѣсѡвъ сынъ — колибъ не те казавъ, що й... та ба!... лучше првкусить языкъ. Москаля не зачепи — лихо, а зачепишь — то й десять. Я тѡлько, бачъ, грѣшный подумавъ, що хто чога не тямить, то нехай и не тыка туды носа; нехай яжъ кажу, выбачайте, зъ ...ою головою въ дымъ не лѣзе.

Писавбы й бѡльше, якъ вымовлять азбуку по нашому, та, ей богу, такъ тѣсно, якъ въ шпанку, що й повернуть ся отгуть нѣгде.

Солопѣй та Хивря

або Горохъ при дорожѣ.

(Казка).

Спромѡгъ ся Солопѣй весною на горохъ,
Тай сѣвши съ Хиврею, собѣ мѣркують въ двохъ:
Чи то продать юго, чи то юго посѣять?
„А щожъ тутъ мѣрковать? не полѣнуйсь провѣять,“
Сказала Хивря тутъ; „въ мѣшечки посѣпай,
Тай сѣять на поле подѣ дощъ мерщѣй чухрай!“
— „Воно то, Хивре, бачъ тутъ не за тымъ идеть ся;
Але посѣять такъ, якъ у людей ведеть ся —
Нехай юму лихе! — горохъ ласенька рѣвъ,
И дѣтвора за нимъ полѣзе хочъ у пѣчь.
Тыжъ раеть сѣяти горохъ на перелозѣ.
Ей, Хивре, перелѡгъ лежитъ нашъ при дорожѣ:
Ей, обскубуть горохъ нашъ зеленцемъ, побачъ! ..
Въ лопаткахъ обнесуть.... тогдѣ хочъ сѣдь, тай плачь!“
— „Якѡн вржѡмъ ты матери сумуешь?
Цуръ дурня! навѣсный! Чи тыжъ того не чуешь,

Що якъ уродить богъ, то дасть на долю всѣхъ?
Чи сежь не глумъ тобѣ не соромъ и не смѣхъ, —
Врагъ матѣрь зна чѣго безглазодому жаять ся?
Таджежь, якъ кажутъ то, коли вовкѣвъ боять ся,
То нічого ходитъ съ сокирою и въ лѣсъ.
Идижь, кажу, та сѣй; не мимри тамъ пѣдъ нѣсъ!
Абы лишъ, господи, на мивѣ намъ вродило,
То буде намъ и всѣмъ; чи чуешъ ты, мурмило?
Не будь увдливый и шпартый, мовь оса,
Мовь наровистый кѣнь: бо вылаю, якъ пса.“
— „Ей, Хивре,“ Солопѣй сказавъ ѣй, „не свари ся;
Бо, далибб, горохъ нашъ згниє! схамени ся!
Ну сѣлькось... я пѣду, посѣю, та не тамъ,
А де небудь въ кутеу, що й врагъ не майде самъ“.
— „Не перебендой бо такъ довго, Солопѣю!
Бо я горохъ сама де схоучу, тамъ посѣю;
Сама я й выкошу, якъ треба ма покѣсь,
И ось тобѣ тогдѣ я дулю дамъ пѣдъ нѣсъ!
Але, мѣй голубе, прошу тебе по ласцѣ:
Послухай часомъ тыхъ, що ходять и въ запасцѣ;
Плюнь, серце, на того, хто такъ тобѣ сказавъ,
Що будѣмъ богъ жѣнкамъ волоса довге давъ
За те, що розумъ имъ укоротивъ чимало:
То погань такъ верзла, школярство такъ брехало!
А якъ то й мужикѣвъ, крути ты не верти,
Не разъ вже бачила такихъ дурныхъ, якъ ты!
Оттакъ! — пытай людей; бо той, хто ихъ пытає,
Мовь старецъ безъ цѣпка по стежкахъ не блукає.
Не разъ вже за двома зайцями ты ганявъ,
За тежь нѣ одного гонившиє не пѣймавъ;
Не разъ ты жаловавъ ухналикѣвъ старенькихъ,
За тежь ты скѣлько вже згубивъ пѣдѣвъ новенькихъ!
Оттакъ ты и теперъ горохъ запропастишь,
Колибъ ты самъ пропавъ!“ — „Чого ты тамъ гарчишь?“
Сказавъ нашъ Солопѣй; тай съ сердца дейко съ хаты:
Запрѣгши гулыкъ ѣнь, ну передѣгъ орати.
Зоравъ, посѣявъ ѣнь горохъ, заволочивъ;
Ажь тутъ и дробный дощъ рѣдью його змочивъ.
Зѣйшовъ горохъ, пѣдрѣсь, зацѣвѣвъ увесь расненько.
Хто йшовъ, той приглядавсь гороховъ пильненько.
Тымъ часомъ вже почавъ вѣнать ся й въ лопатки;
Ажь тутъ прѣйшла черга и на самѣ стручки.
Хто йде, горохъ скубне: гребецъ скубне у жменю;
Иде косарь и жнецъ — нагарбають въ кишению;
Прискочить дѣтворя, и въ пелену смыкне. —
Зѣбравъ нашъ Солопѣй горохъ, та знай клине,
И на чѣмъ свѣтъ стоить по соромѣцкѣй лає;
Усѣхъ батькѣвъ съ того ѣнь свѣта вывертає:
„Стонадцять бы копиць зъ рогами вамъ чортѣвъ!
А! бѣсовъ народѣ! колибъ ты околѣвъ!
Колибъ щобъ трѣснувъ бувъ одъ його твой живѣтъ,
Нѣжь мавъ отсе мене ты посадить на лѣдъ!
Щобъ горошиночка въ твоихъ кишкахъ бѣсовськихъ
Такъ набуныавѣла якъ барабанъ московскѣй!
Багацько дечого спѣвавъ тутъ Солопѣй,
Моливъ ся за весь рѣдъ хрещеный и за свѣй.

То, вгамовавши ся, зновѣ до своего вертавъ ся;
До Хиврѣ сынавъ ся, за макогонаъ хватавъ ся;
То зновѣ по доброму ладу бнѣ ѣй казавъ:
„Бачь, Хивре навѣсна, що нашъ горохъ пропавъ!
Бачь, шапо бѣсова, чога ты яробила!
Та тыжъ мене на вѣвъ отсе запропастила!“
Ище смачненьке щось хотѣвъ сказать бнѣ ѣй...
„Послухай лишъ сюды,“ сказала Хивря, „стой!
Уже якъ бачу я, тебе не переперти:
Хто дурнемъ уродивсь, тому дурнымъ и вмерти!
Алебъ, мовлявъ, ище сюды й туды зъ дурнымъ:
Ось лихо та бѣда зъ дурнымъ, та ще й лихимъ!
Казала я тобѣ: що богъ якъ намъ уродить,
То буде намъ и вѣвмъ, и злодѣй не зашкочить.
Ажь такъ и естъ: хочь ты посѣявъ два мѣшки,
Хочь, тѣлько хто хотѣвъ, той нашъ рвавъ стручки —
Нехай юму въ корысть! а всежь, хвалити бога,
Зобравъ ты сѣмъ мѣшкѣвъ гороху съ перелога!
Де пють, то тамъ и лютъ: безъ шкоды не бува,
Абы здоровенька лишъ наша голова..
Але ты хочешь, щобъ не ѣли козы сѣна,
И смѣй щобъ були? ой, мудрый дуже съ сына!..
Ну, цуръ тобѣ та пекъ! роби ты що хоти:
Ори, мели и ѣжь; хочь голову скрути!
Про мене, я теперъ и не роззявлю ротъ...
Та вжежь побачимо ява твоя работа!
Тай людежь, сѣючи хочь тратать, а орютъ:
То дурнѣ, отъ якъ ты, несѣяні ростуть.
Ѣй, схаменесь ся ты, та пѣзно, Солопѣю!“
— „Та вжежь хочь схаменусь“, сказавъ бнѣ, „хочь посѣю,
Та не по твоему: зроблю якъ самъ умѣю;
Зроблю, щобъ и стручка нѣякій бѣсъ не вкравъ.“ —
Зробивъ нашъ Солопѣй, якъ самъ здоровый знавъ:
Онъ на другу весну плугъ и разы забравши,
И мѣжь пшеницею и житомъ пооравши,
Въ серединѣ горохъ увесь засѣявъ свѣй:
„Теперъ то“ дума нашъ дурненькій Солопѣй,
Теперъ то мѣй горохъ, вже мабуть, розцвѣтае!
Нехай цвѣте, нехай тымъ часомъ доспѣвае.
Ось, якъ пѣду въ жнива пшеницѣ й жита жать,
То, часу марне щобъ мовлявъ не знаковать,
Скошу и свѣй горохъ, въ коницѣ поскладаю;
То й зъ нимъ упорядюсь, а разомъ жнивѣ не згаю.“
Пѣшовъ въ жнива: та ба! нѣ зерна не заставъ!
Процидривъ Солопѣй горохъ и просвиставъ,
А за горохомъ въ гуртъ и жито и пшеницю,
Бо тѣлько зо всего соломы взявъ съ колицю!
А якже це? — Оттакъ: проноухали въ селѣ,
Що Солопѣй горохъ посѣявъ на рѣлѣ
Мѣжь житомъ та помѣжь пшеницею своею, —
Давай ходитъ въ горохъ!... ходили — и ходяе
Пшеницю й жито все такъ змяли та стовкли,
Що, сучій сынъ, коли и мѣсце ихъ знайшли.
Щожъ Хивря? румсае! а щожъ чинитъ небозѣ?
Якъ тѣлькожь задрѣла Роззяву на порогахъ,
Знала торбинки двѣ новѣсѣвнѣй съ кѣлка:

А бачь, гадюко, бачь! ты жаловавъ стручка;
Теперь же зъ дѣтками безъ хлѣба мы шмагек!
Бачь, сыну гаспидськѣй, чортовськѣй Солопяго!
До чого насъ довѣвъ ты, бѣсовъ скупердяго?
Идижь теперь зъ отсѣль, щобъ твоѣй и духъ не пахъ!
Не вмѣвъ своего, — носижь ты хлѣбъ чужѣй въ торбахъ.“
Сказала, тай торбы на юго почѣпляла,
И мѣжь старцѣвъ, мовь пса, Солопѣя прогнала!..
Послушайте мене, вы всѣ, Солопѣи,
Що знай мудруете, и головы свои
Чортъ батька зна надѣ чимъ морочите до ката:
Якъ въ борщѣ, замѣсць курчять, намъ класти кошенята;
Якъ грушѣ на вербѣ и дулѣ вамъ ростуть;
Якъ вѣсти даябѣга, та щей гладкими бутъ;
Якъ докшину варить для войска изъ паперу;
Якъ квашу намъ робить съ чорнида и тетерю;
Якъ борошно молотъ безъ жорнѣвъ языкомъ;
Якъ бджолы годовать безъ меду часныкомъ;
Якъ кохвы пить панамъ съ квасолѣ зъ буряками;
Якъ нивы засѣвать, безъ сѣмя, кѣзяками;
Якъ зъ кожного зерна сѣмь кварть горѣлки гнать;
Якъ сѣно намъ перомъ косить, якъ коными гнать,
Щобъ людамъ и снѣпка не дать на заробтокъ,
И пащцѣ нѣ зерна погодовати дѣтокъ...
Заплюйте лишъ отсю, скаженѣй вы, брехню!
Де треба руки грѣть, тамъ треба и огню!
Та вже зъ васъ не одинъ оривъ подѣ небесами;
А якъ на землю злѣвъ, — побшовъ въ старцѣ съ торбами!..

Писулька

до того, который що божого мѣсяца украинського гѣнця
по всѣхъ усюдахъ розсылае.

Ювграпе!

Бажавъ еси казки: отъ тобѣ Солопѣи та Хивря! Не здивуй самъ, та нехай выбачить и громада, коли казка не до шмиги. Самъ бачивъ еси, та деякимъ и не повылазило, що я захирѣвъ такъ, що й головы не подведу; та ще може й доведеть ся выстоять добрый калантирь у домовинѣ! А вже, самъ здоровъ знаешь, що лежачи не далеко зайдешъ; яжь кажу: лежачи яка работа? Воно, Ювграпе, лежачи добре тѣлько панамъ: имъ скрѣзь спѣрно иде работа; бо хочъ и лежнѣ нападуть, то вони все таки дармо часу не згають; крикнуть: давай, — дають: а коли не ма, — то бють. Кого? Отсе кого! ужежь не собаку! А коли битя обридае? то щожъ! то карты мнуть. Еге! та все таки мнуть, та все таки не гуляють! Та ще й паны Ювграпе, не всѣ такѣ трудящѣ: бо иншѣй паномъ уродивсь, наномъ охрестивсь, паномъ и зрѣсь; а далѣб и му-

жика клезнуть не вмѣ, — оттаке лихо!... Такий у насъ, бря, и пбдъ Харковомъ недалечко: ось хочь бы й... не хочу! ей богу не скажу! грѣхъ! Я у його хлѣбъ-сблѣ ѣвъ; а ты хочешь, щобъ я выявивъ, що бнѣ нѣ въ карты гратъ не тямить, нѣ мужикбвъ лупитъ не вмѣ. Тай зъ насъ, Іовграпе, не яка робота. Ищешь то, мовлявъ, тобѣ и сакъ и такъ; бо тобѣ дещо инодѣ и черезъ дзвбнку перелѣзе; а я такий пришелеповатый, що й сѣи дурницѣ не втну. Та я то трохи и въ картахъ шуплю, бо таки съ первого погляду, якъ тблько побачу, що зъ однимъ окомъ, то таки заразы и вгадаю, що то мабуть найстаршій. Я такъ, Іовграпе, часомъ и людей пбзнаю: якъ тблько зазрю кого, що хочь свои родимѣ притаманнѣ ще й не повилазили, та вже, бачь, дивить ся въ одно чуже кожному пбдѣ нбсь, мовь його не добачае, то я таки заразы, сучій сынъ, коли не вгадаю, що то мабуть найстаршій дурень. Ой, щось я дуже брязнувъ! колибъ лишь ножницѣ на столѣ не обдзвались! Та вжежь, матерѣ ихъ ковбнька! Чи будуть битъ, то нехай бють; уже мене не таки били, тай тѣ не багацько добра выбили. Уже, яжь кажу, менѣ гбрше не буде; я вже й такъ шю добру повну: отъ лежу та стогну, та вожуся нѣз знахурами, неначе кбтъ изъ оселедцемъ. Ище разъ тобѣ кажу — що лежачи не яка робота; ось Пана та Собаку и сидячи написавъ, та ще й то декоторымъ панамъ, може, такъ догодивъ, якъ Рябко своему. Щожъ чинить, Іовграпе! Дурнямъ, якъ то кажуть, самъ богъ не вгодить. Та вже то воно грѣхъ казать, бо мого Рябка у самому Петенбургѣ, у Москвѣ и скрбзъ таки гладили не противъ шерсти и пріймали, неначе кого й доброго; такъ отже, бачь, все таки у дякихъ пбдпанкбвъ шапки на головѣ загорѣлись! Бодай вони такъ на свѣтѣ були, якъ менѣ кортѣло зъ ними грызтись: цуръ имъ, пекъ имъ, осина имъ, марина! То доброго, мовлявъ, полай и покартай, — а бнѣ тобѣ ще й поклонить ся, а ледачому що? ты йому образы, а бнѣ тобѣ дубя! Нехай вони тямлять ся! Ледачого, мовлявъ нашъ Онопрѣй, не займай — и самъ себе не каляй; уже гбрбатого, Іовграпе, хйба могила справить. Оттакъ то, голубе! Лихо й съ правдою, лихо й зъ брехнею: за правду бють, за брехню вѣры не дають. Оттака ловися! що сучій сынъ, коли знаешь, куды на свѣтѣ й повернуть ся. Щожъ робить? Мовчать? Таджежь мовчу, колибъ уже имъ зацѣпило! Яжь то вже й кажу, Іовграпе: що нема його й на свѣтѣ, якъ ись своєю рбднею — зъ мужикомъ: чи поскубтись, чи побить ся, чи й помиритъ ся, то все воно, таки сказано, свбй братъ. Яжь то отъ того отсе и на Солопѣя напавъ ся: аджежь панбвъ не ма Солопѣвъ? Якъ ты думаешь, Іовграпе? Ты письменнѣйшій бдѣ мене, ты багато дечого

шупишь; ты вже бувавъ у бувальцяхъ; ты вже, яжь кажу, бувъ и на коні и подъ конемъ. Скажи, будь ласкавъ, Іовграпе, чи нема сього именя мѣжь панами? щобъ менѣ часомъ грѣха не взятъ на душу. А то опануе мене лиха та нещаслива година, якъ часомъ, крый боже, изъ помѣжь панкѣвъ вывереть ся не одинъ Солопяга! Бо вже у мене щось не дурно свербить чуприна: ей, та будуть бить скажені! Та вжежь, сѣлькось, нехай бють; уже зъ насъ, Іовграпе, не багацько одви выбють. Абы лишъ, господи, менѣ до смерти, а смерть моя не за горами, а тамъ я й дулю имъ выставлю! Бери, Іовграпе, казку. Що буде, то буде, а буде те, що богъ намъ дастъ. Бери, кажу, Солопя, неси въ дрюкарню, нехай твоій Микола дрюкуе: яжь кажу, коли вовка лякати ся, то и въ лѣсъ не йти. Не такій чортъ страшный, якъ іого малюють!

ТЮХТѢЙ ТА ЧВАНЬКО.

Побрехенка.

Нашъ вѣршомазъ Тюхтѣй старыхъ людей шануе, Гарасько якъ звездѣвъ, ѓнъ такъ и компоуе. Чи справжки, чи й на жарть що тѣльки написавъ, То такъ на девять рѣкъ те въ скриню и запхавъ! А на десятый рѣкъ якъ выйме, прочитае: Побачить самъ здоровъ, що тамъ ладу бѣсъ мае; То въ грубу такъ таки и впре шпаргала все! Отъ братъ іого Чванько слабкій уже на се: Що начеркавъ, то такъ въ дрюкарню и несе! Але громада ихъ однако и важае: Того ий сномъ не зна, другого не читае. Скажѣтъ, будь ласкавъ: хто зъ ихъ дурнѣшій двоухъ? Та глуду, грѣхъ казати, скупенько у обоухъ! Такъ першій же хочъ тымъ за пряцю надолужить, Що въ девять рѣкъ хочъ разъ тепломъ собѣ услужить; Другій такой дурный, що мерзие ѓнъ, дрыжить, А книжокъ же іого съ пять сажнѣвъ такъ лежить!...

ДЕ ЩО ПРО ГАРАСЬКА.

Воно то, бачъ, по нашому Гарасько; а по московскій Гораций. О! вже вони хочъ що, то по своему перековерсають. Тамъ то вже предивенна іому мова! Отъ часомъ трапить ся такъ, що зъ годину стоишь передъ нимъ, а ѓнъ тобѣ сѣче та руба: шожь? песь, коли й слѣвце уторопаешь, що ѓнъ тамъ гергоче!! Отъ тѣльки буцѣмъ то й дочуваешь: *вотъ та вотъ*; та *штьо*, та *штьо*; та *гаварю-кажу*, *гаварю-кажу*!... а що ѓнъ

*

тамъ тобѣ говорить-каже, того далибб, ѣ съ попомъ не розберешъ! Ищѣбъ то щось сказавъ, бо языкъ дуже свербить; та цуръ имъ: у насъ, бачъ, уся старшина московська, чи то далеко до лиха? Яжъ кажу — цуръ имъ: възьмешъ якъ то кажутъ, лычкомъ, а оддася ремѣнцемъ... Я то тѣльки, знаешъ, хотѣвъ сказать огъ про того Гараська, бо бнѣ уже подавно сказавъ: що коли вже Луципѣръ пѣдцькуе кого маглювать вѣрши, то нехай наялозитъ тай *nonim premet in antum*. Онъ то отсе сказавъ, бачъ, по литвинській, — бо бнѣ бувъ, собѣ на лихо, Литвинъ; а по нашому, то воно значить ся ще: що коли вже написавъ що, то нехай куды запроворотить такъ, щобъ тѣльки мыши та пацюки про те знали.

Одже я його часомъ, такъ якъ и Чванько, не дуже то слухаю — байдуже! Инше дѣло у Литвѣ, а инша рѣчь у Москвѣ: може, воно тамъ колись и добре було. А у насъ тѣби погані вѣршомаздѣвъ стѣльки наплодилось, що якбы кожнѣй ховавъ те на десять рѣкъ, що за годину набазгра, тобъ нигде було чоловѣковѣ ѣ хаты нанять за паперами!...

Вы, дурнѣ, яжъ кажу, на се лиш не вжайте;
Людей пытайте за, та ѣ свѣй вы розумъ майте.
Не вамъ Гарасько сей указъ скомпоновавъ:
Онъ самъ розумнѣй бувъ, розумнѣмъ и писавъ;
Пишѣтъ, и крамарѣвъ, паперникѣвъ годуйте!
У насъ холоднѣй край, а льсѣ ставъ дорогѣй;
Дурнѣй нѣ почему: що ступишъ, то ѣ дурнѣй.
Пишѣтъ, будь ласкавѣй, — подякують вамъ люде:
За дурнѣями тай вѣмъ розумнѣмъ тепло буде....

ТВЕРДОВСКІЙ.

Малоросійская баллада.

„Нуте, хлопцѣ! швидко, шпарко! Музики, заграйте! Гей, шинкаро! гей, шинкаро! Горьзки давайте!“	Панъ Твердовскій въ концѣ стола Съ поставя черкае: „Гулай душа! тра ла да ла!“ На ввесь шинкъ гукае!
Рѣжутъ скрипки и бандуры! Дѣвчата гопцюють; Хлопцѣ, пѣтъ ажъ льсѣ ся съ шкуры, Козо ихъ гарцюють.	Въ батька ѣ матерѣ отамана И громаду лае; Скрутивъ жида, якъ Гамана Ще ѣ усомъ моргае!
Бражчать чарки, люльки шкварчать, Шумуе горьзка; Стукъ гармидеръ, — свистать, кричать, Голосить сопалка.	Сыгнувъ уланъ, — бнѣ вздохъ його Шаблюкою тряснувъ. Улавъ — тю тю! га га! го го! Зайцемъ въ кутку прыснувъ!

- Взявъ на бакиръ писарь шапку:
Пань грѣши забрязкавъ;
Ажь гулькь! — писарь верть въ собаку,
И на всьхъ загавкавъ
- А шевней пань Твердовскій
Въ таи знаи давъ ся.
Що, мабуть, ись чьсъ московскій
Барыломъ качавъ ся.
- Въ нѣсъ втеревивъ дивъ бурульки;
Зь бурульокъ, мовь съ кухвы,
Бють пѣдъ стелю черезъ рульки
Джерела сивухи.
- Бють джерела... пань гульвѣса
Кухоль подставляе;
Ажь зиркь въ кухню — що у баса?
Вюнь на дивъ играе!
- „Духъ святый, миряне, зь нами!
Вылупть-лишь банки!“
Вюнь утькь, а цапъ зь рогаи
Вылазить ись шклянки.
- Мекнувъ, мовь його родимець
Почавъ мордовати,
Тай стрибъ въ комънъ; ажь гулькь —
Стоить середъ хаты! [Нѣмецъ
- Нѣсъ — барлячка, ротъ свинячій,
Гиря вся въ щатинъ;
Нѣжки курячій, собачій
Хвѣстъ, рѣжки цанинъ!
- Дрыгъ ногою! круть рѣжками!
Въ поясъ поклонивъ ся:
„Ну, Твердовскій, чась, изъ нами
Щобъ ты росипативъ ся!
- Гулявъ еси, верховодивъ,
Усьмъ въ знаи давъ ся;
Дѣвчатъ любивъ, жьнокъ зводивъ,
Надъ всьми знушавъ ся.
- Чого душа забажала,
Мавъ всього ты стѣльки!..
Курей, ковбасъ, мяса й сала,
Бочками горьлки.
- Нагрѣвъ и намъ ты чуприну,
Якъ самъ здоровъ знаешь:
Окульбачишь, мовь скотину,
Та всюды й гасяешь!
- Годъ глазовать съ чортами!
Слова — не полова:
Чи забувъ, яка вьжъ нами
Сь тобою умова?
- Льса гора... бритва... палець...
Паперу пѣвъ карты...
Гайда въ пекло! кровь не смалецъ,
Сь чортами не жарти.
- Въ пѣсьмъ стоить (читай смѣло):
На кагалъ бѣшовскій
Зь начинкою душоу й тѣло
Отписавъ Твердовскій.
- Служить йому чорты мають,
(Гакъ прѣйшлось въ умову),
Поки въ Римъ не поймають.
Аминь сьому буде!
- Що теперь, Твердовскій, буде,
Про те въ нѣкъ знають:
Сю корчму хрещенъ люде
Римомъ называють.“
- „Бачь, чортяка, бачь, падлюка,
Якъ умудровавъ ся!
Се вже, бачь, нѣмецка штука,“
Твердовскій озвавъ ся.
- „Та вжежъ, чи йти въ пекло справдъ,
То й подемъ, байдуже!
Але й ты роби по правдъ
И не чвань ся дуже.
- Заглявъ въ контрактъ твой зо мною,
Яка тамъ умова?
Ще три штуки за тобою;
Витнешь — ий пѣвъ слова!
- Отъ бачь, висить надъ дверима,
Завбѣльски ись цапа,
Передъ твоими очима
Мальована шкапа!
- Нехай шкапа пѣдо мною
Огирешъ гарцюе;
Нехай крутить головою,
Стрыба и баеуе
- Ты, тмишь часомъ, пѣску въ жменю:
Гарапникъ тройчатый
Сплети съ пѣску, якъ зь ременю,
Коня поганяти.
- Щежъ попасать коня треба,
Стать на отпочинокъ:
То вже, гляди, щобъ якъ зь неба
Вродивъ ся будынокъ, —
- Будынокъ зь душпинъ горьха,
Оттаиъ за байракомъ;
Изь борѣдъ жидовскыхъ стрѣха,
Цвяхована макомъ.

- Отъ и гвѣздокъ на починокъ,
Чверть локтя завздовжки:
По три въ кожну вѣй зъ машинокъ,
А менше нй трошки.“
- Бьсь перьстай свиснувь, класнувь, —
Ажъ кѣнь вже басуе;
Батѣгъ съ пьску въ руцѣ ляснувь, —
Твердовскій сумуе
- Скѣкъ въ стремена, давай драла.
Ажъ — що за одьвнокъ? —
Стрѣха въ хмарахъ заблищала,
И стоить будынокъ!
- „Выгравъ справу! бачь псяюха,
Здыхавсь, мовь скажений!
Ну, теперъ купайсь по уха
Въ водичъ свяченой.“
- „Эмилуйсь, святе, я въ свй зъ роду „Ей, не бойсь, кажу, Твердовскій!
Лазий не купавъ ся.“
Скорчивсь, зморщивсь, — шубовсть въ Бо
Тай назадъ порвавъ ся. [воду! Тяжко слухать будс.“
- Захлнувь ся, чхнувь и прыснувь;
Трѣйчи закрутивь ся,
Трѣйчи шупнувь, трѣйчи свиснувь,
Ажъ шинькъ затрусивъ ся.
- Хмара якъ нѣчь налетѣла,
И сонце сховалось;
Галокъ, крюкѣвъ, воронь сила
На стрѣвѣ зббралось!
- Крюкають, кавчять, мекечуть
Всьми голосами:
То завьють, то шепечуть,
Бражчять ланцюгами!
- „Ну, Твердовскій, другу справу
Выгнали чортяки.“
— „Не кваптьсь лишъ, ще на славу
Втру я вамъ кабави.
- Куць програвъ, куць выгравъ справу, —
Ще якъ доведеть ся.
Выиграй третю. Глянь на лаву;
Що тобѣ здаеть ся?
- „Цмокнись зъ жьнкою мою,
Вона твоя буде;
Якъ я живъ на свѣтъ зъ нею —
Про те знають люде.
- Будь ты жьй за чоловѣка
(Остатня умова).
Присягайсь любить до вѣка,
Та тодѣ й нй слова!
- Нехай пѣль вамъ руки звяже.
Теперъ, по сѣй мовѣ,
Люде добрий, що чортъ скаже —
Бувайте здоровй!“
- А чортовй не до соли;
Хвостикомъ кивае,
Нѣсь скопидивъ, мовь гринджомы,
И дверей шукае.
- Стрыбъ по хатѣ, хапъ за клянку;
Твердовскій по пивѣ,
Трѣсь по гирѣ! — розбивъ шелянку
И горщикъ съ полицѣ.
- А тымъ часомъ скѣкъ къ одварку —
Ну цапомъ стрьбати!
Съ прогонича зудравъ дярку,
Тай шморгнувь изъ хаты....
- „Ой держать, ловять псяюху!“
Усь загукали;
А псяюхи нема й духу:
Покинай якъ звѣли!
- „Жьнко любя, годѣ плакать“
Твердовскій озвавъ ст:
Хотѣвъ съ чортомъ васъ посватать,
Тай чортъ излякавъ ся.
- Мабуть, всѣ чорты — бурлаки
Та ще й розумъ мають,
Знають, де зьлюють раки —
Одъ жьнокъ втѣкають
- Може въ пеклѣ инше дѣло;
Въ насъ сього немае:
Жьнка грызе душу й тѣло,
Мужикъ поливає.
- Нутежъ, хлопцѣ, шывако, шпарко!
Музики, заграйте!
Гей, шинкарю! гей, шинкарго!
Горьляки давайте!“

РЫБАЛКА.

Малоросійская баляда.

Вода шумить!.. вода гуля!..
На березъ Рыбалка молоденькій
На полавцеъ глядитъ и примовля:
Ловѣтъ ся, рыбоньки, великій и маленькій!

Що рыбка смыкъ, то сердце тьохъ!..
Серденько щось Рыбалочцѣ вѣщуе:
Чи то тугу, чи то переполохъ,
Чи то коханячко?... не зна. бѣтъ, а сумуе

Сумуе бѣтъ, — ажъ ось реве!
Ажъ ось гуде! — и хвиля утѣкае!..
Ажъ — гудькѣ!... зъ воды дѣвчинонька плыве,
И косу сѣвуе, и брѣвками моргае...

Вона й морга, вона й сѣва:
„Гей! гей! не надъ, Рыбалко молоденькій,
На зраднѣй такъ нѣ шуки, нѣ лина!..
На що ты вѣвечишь мой рѣдъ и плѣдъ любенькій.

Колибъ ты знавъ, якъ Рыбалкамъ
У морѣ жить изъ рыбками гарненько,
Тыбъ самъ пѣрнувъ на дно къ линамъ
И парубѣцькее отдавъ бы намъ серденько!

Тыжъ бачивъ самъ, — не скажешь: нѣ, —
Якъ сонечко и мѣсяць червоненькій
Хлюпошуть ся у насъ въ водѣ на днѣ
И изъ воды на свѣтъ выходять веселенькій!

Тыжъ бачивъ самъ, якъ въ темну нѣчь
Блищать у насъ збрѣньки пѣдъ водою:
Ходижь до насъ, покинь ты удку прѣчь:
Зо мною будешь жить, якъ братъ живе съ сестрою!

Зирни сюды!... чи сежь вода?
Се дзеркало: глянь на свою уроду!..
Ой, я не съ тымъ прѣйшла сюда,
Щобъ намовлять зъ воды на парубка незгѣду!“

Вода шумить!.. вода гуде...
И нѣженьки цо кѣсточки займае!..
Рыбалка вставъ, Рыбалка иде,
То спинитъ ся, то внятъ все глыбенько пѣрнае!..

Вонажъ морга, вона й сѣва ..
Гудькѣ!.. прыснули на синѣмъ морѣ скалки!..
Рыбалка хлюпѣ!... За нимъ шубовствъ вона!..
И больше вже нѣгде не бачили Рыбалки!...

БАТЬКО ТА СЫНЪ.

(басня).

„Ей, Хведьку, вчись! ей, схаменись!“
Такъ панъ-отець казавъ свой дитинѣ:
„Шануйсь! бо, далибб, колесъ
Тму, мну, здо, тло — спишу на спинѣ!“
Хведько не вчивсь — и скоштовавъ
Березовой кашей,
Та впять не вчивсь и пуствовавъ:
Побивъ шибки и пляшки;
И щобъ, не скоштовать одъ батька рѣзочокъ,
Онъ рѣзку вперъ въ огонь, тай заховавсь въ кутокъ.
Ажь батько за чубъ хопъ! и не знайшовши рѣзки,
Дрючкомъ Хведька разбѣвъ есъ шѣсть оперезавъ!...
Тодъ Хведько крозь слѣзки
Такъ батьковий сказавъ:
„Колибъ було знати, що гаспидьска дрючина
Такъ дуже дошкуля, то, песька я дитина,
Колибъ я такъ робивъ:
Ябъ вперъ дрючокъ въ огнь, а рѣзкѣбъ не паливъ!“

РЫБКА.

(басня).

Въ ставочку Плѣточка дробненька
Зъ нечева зуздрѣла на удцѣ червяка,
И такъ була раденька!
И думка то була така,
Щобъ подвечѣрковать смачненько.
Ну, дейко до юго швыденько!
То зъ б-ку ускубне,
То съ передку поцупить,
То хвостика лизне,
То зъ низу впять подступить,
То вырне, то пѣрне,
То сѣпне, то смыкне,
Вовтузить ся, ядозить ся и прѣе,
Та ба! те ротина таке узенько, бачъ,
Що вѣчого не вдѣе!
Хочъ сядъ, тай плачь!
„Ой горенько менѣ на свѣтоньку.“ мовляе,
„За що мене такъ доля зневажае?
Тымъ пельку и живѣтъ дала съ ковальскій мѣхъ,
Тымъ зубы мовъ шпички, а намъ, на глумъ, на смѣхъ,
Ротъ шпилькою неначе простромила!..
Ой, правду дядина небога говорила:
Що тѣлько на свѣтѣ великамъ рыбацъ жить!
А намъ малымъ въ кулакъ трубить!“
Такъ Плѣточка въ водѣ на долю нарѣкае,
А на гачку червякъ все хвостикомъ кивае!..

Червякъ кива, — ажъ ось, зѣ дна
Гулькъ Щука! бовтъ!.. вона
За удку хѣпъ!
А удка свѣтъ!

Зѣ воды шубовствѣ въ окрѣпъ!....
„Ой лишечко! отсежѣ якъ дядина збрехала!...“
Изъ ляку Плѣточка сказала,
И бѣльшѣ не скаржилъсь на долю плѣточокъ:
За ласенькій на удочцѣ шматокъ:
Що богъ пославъ, — чи то багато, чи то трошки —
Въ куширѣ залѣзши, ѣла мовчки

До Пархома. I, 3

I.

Пархоме! въ щастѣи не брыкай!
Въ нудзѣ прятъмомѣ не лѣзь до неба,
Людей пытай — свѣй розумъ май;
Якъ не мудруй, а въ смерти треба!
Чи каратаешъ вѣкъ въ журбѣ,
Чи то, за поставцемъ горѣлки,
Въ шинку нарѣзують тобѣ
Цимбалы, кобзы и софѣлка;
Чи пьяный пѣдъ тыномъ хропешъ,
Чи до господы лѣзешъ рачки
И жѣнку макогономъ бьешъ,
Чи самъ товчешъ ся на вкулачки;
Ори и засѣвай дѣны,
Коси широкой передоги,
И грошики за баптаны
Дупи, — тѣ все одкинешъ ноги.
Покинешъ все: сѣбѣжки й сирты,
Всѣ ласоцѣ: паслѣвъ, цибулю;
Загарба иншій все, а ты
Зѣвси за горку працю дудю ...
Чи соцькимъ батько твѣй въ селѣ,
Чи самъ на панщинѣ працюе,
А смерть зрѣвняе всѣхъ въ землѣ:
Нѣ съ кимъ скажена не жартуе....
„Чи читѣ, чи лишка?“ заука;
Ты крикнешъ: читѣ!... „Ба брешешъ, сыну!“
Озвѣть ся пацлюга съ кутка,
Тай сцупить съ печи въ домовину.....

До югожь. I, 4

II.

Пархоме! не мудруй, ворожки не пытай,
Якъ довгій вѣкъ пракаратаешъ;
Що выковала вже зозуля, — проживай,
А бѣльше... шкода, що й бажаешъ!

Хочь всѣхъ ты упирѣвъ збери и знахурѣвъ,
 Хочь покумай ся ты зъ вѣдьмами:
 Нѣхто не скаже намъ, такъ якбы ты хотѣвъ,
 Що доля завтра зрѣбитъ зъ нами.
 Чи доведеть ся ще подушне запластити?
 Чи до снаги вже расплативъ ся?
 На що, про що тобѣ надъ сѣмъ чуприну грѣтъ!
 Дурный, дурный! а въ школѣ вчивъ ся....
 Терпи! за долею, куды попхне, хидись,
 Якъ хилить ся одъ вѣтру гилка.
 Чи будешь жить, чи вмрешъ, Пархоми, — не журись;
 Журись объ томъ, чи е горѣлка!...
 А е, такъ при на стѣлѣ! частуй, тай самъ круглай.
 Чи намъ, Пархоми, треба скѣльки?
 Та вжежь — чи вкорочать свой вѣкъ, то вкорочай
 Въ шинку надъ бочкою горѣлки.
 Отъ, мы базѣкаемъ, а часъ, мовъ вѣль зъ горы,
 Чухра, іого не налыгаешъ.
 Отъ, скѣлькибъ выпили до сеи мы поры,
 Такъ тыжь буцѣмъ не дочуваешъ
 Нужь! цупъ останню ты гривняку съ кашука,
 Поки стара пере ганчѣрки:
 Бо вже — якъ вернуть ся, то думка, бачъ, така,
 Що попремо обыдва безъ горѣлки.*)

Поясненье менше зрозумѣлыхъ слѣвъ.

азъ — я.	баритись — бавити ся, zoegern.
алтынъ — грѣшь выносячій 3 копѣйки.	барка — лодка.
анахтемъ — проклятый.	бархатовый — аксамитный.
арканъ — узда, шлѣйка.	барыло — барылака.
ахинея — дурница.	барышь — зыскъ.
бабакъ — murmelthier.	баскаличитись — рвати ся, кидати ся.
багата — огонь.	баскій — быстрый, рязвый.
баглай — лѣвъ.	батадѣя — битва, борба.
базаринка — кубанъ, лапове.	баштанъ — вел. рус. бахча, ein was- sermelonenfeld.
байдакъ — лодка.	безтозковый — глупый, нерозсудный.
байракъ — долина, зарослая лѣсомъ.	бендоги — низкій вѣзокъ безъ кошника.
бакаляръ — школяръ	бердинъ — карита.
балагурить — жартовати; шутити; роз-	балагурный — забавный. [мовляти. беспорочно — безнаганно.
балагуръ — забавный чоловѣкъ; фи-	балагуръ — забавный чоловѣкъ; фи- гляръ; диштифрантъ.
бака — долина; невеличке озеро въ	баскалия — недоля.
балаандрасы — балаюки. [степу.	бешиха — (слабѣсть) рожа.
балаасы точить — плести небылицы	благоденственный — щасливый.
бавьки — очи.	благополучный — щасливый.
бавя — парня, лаяня.	благость — доброта. [вородъ.
барабанъ — бубонъ.	блинъ — рѣдкѣ тѣсто, пражене на ско-

*) Балаяда „Твердовскій“ переведена зъ Мицкевича; а „Рыбалка зъ Гетого „До Пархома I. и II.“ суть травестованій двѣ оды Гораціевъ.

- блюдолизъ — пасожить, schmarotzer. услугоучій въ винниці, где горьлку
бюкунъ — вѣль въ запрягу одинъ. варять або лютрують. [отъзвѣють.]
бодня — дѣжка съ вѣкомъ [зую. вирѣй — тепліи стороны, куда птахи
божевольный — маючий помѣшанье ро- високъ, виски — die schlaefe, skronie.
боклагъ — судина съ широкимъ дномъ. вихричь — добре побити.
бола — коло. ввятно — понятно.
борошно — мука. вовся — зовсамъ.
бра — брате. вувтузитисъ — сваволити.
брага — родъ пива. возженіе — запалъ
бракъ — шлюбъ. волоки — шнури або ремѣнцъ, котры-
брань — война. ми привязують ся постолы.
бриль — округлый капелюхъ. волось — загниница на пальци.
бровко — песь. вомпить — wąpć.
брусъ — бальки. ворота — поворотъ.
брѣденька — жартъ, вымыслъ ворохъ — вязанка.
брѣдня — дурница, дурчество. ворса — волось на сукнѣ.
брюхо — животь. воспретить — заказати.
бря — брате. вспрежи, на — на правду.
бублейница — продачка бублики пере- выбойка — перкадиакъ.
бублики — булки, обарѣнки. [купка. выжлоктить — съ пожадливістію выпити.
бузъвокъ — перозимоване теля. вылазку зрѣбъ — каже ся о замкнув-
буй — дурный, глупый. шбѣ ся войску, если выбѣгне и на-
булатный — сталевый. паде на неприятели.
бузатъ — сталь. выстребеньки — выгадки.
бумажный — паперовый. выстрабовать — выскаковати.
бундючный — гордый. высъкака — звинный, перебѣглый.
бунчукъ — отъзнака гетьманьска, патыкъ вытришки — дуже отвореай очи, балуха.
съ золотычъ яблокомъ на верхнѣмъ вытурить — выгонити.
кѣнци, съ которого спадала въ около чужинець — emigrantъ.
бѣла волосѣнь. вюнь — der schlammbesser.
бурлака — бездомный; зарѣбникъ. вязы — поперекъ, хребеть.
бурулька — вел. рус. сосулька, eis- гайдука садить — танцювати въ при-
бухника — булочка. [zapfen. гайстеръ — цвѣть астрѣвъ. [сюдн.
былинка — рослинка, зѣлечко. галанць — узкій споднѣ.
бѣсики пускать — згѣршати. галить — наганяти; — ся — спѣшити.
ваганъ — деревяна судина, зъ якои гамаецъ — казитка.
зѣи козаки. гамкать — робити губою, якъ колибы
ваканцьовый — непотрѣбный. хотѣвъ кого зѣйти
валяный — зъ валу, зъ валовины, зъ ганцьрка — стирка, шмата до стирѣня.
грубои пражѣ. гардовать — гуляти.
вбегнуть — понати. гарить — маленька частка.
ввильнуть — утечи, выкрутити ся. гаспидський — гадючий.
вдоволь — досыть. гири — лыса голова.
вдругъ — сейчасъ, наразъ. гичъ, нй гичъ — ничого.
вегера — родъ танцю. глаза — очи.
ведмѣдь — медвѣдь глевтякъ — невыпеченый хлѣбъ; мя-
вельми — дуже. глуздвно — насмѣшливо. [кушка.
веремію пустить — заманевровати. глузовать — насмѣхати ся.
верзти — плести, говорити, балакати. глузъ — насмѣшка.
верзунъ — ходакъ. глумно — szuderczo.
ветушка — (въ стрыйск. окр.) само- головошка — головни.
тъчка; патыки, на котры закладають гольтьна — зволочъ.
ся при звиваню мѣтки. гоны — отдаленье на 120 сяжень.
ветхій — давній, старый. горювать — смутити ся.
взмостить — положить на; взяти. господа — дѣль, помѣшканье.
винокуръ — той що горьлку варить; граматка — букваръ.

исправлять — сповняти.
 исправник — староста новатовый.
 истерика — маточный боля.
 истецъ — оскаржитель.
 юржъ — рыба оконь, kaubbarsch.
 юрзатъ — кидати ся.
 кабака — табака.
 кабакъ — корма, шинкъ
 кабавъ — веиръ; дика сыня.
 кабатирка — табакирка.
 каверзы — свары, незгодя.
 казанъ — горшокъ, котель
 казенный — правительственный.
 казна — каса.
 казначей — касиеръ.
 какъ — якъ
 калавуръ — сторожъ, wasl mann: сто-
 каламайка — родъ материн. [рожа.
 калантиръ — вел. рус. карантинъ, qua- кошельокъ — кошль, зъ лыка плетеный
 калось — хорошой. [gantaine. краса -- окраса, оздоба. [кошикъ.
 камезить ся — каприсовати.
 кандалы — оковы, кайданы.
 капапа — твсточка.
 капище — божица поганьска.
 карабать ся — драпати ся въ юру.
 карабликъ — чипокъ.
 карвасиръ — мѣстце суду.
 карунка — борта, шнуръ.
 кары — тачи; возокъ до вожня воды.
 каюкъ — човникъ, лодка
 ке — давай.
 кебабъ — печеня.
 келепъ — молотокъ.
 керя — родъ опавчя.
 кибалка — женское покрытие на го-
 лову, подобие до низкого капелюха лагерь — обозъ.
 безъ крисъ.
 кибета — склонность
 киндъ — теплим кальоши, оберлячя.
 кирпа — нось.
 клезнуть — ударити по лицу
 клеюнка — восковане полотно, дирата.
 клесачка — снарядъ шевскій.
 клечая — май, дерево съ листьемъ личина -- маска.
 клуюкъ — пакунокъ. [зрубане
 клуя — стодоза.
 клювать — зобати.
 кобенить — ганьбити, даяти, зневажати.
 кобчикъ — ястробъ
 кобець — ястробъ.
 коверза — розмышленья, надумованье ся.
 коверзнуть — замыслити.
 коверзовать — говорити съ кимъ, нара-
 ковтки — кулькини. [джавати ся.
 ковтокъ — лыкъ.
 кованька — куля для кулявхъ.

когть — пазуръ.
 козарюга — добрый козакъ.
 козубенка — кошикъ.
 колдунъ — чаровникъ
 кособродитъ — непристойно заховати-
 ся, чуда доказовати.
 колошкать — непоконтити.
 компаніецъ — легко узброенный воякъ.
 копа — 50 копѣюкъ серебромъ
 копитанъ — капитанъ.
 копошити ся — забавляти ся
 копырснуть — стрѣжголовъ упасти
 коржъ — палиница
 кормъ — stęg, stęgeruder.
 коробить ся душа — тисне за серце.
 короводъ — танецъ [мѣстце.
 красовуля — шклянка, великій келишокъ.
 крепачка — поддана, що робить нанъ-
 кринь — ляля. [щиму.
 криця — чистая сталь.
 кружать — пити по колѣн.
 крышка — дахъ.
 крюкъ — гакъ.
 кукла; грать въ к. — бавити ся лялькою.
 кульшъ — бедра.
 кундель — кудлатый песь
 кунять — дрывати.
 кургикать — спывати подъ носомъ.
 курвнъ — шалашъ, шатеръ, будка.
 кучма — шапка; насмѣшка.
 кушанье — ядо.
 ладушка — патронташь, торба.
 ланецъ — cigvisz
 ланцюжокъ — ланцюшокъ
 лепортъ — рапортъ
 лещата — дощички уживаніи при прасъ.
 лимонъ — цитрина.
 литва — литовець.
 лѣпота — красота.
 лѣпообразный — хорошой
 лѣпота — красота.
 лѣпасаъ дать — по лицу ударити.
 лѣсъ — лѣсъ.
 лѣсы подпускать — подхлѣбяти ся.
 лѣща дать — ударити.

- мавка — русалка, сирена.
 магльовати — писати (глупо).
 мазка — кровь.
 малахай — батогъ, нагайка.
 мандрикъ — вѣдо зъ сѣра, яецъ. сме-
 таны, цукру и шафрану; маглока.
 мандровать — вандровати.
 мандрьоха — волоцюга.
 мавишка — кафтаникъ.
 мантія — плащъ (княжескій, епископскій).
 мартоплясъ — фигляръ.
 маслакъ — кость.
 мастакъ — майстеръ, (оригиналъ).
 матія — хустка.
 маточнй припадкы — истеричнй болѣ.
 машталърь — кучеръ, фярманъ.
 метелица — назва пѣсни.
 мирный — спокойный.
 мировая — угода дотычно спокою.
 митю — въ мгновенію.
 моторошно — неприятно. прикро.
 мотъ — марнотравный.
 муگیرъ — простый хлопъ.
 мудрый — мудрыйше.
 мужчиръ — ступка, moździerz.
 муругій — бурый, темнорыжий.
 мусовати — розышляти.
 мущикъ — мостъ.
 мчалка — посланиця.
 мычка — волосѣ выступае у женщины
 зъ пѣдъ покрыта головы
 мѣжовщикъ — той шо землю мѣрять.
 инжиньеръ.
 мѣшкати — оттягати ся.
 навиженный — глухой, безрозумный
 навспражки — на правду.
 навстѣжъ одомкнутъ — зовсѣмъ отворити.
 навѣсна — варятка.
 надвлять кого — давати кому.
 важива — зыскъ.
 наказати — укарати.
 накарпась дати — дати ся въ знакъ.
 накладно — съ стратою
 наместо — мовисто, коралъ.
 намѣтка — протсе убравне на голову.
 нарицати — называти
 нарокомъ — умысно.
 нарощно — умысно.
 настояще — правдиво.
 насупитись — нахмурити ся.
 насѣчка — выложенье золотомъ або се-
 ребромъ. [заушница].
 наушница — ohrenblaeserin, шептуха,
 веинничати — удавати невинну.
 невилужій — необоротный.
 нежахливый — неусграшимый.
 некрутъ — рекрутъ.
 не надо — не треба.
 неудобный — невыгодный, затруднитель-
 нечепурный — нехороший. [ный].
 нѣсеніяница — небылця.
 ничтожный — безъ вартости
 нищечкомъ — тихцемъ.
 новобранца — рекруты
 норовити ся — хогѣти, старати ся.
 носатка — родъ збанка.
 ночвы — опапка.
 нудьга — скука, нудота.
 нырять — пѣдъ водою нурковати.
 нѣльзя — не можна.
 обветшалый — пристарѣлый.
 обезяна — малпа [ничого].
 обеняки, безъ об. — не закрываючи
 обида — зневага, оскорбленье, ураза.
 обидно — оскорбительно
 облизни поймать — каже ся, если кому
 шо не удасть ся.
 обლობизати — поцѣловати
 обрадованна — иронична радость, т. е.
 обрѣтати ся — находити ся. [бѣда].
 общій — вспѣльный.
 одвилевати ся — выкручовати ся.
 одсрочити — отволочи.
 одчалити — отбити
 окошити ся — окбичити ся
 онагръ — вепрь.
 оправити ся — прийти на ново до силъ.
 определение — рѣшенье, резолюція.
 опрѣчный — выборный.
 опудало — страхопудъ
 опрагитись — умерти.
 опять — зновъ.
 оробѣть — стратити отвѣгу.
 орѣжа — збрѣя.
 оселедецъ — оселедецъ. колтунъ волося
 надъ чоломъ, на голеной головъ.
 осела — мѣстце перебуваня, дѣль.
 ослѣнь — лавка.
 основаніе законное — правна пѣдстава.
 осоружный — прикрый, незносный, омер-
 осрамити — завстыдати. [злый].
 острогъ — вѣзница.
 остылый — омерзѣлый, прикрый.
 остынуть — сприкрити ся.
 осуружитись — обриваючи, сприкрити ся.
 отара — череды (овець).
 отвѣтний — отвѣданный.
 отвѣтчикъ — оскарженный.
 отвѣтъ — отвѣдъ.
 открой — открый.
 отстрочка — отвѣдканье.
 охвота — родъ юбки

охлапъ — безъ сѣдла
очень — дуже.
очереть — тростина.
очки — окуляры
ощущать — чувствовати, чути.
павидло — повидла.
пантеликъ — толкъ.
парнище — парень, буйный молодецъ.
парняга — парень, парубокъ.
пасока — кровь.
пелена — подонокъ
пеня — кара грошева, нужда.
переббець — боекъ, fechter.
перегону дать — добре набити.
перековерсать — переименити.
перелогъ — даринина, облогъ
перелогъ — корчъ, kgaesrfe.
перепалка — мала сваря.
пересилывать — перемати.
печатъ, въ — до друку
пика — морда.
платокъ — хустка.
платочокъ — хусточка.
плець — плять.
плотка — плотичка, рыбка.
плоточка — плотичка.
плохутка — плохенькій.
площать — занебдовати сл.
плуть — омусть, драбъ.
пныгать — скакати.
плыгъ, съ плыгу зойтъ ся — розумъ
обратитись забавляти ся. [стратити
поваломъ спать — кулаки спати.
повковы грошей — 25 копѣюкъ.
повстка — щетина.
повытчикъ — канцелиста.
повыренный — пленипотентъ.
погрѣбать ся — робити весломъ.
погудка — поговорка.
подевъщикъ — наемникъ.
подоспѣть — прийти въ часть.
подпънокъ — проста горьлка.
подтрунять — намовляти, подповляти.
подтѣпанка — лайдачка.
подтѣпцемъ — бѣгцемъ.
подымне — домове, податокъ отъ дому
подыять — зробити.
поковыхатъ ся — заколысати ся.
поковыти — окулявти.
положить ся на кого — спустити ся на
кого.
польза — пожитокъ.
попѣха — перешкода.
повадитись — надѣяти ся.
повоску носить — апортовати.
попозновение — зачѣпка, versuchung.
полозлять — троха настрашити.

попроститись — попрашати ся.
попытка — проба, спробунокъ
пореги — водоспады на Дняпрѣ
порода — походжене.
поромщикъ — той що киреу порожомъ.
поросуть — роспорошити.
порощать — кричати, верещати.
горскій — живой, развый
послизнуть — попронадати.
пособить — помочи.
поставецъ — великій збанокъ.
постолы — родъ ходаковъ
постоялецъ — жовнѣръ на квартиру.
пострадать — притерпѣти (смерть).
постригать въ трусы — настрахати.
посуда — начинье.
посузить — обѣцати
посвятить — отъватыти
потаницъ — родъ юшки съ хлѣбомъ.
потеря — страта.
потѣпаха — шлямпа, недбала женьщина.
похнюпитъ — засмутити ся, звысити
пошлина — податокъ, акциза. [голову.
прапоръ — фана.
прасунокъ лихій — тяжкая вещь.
предвѣщать — заповѣдати, обѣцати
предложение здѣлать — освѣтити ся
предовольно — ажъ занато досытъ.
преткновеніе — нерешкода.
приданки — жѣнки, яко весельнѣи гость.
придизгъланка — звинна женьщина.
прижимочка — утиснение [сѣдний.
прикосновенный — притыкающій, су-
привънуть — прилетѣти, приблизити ся.
принка — хижера, каприсъ
призърно — прикладно
припарка — окладъ, катаплязма.
пристаннице — притулокъ.
притаманный — власный, питомый.
прихоть — похоть, забаганка.
причалить — приблизити ся; до берега
прибити.
пришелеповатый — дурноватый.
пріють — притулокъ.
прожогомъ — стрѣвголовъ. [дурна.
промахъ, була не пр. — не була така
проноза — дитрый чоловікъ.
проруха — ошибка
просерень — hunds-kohl, (mercurialis
просыпъ — спанье. [annua).
прохати — просити.
проухана дали — набили, дали бобу!
проступить ся — зблудити.
протопопша — каноникова.
проторы — кошта (судовин)
протурить — прогнати.

- прочаниш, прочане — чуживецъ, бого-рясть топтать — жити.
 прочвара — волоцюга. [молецъ. сановита — уродлива.
 прудить ся — натужать ся сапаняцъ — чоботы сапанюваѣ.
 прямовать ся — ити просто. сарана — саранча.
 пудофеть — тяжкій. свинець — олово.
 пудъ — вага выносяча 40 фунтовъ. свирѣпый — дикий, завѣлый, лютый.
 пужать — страхати. свора — synucz.
 пужнуть — настрашити. семя — родина
 пuzдерокъ — пивница. сердюкъ — козакъ належачій до гет-
 пузо — животь. маньской гвардіи.
 пузырь — баньки, бузьки на вода. сержантъ — фельдфебель
 пундикъ — цукры. серпанокъ — родъ полотна.
 пустомеля — schwaetzer. сизгидить — высшій духовный судъ, ве-
 путивочка — яблоко. силачь — дуже сильный. [patus.
 путря — родъ легумины. сирьчъ — такъ сказати, то есть.
 пуховикъ — подушка (пухова). скатерть — обрусъ, покрывало на столъ.
 пучъверинокъ — малевый. скимень — молодой левъ.
 пучина — бездна, глубьнь. скирта — стирта купа.
 пылинка — порошокъ. скитать ся — ходити зъ шастця на
 пыньенька — добрая горька. мѣстце; волочити ся.
 пѣлить — выставляти, вьвалювати. сковорода — бритванка, судина зъ бля-
 пятно — знакъ. хи, вь котрой смажить ся; пательня.
 разкомъ — бѣть разу. скороходъ — бѣгачъ, бѣгунъ.
 разецъ — подарунокъ; ходять на ра- скуѣвдить — побдурити.
 лець — ходити на поклонъ (съ по- слава — поговорка.
 дарункомъ). слонятыся — ходити безъ цѣли.
 ратманъ — радный. слякохъ ся — я збгнувъ ся, скорчивъ ся.
 ратникъ — воишь. смирительный домъ — дѣль поправы.
 ратный — военный. смятенный — неспокойный, зажуренный.
 рать — война. снѣсть — werkzug, werkgeraeth.
 рѣзаться — червоняти ся. совѣсть жеть — сумѣнье не дае спо-
 ревнивый — заздрсный. совѣтывать — радити. [кою.
 релать ся — роспадати ся, пукати. согласить ся — згодити ся.
 репетовать — кричати, сварити. содомить — робити незгоду.
 репахъ — допухъ. совѣщаница — колыки.
 ретязокъ — ланцюшокъ. сообразный — отвѣданный.
 рѣдванъ — повозъ. союзный — полученый.
 ристъ — дорога. союзъ — получение.
 ристью — бѣгцемъ. спесивый — гордый.
 робость — боязливость. снина — хребетъ
 розгардѣяшь — роскъбъ. сплыгнуть — скочити.
 розжеврѣтись — розгорѣти ся. спотиньга — несподѣвано.
 розбичать ся — хутко розойти ся. сирось — запятанье.
 розорить — знищити. спузирить — запнати ся, blasen wer-
 роска — роса. сраженіе — битва. [fen.
 росприндѣть ся — розгордѣти. стая — тернянь.
 ростичъ, вѣ — на всѣ боки. стая — обозъ.
 росчовнууть (ви. росчовпнуть) — поняти, стая — стадо
 догадати ся. стойка — сторожа.
 рулька — чѣль. стонать — стогнати.
 ружсать — плакати. стратигать — вождъ.
 русый — блондъ. стреманный — стрѣлецъ, що на польо-
 рци — скажи ваню всюда за своимъ паномъ ѣздитъ.
 рычка — та що донѣт коровы, дѣвка стрѣбать, стрѣбнуть — скочити, под-
 бѣтъ коровъ. скаковати.
 ряса — широка одѣжь священника. строй — рядъ.

- стручокъ — ишпанскій перецъ.
 стрячій — адвокатъ.
 стьогать — стягати.
 субѣтки — кара въ шкодѣ въ субботу, убѣдять — перекопати.
 якъ у насъ бывало за sprachzeichen, увередить ся — ушкодити ся.
 судьяна — дочка суди
 судія — бутелька.
 сумка — торба.
 суплика — прозьба.
 супликовать — дуже просити
 супонить — бити.
 супостать — неприятель
 суства — складъ, glied. [явлени. уцщать — зборшать
 сусяль — мгновенье неподъяного по-умицительный — трюгаючій, வருшаючій.
 сутяга — г. bulist, сварливый чоловікъ унищити — стихнути.
 сутяжникъ — сутяга. ушнїе — смутокъ
 суцѣга — сучка; ганьбяча назва. ушлестись — утѣчи.
 схаменуться — ошамтати ся. упрявство — упоръ.
 схватка — битка. упрямый — упертый
 сцать — ссати уродъ — недобрый чоловікъ, потвора.
 сыщи — пошукать. усмирить — упокорити.
 свдѣй — свѣдѣй. уснуть — зможчи.
 свѣжись — красно, можна. усы — гальоны, якими обшивавъ ся кун-
 сѣрко — шесть. утерять — стратити [тушь
 сѣрѣвѣць — хлѣбный квасъ. ухищенье — хитрость
 сѣромаха — бѣдачико. ухналькъ — гвоздь
 сѣтуя — въ смутку. участь — судьба, доля.
 тазанъ — занятіе, beschaefigung. учредить — завести, зрѣбити.
 таранъ — родъ рыбы. уязвленный — скальченый.
 тендитный — деликатный. фаналевый — флягельовый.
 тенето — сѣть финдюрка — лайдачка.
 теревенъвень — дурницъ фитиль — гнотъ, lunte.
 теремъ — падата. хабаръ — дарунокъ, кубанъ, лапове.
 терять — тратити хозинь — господарь.
 тѣтера — кваша съ хлѣбомъ. халазя — потасовка.
 тѣмѣ дати — нускати сонному дымъ хаелна — бѣда
 товстѣй — грубый. [подъ носъ. халаандра — циганскій танецъ.
 толкъ, безъ — безъ розуму. хаптурный — хапчивый.
 торопливость — сквалливѣсть. харамаркать — непонятно говорити
 тощій — порожный. харпакъ — хлопъ. [або читати
 травить — незгду робити. харцизь — розбѣйникъ, розбишака.
 трещотка — казаталка хвастунъ — той що любить хвалити ся.
 тришія дати — нагрѣти карку. хвиля — фая; хвиля.
 тройчатка — трѣйца. хистъ — способность, здатность
 троки — давное убранье сѣдла. хлопотать — старати ся.
 тузить — бити. хльорка — легка особа.
 тыква — родъ збанка. хльору дати — вычесати, выбити.
 тынь — пѣтъ, нарканъ хмизъ — сухой галуски, дѣмъ.
 тынцѣсь — лазити, швендати ся хождение имѣти — пойти.
 тычокъ подуть — попробовати силы. хрещеный батько — крестный батько.
 тыху дати — добре набити. хукать — хухати
 тѣмаха — бѣдачико. цѣра — лице.
 тѣменица — нечистота на тѣлѣ цупко — крѣпко.
 тѣмя — голова. цуцкиъ — песокъ.
 тягу дати — дати драцака. цѣохля — живая дѣвчина.
 тѣжко — дуже. цѣнокъ — палица.

- чагарь — корчаги заросле мѣстце.
 чаплия — сквородникъ
 часовый — жовпър на сторожи.
 чвиркъ — остатокъ пѣсля дистилляци
 спиритусу.
 чемчиковать — поспѣшно ити.
 ченць — чернць
 чепуруха — великій келишокъ
 чепуха — дурница.
 чериъ — темна фарба фигуръ выкла-
 чикилдиха — горьлка. [даныхъ.
 чимало — не мало, много.
 чиновниа — урядъ.
 чинць — чиншь.
 чинь — достоинство, годнѣсть.
 чоломкати ся — цѣловати ся.
 чортопхайка — вѣзокъ.
 чотки — коралки (якъ рожанецъ)
 чубукъ — пѣбухъ.
 чудасиа — чудо.
 чуйка — вел. рус. шинель
 чумаки — такъ называютъ ся на Укра-
 инѣ люди, котри вѣздятъ съ рыбами
 до Крыму.
 чупривидирь — смѣлый, отважнйй чоло-
 чупрушъ — простый хлопъ [вѣкъ, юпочка — кафтанъ
 чухмарити ся — шкрябати ся, чѣхати ся.
 чухрай — назва пса
 чкнути — чихати, niesen.
 шагъ — грѣшь.
 шайтанъ — шатанъ
 шана — почесть, пошанѣнокъ.
 шаповальскій — зъ вовны битый
 шатерникъ — той що жѣе въ шатрѣ,
 въ будѣ, якъ циганъ.
 шашликъ — рожень.
 шелшина — польна рожа.
 шинкаренко — потомокъ шинкаря
 шкаядыбати — ити пошало.
 шкапа — кѣибъ
 шарбуниъ — старый чобѣтъ, шкрабъ
 шкерсберть — до горы погами.
 шльоха — шельма.
 шлять ся — швендати ся.
 шляхъ — дорога.
 шокати — говорити.
 шолуды — парки.
 шпалеры — обои, тапеты.
 шпеникъ — конецъ стрѣлы
 шпигонъ — шпионъ [steuern.
 штурмановати — гребсти вѣсломъ,
 шуликъ — тѣсточка съ медомъ и съ
 шулькѣ — ястрѣбъ. [якомъ.
 шульга — лѣва (нога).
 шульпайка — кани.
 шумиха — простая позолотка.
 шумити — пошивати, розувѣти.
 шумонъ — родъ одѣжи. [уборами.
 щеголяти — красовати ся, пишнѣти ся.
 щогла — машѣ друкъ, вѣха.
 щока — лице.
 щолкати — щипати, штуркати.
 щотъ — рахунокъ; на щотахъ класти,
 шука — шупакъ [раховати.
 юнацтво — козацкая маньера.
 юный — молодой.
 юпочка — кафтанъ
 юрба — толпа, голода.
 юрливый — звинный.
 юбда — ныскованье, обнова.
 яга — jedza. злосница, злая женьщина.
 ядозытись — нацѣкати ся, мазати ся,
 валати ся.
 ярибѣзъ — безпорядокъ.
 яровать — лютити ся, злостити ся.
 ярунъ — лютый.
 ярыга — ярыжникъ.
 ярыжникъ — плюгавый чоло-
 ярыжница — фьлондара, яныця.
 ятровкѣ — сестра жны.
 яхидный — лукавый, хитрый, подлый.
 яхидство — лукавство, хитрѣсть, под-
 лота.

Важнѣйшіі поправки.

сто- стов- стихъ
рона пещъ зъ горы

1	2	25	недужъ чит. недужь.
3	1	47	одтизь — одтйль.
3	2	42	сырѡвецъ — сырѡвецъ.
4	1	42	„
5	2	47	закричавъ — закричавъ
6	2	27	чи П о — П очѣ.
7	1	38	молодиць — молодиць.
9	1	6	чѣкилдыхи — чѣкилдыхи.
9	2	37	сырѡвцю — сырѡвцю
10	2	3	сердешного — серд.
10	2	29	зъуввчу — зувь.
12	1	15	засушила — засуряиза.
12	1	16	зъупниши — зупни.
12	2	26	свъь — свьь.
12	2	19	своѣжь — своѣжь
12	2	44	згадади — изгадади.
13	1	32	зыркнешъ — зиркнешъ.
13	1	35	обььма — обььма.
14	1	15	пѣкъемный — пѣкъ.
15	1	24	вирю — вирю.
16	2	13	пѡвнѡчѣй — пѡвнѡчи.
16	2	42	пѣбудь — пѣбудь.
18	1	22	Яга — яга.
19	1	38	Еней — Енею
19	2	26	лычину — личину.
19	2	33	изъ — изъ.
20	1	26	парши — паршъ.
20	2	37	кругомъ — кругомъ
21	2	43	пыку — пыку.
22	2	7	ие — ие.
22	2	7	и за — за.
23	2	4	продававали — прода-
23	2	14	у — и [вали.
23	2	31	пывады — пывады.
25	2	9	спермацетомъ — съ пер.
25	2	29	ночь — ночи.
25	2	44	и знаяъ — изнаяъ.
25	2	47	оюда — сюда.
26	2	30	теперь — теперь.
26	2	34	скликать — оклик.
27	1	28	крыць — гриць.
27	2	7	сырѡвецъ — сыр.
28	2	29	зроблять — зроблять.
29	2	21	покаль — покаяль.

сто- стов- стихъ
рона пещъ зъ горы

29	2	23	отсыль — отсйль
29	2	30	нъ — нй.
30	2	32	могоричу — могогоричу.
31	1	45	владѣку — владыку.
31	1	50	чуприну — чуприну.
31	2	24	увильнуть — увиль.
31	2	43	чупридирь — чуприн
31	2	50	зкрѡзь — скрѡзь
32	1	2	царь — царь.
32	1	14	бръдия — бръдяя.
32	2	8	чи мало — чямало.
32	2	47	до косидисъ — докос
33	2	11	Гроянцъ — Троян.
34	1	23	Харцызь — Харцизь.
34	2	13	со ою — собою.
34	2	26	пе — пе.
35	1	40	часникомъ — часник.
37	1	21	харцыза — харциза.
39	1	19	харцызь — харцизь.
40	1	33	чуприндирь — чуприн.
40	1	45	яничарокъ — яничар.
41	1	9	пъчь — пьчи
41	2	24	харцызь — харцизь.
41	2	50	цаламаръ — палам.
42	1	5	къ — къ.
43	2	23	въольне — ввильне.
43	2	43	ярить — ярить.
44	1	2	напасъ — напастъ.
44	2	28	уздыли — уздрьли.
45	2	8	ягны — агны.
48	1	6	Онъ — Онъ.
48	1	9	хвостымъ — хвостомъ.
48	1	31	вьль — виль.
48	2	2	зыкратого — зыкрит.
49	2	22	бръдней — бръдней.
49	2	27	збытню — збитню.
49	2	32	збытню — збитню.
50	1	11	зырквѣжь — зирквѣжь.
50	1	25	зыркнувъ — зиркнувъ.
50	2	33	харцызь — харцизь.
51	2	4	уже — уже.
51	2	23	шо — шо.
52	1	20	пѣяка — пѣяка.
52	1	29	з дамъ — задамъ.

сто- стов- стихъ.
рона пещъ зъ горы

52	1	37	Га — Та.
52	1	44	перемазживъ — перемѣ.
52	2	20	пй — пй.
52	2	36	харцызомъ — харциз.
52	2	39	ѡдсиль — ѡдсиль.
54	1	18	рѡзницъ — рѡзницъ.
55	2	30	прѡпость — крѡпость.
57	1	16	Тизити — Тузити.
59	1	40	Зе съ — Зевсъ.
59	2	15	чрезъ — Чрезъ.
59	2	23	евеса — Зевеса
60	1	4	розмѡжу — розмѡж.
60	1	7	сыкай — сыкай.
60	1	46	Енееви — Енееви
61	1	41	сплыггула — сплыгну.
62	1	39	Плыгавъ — Плыгавъ.
62	2	3	Щпигнувъ — Щпигну.
63	1	39	харциза — харциза.
63	2	12	шуликъ — шуликъ.
64	2	31	зыркъ — зиркъ.

сто- стов- стихъ
рона пещъ зъ горы

66	2	22	зыркиувсь — зирк.
68	1	28	З здадегѡдъ — заздаг.
68	1	49	маьзанви — маьлован.
68	2	24	Шобъ — Щобъ.
72	1	29	урновъ — Турновъ.
72	2	42	орѡжамъ — орѡжамъ.
74	2	20	Гурна — Турна.
75	1	5	зыркъ — зиркъ
75	2	47	хдонцемъ — хлонцемъ
81	зъ долу	1	одна — одна.
83	—	6	истуя — истця
86	—	15	повитчикаи — повит.
96	зд долу	1	выпущено стихъ: Иди,
97	зъ дол.	9	сыну, прѡчь ѡдъ мене.
104	зъ гор	15	Миколи — Миколи.
105	зъ дол.	13	Пет. — Пет.
120	зъ гор.	14	зъ Дону — зъ Дону.
152	зъ дол	10	Смосри — Смотри.
156	зъ дол.	7	литератури — литера- Въ — Чи. [туры

MAIN STACKS

The Ohio State University

3 2435 05367164 0